

Bakan Yardımcısı Fatih METİN ve
İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü
Nevzat ER'le

RÖPORTAJ

Digital Para Bitcoinle İlgili Bilinmeyenler...
Türk Ticaret Kanunu'nda Hakim Şirket,
Bağlı Şirket ve Şirketler Topluluğu
Düzenlemeleri...

MAKALE

Çinili Rıhtım Han'a Veda...

HATIRA

1978'den beri...

güvencemiz sektördeki tecrübemiz
gücümüz A'dan Z'ye hizmetimiz
kalitemiz uluslararası standardımız
işimiz işinizi kolaylaştırmak...

SOLMAZ

Taşımacılık • Gümrük • Lojistik

www.solmaz.com

Mükemmellik Yolculuğumuz Devam Ediyor

Türkiye
Mükemmellik
Ödülü
KOBİ Kategorisi
2013 Finalisti

EFQM
Mükemmellikte
5 Yıldız

444 4 SYK
DÖRTDÖRTLÜK SYK

www.syk.com.tr
info@syk.com.tr

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Abuzer PINAR - Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan GERÇEK - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Billur YALTI - Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ertuğrul ACARTÜRK - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ - Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SARITAŞ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Attıla ACAR - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ORGAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Keremettin TEZCAN - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN - Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TAŞ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Ali SARILI - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIÖĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ - Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLIVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Recai DÖNMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. S. Ateş OKTAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. N. Semih ÖZ - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN - Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Cemil RAKICI - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Emine KOBAN - Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu
Doç. Dr. Engin HEPAKSAZ - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan Kürşat YERLİ KAYA - Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Hakkı ODABAŞ - Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim DURSUN - Polis Akademisi
Doç. Dr. İlhan KÜÇÜKKAPLAN - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Mine YILMAZER - Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa YILDIRAN - Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Murat DEMİR - Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Nagihan OKTAYER - İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Semih BİLGE - Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Seyfi YILDIZ - Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban NAZLIOĞLU - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Tamer BUDAK - İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık VURAL - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Temel GÜRDAL - Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Tekin AKDEMİR - Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN - Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Yusuf KILDIŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah TEKBAŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zübeyir YILDIRIM - Antalya Üniversitesi

Sezai UÇARMAK - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
Zafer YILDIRIMLI - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanı
Zeki TÜYEN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Dr. İrfan KALPALI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
İsmail Sabri SARI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Hasan KÖSEOĞLU - AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürü
Cemal DERELİ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet ERYILMAZ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Cenap AŞÇI - Gümrükler Genel Müdür
Harun USLU - Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürü V.
Ümit KAYA - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Özkan ARSLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet AYDIN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Cahit GÖKÇELİK - Gümrükler E.Genel Müdür Yardımcısı
Hacı Murat ÖZSOY - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı V.
Hayrettin COŞKUN - Ankara Gümrük ve Muhafaza Başmüdüğü V.
Önder UYSAL - Eğitim Dairesi Başkanı
Mehmet SAGLAM - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Ramazan METİN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet GELEN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mustafa GÜMÜŞ - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Muhammet Ali Baylan - Daire Başkanı
Önder GÖÇMEN - Daire Başkanı
Murat KAHRAMAN - Mersin Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü
Nihat ÖZAY - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Erkan ERTÜRK - Daire Başkanı
Selim ERİNCİK - Daire Başkanı
Mustafa ÖZER - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Nevzat BOZKURT - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Muammer TANRIVERMİŞ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Yakup SEFER - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Alpay ARAS - Daire Başkanı
Hakan CEYLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Münir UĞUZ - Daire Başkanı
Mustafa YAVUZ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Soner ALTAŞ - Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi
Yakup AKKAYA - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Erdal NACAR - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Özlem ARABACI - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Hasan TEPELİ - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Hasan Özmen - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Evren KILIÇ - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Yasin ÇAKIR - Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Uzmanı
Mümin Türker - Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Uzmanı

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN - Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLIVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ (Editör) - Pamukkale Üniversitesi
Zafer YILDIRIMLI - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanı
Dr. İrfan KALPALI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Sami CEYHAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ SÜRELİ YAYINI

Gümrük & Ticaret Dergisi Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Adına

Dernek Başkanı
Sami CEYHAN

Editör
Prof. Dr. Ersan ÖZ

Genel Sekreter / Hasan ÖZMEN
Yazı İşleri Müdürü / Selçuk ÖZDAMAR
Mali İşler Müdürü / Ali Said DOLU
Sosyal İşler Sorumlusu / Kubılay DEMİRCİOĞLU

Yayın Kurulu Üyeleri
Ersan ÖZ, Sami CEYHAN, Selçuk ÖZDAMAR, Serkan GÜKTAŞ, Galip ARSLAN

Merkez
Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği
Oğuzlar Mahallesi Çetin Emeç Bulvarı 1368.Sokak No:3/7 Balgat- ÇANKAYA

İletişim
Anafartalar Caddesi No:6 Kat:9 Ulus / ANKARA Tel: 312 3068101- 02- 03 • Faks: 312 3068105
info@gtmd.org.tr • www.gtmd.org.tr

İstanbul Temsilcileri
Güven YILDIZ & Faruk ŞEN & Kadir ÖZDEMİR
Rıhtım Caddesi Çınılı Rıhtım Han Katıl Karaköy / İSTANBUL Tel: 212 377 31 00 • Faks: 212 377 31 25

İzmir Temsilcileri
Evren KILIÇ & Eray DAĞNIK & Özlem ARABACI
Atatürk Caddesi No.107 Kat:6 Alsancak / İZMİR Tel: 232 4648017-93 • Faks: 232 4640149

Yapım
Alban Tanıtım
Tunalı Hilmi Caddesi Büklüm Sokak No: 45/3 Kavaklıdere / ANKARA Tel: 0.312 430 13 15- Faks: 0.312 434 04 13
www.albantanim.com.tr

Baskı
Özyurt Matbaacılık Ltd. Şti.

Baskı Tarihi
Kasım 2014

Dergimiz üç ayda bir yayımlanan HAKEM DERGİ olup, yayın kuruluna ulaşan makaleler değerlendirilmek üzere en az iki hakeme iletilmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre tüm hakları Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir. Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir yayın kuruluşunca yayımlanması yayın kurulunun izniyle ve kaynak gösterilmesi kaydıyla mümkündür. Dergimizde yayımlanan yazılar yazarların kendi görüşleri olup. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğini bağlamaz.

ABD

HONG KONG

ÇİN

İNGİLTERE

İSPANYA

FRANSA

ALMANYA

İTALYA

ÖZBEKİSTAN

KAZAKİSTAN

KUZEY IRAK

GÜNEY KORE

POLONYA

TÜRKİYE

Siz sadece üretin...

Biz taşıyor, depoluyor ve teslim ediyoruz.
Her yere, tam zamanında...

www.barsan.com
info@barsan.com

4444 BGL
245

SUNUŞ

Kıymetli Okurlar,

Gümrük&Ticaret Dergisinin bu sayısı ile birlikte dergimizde görsel olarak birçok değişikliğe gidildi. Yeni haliyle dergimizin daha da keyifle okunması için her bir bölüm özenle ve farklı tasarımlarla yeniden dizayn edildi. Tüm bu düzenlemelerle, dergimiz yenilikçi kimliğini bir adım daha ileriye taşıdı.

Dergimizin bu sayısında önceki sayılarımızda yer alan röportaj, söyleşi ve hatıraların yanı sıra, bilimsel yazıların yer aldığı makaleler ve özel sektör bakışı, sektör tanıtımı, gümrük ve ticarete gündem, gümrüğe terk konular, gümrük ve ticarete bilinmeyenler, yargı kararları gibi içerikleri yayımlamaya devam ediyoruz.

Diğer taraftan, Dergimizde bu sayıdan itibaren; “Ayakkabı İthalatı” gibi gümrüklerde yaşanan en sıcak sorunların ele alındığı ve çözüm önerilerinin getirildiği yepyeni bir bölümle birlikte, “10 numara yağ” gibi günlük yaşamda hem araçlarımızı hem de çevremizi tehdit eden kaçak mı değil mi gibi akılda bir sürü soru işaretine sebep olan madeni yağları en basit şekliyle ele alan İstanbul Gümrük Laboratuvarı çalışanlarınca yapılan çalışmalar ve gümrüklerde her birimizin merak ettiği ancak cevabını bulmak için yoğun uğraş verdiğimiz konulara yer verilen “Gümrükte Sık Sorulan Sorular” başlıklı üç yeni bölümle karşınızda olacağız.

Derneğimizin teşkilatımız açısından önemli gördüğü konularda kaynak kitap çalışmaları da devam etmekte olup, bu çerçevede Gümrük Başmüfettişleri Rûfet DAĞ ve Sami CEYHAN ile Bakanlık Avukatı Mehmet BALLI tarafından hazırlanan “Gümrük Kıymet Uyuşmazlıkları” kitabını istifadenize sunuyoruz. Arzu edenler kitabı www.gtmd.org web adresimizden temin edebilir.

Bu vesileyle, geçtiğimiz günlerde Ermenek'te gerçekleşen elim maden kazasında hayatını kaybeden şehitlerimize rahmet ve yakınlarına sabırlar diliyoruz.

GTMD Yönetim Kurulu

İçindekiler

19

Zeki TÜYEN

Türkiye'de Para Politikalarının Geleceği

32

MAKALE

Yasin YAVUZ

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda Hakim Şirket, Bağılı Şirket ve Şirketler Topluluğu Düzenlemeleri

38

MAKALE

Sedat GÜNER

Belgede Sahteciliğin 213, 4208, 5237 Ve 5607 Sayılı Kanunlar Yönünden İrdelenmesi

53

MAKALE

Ayhan TURNA

Bölgesel Ticaret Düzenlemelerinin Uluslararası Ticarete Etkileri Destek mi, Köstek mi?

8

RÖPORTAJ

Fatih METİN

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
Bakan Yardımcısı

14

RÖPORTAJ

Nevzat ER

İstanbul Gümrük ve Ticaret
Bölge Müdürü

60

MAKALE

Melahat Öneren - Erdem Bulut - Gamze Ebru Çiftçi
Kriz Sürecinde Esnaf İşletmeleri Kırıkkale İli Örneği

72

MAKALE

Deniz Okan SAVAŞ- Özgür DANACI

Dijital Para Bitcoin; Bir Ödeme Aracı Mı Yoksa Karapara Aklayıcıların Yeni Sığınağı Mı ?

86

MAKALE

Ersan ÖZ - Hüseyin KUTBAY - Davut BUZKIRAN

Türk Servet Vergisi Sistemine Modern Bir Yaklaşım

100

HATIRALAR

Nadir ELİBOL

Elveda Çinili Rihtim Han

113

GÜMRÜKLERDE YAŞANAN
SORUNLAR

İbrahim ÖZTÜRK - Ebru TEKİN
Ayakkabı İthalatı

104

ÖZEL SEKTÖR BAKIŞI

Savaş ÖZDOĞAN

Gümrüklerde Dolaylı Temsilden
Doğrudan Temsile Geçiş

109

PANORAMA

Mehmet ERYILMAZ

Eskiden Ama Çok Eskiden

161

TİCARET'TE BİLİNMEYENLER

Özlem ARABACI

Türk Ticari Hayatında
Bazı Küçük Ayrıntılar

115

Sercan BAHADIR

Gümrükte Gündem

124

TİCARETTE GÜNDEM

Özlem Arabacı

2014 Yılı'nın İkinci Çeyreğinde
Mevzuat Odaklı Olarak Ticaret
Hayatında Yaşanan Gelişmeler

129

SEKTÖR TANITIMI

Murat Palaoğlu

"Bağımsız Danışmanlık ve
Denetim Şirketleri" ve Gümrük
Hizmetleri

132

MAKALE

Dr. Ayşe Özgür ÖZSAR -

Dr. Muharrem YILMAZ -

Y. Kimya Müh. Yaşar ÇİFTÇİ

Gümrük Laboratuvarları

Perspektifinden: Mineral Yağlar ve

Bu Yağların Kullanım Alanları

138

GÜMRÜĞE TERK KONULAR

Hakan UÇAK

Azerbaycan'da Bir Gümrük
Hastanesi

141

Murat PALAOĞLU

Hakan UÇAK

Bunları Biliyor Muydunuz

144

YARGI KARARLARI

Ali Said DOLU

- İċtihat Metni

- T.C.Yargıtay 16. Hukuk Dairesi

167

GÜMRÜKTE EN SIK
SORULAN SORULAR-1

Yakup GÜNEŞ

Yolcu Beraberi Eşya Muafiyeti

170

SÖYLEŞİ

Mahmut GENCER' LE

SÖYLEŞİ

Fatih METİN Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Bakan Yardımcısı

“1920’lerden bugüne baktığımızda küresel ticaret, kriz zamanlarını hariç tutarsak gün geçtikçe artan bir ivme kazanmaktadır”

Sayın Bakan Yardımcısı Fatih METİN’le bir önceki sayıda yapılan röportajın devamı...

6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu ile sermaye şirketlerinin mali durumunun daha sağlıklı bir şekilde oluşturularak ortak ve alacaklılarının hakları korunmaya çalışılmak istenmiştir. Bu düzenlemelerin denetiminin ise genel itibari ile bağımsız denetim firmaları tarafından yapılması ön görülmüştür. Bu kapsamda bu şirketlerin denetimini yapan Bakanlığımız Müfettişlerine de bağımsız denetçilik yetkisi verilmesi konusunda herhangi bir çalışma olacak mı?

Sınırlı sorumluluk, kolay karar alabilme, güvenilir bilgiye ulaşım, şeffaflık, bilgi alma hakkı, uluslararası piyasaları anlamak ve şirketlere yeni finansman araçları sağlamak modern ticaret hukukunun önemli özellikleri arasında yer almaktadır.

Yeni Ticaret Kanununun taşıyıcı kolonları oluşturulurken modern ticaret hukukunun yukarıda sayılan özellikleri dikkate alınmış, yeni Kanun ticaret şirketleri başta olmak üzere ticari hayatımıza yeni açılımlar, yeni düzenlemeler getirmiştir.

Kanun, günümüz piyasa ve rekabet koşullarında, eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin somut olarak hayata geçirilmesi sonucunu doğuran birçok yenilik getirmektedir.

Yeni Ticaret Kanunu ile ticaret hayatında reform niteliğinde önemli değişiklikler yapılmış, özellikle ticari defterler ve ticari belgeler, internet sitesi, şirketlerin kuruluşu, yönetim kurulu ve genel kurul toplantılarının yapılması, şirketlerin birleşmesi, bölünmesi ve tür değiştirmesi gibi konularda yeni düzenlemelere yer verilmiştir. Getirilen önemli yeniliklerden birisi de şirket denetimlerine ilişkindir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu yayımlandığı ilk halinde, herhangi bir ayırım yapmaksızın bütün sermaye şirketlerinde gerçekleştirilecek denetim fonksiyonunu, tüzel kişiliğin bünyesinde bir karar organı olarak denetleme kuruluna değil, tüzel kişiliğin dışında yer alan bir müessese olarak dış denetçiye bırakmıştı.

Buna göre anonim ve limited şirketlerde denetleme kurulu organı kaldırılmış; şirketin mali tabloları ve yıllık faaliyet raporları ve bunlara bağlı olarak tüm şirket muhasebesinin, serbest veya bağımsız dış denetçi tarafından denetlenmesi esası benimsenmişti.

Yeni Türk Ticaret Kanunu, yayımı tarihinden itibaren kamuoyunda uzunca tartışılmış ve anılan Kanunda yer alan bazı düzenlemelerin değiştirilmeden yürürlüğe girmesi halinde ticari hayatın olumsuz etkilenebileceği ve uygulamada sorunların yaşanabileceği, özellikle denetime ilişkin getirilen yeni düzenlemelerin küçük ve orta büyüklükteki şirketler bakımından oldukça maliyetli olacağı değerlendirilmiştir.

Bu ve benzeri değerlendirmeler ışığında şirket kuruluş sürecinin basitleştirilmesi ve şirketler üzerindeki maliyetlerin azaltılması amacıyla 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda bir takım değişiklikler yapılmıştır.

Bu düzenlemeler ışığında Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda şirketler için öngörülen denetim kurumu da önemli değişikliklere uğramıştır. Değişiklik sonucunda işlem denetçiliği kaldırılmış, bağımsız denetimde ise yeni ve farklı bir düzenlemeye gidilmiştir.

Bağımsız denetime ilişkin hükümlerin, tüm sermaye şirketlerine uygulanması esnasından vazgeçilmiş, denetim sadece Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek sermaye şirketleri ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu değişiklik neticesinde, yaklaşık 3 bin 400 adet ticaret şirketi için bağımsız denetim zorunlu kılınmış, diğer şirketler ise denetimsiz kalmıştır.

Hâlihazırda, ülkemizde yaklaşık 101 bin anonim şirket bulunmakta ve bunların yaklaşık 98.500'ü bağımsız denetim kapsamı dışındadır.

Yeni Kanun her ne kadar ortakların bilgi alma ve inceleme haklarını genişletmiş olsa da bağımsız denetim dışında kalan şirketlerde, şirketle ilişkili olan üçüncü kişilerin ve özellikle ortakların haklarının güvence altına alınması noktasında sıkıntılarla karşılaşılacaktır.

Yeni Kanun'da tanınan bilgi edinme ve inceleme taleplerinin karşılıksız bırakılması halinde ortağın asliye ticaret mahkemesine başvurarak bu haklarının kullanılabilmesi imkânı getirilmiş olsa da, kötü niyetli yönetim kurullarının söz konusu hakkın kullanımını engellemek veya hiç olmazsa geciktirmek amacıyla ortakların taleplerini karşılamayabileceği açıktır.

Bu itibarla; 6455 sayılı Kanun ile bağımsız denetim kapsamına girmeyen anonim şirketler ile 4572 sayılı Kanun kapsamındaki kooperatifler ve bunların bağımsız denetime tabi olmayan üst kuruluşları denetim kapsamına alınmış ve anonim şirketlerde denetim boşluğu büyük ölçüde giderilmiştir. Ayrıca yapılan düzenleme ile söz konusu teşebbüslerin faaliyet ve işlemlerinin ilgili mevzuata uygun olup olmadığının ortaya konulması ve şirket ile ortaklar arasında yahut şirket ile üçüncü kişiler arasındaki menfaat dengelerinin gözetilmesi amaçlanmıştır.

Bu denetime ilişkin usul ve esaslar ile bu fıkra uyarınca denetim yapacak denetçilerin niteliklerine, uyacakları etik ilkelere, görev ve yetkilerine, seçilme-

lerine, görevden alınmalarına veya ayrılmalarına; denetimin ve denetim raporlarının içeriğine ve raporun genel kurula sunulmasına ilişkin hususlar Bakanlığımızca hazırlanacak ve Bakanlar Kurulunca çıkarılacak olan bir yönetmelikle belirlenecektir.

Söz konusu bu düzenlemenin amacı, ticari yaşamın anılan Kanunun 554 üncü maddesinde açıklanan "Dürüst Resim İlkesi"ne uygun olarak denetlenmesidir.

Diğer taraftan, bu denetim mekanizmasıyla, Bakanlar Kurulu'nca çıkarılacak Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde sürekli olarak gerçekleştirilecek olup, söz konusu denetim ile şirket ve kooperatiflerin faaliyet ve işlemlerinin mevzuata uygun hareket edilip edilmediği kontrol edilmeye çalışılacaktır.

Yapılan düzenleme ile şirketlerin sistematik bir biçimde denetlenmesi öngörülmüş, denetçilere verilecek görev, yetki ve sorumluluklarla ortakların bilgi edinme ve inceleme haklarını tam anlamıyla kullanabilmelerine olanak tanınmıştır. Böylece şirket denetimlerine ilişkin boşluk büyük ölçüde giderilmiştir.

Diğer taraftan; yüksek kalitede ve güvenilir bir finansal raporlama ve bağımsız denetim ortamı oluşturmak, finansal raporların uluslararası standartlarla uyumlu olarak düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlayacak standartlar koymak ve bunlara ilişkin etkin bir kamu gözetimini gerçekleştirmek amacıyla Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kurulmuştur.

Bu Kurum bağımsız denetimde uygulama birliğini, gerekli güveni ve kaliteyi sağlamak, denetim standartlarını belirlemek, bağımsız denetçi ve bağımsız denetim kuruluşlarını yetkilendirmek ve bunların faaliyetlerini denetlemek ve bağımsız denetim alanında kamu gözetimi yapmakla yetkilendirilmiştir.

Bağımsız denetim ise sadece Kurumca yetkilendirilen denetim kuruluşları veya denetçiler tarafından yetkileri çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Başvuruları Kurum tarafından uygun görülen sermaye şirketlerine Bağımsız Denetim Kuruluşu Belgesi, meslek mensuplarına ise Bağımsız Denetçi Belgesi verilmektedir.

Bağımsız denetim faaliyetinde bulunmak isteyen denetçilerin ne gibi şartlara sahip olmaları gerektiği Kurum tarafından çıkarılan Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Türkiye'de yerleşik olan, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip bulunan, Yönetmelikte belirtilen uygulamalı mesleki eğitimi tamamlamış ve yine yönetmelikte belirtilen denetçilik sınavında başarılı olmuş ve bunun gibi diğer bütün şartları yerine getirmiş herkes Bağımsız Denetçi unvanı alabilir.

Mesleki kariyerlerine bağımsız denetçi olarak devam etmek isteyen Bakanlığımız kariyer meslek memurlarının yönetmelikte yer alan bağımsız denetçi şartlarını zaten taşıdıkları, mevcut teorik ve pratik bilgileri ve kapasiteleri ile gerekli yetkinlik ve yeterliliğe fazlasıyla sahip oldukları, almış oldukları kamu terbiyesi ile bu işi layıkıyla yerine getirme güdüsüne sahip olduklarına olan inancım tam olduğundan, meslek memurlarımıza resen bağımsız denetçi olma imkânının sağlanması ile bahsettiğim birikimleri dikkate alındığında kendileri için formalite sayılacak kadar kolay bir sınav sonucunda söz konusu yetkiyi almaları açısından anlamlılık açısından çok büyük fark yarattığına inanmıyorum. Bu nedenle bu gibi yaklaşımlara harcanan çabaların fayda-maliyet analizi çerçevesinde baktığımızda büyük bir fayda sağlamayacağı, bilakis hukuk açısından eşitlik ve adalet ilkeleri açısından zaman zaman eleştirilerle de karşı karşıya kaldığını görebiliyoruz.

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine yön veren çoğunlukla vergisel düzenlemeler iken, gelişmiş ülkelerde ticaret merkezli düzenlemeler olduğuna katılıyor musunuz? Bu bağlamda ülkemizde ticaretin geliştirilmesine yönelik Bakanlığımızın ne gibi projeleri vardır?

Devletlerin harcamalarını finanse etmek için başvurduğu en pratik araç olan vergiler, geçmişte olduğu gibi günümüzde de hükümetlerin sıklıkla başvurdukları önemli bir politika enstrümanı olarak yerini korumaktadır. Özellikle uluslararası ekonomiye entegre

olmaya çalışan gelişmekte olan ülkeler açısından vergi sistemleri, gerek kamunun aşırının borçlanmasının önüne geçebilmek, gerekse sürdürülebilir kaynak yönetimi ve büyüme için itici bir güç olarak kullanılmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki vergi sistemleri dar kapasiteli, dar tabanlı, milli gelirdeki değişikliklere karşı yeterince esnek olmayan ve vergi yükünün adil dağılmadığı çok sayıda vergiye ve vergi oranına sahip, karmaşık ve denetlenmesi zor yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde ise durum biraz daha farklılaşmakta, bu ülkelerde vergi sistemlerinden ziyade ekonomik büyümenin dinamiklerine ve değişen ekosisteme yönelik politikaların ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Bugün gelişmiş ekonomiler arasında en hızlı büyüyen Amerikan ekonomisini temel alırsak, ekonomik büyümeye katkıda bulunan kalemler arasında tüketim harcamaları ve ihracatın ön sıralarda olduğu ve bu iki değişkenin büyümenin en belirgin yapı taşlarını oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Kayıt dışılığın daha az olması, vergi bilinci ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri nedeniyle milli gelir içerisindeki vergi hasılatları gelişmekte olan ülkelere nazaran daha iyi bir yapı sergileyen gelişmiş ekonomiler, büyümenin sürekliliği, istihdam artışı ve gelir dağılımının iyileştirilmesi gibi temel sorunlarına çözüm ararken vergisel düzenlemelerden ziyade para politikası araçlarını tercih etmekte ve hizmetler sektörünün temel bileşeni olan küresel ticaretteki paylarını artırmaya çalışmaktadırlar.

Bu bağlamda ticari hayata azami katkı sunmayı hedefleyerek çalışmalarına devam eden Bakanlığımız üstlendiği misyon ve vizyonu yerine getirirken; işlemleri basitleştirmeyi, kolaylaştırmayı ve hızlandırmayı, yenilikçi olmayı ve katılımcılığı esas almaktadır. Yaptığımız çalışmalarda Ülkemizdeki ticaret ortamının ekonomik büyümeye, istihdama ve tüketicilere azami şekilde katkısı gözetilirken, ticaretin kolay ve en güvenli yapıldığı ülke olmak için ihtiyaç duyulan gerekli alt yapı çalışmalarının tamamlanmasına da büyük bir azimle gayret içerisinde devam edilmektedir.

Tüketicilerimize, tacir ve esnafımıza en güzel şekilde hizmet etmesi gayesiyle Bakanlığımız nezdinde faaliyete geçen Merkezi Sicil Kayıt sistemi (MERSİS), Hal Kayıt Sistemi, Esnaf ve Sanatkâr Bilgi Sistemi (ESBİS), Tüketici Bilgi Sistemi ve gümrüklerimizde uygulanan elektronik bilgi sistemlerinin Ülkemiz ticaretine ilerleyen süreçlerde çok daha önemli katkılar sunacağına beklemekteyiz.

Ülkemizdeki ticari hayatın uluslararası ticari değişimlere ayak uydurmasını ve adaptasyonunu nasıl görüyorsunuz? Bu konuda Bakanlığımızın üstlenmesi gereken görevler nelerdir?

Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı gelişmeler ticari hayatta da önemli değişimlere yol açmaktadır. Özellikle, ticari faaliyetlerin elektronik ortama taşınması; bir taraftan internetin uluslararası boyutta kullanımına hız kazandırmış diğer taraftan da yeni elektronik sistemlerin oluşturulmasına neden olmuştur.

1920'lerden bugüne baktığımızda küresel ticaret kriz zamanlarını hariç tutarsak gün geçtikçe artan bir ivme kazanmaktadır. O zamanlar 40 milyar dolar civarında olan dünya ticaret hacmi 2012 yılında 37 trilyon dolar, 2013 yılında ise 37,7 trilyon dolar seviyesine yükselmiştir. Yaklaşık bin kata yakın bir artış olmuştur.

2012 yılında bu 37 trilyon dolarlık dünya ticaretinin 1,5 trilyon doları elektronik ortamda yapılmıştır. Yani dünya ticaretinin %4'ünü elektronik ticaret oluşturmaktadır.

Ülkemizde özellikle 2009-2013 dönemini kapsayan son 5 yıllık dönemde e-ticaret hacminde önemli sıçramalar gerçekleşmiştir. 2009 yılında internet üzerinden gerçekleşen kartlı ödemeler toplam 9,1 milyar TL iken 2013 yılında 34,6 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Elektronik ticaret hacmimiz son 5 yılda 4 kata yakın bir artış yakalamıştır. 2009 yılında elektronik ticaret hacminin Gayri Safi Yurtiçi Hasılamız içindeki payı %1 iken 2013 yılında %2,2 seviyesine ulaşmıştır.

Kalkınma Planları, Orta Vadeli Programlar ve ilgili Strateji ve Eylem Planlarındaki hedef ve stratejileri gerçekleştirmek için elektronik ticaretin önemli fırsatlar sunduğu ve araç olarak kullanılması gerektiği belirtilmektedir.

Bu doğrultuda 640 sayılı Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile elektronik ticarete yönelik düzenlemeler yapılması ve uygulanmasının sağlanması, elektronik ticaretin gelişmesine ve yaygınlaşmasına yönelik çalışmalar yapılması, bu konuda mevzuatla verilen görevlerin yerine getirilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması görevleri Bakanlığımıza verilmiştir.

İlgili kurum ve kuruluşlarla birlikte Bakanlığımız İç Ticaret Genel Müdürlüğü'nün de aktif olarak katılım sağladığı mevzuat çalışmaları sonucunda, Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı, TBMM Genel Kurul gündeminde yasalaşmak üzere beklenmektedir.

Söz konusu Tasarıda ticari iletişim, elektronik iletişim araçlarıyla yapılan sözleşmeler ve elektronik ticarete ilişkin bilgi verme yükümlülükleri ile uygulanacak yaptırımların düzenlenmesinin, tüketiciler ile elektronik ortamda işlem yapanların korunmasının ve özellikle internet üzerinden yapılan ticari faaliyetlerin daha güvenli ve şeffaf bir şekilde yapılması amaçlanmaktadır.

Şirketler Hukuku Faslı'nın Avrupa Birliği müktesebatı ile uyumlaştırılıp kapatılması için ise 5 kapanış kriteri belirlenmiştir. "Türk Ticaret Kanununun topluluk müktesebatı ile uyumlaştırılması" ve "Şirketler Hukuku Faslına ilişkin AB müktesebatını doğru uygulamak için idari kapasitenin güçlendirilmesi" kriterleri Bakanlığımızı yakından ilgilendirmektedir.

İkinci düzenlemeler kapsamında Türk Ticaret Kanununun kabul edilmesi, Kanun'un yürürlüğe girmesi ve Bakanlığımızca ilgili yönetmelik ve tebliğler yayımlanması ile AB müktesebatına uyum yönünde önemli adımlar atılmıştır.

İdari kapasitenin güçlendirilmesine ilişkin olarak ise, ülkemizdeki 238 ticaret sicili müdürlüğü kayıtları, iş-

lemlerin elektronik ortamda yürütülmesini sağlayan Merkezi Sicil Kayıt Sistemine (MERSİS) aktarılmıştır. Gerçek ve tüzel kişilere tekil ve benzersiz bir anahtar numara verilerek, yeni şirket kuruluşları elektronik ortamda yapılabilmektedir.

Diğer yandan, Bakanlığımızca 7 Ekim 2013 tarihinde kamuoyunun görüşüne açılan Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı Taslağında yer alan Perakende Bilgi Sistemi (PERBİS) ile işyeri açılış, faaliyete geçiş ve kapanış süreçlerinin, Tek Temas Noktası aracılığıyla gerçekleşmesine imkân tanınması öngörülmektedir.

Söz konusu Tasarı Taslağının yasalaşması halinde, 3. Fasal olan İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi için tarama sonu raporunda ve ilerleme raporlarında yer verilen Ülkemizde "tek temas noktasının kurulması" ve "kapanış süreçlerinin daha etkin hale getirilmesi" hususlarında ilerleme kaydetmenin mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü eliyle ülkemizdeki tüketicilerin bilinçlendirilmesi ve tüketicilerin haklarının tanıtılması hususunda Bakanlığımızın gerçekleştirdiği çalışmalar ile diğer Bakanlıklarla yapılan ortak girişimler hakkında bilgi verebilir misiniz?

Tüketicinin korunması alanının çok dinamik bir konu olması nedeniyle tüketiciler yeni imkânlarla birlikte yeni sorunlarla da karşılaşmaktadırlar. Yaşanan gelişmeler ve Avrupa Birliğiyle yapılan tam üyelik müzakereleri çerçevesinde tüketicinin korunması mevzuatında tekrar kapsamlı bir değişiklik yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Tüketicileri daha ileri seviyede korumaya yönelik tedbirlerin alınması, tüketicilerin hak arama yollarının kolaylaştırılması, tüketicinin bilgilendirilmesine ağırlık verilmesi, bürokrasinin azaltılması ve hakka niyete uygun bir ceza sisteminin oluşturulması amacıyla Bakanlığımız tarafından hazırlanan Tüketicinin

Korunması Hakkında Kanun 28 Kasım 2013 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır.

Yeni Kanun 28 Mayıs 2014 tarihinde yürürlüğe girecektir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte 76 milyon tüketicimiz daha ileri seviyede haklara sahip olacak, hak ve yükümlülüklerine ilişkin bilgiye daha kolay ulaşabilecekleri için daha bilinçli hareket edebilecek ve hak arama yolları daha da kolaylaşacaktır.

6502 sayılı Kanun ile getirilen yeni hakları tüketicilere aktarabilmek amacıyla çok sayıda televizyon programına katılım sağlanmıştır. 05 Temmuz 2013 tarihinden Ekim 2013 tarihine kadar her Cuma günü TRT1 kanalında tüketici konularının ele alındığı ve başta Bakanlığımız Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğümüz olmak üzere Genel Müdürlük personelimizin katıldığı "Pazar Ola" isimli program yayınlanmıştır.

81 İl Müdürlüğüne çok sayıda broşür, kitapçık, afiş yollanarak Yeni Tüketici Kanununun getirdiği yeniliklerin tüketiciler tarafından fark edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Tüketiciler ile mal ve hizmet üreticilerine yönelik bilinçlendirme amaçlı konferans, panel ve çalıştaylara Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü personeli bilgi aktarma amaçlı katılmışlardır.

Tüketicileri güvenli ürün konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları da ayrıca yapılmaktadır. Bu kapsamda, broşür ve afişler bastırılmış, televizyonlarda eğitici programlar yapılmıştır. Bakanlığımıza ait sosyal medya hesaplarından tüketicilere yönelik gerekli bilgilendirmeler yapılmaya devam edilmektedir.

Tüketicilerin bilinçlendirilmesi için afişler ve broşürler bastırılmış ve bunlar okullarda, alışveriş merkezlerinde, fuarlarda dağıtılmıştır. Kâğıthane Belediye Başkanlığı'nın organizasyonunda İstanbul'da veli ve öğrencilerin geniş katılımı ile toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda veli ve öğrenciler okul kıyafeti ve kirtasiye alışverişlerinde dikkat edecekleri hususlar konusunda bilgilendirilmiştir.

Her yıl okulların açılma döneminde yoğun denetimler yapılmaktadır. Yazılı ve görsel medya organlarında hem denetim sonuçları paylaşılmakta hem de alışveriş sırasında dikkat edilecek hususlar vurgulanmaktadır.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı nedeniyle velilerimizin oyuncak alışverişine yöneleceği düşüncesiyle Nisan ayında 18 ilde denetimler yapılmıştır. Denetim sonuçları tüm medya ile paylaşılmış ayrıca veliler oyuncak alışverişleri konusunda bilgilendirilmiştir.

Bakanlığımız üreticilerin bilinçlendirilmesi çalışmalarına da önem vermektedir. Ticaret ve sanayi odaları ile diğer üretici ve ithalatçı örgütleri ile sık sık toplantılar düzenlenmekte ve piyasaya güvenli ürün arz etmeleri konusunda bilgilendirmeler yapılmaktadır.

Tüketici şikâyetlerinin tüketici sorunları hakem heyetlerine doğrudan aktarılmasını, şikâyetlerin inceleme ve değerlendirme aşamalarının internet üzerinden takip edilmesini ve sonuçlarının sorgulanmasını sağlamak amacıyla 2010 yılı Nisan ayında Tüketici Bilgi Sistemi (TÜBİS) tüketicilerimizin kullanımına açılmıştır. TÜBİS üzerinden 3 Mart 2014 tarihi itibarıyla 146 bin 396 başvuru yapılmıştır.

Bu uygulamalara ek olarak mobil tüketici (m-tüketici) uygulaması ile de başvuru yapma ve bilgi alma imkânı tanınmaktadır. M-Tüketici uygulaması tüketicilerimizin kullanımına açılmıştır.

Son olarak Bakanlığımızın taşra ve merkez teşkilatında görev yapan personeline neler söylemek istersiniz?

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı olarak sadece belirli alanlarla sınırlı kalmayan, çok geniş bir alanı kapsayan çalışma planına sahibiz. Dolayısıyla, Bakanlık mensubu her bir personelimizin ve her bir yöneticimizin bu bilinçle hareket etmesinin, çalışmalarını bu bilinçle yürütmesinin çok önemli olduğunu tekrar belirtiyorum tüm personelimize sağlık ve başarılar diliyorum...

Bana bu fırsatı verdiğiniz için de Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine ayrıca teşekkür ediyorum...

NEVZAT ER

İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri
Derneği olarak,

**Sayın İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü
Nevzat ER'e kıymetli vakitlerini bizlere ayırdığı
ve görev yaptığı süreçle ilgili kamuoyunu
bilgilendirdiği için teşekkürlerimizi sunarak
çalışmalarında başarılar diliyoruz.**

Öncelikli olarak sizleri kısaca tanıyabilir miyiz?

1967 yılında İzmir'de doğdum. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun olduktan sonra 1990 yılında Maliye ve Gümrük Bakanlığı Teftiş Kurulu'nda Gümrük Müfettiş Yardımcısı olarak göreve başladım. 1994 yılında Gümrük Müfettişliğine, 2001 yılında ise Gümrük Başmüfettişliğine atandım.

Temmuz 2002–Temmuz 2003 tarihleri arasında 1 yıl süreyle ABD’de ve Temmuz 2013–Ekim 2013 tarihleri arasında 3 ay süreyle Federal Almanya Cumhuriyeti’nde gümrük alanında mesleki çalışmalarda bulundum.

04.01.2004–06.08.2004 tarihleri arasında Edirne Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü, 09.08.2004–17.02.2006 tarihleri arasında İzmit Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü, 28.02.2007–14.03.2008 tarihleri arasında da Teftiş Kurulu Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulundum. 21.10.2013 tarihinden bu yana İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü olarak görev yapıyorum.

İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü’nün teşkilat yapısını genel hatlarıyla bize tanıtabilir misiniz?

Bölge Müdürlüğümüz bağlantı Gümrük, Tasfiye, Laboratuvar ve Gümrük Muhafaza Kaçakçılık ve İstihbarat Müdürlükleri aracılığıyla her türlü yolcu ve eşyaya ilişkin olarak gümrük hizmetlerinin yerine getirilmesini sağlayan Türkiye genelindeki en büyük Bölge Müdürlüğü’dür.

Çeşitli ünvan ve kadrolarda toplam 2.272 personel görev yapmaktadır. Bu personelin 350’si Bölge Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren 15 Şube Müdürlüğü’nde çalışmaktadır. Geri kalanı ise işlem hacmine göre ilgili bağlantı idarelerde görevlendirilmiştir. Görevlendirmeler yapılırken İstanbul’un trafik problemi de göz önüne alınarak mümkün olduğu kadar personelin mesaiye rahat ulaşabileceği yerler tercih edilerek ihtiyaç dahilinde görevlendirme yapmaya çalışıyoruz.

İstanbul’un coğrafi sınırları, yolcu giriş çıkış sayısı, dış ticaret işlem hacmi de göz önüne alınarak oluşturulan Avrupa ve Anadolu yakasında faaliyet gösteren 23 tane Bağlantı İdaremiz bulunmaktadır. İstanbul Personel Müdürlüğü, İstanbul Laboratuvar Müdür-

lüğü, kara ve deniz olmak üzere Gümrük Muhafaza Kaçakçılık ve İstihbarat Müdürlükleri ve TASIŞ İşleme ve Satış Müdürlükleri ile Gümrük Müdürlükleri olarak yapılan Bağlantı İdarelerimizden 15 tanesi Avrupa Yakasında, 8 tanesi Anadolu Yakasında yerleşik olarak hizmet vermektedir.

Bağlantı idarelerimizden Halkalı, Erenköy, Ambarlı, Atatürk Havalimanı Kargo ve Atatürk Havalimanı Yolcu Salonu Gümrük Müdürlükleri her bakımdan Türkiye’nin en yüksek işlem hacmine sahip gümrük idareleridir.

Bağlantınız olan Gümrük İdareleriyle birlikte İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü’nün ülkemizin dış ticaretindeki yeri ve öneminden bahsedebilir misiniz?

Tahmin edeceğimiz üzere İstanbul’da bulunan Ambarlı Limanı, Haydarpaşa Limanı, Atatürk Havalimanı Kargo Bölümü ülkemizde gerçekleştirilen ithalatın ve ihracatın önemli bir bölümünün gerçekleştirildiği yerlerdir. Bunun yanı sıra Atatürk Havalimanı ve Sabiha Gökçen Havalimanı yolcu giriş çıkışı bakımından ilk sırada yer almaktadır.

Bu bağlamda ülkemizde gerçekleştirilen dış ticaret hacminin yaklaşık %50’lik bir kısmı Bölge Müdürlüğümüz görev alanı içerisinde gerçekleştirilmektedir. 2013 yılında İstanbul’dan gerçekleştirilen toplam ihracat 70 milyar 680 milyon USD, toplam ithalat ise 136 milyar 505 milyon USD olmak üzere toplam dış ticaret hacmi 207 milyar 186 milyon USD’dir. 2014 Ocak-Temmuz dönemine bakıldığında ise toplam ihracat 48 milyar 627 milyon USD, toplam ithalat ise 77 milyar 52 milyon USD olmak üzere toplam dış ticaret hacmi 125 milyar 680 milyon USD olarak gerçekleşmiştir.

İstanbul’dan gerçekleştirilen bu boyuttaki dış ticaret hacminin ülke bütçesine de katkısı kaçınılmazdır. Bu bağlamda, 2014 Ocak-Haziran döneminde Türkiye

genelindeki gümrük vergilerinin %29,7'si Bölge Müdürlüğümüze bağlı idarelerce tahsil edilmiş olup, dış ticarete tahsil edilen toplam vergiler ise bütçe gelirlerinin %5'ini oluşturmaktadır.

Uçak, gemi, TIR, RO-RO trafiği neticesinde 2013 yılında 4 milyonun üzerinde beyanname işlem görmüş iken 2014 yılında bu rakamın 4,5 milyon adedi aşacağını düşünüyorum.

Bölge Müdürlüğümüzü sadece ithalat ve ihracatın yapıldığı bir idare olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. Gümrüklerde beklemeyi en aza indirmek, ticaret erbabının zaman ve maliyetten tasarruf etmesine yardımcı olmak ve ticaretin kolaylaştırılması yönünde çalışmalar yapmaktayız.

Bu bağlamda, 2013 yılında yürürlüğe giren Gümrük İşlemlerini Kolaylaştırma Yönetmeliği kapsamında izlenebilir kayıt sistemine ve belirli mali yeterliliğe sahip, emniyet ve güvenilirlik koşullarını karşılayabilen, ihracatçı, ithalatçı ve taşıyıcı firmaların gümrük işlemlerini kendi tesislerinde gerçekleştirmeleri, gümrük muayenesinin daha öncelikli gerçekleştirilmesi, götürü teminat gibi kolaylıklardan yararlanmalarını sağlayan Yetkilendirilmiş Yükümlü Statü Belgesi kapsamında Türkiye genelinde verilen 18 belgeden 9'u Bölge Müdürlüğümüzce verilmiştir.

Yine uygulaması 2011 yılında başlayan Uzlaşma Müessesesi kapsamında Bölge Müdürlüğümüzce oluşturulan Uzlaşma Komisyonları ile mükelleflerin yargıda kaybedecekleri zaman ve davaların takibi külfetinin en aza indirilmesi sağlanmıştır.

Gümrük İşlemlerinin yerine getirilmesi esnasında en çok karşılaşılan problemler nelerdir? Bu problemlerin çözümü için ne tür çalışmalar yapıyorsunuz?

Gönül rahatlığıyla söyleyebilirim ki bağlantı idarelerimizin tamamında gümrük ve tasfiye işlemleri

elektronik ortamda yürütülmektedir. Bu sayede de işlemler standart hale getirilerek doğru, hızlı ve eksiksiz bir uygulama ile sızlanmalara yol açmadan Türkiye ekonomisinin gelişmesine büyük katkıda bulunuyoruz.

Zaman zaman personel yetersizliği gibi sorunlar gündeme gelse bile özellikle Bakanlık bünyesinde yapılan muhtelif kadrolara memur alımının büyük bir çoğunluğunun İstanbul'da görevlendirilmesi ile idarelerimizin personel ihtiyacı önemli ölçüde giderilmiştir. Mevcut personelin de etkin dağılımı ile gümrük işlemlerinin zamanında yapılmasında herhangi bir problem yaşanmadığı kanaatindeyim. Ayrıca, gerek mevzuat gerekse de uygulama esnasında eksiklik olduğunu hissettiğim her konuda hizmet içi eğitimlerin yapılmasına ağırlık vererek işlemlerin doğru ve yeknesak bir şekilde uygulanmasını sağladığımızı düşünüyorum.

İstanbul genelindeki gümrük idarelerini gezdiğinizde hepsinde olmasa bile bir kısmında büyük ölçüde altyapı eksikliği olduğunu göreceksiniz. Çalışma yerlerinin düzensizliği ve yetersizliği personelin çalışma performansını da etkilemektedir. Personelin ve mükelleflerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte çalışma yerlerinin oluşturulması için çalışmalarımız devam etmektedir. Bu kapsamda Mart 2014'de Bölge Müdürlüğümüz yeni hizmet binasına taşınmış, Halkalı ve Erenköy Gümrük İdareleri'nin de yeni hizmet binalarına taşınmaları için hazırlıklar devam etmektedir. Halkalı Gümrük Müdürlüğünün Ekim ayı sonu itibarıyla yeni binasında hizmet vermeye başlamasını bekliyorum.

Gümrük binalarımızın yenilenmesi ve altyapı çalışmalarının tamamlanması ile de önümüze büyük bir sorun olarak çıkan yetkisiz iş takibinin de ortadan kalkacağına inanıyorum. Yetkisiz iş takibi sorunu hem yeni hizmet binalarındaki giriş çıkış kontrollerinin etkin bir şekilde yapılması ile hem de 2011'den

itibaren düzenli bir şekilde her yıl açılan Gümrük Müşavir Yardımcılığı sınavı ile büyük ölçüde aşılacaktır.

Gayet doğaldır ki mükellef açısından ve idare açısından bakıldığında karşılaşılan problemler ve şikâyetler farklılık gösterecektir. Kamuoyunda en çok karşılaşılan problem olarak “malım gümrüğe takıldı, zamanında işlem yapılmıyor” gibi genel bir algı hakim. Bildiğiniz üzere idare olarak sadece gümrük mevzuatına göre değil; malın niteliğine, cinsine göre diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından getirilen düzenlemeler çerçevesinde hareket etmek durumundayız. Bir eşyanın gümrük işlemlerinin tamamlanabilmesi için gerekli tüm belge ve bilgilerin idaremize sunulması akabinde işlemler gecikmeden yerine getirilmektedir.

Bu esnada beyannameye eklenmesi gereken belgelerin, yapılması gereken tahlillerin beklenmesi sadece bizim yetki alanımızda olan bir konu olmadığı halde mükelleflerin şikâyetlerinin en aza inmesi için Bakanlığımız koordinesinde gerekli çalışmalar yapılmaktadır. İnanıyorum ki ticaretin kolaylaştırılması kapsamında “tek pencere” uygulamasına geçiş ile belge kontrolünün elektronik ortamda yapılması ile firmalar hem zaman hem de maliyet tasarrufu elde edecekler ve gümrükte bekleme süreleri de en aza inecektir.

Uygulayıcı bir birim olarak başlıca görevimiz kamu sağlığı ve güvenliği açısından da ülkemize gelen ve giden eşyaların kontrolünü yapmaktır. Ancak dış ticaret hacmine de bakıldığında gümrüğe sunulan bütün eşyaların fiziki muayeneye tabi tutulamayacağı aşikardır. Bu nedenle belirlenen risk unsurları çerçevesinde ülkemize giren ya da çıkan eşyanın daha azının fiziki muayene tabi tutulması, risk unsuru içermeyen eşyanın ve mükelleflerin işlemlerinin daha kolay yapılabilmesini sağladığımızı inanıyorum.

Daha önce Edirne ve İzmit Gümrük Başmüdürü olarak görev yapmıştınız. O dönemdeki tecrübelerinizi de dikkate alarak geçmişten bugüne teşkilatımızın taşra yapılanması ve işlevselliğinde ne gibi değişiklikler gözlemliyorsunuz?

Öncelikle benim İzmit ve Edirne’de Başmüdür olarak görev yaptığım yıllar itibarıyla bugünkü durum arasında genel olarak teşkilatımızın yapısında bir değişiklik oldu. Bildiğiniz üzere 2011 yılında yayımlanan 640 sayılı KHK ile teşkilatımız Müsteşarlıktan Bakanlığa dönüşerek ticaret birimlerinin de dahil olduğu gerek personel gerekse mevzuat açısından daha geniş bir yapıya dönüştü. Bu yeniden yapılanmaya bağlı olarak Başmüdürlükler Bölge Müdürlükleri adı altında yeniden yapılandırıldı. Bunun yanında Tasfiye Müdürlükleri de Bölge Müdürlükleri bünyesine dahil edildi.

Bakanlık bünyesinde yapılan personel alımları ile gerek muayene ve muhafaza memuru gerekse de memur eksiklikleri büyük ölçüde giderilmiştir. Ancak söz konusu personelin etkin ve yerinde dağıtımı ile mevzuat konusunda gerekli eğitimin verilmesi ile gümrük işlemlerinin daha hızlı ve sağlıklı gerçekleştirileceğini düşünüyorum.

Uzun yıllar Gümrük Müfettişliği görevini icra etmiş biri olarak, o döneme ait unutamadığınız bir hatıranızı bizimle paylaşabilir misiniz?

Sanırım 1991 yılıydı. Refakat değişikliği ile İstanbul’dan o an itibarıyla Gürbulak’ta teftişte olan bir üstadın yanına verildim. O dönemin şartları içerisinde İstanbul’dan Gürbulak’a gitmek için Ankara aktarmalı Erzurum uçağına biniyor daha sonra Erzurum’dan otobüsle Doğubayazıt’a gidiyor ve bilahare Doğubayazıt’tan Gümrük İdaresince alınıp Gürbulak kapısına götürülüyordunuz. Bu çerçevede

İstanbul'dan uçakla Ankara Esenboğa Havalimanına geldim. Mevsim yaz olduğu için üzerimde bir tişört ve kot pantolon giydiğimi hatırlıyorum. Cüzdanımı da pantolonumun arka cebine koymuştum sanırım. Bir ara elimi cebime attığımda cüzdanımın olmadığını fark ettim. Cebimde de o dönemin şartları içerisinde bozuk kabilinden biraz para vardı. O dönem itibarıyla kredi kartı yok, cep telefonu yok ve maaşımızı bile hazinenin verdiği çeklerle saymanlıklardan kendimiz çekiyorduk.

Ankara'dan kalkan uçağın Erzurum'a inmesinden sonra beni bir sancı aldı. Çünkü Doğubayazıt'a hatta Erzurum havaalanından Erzurum otogarına gidecek para bile üzerimde yoktu ve yanımda da bavulum ve mevzuat kolisi olmak üzere baya bir de yük vardı. O an çektiğim sıkıntıyı halen acı bir tebessümle hatırlarım. Neyse efendim kendimi zar zor havaalanı servisine attığımı ve cebimdeki son kuruşları da otogara gitmek için buraya verdiğimi hatırlıyorum. Otogara geldim ama gel gelelim cepte para yok ve Doğubayazıt'a nasıl gideceğimi bilmiyorum. Biraz cesaretimi toparlayıp o dönem Doğubayazıt'a giden tek firma olan Doğubayazıt Best firmasına gittim ve sorumlu kim diye sordum. Arkada oturan gençten bir adam "benim buyurun" dedi. Kendisine Gümrük personeli olduğumu (gerçek kimliğimi gizleyerek) tayinimin Gürbulak Gümrüğü'ne çıktığını ancak yolda cüzdanımı düşürdüğümü veya çaldırıldığımı Doğubayazıt'a gidince parası verilmek üzere beni götürüp götürmeyeceklerini sordum. Adamdan aldığım yanıt netti. Abi paranın lafımı olur istersen hiç verme biz seni Gürbulak'a kadar bile götürürüz oldu. Bu aldığım cevap beni hem çok sevindirmişti hem de birazda endişelendirip düşündürmüştü doğrusu. Ya üstad bu durumu öğrenir bana fırça atarsa ya bu adamlar kaçakçysa falan filan. Kendimi otobüse attım. Ama Doğubayazıt'a gidene kadar bu ve benzeri bir sürü düşünce kafamda geldi gitti. 5-6 saat süren bir yolculuktan sonra Doğubayazıt'a geldim. Neyse ki üstad geleceğim saati hesap edip

bir şoför ve araba göndermiş bana. Otobüsten indiğim gibi şoför hemen hoşgeldiniz efendim diye elini uzattı. Ben daha elimi uzatmadan nedenini ve niçinini yolda söylerim bana hemen şimdi sanırım 6 veya 7 lira gibi bir rakamdı borç verir misin Gürbulak'ta hemen iade edilmek üzere dedim. Şoförün bayağı bir şaşırdığı yüz halinden belliydi. Ama ikiletmeden parayı çıkardı hemen bana uzattı bende aynı anda gidip otobüs şoförüne uzattım. Şoför önce biraz direndi parayı almamak için ama sonra bıraktım. Rahatlamış durumu kurtarmıştım. Gürbulak'a gidince hemen harcırah çekip şoföre durumu izah ettim ve parasını iade ettim. Bu arada üstada da durumu olduğu gibi anlatmayı ihmal etmedim. Ne olmuşsa benim ağzımdan duysun diye. Üstad ilgiyle dinledi ve sonra uzun uzun güldü ve babacan bir tavırla olur böyle şeyler sağ salim geldin ya dedi. O günden sonra çıktığım hiçbir yolculukta cüzdanımı artık pantolonumun arka cebine koymuyorum.

Son olarak Bölge Müdürlüğünüz bazında gerçekleştirmeyi düşündüğünüz projelerinizden bahsedebilir misiniz?

Bölge Müdürlüğümüz ve bağlantılarında en çok önemseydiğimiz konulardan birisi de kurumsallaşmadır hiç şüphesiz. Ürettiğimiz her türlü kamu hizmetinin üretim ve sunum metodlarını, bireylerin inisiyatifinden çıkartıp, kuralları ve prosedürleri önceden belli olan iş akış yöntemlerine dönüştürmek istiyoruz. Bunun içinse Bölge Müdürlüğümüz ve bağlantı idarelerindeki iş süreçlerinin, iş süreçleri yönetim felsefesi çerçevesinde tanımlanması, dökümanite edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve geliştirilmesi kapsamında Bölge Müdürlüğümüz'de bir çalışma başlatmış bulunmaktayız. Kısa, orta ve uzun vadede hayata geçirilmesi gereken iş planlarımız bu çalışma neticesinde ortaya konulduktan sonra belli bir takvim çerçevesinde bütün bunları uygulamaya geçireceğiz. Bu çalışmalarımız neticesinde Bölge Müdürlüğümüzü ISO Kalite Yönetim Sistemi Belgesi ile taçlandırmayı hedeflemekteyiz.

TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKALARININ GELECEĞİ

Zeki TÜYEN

Özet

Ekonomik büyümeyi etkileyen çok sayıda değişken ve politika söz konusudur. Ekonomi politikaları içerisinde para politikasının ekonomik büyüme üzerindeki etkinliği iktisadi düşünce yaklaşımlarına göre farklılık gösterebilmektedir. Türkiye ekonomisinin sürdürülebilir ekonomik büyümeyi yakalayabilmesinde genelde ekonomi politikalarına özeldir ise para politikasına büyük rol düşmektedir. Bu bağlamda, para politikasının ekonomik büyümeyi olumlu etkileyecek şekilde yönetilmesi gerekmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, bir ülkedeki ekonomik istikrarın ve mali sistemin istikrarlı işleyişinin sağlanmasında merkez bankasının rolü çok büyüktür. Fiyat istikrarının sağlanması ve korunması, ekonominin uzun vadede istikrarlı bir büyüme oranını düşük enflasyon altında sürdürmesi kapsamlı para programlarını gerektirmektedir. Özellikle ekonomik kalkınma ve büyümenin gerçekleştirilmesinde para politikaları, ekonomik istikrarın ve kredi politikalarının planlanan hedeflere ulaşılması açısından kredibl konumdadır.

Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası seksenli yılların sonundan itibaren para politikaları uygulamaları başlatmıştır. Para programı uygulamalarının dört önemli bileşeni vardır. Nihai amaç, ara hedef, hedef için kullanılacak araçlar ve bunları uygulama yolları..

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın yakın geçmişte uyguladığı para politikaları üzerinde durularak, para politikalarının gelecekte nasıl olması gerektiği ya da gerekebileceği üzerinde durmaktır.

GİRİŞ

Bir ülkedeki ekonomik istikrarın ve mali sistemin istikrarlı işleyişinin sağlanmasında Merkez Bankasının rolü herkes tarafından kabul edilmektedir. Fiyat istikrarının sağlanması merkez bankaları için kısa vadeli ve bir defaya mahsus ulaşılması gereken bir amaç değildir. Bunun sağlanması belli bir süreci gerektirdiği gibi korunması ve ekonominin uzun vadede istikrarlı bir büyüme oranını düşük enflasyon altında sürdürmesi nihai amaç olup fiyat istikrarının yanında güçlü bir mali sistem de gerekli bulunmaktadır.

Merkez bankaları fiyat istikrarının sağlanması için uygulamaya başladığı para politikalarını oluştururken uluslar arası sermaye hareketlerinin serbest olduğu, kamu kesimi borçlanma ihtiyacını ve finans sisteminin yapısı ve gücünü dikkate almak durumundadır.

Türkiye’de para politikası uygulamaları ve merkez bankacılığının altmış yılı aşkın bir mazisi vardır. 1980’li yıllarda benimsenmeye başlanan piyasa ekonomisi ile yapısal düzenlemelerle merkez bankacılığında da yeni felsefeler benimsenmiştir. Bu bağlamda, para politikası uygulamalarında çağdaş merkez bankacılığı yönünde adımlar atılmış para politikaları oluşturulmuş ve politika uygulamalarında serbest piyasa ekonomisi ilkeleri benimsenmiştir. Seksenli yılların sonunda T.C. Merkez Bankası para programı uygulamaları başlamıştır. Bu programları bazen kamuoyuna açıklamış bazen de kendi içinde kullanmıştır.

1.PARA POLİTİKASININ GENEL ÇERÇEVESİ

İktisat Politikası, önceden saptanan belirli amaçlara ulaşmak amacıyla değişik araçlar kullanır. Söz konusu araçlar içerisinde para politikası uygulamaları

son derece önemli bir yere sahiptir. Para politikası araçları, diğer iktisat politikası araçlarından farklı özelliklere sahiptir. Her şeyden önce, para politikası araçları ekonomik koşullara bir şekilde çok kısa bir sürede uygulanabilme ve değiştirilebilme özelliğine sahiptir. Öte yandan; bireyler bu politika uygulamalarında tepki göstermezler. Ancak; unutmamak gerekir ki, uygulamaya konan parasal araçların ortaya çıkaracağı etkileri önceden doğru bir şekilde tahmin etmek güçtür.¹

1.1.Para Politikasının Tanımı, Türleri ve Göstergeleri

Para Politikası, merkez bankalarının genel ekonomi politikası hedefleri doğrultusunda para razı ve faiz oranı gibi değişkenleri yönlendirme çabalarıdır. Para arzının artırılması ya da azaltılması, ekonominin hasıla ve fiyat düzeyi üzerinde önemli etkiler doğurabilir. Ekonominin içinde bulunduğu koşullar, uygulanacak para politikasının niteliğini belirler. Para politikasının hedefleri saptanırken, enflasyonist ya da deflasyonist eğilimler farklı tercihleri gündeme getirir.

1.1.1.Para Politikasının Tanımı

Dar kapsamlı değerlendirmelere göre, para politikası açık piyasa işlemleri ve yasal karşılık oranları gibi araçlar ile piyasanın nakit ihtiyacının ayarlanması amacıyla karşılık oranları gibi araçlar ile piyasanın nakit ihtiyacının ayarlanması amacıyla kullanılır. Başka bir ifadeyle, para politikasının işlevi, Merkez Bankasının para politikası araçları ile piyasaya nakit zerk etmesi ya da geri çekmesi ile sınırlıdır.²

Ancak; belirtmek gerekir ki, bankacılık ve finansal sektörlerdeki gelişmelerle birlikte para politikasının etki alanı da genişlemiştir. Modern bankacılık faaliyetleri ve yeni finansal enstrümanların çoğalması ile birlikte, para politikasının ekonomiye etkileme sü-

¹ Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013 s: 59

² Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013 . s:60

reci daha karmaşık bir hal almıştır. Ekonominin likidite düzeyini ayarlamaya çalışan merkez bankaları, bankacılık ve finansal sektörlerdeki gelişmeler karşısında sadece doğrudan para politikası araçlarında değil, aynı zamanda dolaylı araçlara da başvurmak zorunda kalmaktadırlar.³

Bu bağlamda; para politikasının doğrudan araçları olarak açık piyasa işlemleri, reeskont politikası ve yasal karşılıklar, rezerv para ve para çarpanı, kredi arzını sayabiliriz. Buna karşılık, para politikasının dolaylı araçları olarak da bankacılık sektörünün yönetim ve denetim yapısı ile ödünç alanlar ile ödünç verenlerin tutumları ve kredi talebini belirtebiliriz.

1.1.2. Para Politikasının Türleri

Ekonomide resesyonist eğilimler belirlemeye başladığında, merkez bankaları genellikle, para arzını genişletici ve faiz oranlarını düşürücü para politikalarını tercih ederler. Literatürde bu tür uygulamalar, “gevşek kredi politikası” ya da “gevşek para politikası” olarak ifade edilir. Ekonomide enflasyonist eğilimler baş göstermeye başladığı dönemlerde ise, merkez bankaları para arzını daraltıcı ve faiz oranlarını yükseltici politikalar yürütürler. Bu politikalar, “sıkı kredi politikası” ya da “sıkı para politikası” şeklinde adlandırılır.⁴

Para arzının genişletilmesi ile birlikte, faiz oranlarının düşmesi gevşek para politikası uygulamasıdır. Gevşek para politikası uygulandığında, toplam talep de artış söz konusu olur. Klasik İktisat Yaklaşımına göre ekonomideki resesyonist eğilimler için herhangi bir müdahaleye gerek yoktur. Keynesyen Yaklaşımına göre ise, resesyonist eğilimler için müdahaleye gerek vardır ve bu müdahale para arzının artırılması şeklinde olmalıdır.⁵

Para politikasının niteliğini saptamada para rız dışında faiz oranları da önemli bir değişken olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede, yüksek faiz oranları sıkı para politikasının, düşük faiz oranları ise gevşek para politikasının göstergesidir.⁶

Para arzının daraltılması ile birlikte faiz oranlarının yüksek düzeylerde seyretmesi durumunda sıkı para politikasından söz edilir. Sıkı para politikası uygulamalarının toplam talebi daraltıcı etkileri söz konusudur. Toplam talebin azalması, enflasyonist eğilimlerin azalması anlamına gelmektedir.⁷

1.1.3. Para Politikasının Göstergeleri

Para politikası uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için, gerçekçi bir hedefin saptanması gerekli bulunmaktadır. Ancak; söz konusu hedefe doğrudan ulaşmak oldukça güçtür. Dolayısıyla bazı hedef değişkenler yönlendirilmek suretiyle nihai amaca ulaşılmaya çalışılır.

Para politikasının başlıca göstergelerini hedef göstergeler, ana göstergeler ve ara göstergeler olarak belirtebiliriz. Para politikasının hedefleri saptanırken, ekonominin içinde bulunduğu koşullar belirleyici rol oynar. Enflasyonist ya da deflasyonist koşullar farklı tercihleri gündeme getirir. Ancak; önemle belirtmek gerekir ki, hangi hedef seçilirse seçilsin nominal milli gelir düzeyi göz ardı edilemez. Dolayısıyla, nominal milli gelir düzeyi para politikasının hedef büyüklüğü olarak ön plana çıkmaktadır.⁸

Para politikasının ana göstergeleri olarak ise, M1, M2 ve M3 gibi büyüklükler, kredi miktarı ve kısa ve uzun vadeli piyasa faiz oranlarını belirtmek mümkün bulunmaktadır. Bu değişkenlerden hangisinin

³ A.g.e. s:60

⁴ Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013 s: 61

⁵ A.g.e. s:62

⁶ Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013 . s:63

⁷ A.g.e s: 64

⁸ A.g.e. s:65

tercih edileceği konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Ancak; hemen belirtmek gerekir ki, ana göstergelere başvurmanın temel nedeni, ulusal gelir düzeyindeki ciddi sapmaları önlemektir. Para politikası uygulamasında ana göstergelere yer verilmesinin nedeni, bu göstergelerden birinde değişiklik yapıldığında ulusal gelir düzeyinin denetim altında tutulmaya çalışılmasıdır.

M1, M2 ya da M3 gibi büyüklüklerin ana gösterge olarak seçilmesini öneren iktisatçılara göre paranın dolanım hızı öngörülebilir bir yapı sergiler. Başka bir ifade ile, parasal milli gelir düzeyi, paranın dolanım hızı ile para stokunun çarpımına eşit olduğundan dolayı, para stokunun kontrol edilmesi gereği doğmaktadır.

Kredi miktarını ana gösterge olarak değerlendirenlere göre, para stokundaki değişiklikler her zaman ekonomik aktiviteleri olumlu etkileyebilir. Dolayısıyla ulusal gelir düzeyini arttırmak kredi stokunun yükseltilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak; hemen belirtmek gerekir ki, piyasada olumlu bir hareketliliğin meydana getirilmesi sadece kredi miktarının artırılmasına bağlı olmayıp, aynı zamanda söz konusu kredinin atıl kalmasını önleyici tedbirlerin alınmasına da bağlıdır.⁹

Piyasa faiz oranlarının ana gösterge olarak kabul edilmesi, toplam harcama düzeyi ile faiz oranları arasında güçlü bir ilişki olduğu görüşüne dayanmaktadır.

Para politikası ile ilgili ara göstergeler olarak adlandırılan değişkenlerin kontrolü ise doğrudan Merkez Bankasının elinde değildir. Ana göstergeler ancak dolaylı yollardan etkilenir. Bu durum, bütünüyle merkez bankalarının kontrolünde olan araçların se-

çimini gündeme getirmektedir. Ara gösterge olarak değerlendirilen göstergeleri rezerv para, parasal taban, merkez bankası parası, kısa vadeli faiz oranları olarak belirtebiliriz.¹⁰

2. PARA POLİTİKASININ AMAÇLARI VE ARAÇLARI

Enflasyonun yol açtığı tahribatlar, fiyat istikrarının sağlanmasını, para politikasının birinci amacı haline getirmiştir. Söz konusu amaca ulaşmak, para politikası araçlarının bu yönde kullanımı ile mümkündür.

2.1. Para Politikasının Amaçları

Para politikasının altı tane temel amacı vardır. Bunlar fiyat istikrarı, tam istihdam, ekonomik büyüme, faiz istikrarı, finansal piyasalarda istikrar ve ödemeler dengesidir. Son yıllarda, fiyat istikrarının sağlanması para politikasının birincil amacı konumuna gelmiştir. Enflasyonun ortaya çıkardığı sosyal maliyetler bu gelişmenin en temel nedenidir. Ancak; belirtmek gerekir ki, fiyat istikrarının birinci amaç olması, diğer amaçların göz ardı edileceği anlamına gelmez. Aslında fiyat istikrarının sağlanması diğer amaçlara ulaşmada kolaylık sağlar.¹¹

2.1.1. Fiyat İstikrarının Sağlanması

Para politikasının en temel amacı, fiyat düzeyindeki istikrarı sağlamaktır. Bu anlamda, ekonomide deflasyonist ve enflasyonist eğilimlerin giderilmesinde para politikası önemli bir iktisat politikası aracı olarak ön plana çıkmaktadır.

Fiyat istikrarı, bütün iktisadi birimlerin, her türlü iktisadi aktivitelerini yürütürken ya da planlarken, fiyat düzeyindeki değişimleri temel belirleyici değişken olarak baz almadıkları durumu ifade eder. Fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artışların, iktisadi

⁹A.g.e. s: 65

¹⁰Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013 s: 65

¹¹A.g.e. s: 66

anlamda en olumsuz etkisi, belirsizlik ortamına yol açmasıdır. Fiyatlardaki artışlar bütün işletmelerin gelecek ile ilgili sağlıklı kararlar almasını zorlaştırır.

Fiyat istikrarı amacının gerçekleştirilmesi, maliye politikası ile para politikası arasındaki koordinasyonu zorunlu kılmaktadır. Para politikası ile maliye politikasının koordinasyonu, her iki politikanın aynı hedef doğrultusunda kullanılması ile mümkündür. Örneğin; enflasyonist eğilimlerin tırmandığı bir dönemde uygulanan daraltıcı para politikası, aynı nitelikteki maliye politikası ile desteklenmelidir. Buna göre, toplam talep düzeyini baskılamak amacıyla ekonomide para ve kredi hacmi daraltıldığında, kamu harcamalarının kısılması ve vergi oranlarının artırılması suretiyle bütçe fazlasının ortaya çıkarılması gerekli bulunmaktadır. Deflasyonist eğilimlerin söz konusu olduğu dönemlerde ise, genişletici para ve maliye politikası uygulamaları toplam talep düzeyini arttırmak amacıyla eş güdüm içerisinde uygulanmalıdır.¹²

Maliye politikasının para politikası ile birlikte etkili bir iktisat politikası aracı olarak kullanılabilmesi, her şeyden önce mali disiplinin sağlanması ile mümkündür. Kamu açıklarının sürekli artarak sürdürülemez boyutlara ulaştığı ülkelerde, hem para politikasının hem de maliye politikasının etkili birer iktisat politikası aracı olarak kullanılması olası değildir. Bu durumda, para politikasının maliye politikasına bağımlı hale gelmesi söz konusu olur.

Fiyat istikrarı hedefine ulaşma sürecinde para politikasının gücünü arttıran temel faktör, merkez bankasının güvenilirliğidir. Buna göre; uygulanacak politikalara kamuoyu şüphe ile bakmamalıdır. Ancak; kamu açıklarını finanse etmek için yürütülen kısa vadeli ve yüksek faizli borçlanma politikasının

yol açtığı yüksek borç stoku, bireylerin uygulanan politikalara ilişkin beklentilerini olumsuz yönde etkileyebilir.¹³

2.1.2. Tam İstihdam

İktisat politikasında tam istihdamın amaç olarak belirlenmesi 1929 dünya ekonomik krizine kadar uzanmaktadır. Tam istihdam bütün üretim faktörleri için amaçlanmakla beraber, asıl üzerinde durulan, bir ekonomide emek faktörünün tam istihdamıdır. Para politikası uygulaması açısından tam istihdam amacı, konjoktürel işsizliğin önlenmesini, yapısal, mevsimlik ve arazi işçilik türlerinin giderilmesini veya ortadan kaldırılmasını da içerir. Ancak; tam istihdamın ölçülmesinde arazi ve mevsimlik işsizliğin tamamen ortadan kaldırılmasının zorluğu nedeniyle, belli bir minimum işsizlik oranının bulunması, tam istihdam sayılmaktadır. Gelişmiş bir ekonomide ortalama % 3 oranındaki işsizlik normal kabul edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bu oranın % 5 olması normal karşılanabilir. O halde bu ülkeler, söz konusu oranlara ulaştıklarında tam istihdama da ulaşmış sayılabilirler. Ancak; gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranının % 9 ise bunun % 5'e indirilmesi Okun yasası çerçevesinde düşünülmelidir. Arthur Okunun ortaya attığı Okun yasası bir ekonomide mevcut işsizlik oranı ve ekonomik büyüme koşullarında, işsizliğin 1 puan azaltılması için ekonomik büyümenin 2.2 puan artırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu ise enflasyon sorununu gündeme getirmektedir.¹⁴

Para politikası uygulamaları ile istihdam düzeyini artırma çabaları, literatürde pek fazla olumlu karşılanmamaktadır. Çünkü, genişletici para politikasının doğuracağı enflasyonist maliyetler, ciddi sosyal refah kayıplarına yol açabilmektedir.¹⁵

¹² Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013 s: 67

¹³ Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 68

¹⁴ İlker Parasız, Para Teorisi ve Politikası, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2009 s: 297

¹⁵ Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 68

Para politikasının istihdam düzeyi üzerinde meydana getirebileceği olası etkiler konusunda literatürde görüş birliği yoktur. Keynesyen iktisatçılara göre, para politikası uygulamaları her ne kadar enflasyonist etkiler doğursa da, işsizliğin düşürülmesi açısından yararlı sonuçlar doğurabilir. Monetarist iktisatçılar, para politikasının istihdamı arttırabileceği tezine çok fazla itibar etmemektedirler. Yeni Klasik iktisatçılar, para politikasının istihdamı uyarma noktasında etkili olamayacağını iddia ederler.¹⁶

2.1.3. Ekonomik Büyüme

İstikrarlı bir ekonomik büyüme trendinin yakalanması ve sürdürülmesi, istihdam düzeyinin artırılması ile mümkün bulunmaktadır. Çünkü, gerek işletme düzeyinde gerekse de ekonominin genelinde hasıla artışı, üretim faktörlerinin en etkin şekilde kullanımına bağlıdır. Verimli üretim kaynaklarından bazıları atıl kaldığında ekonomik büyüme trendinde gerileme gözlenir.¹⁷

Ekonomik büyüme trendinin istikrarlı bir düzeyde sürdürülmesi, elverişli finansman olanaklarının sağlanması ile birlikte, parasal genişleme oranının ılımlı bir düzeyde tutulmasını zorunlu kılar. Para politikası uygulamaları ile iktisadi büyüme oranını etkilemek, ya faiz oranlarını etkilemek ya da ılımlı bir parasal genişleme trendini sürdürmek suretiyle mümkündür.¹⁸

Enflasyoncu politikalarla kısa dönemde ekonomik büyüme sağlanabilir. Ancak, uzun dönemde ekonomik büyümenin parasal genişlemelerle gerçekleştirilmesi desteklenebilir bir politika değildir. O halde

para politikasının amacı, ekonomik gelişmeyi destekleyici olmalıdır. Ancak; hangi büyüme oranının para politikasıyla destekleneceği konusu belirsizdir ve parasal taban politikasının en zor konularından biri de budur.¹⁹

Keynesyen iktisatçılara göre, para politikası aracılığıyla faiz oranlarında değişiklikler meydana getirilip yatırım düzeyi değiştirilebilir. Monetarist ve Yeni Klasik iktisatçılar para politikasının ekonomik büyümeyi yönlendirmek amacıyla kullanılabileceği argümanına karşıdır. Özellikle, Yeni Klasik iktisatçılara göre, para politikası uygulamaları ile kısa dönemde bile reel etkiler meydana getirmek olası değildir. Monetarist iktisatçılar, enflasyonu parasal bir olay olarak değerlendirdiklerinden sağlıklı bir büyüme trendinin yakalanması için ılımlı bir parasal büyüme oranını tavsiye etmektedirler.²⁰

2.1.4. Faiz İstikrarı

Makro ekonomik istikrarın sağlanması açısından faiz oranlarındaki dalgalanmaların önlenmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Faiz oranlarında gözlenen dalgalanmalar, belirsizlik ortamına yol açarak gelecekle ilgili sağlıklı planların yapılmasını güçleştirir. Gerek bireyler gerekse firmalar açısından faiz değişkeni çok önemli bir maliyet unsuru olduğundan, iktisadi aktivitelerin istikrarlı düzeyini koruması, faiz oranlarında önemli dalgalanmalar olmamasına bağlıdır. Dolayısıyla para politikası uygulamaları, bu gerçeği hiçbir zaman göz ardı etmemelidir.²¹

Faiz oranlarındaki aşırı dalgalanmalar, ekonomide spekülâtif güdüler ile para kazanmak isteyen birey-

¹⁶ A.g.e. s: 68

¹⁷ A.g.e, s: 68

¹⁸ Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umutttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 69

¹⁹ İlker Parasız, Para Teorisi ve Politikası, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2009 s: 299

²⁰ Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umutttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s. 69

²¹ A.g.e. s: 69

lerin iştahını kabartır. Faizlerdeki aşırı iniş ve çıkışlar, bireylerin büyük ölçekte kar elde etmesine ya da zarara uğramasına neden olabilir.²²

Parasal otoriteler, faiz oranlarındaki aşırı dalgalanmalara uzun süre tepkisiz kalamazlar. Bu anlamda almaları gereken önlemler konusunda geç kalmalıdır.

2.1.5. Finansal Piyasaların İstikrarı

Merkez bankaları finansal piyasalarda istikrarın sağlanmasına destek olmalıdırlar. Bu anlamda üstlenecekleri en önemli görev, finansal paniklerin ortaya çıkmasını önlemeye çalışmaktır. Nakit sıkışıklığı sorunlarının giderilmesi amacıyla son kredi mercii olma işlevinin gerektiğinde devreye sokulması, finansal paniklerin önlenmesi açısından çok önemli bir adımdır.²³

Bu bağlamda; merkez bankalarının son kredi mercii olma işlevinin devreye sokulmasında, banka fonları ve plasmanlarının vadesi önemli rol oynar. Bankacılık sektöründe fonların önemli bir bölümü vadesiz ve ticaret mevduatlarından meydana gelirken, plasmanların uzun vadeli kredilere ve kamusal borçlanma senetlerine yönlendirilmesi durumunda finansal kriz eğilimlerinin başlaması ile birlikte çok ciddi sorunlar ortaya çıkabilir. Kısa vadeli fonlara ve uzun vadeli plasmanlara sahip bankacılık sektörü, mudilerinin nakit taleplerini zamanında yerine getiremeyebilir. Ekonominin genelinde nakit talepleri arttığı dönemlerde ciddi finansal krizlerin başlaması ya da yeni filizlenmeye başlayan krizlerin derinleşmesi söz konusu olabilir. Dolayısıyla nakit sıkışıklığının yaşandığı dönemlerde son kredi mercii olan merkez bankaları bu durumun çözümüne katkı sağlamalıdır.²⁴

Öte yandan; finansal piyasalardaki istikrarın sürdürülmesi açısından faiz oranlarının istikrarlı düzeylerde seyretmesi de son derece önemlidir. Çünkü faiz oranlarında gözlemlenebilecek aşırı dalgalanmalar, finansal kurumlar açısından belirsizlik ortamı doğurarak panik havasının yaygınlaşmasına yol açar²⁵

2.1.6. Dış Ödemeler Dengesi

Para politikasının amaçları arasında dış ödemeler dengesinin sağlanması da bulunmaktadır. Bu dengenin sağlanması incelenirken, kabul edilen döviz kuru sisteminin de birlikte ele alınması zorunludur. Eğer sabit döviz kuru sisteminde para politikası ödemeler bilançosu dengesinin sağlanmasını destekleyebiliyorsa sorun yoktur. Bu durum sağlanmadığında dengeyi sağlamak için esnek döviz kuru sistemi önerilmektedir. Esnek döviz kuru sisteminde yabancı paraların fiyatı dalgalanmaya bırakılır. Paraların fiyatındaki değişmelerle ödemeler bilançosu dengesi sağlanmaya çalışılır.²⁶

Buraya kadar açıklanan para politikası amaçları, mutlak bir tutarlılık içerisinde olmadığından dolayı aralarında çatışmaların ortaya çıkması söz konusu olabilir. Örneğin; kısa dönemde fiyat istikrarı hedefi, istikrarlı faiz oranı ve yüksek istihdam hedefi ile çatışabilir. Şöyle ki, ekonomide genişleme eğilimlerinin gözlemlendiği ve işsizliğin azaldığı dönemlerde hem enflasyon hem de faiz oranlarında artış eğilimi ortaya çıkabilir. Böyle bir ortamda Merkez Bankası tercihini faiz oranlarındaki artışı önlemekten yana kullanarak, açık piyasa işlemleri aracılığıyla piyasadan tahvil satın almaya başlarsa, faiz oranlarında düşme eğilimi ortaya çıkar. Ancak; bu politika sonunda parasal genişleme oranının artması ile birlikte enflasyonist eğilimlerin tırmanmasıdır. Merkez bankası

²²A.g.e. s: 69

²³A.g.e, s: 69

²⁴Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013., s: 70

²⁵A.g.e. s: 70

²⁶İlker Parasız, Para Teorisi ve Politikası, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2009, s: 299

faiz oranlarını düşürmek yerine, enflasyonu düşürmeyi tercih ederek parasal büyüme oranını daraltır- sa, hem faiz oranlarında hem de işsizlik oranlarında artış gözlenebilir. Burada önemli olan husus, para politikası uygulamalarını ekonominin içinde bulundu- ğu koşullar doğrultusunda yönetmektir.²⁷

2.2. Para Politikasının Araçları

Merkez bankalarının para politikasının gereksinimle- ri doğrultusunda uygulanması için kullanılan çeşitli araçları vardır. Söz konusu araçların başlıcalarını, açık piyasa işlemleri, reeskont işlemleri ve zorunlu karşılık uygulaması en önemli para politikası araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Merkez bankaları, açık piyasa işlemleri ve reeskont politikaları ile parasal tabanın büyüklüğünü, zorunlu karşılıklar politikası ile de para çarpanının büyüklüğünü etkilemeye çalışırlar.²⁸

2.2.1. Açık Piyasa İşlemleri

Açık piyasa işlemler, Merkez Bankasının rezerv pa- rayı değiştirmek amacıyla açık piyasada finansal enstrüman alım satım işlemlerini gerçekleştirmesi- dir. Açık piyasa işlemleri kapsamında gerçekleştirilen menkul değer alımları parasal tabanı değiştirerek para arzını genişletirken, menkul değer satışları pa- rasal tabanı daraltarak para arzının kısılmasını sağlar.

Merkez bankası tarafından piyasanın likidite düze- yini ayarlamak için kullanılan açık piyasa işlemleri politikasının ekonomide yol açacağı direkt etkile- ri, mevduat kurumlarının rezervlerinde değişiklik, menkul değerlerin fiyat ve getiri oranlarında de ği- şiklik ve iktisadi birimlerin beklentilerinde de ği- şiklikler olarak belirtebiliriz.²⁹

Açık piyasa işlemleri her şeyden önce mevduat bankalarının rezerv düzeyini etkileyerek portföy yapılarını değiştirir. Örneğin; merkez bankası piya- sadan menkul değer satın aldığına nakit akışında genişleme ortaya çıkacağından mevduat bankaları- nın rezerv seviyesinde yükselme gözlenir. Bu durum ekonomik faaliyet hacmini de etkiler.

Açık piyasa işlemleri, menkul değerlerin fiyatlarını dolayısıyla getiri oranlarını da etkiler. Buna göre, piyasadaki tahvil alımı söz konusu enstrümanların fiyatlarını arttırıp getiri oranlarını azaltırken, tahvil satışı ters yönde bir gelişmeye neden olur. Bu bağ- lamda; merkez bankaları büyük miktarda menkul değer alış ve satış işlemleri gerçekleştirme olana ğı- na sahip olduklarından, söz konusu enstrümanların fiyat düzeylerini doğrudan etkileme gücüne sahip kuruluşlardır.³⁰

Açık piyasa işlemleri, ekonomik birimlerin gelece ğe ilişkin beklentilerinin oluşumunda da doğrudan be- lirleyici bir role sahiptir. Piyasa uzmanları, yatırımcılar ve analistler gibi farklı birimlerin beklentilerinin şe- killenmesinde açık piyasa işlemleri enflasyon ve faiz oranı gibi temel ekonomik değişkenler üzerinde olası etkilerine ilişkin gözlemleri belirleyici rol oynar.³¹

Açık piyasa işlemlerinin etkileri, sadece para miktarı üzerinde görülmez. Piyasadaki menkul değerlerin likiditesi de etkilenir. Dolayısıyla ekonomideki sa- tın alma gücünün yönlendirilmesinde açık piyasa işlemleri belirleyici olabilir. Merkez bankalarının pi- yasadaki yoğun bir şekilde senet alması, söz konusu senetlerin likidite düzeyini arttırmak suretiyle para- nın dolanım hızını arttırabilir.³²

²⁷Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 71

²⁸A.g.e. s: 71

²⁹Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 71

³⁰A.g.e. s: 72

³¹A.g.e. s: 72

³²A.g.e. s: 72

Merkez bankaları açık piyasa işlemleri aracılığı ile piyasada menkul değerler alıp satarak, piyasa faiz oranları üzerinde de etkili olmaya çalışır.

2.2.2. Reeskont İşlemleri

Reeskont, yeniden iskonto etmek anlamına gelmektedir. Ticaret bankalarının ellerinde bulunan senetlerin yeniden iskonto edilmesini sağlamak amacıyla Merkez Bankasının saptadığı oranlar, reeskont oranları şeklinde ifade edilmektedir. Reeskont işlemleri genellikle iki şekilde gerçekleştirilir. Bunlardan ilki, reeskont kredileri, diğeri avanslardır.³³

Reeskont kredileri işlemi, ticari bankaların, ellerinde vadesi dolmamış iskonto edilmiş senetleri Merkez Bankasına götürerek iskonto ettirmesi ile gerçekleşir. Senetlerin iskonto edilmesinde Merkez Bankasının cari faiz oranları uygulanır. Başka bir ifadeyle, kredi karşılığı olan faizler düşürüldükten sonra, geriye kalan meblağ ilgili bankaya ödenir. Avans uygulamasında ise, iskonto işlemi yapılmadan belirli bir faiz mukabilinde ilgili bankaya kredi sağlanır. Uygulamada maddi bir varlığın rehin ve ipoteği mukabilinde verilen krediler, avans kabul edilir.³⁴

Merkez Bankaları, enflasyon ya da durgunluk eğilimlerine göre reeskont oranlarını ayarlayarak iktisadi birimlere gerekli sinyali verirler. Bu anlamda ekonominin içinde bulunduğu koşullar çerçevesinde reeskont oranları aşağı ya da yukarı doğru ayarlanmak suretiyle para arzı ve faiz oranları üzerinde etkili olunmaya çalışılır. Örneğin; enflasyonist eğilimlerin gözlemlendiği dönemlerde, reeskont oranlarının artırılması, parasal genişleme oranının daraltılmasına

katkı sağlar. Durgunluk eğilimleri belirlemeye başladığında ise, reeskont oranlarının düşürülmesi parasal genişleme oranının artmasını sağlar.³⁵

2.2.3. Zorunlu Karşılık İşlemleri

Merkez Bankaları, zorunlu karşılık işlemleri aracılığı ile para arzı çarpanı üzerinde etkili olmaya çalışır. Zorunlu karşılıklardaki bir artış, mevduat miktarını azaltmak suretiyle para arzının daralmasına yol açabilir. Tersi bir uygulama ile de, para arzında genişleme sağlanır.³⁶

Zorunlu karşılık işlemleri ile bütün bankalar üzerinde aynı oranda etkili olunmaya çalışılır. Zorunlu karşılık uygulamaları para arzı üzerinde çok güçlü etkiler doğurabilir. Ancak; zorunlu karşılık işlemlerinin uygulamasında çok dikkatli olunması gerekmektedir. Çünkü, bazı durumlarda karşılık oranlarında yapılan küçük boyutlu bir ayarlama, para arzı üzerinde önemli değişikliklere yol açabilir. Bu nedendir ki, merkez bankaları zorunlu karşılık oranları ile çok sık oynamamalıdır.³⁷

2.3. Para Politikasının Özel Araçları

Merkez bankalarının para politikasının temel araçlarına destek sağlamak amacıyla zaman zaman kullandıkları özel bazı politika araçları da bulunmaktadır. Para politikasının özel araçları arasında en önemlileri olarak ikna etme ve selektif kontrolleri sayabiliriz.

Merkez bankaları, sahip oldukları nüfuzu ya da gücü kullanmak suretiyle, finansal kurumları kamu yararına uygun şekilde hareket etmeye ikna edebilirler. Bu anlamda, ödünç verme faaliyetleri ekonomik ko-

³³A.g.e s: 75

³⁴Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 76

³⁵A.g.e s: 76

³⁶A.g.e s: 76

³⁷A.g.e s: 77

şullar doğrultusunda yönlendirilebilir. Örneğin; enflasyonist ortamlarda merkez bankası, toplam talebi kontrol altına almak amacıyla finansal kuruluşlara, ödünç verilebilir fon miktarlarını kısmalarını telkin edebilir.³⁸

Merkez bankalarının özel para politikası araçlarından bir diğeri de, selektif kontrol araçlarıdır. Bu şekildeki uygulamalar ile merkez bankaları, ekonomideki toplam rezerv miktarını ve faiz oranlarını etkileyebilir. Bu araçların etkileri, sadece belirli sektörlerde hissedilebilir. Kredi kontrolleri, bu tür politikaların en önemli olanıdır. Örneğin, Merkez bankaları, savaş gibi olağan üstü koşullarda uzun vadeli tüketici kredisi imkanı sağlayabilirler.³⁹

Öte yandan; merkez bankaları, dayanıklı tüketim malları talebini etkilemek amacıyla, dayanıklı tüketim malları için verilecek maksimum kaparo miktarını, kredilerin miktarını ve vadesini değiştirebilirler. Bu uygulama ile, toplam talep politikaları desteklenmeye çalışılır. Örneğin; enflasyonist dönemlerde toplam talebi kısmak amacıyla banka kredilerine üst sınırlama getirilebilir.⁴⁰

Keza; Merkez bankaları selektif kontroller çerçevesinde farklı reeskont oranları uygulamasına da gidebilir. Bu bağlamda; bazı sektörlerin gelişimini etkilemek amacıyla, kendisine getirilecek senetlere farklı reeskont oranları tatbik edebilir.⁴¹

2.4. Para Politikası Araçlarının Genel Olarak Kullanımı

Para politikasının genel araçları, para politikasının hedefleri doğrultusunda farklı şekillerde uygulan-

bilmektedir. Bu bağlamda; sıkı ya da gevşek para politikası uygulamaları araçların niteliğini belirler.

Bu bağlamda; Merkez bankaları sıkı para politikası uyguladıkları zaman, açık piyasa işlemleri açısından elde senetleri satmak, reeskont uygulaması açısından iskonto oranlarını artırmak ve zorunlu karşılıklar açısından ise zorunlu karşılık oranlarını arttırmak durumunda kalırlar.⁴²

Buna karşılık; Merkez bankaları gevşek para politikası uyguladıkları zaman ise, açık piyasa işlemleri açısından piyasadan senet alımı yapmak, reeskont uygulaması açısından iskonto oranlarını arttırmak ve zorunlu karşılıklar açısından ise zorunlu karşılık oranlarını düşürmek durumunda kalırlar.⁴³

Ancak; belirli bir hasıla amacına ulaşmak için, faiz haddini ve hasıla düzeyini ters yönde etkileyen para politikası ile faiz haddini ve hasıla düzeyini aynı yönde etkileyen maliye politikası araçlarının birlikte uygulanması da mümkündür. Maliye politikası ekonomiyi kamu harcamaları ve vergiler üzerinden etkide bulunmaktadır. Para ve maliye politikalarının birlikte uygulanmasına kısaca politika karması denir. Böylece, para ve maliye politikalarının her birini daraltıcı ve genişletici biçimde uygulamak mümkün olduğundan politika karması (2x2=4) politikadan oluşur.⁴⁴

Politika karmasını oluşturan politikalardan birincisi, her iki politikanın da genişletici biçimde uygulandığı genişletici para politikası-genişletici maliye politikası alternatifidir. Böyle bir uygulamada her iki politika da hasılayı ve dolayısıyla da tüketimi arttırmakla

³⁸A.g.e s: 78

³⁹A.g.e s: 78

⁴⁰Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 78

⁴¹A.g.e s: 78

⁴²A.g.e s: 77

⁴³A.g.e. S. 77

⁴⁴Erdal M.Ünsal,, Makro İktisat, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011, s: 258

beraber, genişletici para politikasının faiz haddini düşürmesine karşılık genişletici maliye politikası faiz haddinin yükselmesine yol açar. Dolayısıyla da genişletici para ve maliye politikaları birlikte uygulandıklarında, faiz haddinin ve dolayısıyla da yatırımın ne yönde değişeceği konusunda bir öngöründe bulunmak mümkün değildir. Eğer söz konusu politika karması alternatifini para politikasına ağırlık verilerek uygulanırsa, faiz haddi düşer, yatırım artar ve böylece hasıla bileşimi özel sektör lehine, hükümet sektörü aleyhine değişir.⁴⁵

Politika karmasını oluşturan politikalardan ikincisi, her iki politikanın da daraltıcı biçimde uygulandığı daraltıcı para politikası-daraltıcı maliye politikası alternatifidir. Böyle bir uygulamada her iki politika da hasılayı düşürmekle beraber, daraltıcı maliye politikasının faiz haddini düşürmesine karşılık, daraltıcı para politikası faiz haddinin yükselmesine yol açar. Dolayısıyla da daraltıcı para ve maliye politikaları birlikte uygulandıklarında, faiz haddinin ve buna bağlı olarak yatırımın ne yönde değişeceği konusunda bir öngöründe bulunmak mümkün değildir. Eğer söz konusu politika karması maliye politikasına ağırlık verilerek uygulanırsa, faiz haddi düşer, yatırım artar ve böylece hasıla bileşimi özel sektör lehine, hükümet sektörü aleyhine değişir.⁴⁶

Buna karşılık; politika karması genişletici maliye-daraltıcı para politikası biçiminde uygulanırsa, böyle bir uygulamada her iki politika da faiz haddini yükseltmekle ve dolayısıyla da yatırımı düşürmekle beraber, genişletici maliye politikasının hasılayı arttırmasına karşılık daraltıcı para politikası hasılayı düşürür. Dolayısıyla da genişletici maliye ve daraltıcı

para politikaları birlikte uygulandıklarında faiz haddindeki yükselmeye bağlı olarak yatırım azalırken, hasılanın ne yönde değişeceği konusunda bir öngöründe bulunmak mümkün olmayacaktır. Eğer genişletici maliye politikasının hasıla üzerindeki etkisi daraltıcı para politikasının hasıla üzerindeki etkisinden büyükse hasıla dolayısıyla büyüme artacaktır.⁴⁷

Son olarak eğer genişletici para politikası ve daraltıcı maliye politikası birlikte uygulanırsa, böyle bir uygulamada her iki politikada faiz haddini düşürmekle ve dolayısıyla da yatırımı arttırmakla beraber, genişletici para politikasının hasılayı yükseltmesine karşılık daraltıcı maliye politikası hasılayı dolayısıyla büyümeyi düşürecektir. Dolayısıyla da, genişletici para politikası ve daraltıcı maliye politikası birlikte uygulandıklarında, faiz haddindeki düşmeye bağlı olarak yatırım artarken, hasılanın ne yönde değişeceği konusunda bir öngöründe bulunmak mümkün olmayacaktır. Eğer daraltıcı maliye politikasının hasıla üzerindeki düşürücü etkisi genişletici para politikasının hasıla üzerindeki yükseltici etkisinden büyükse, hasıla dolayısıyla büyüme düşer.⁴⁸

3. PARA POLİTİKASININ EKONOMİYİ ETKİLEME KANALLARI

Uygulanan para politikalarının ekonomiyi belirli bir gecikmeyle de olsa, etkilemesi söz konusudur. Bu nedenle; para politikalarının başarısı açısından bu politikaların işleyişi ve makro ekonomik değişkenler üzerinde oluşturacağı etkinin zamanı ve ölçüsü konularında bilgi sahibi olunması önem arz etmektedir. Parasal aktarım mekanizmasının diğer bir deyişle para politikasının ekonomiyi etkileme

⁴⁵ A.g.e. s: 258

⁴⁶ Erdal M.Ünsal,, Makro İktisat, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011, s: 259

⁴⁷ A.g.e. s: 259

⁴⁸ A.g.e. s: 260

sürecinin anlaşılması açısından mekanizmada yer alan kanalların nasıl işlediğinin bilinmesi gerekli bulunmaktadır. Faiz kanalı, varlık fiyatları kanalı, döviz kuru kanalı, kredi kanalı ve beklenti kanalı para politikalarının uygulamasında en önemli kanallar olarak kabul edilmektedir.⁴⁹

3.1. Faiz Yoluyla Ekonomiye Etkileme Kanalı

Ekonomik faaliyetlerin faiz oranlarındaki değişikliklerden etkileneceği görüşü Keynesyen görüşü savunan iktisatçılar tarafından ileri sürülen bir yaklaşımdır. Buna göre; merkez bankaları faiz oranları yoluyla ekonomik faaliyetlerin yönünü belirleyebilir. Ekonomide resesyonist eğilimler belirlediğinde, merkez bankaları gevşek para politikası uygulamaları çerçevesinde açık piyasa işlemleri aracılığı ile menkul değer satın alıp piyasaya ek rezerv zerk edebilir.

Bu durumda para arzı artacağından faiz oranları düşecektir. Dolayısıyla yatırım harcamaları ve tüketim harcamalarında artış gözleneceğinden, ekonomik faaliyetler ivme kazanacaktır. Böylece, para arzındaki değişimlerin reel faiz oranının değişmesine neden olduğu görülmektedir. Örneğin; merkez bankasının para arzını genişletmesi halinde ekonomik birimler ellerine geçen ilave parayı tahvil satın alımında kullanmaktadır.

Buna bağlı olarak bir taraftan tahvil fiyatları yükselirken, diğer taraftan da faiz oranları düşecektir. Faiz oranlarının düşmesi yatırım yapacak kimseler açısından fon maliyetini azaltarak yatırımları daha cazip hale getirmektedir. Yatırımların artması sonucu çarpan süreci üzerinde pozitif gelir etkisi ortaya çıkmakta ve böylece de milli gelir artmaktadır.⁵⁰

3.2. Varlık Fiyatları Yoluyla Ekonomiye Etkileme Kanalı

Daraltıcı ya da genişletici para politikaları toplam servet miktarının net değerini değiştireceğinden ekonomik faaliyet hacmi etkilenecektir. Örneğin; para arzı genişletildiğinde, satın alma gücü artacağından dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarına yönelik harcamalar artabilir. Varlık fiyatları kanalının teorik dayanağını Modigliani'nin Yaşam Boyu Gelir Hipotezi oluşturmaktadır. Buna göre; tüketim harcamalarının düzeyini beşeri sermaye, reel sermaye ve finansal servetten oluşan yaşam boyu kaynaklar belirlemektedir. Dolayısıyla para arzındaki değişimler, reel ve finansal varlıkların fiyatlarındaki değişimler yoluyla bir servet etkisi meydana getirmektedir.

Ortaya çıkan bu servet etkisi de tüketime yansımaktadır. Örneğin; para arzının artması sonucu hisse senedi ve konut talebinin artması bu varlıkların fiyatlarını arttırmaktadır. Varlık fiyatlarında ortaya çıkan finansal ve reel servetin değerini yükseltmektedir. Reel ve finansal varlıklara sahip bireyler, servetlerinin değerindeki artıştan dolayı tüketim harcamalarını yükseltebilirler. Bireylerin tüketim harcamalarının artması, reel sektörü de olumlu etkiler. Örneğin; otomobil talebinin artması otomotiv sektöründeki üretimi teşvik eder. Kısaca belirtmek gerekirse, tüketim harcamalarının ve dolayısıyla yatırım harcamalarının artması milli gelir artışına yol açar. Varlık fiyatları kanalı, varlık fiyatlarındaki değişiklikler ile işlemektedir.

Varlık fiyatlarındaki değişiklikler esas itibarıyla faiz oranlarındaki değişiklikler ile ilişkilidir. Faiz oranının düşmesi, varlık fiyatlarının artması anlamına gelir.

⁴⁹Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 80

⁵⁰Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 80

Faiz oranının düşmesi nedeniyle varlık fiyatlarının artması, varlık sahiplerinin servetlerinde artışa yol açar. Servet artışının tüketim harcamalarını, diğer bir deyişle, toplam talebi tetiklemesi ile birlikte firmaların üretim şevki artacak ve ekonomide genişleme eğilimleri ortaya çıkacaktır.⁵¹

3.3. Döviz Kuru Yoluyla Ekonomiye Etkileme Kanalı

Esnek kur sisteminin uygulandığı ekonomilerde merkez bankasının uyguladığı para politikası faiz oranlarını değiştirerek döviz kuru üzerinde etkiler meydana getirmektedir. Döviz kurunda meydana gelen değişimler de fiyat düzeyini ve milli geliri etkilemektedir. Sürecin işlenmesi, uygulanan para politikasının sıkı ya da gevşek olmasına bağlı olarak farklılık gösterir. Buna göre; sıkı para politikası uygulandığında paranın fiyatı olan oranı artacaktır. Faiz oranındaki artıştan yararlanmak isteyen yabancı sermaye yoğun bir şekilde ülkeye giriş yapacaktır. Bu durumda, ülkedeki döviz miktarı artacaktır. Döviz miktarının artması, döviz kuru yabancı para aleyhine gelişir. Bu durumda, ithalat artar, ihracat azalır. Bu durum milli gelir azalmasına neden olur. Genişletici para politikası uygulamasında ise, bunların tersi söz konusu olur.⁵²

3.4. Krediler Yoluyla Ekonomiye Etkileme Kanalı

Para politikasının kredi elde edilebilirliği ve dolayısıyla toplam talep ve üretim üzerindeki doğrudan etkisi kredi kanalı olarak nitelendirilmektedir. Kredi kanalında para politikası toplam talebi kredi piya-

sası ve bankacılık istemi üzerinden etkilemektedir. Daraltıcı yönde uygulanan para politikası denge faiz oranının artmasına ve bankaların kredi arzının azalmasına neden olmaktadır. Bu durum ise yatırımların azalmasına neden olmaktadır. Sonuçta üretim ve milli gelir düşmektedir.⁵³

3.5. Beklentiler Yoluyla Ekonomiye Etkileme Kanalı

Ekonomik işletmeler ekonomik koşullar hakkında geleceğe yönelik beklenti oluştururlar. Bu kapsamda uygulanan para politikası, ekonomik işletmelerin beklentilerini etkileyerek fiili beklentileri değiştirebilmektedir. Keza, beklentilerde meydana gelen değişmelerin de yine uygulanan politikaların etkinliği üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, beklentiler para politikasının bağımsız bir aktarım kanalı olarak gösterilmektedir. Uygulanan para politikasının beklentileri aynı doğrultuda etkilemesi halinde, yani politikanın doğru bir şekilde algılanması halinde ekonomik işletmelerin gösterdikleri tepkiler hedeflenen doğrultuda olacaktır. Ancak; belirtmek gerekir ki, beklenti kanallarının işleyişi ile merkez bankasının güvenilirliği arasında yakın bir ilişki vardır. Söylediklerini yapabileceğine inanılan bir merkez bankası güvenilir olarak nitelendirilmektedir. Bunun için ise, merkez bankasının bağımsızlığı, kurala dayalı para politikası, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ile disipline edilmiş bir maliye politikası koşullarının sağlanmış olması önem arz etmektedir.⁵⁴

Yazının devamı bir sonraki sayıda yayımlanacaktır.

⁵¹A.g.e. s: 82

⁵²A.g.e. s: 83

⁵³Osman Orhan, *Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 85*

⁵⁴Osman Orhan, *Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 88*

6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU'NDA HAKİM ŞİRKET, BAĞLI ŞİRKET VE ŞİRKETLER TOPLULUĞU DÜZENLEMELERİ

Özet

Bilindiği üzere 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nun getirmiş olduğu en büyük yeniliklerden biri de şirketler topluluğu, hakim şirket ve bağlı şirketlerdir. Kanunun ilgili hükümlerinde; genel şartlar, hukuki ve cezai sorumluluklar düzenlenmiştir. Bu anlamda uygulamada sıklıkla karşılaşılan bir durum mevzuat boşluğu Kanunla giderilmiş bulunmaktadır. Bu çalışmamızda Kanunun genel anlamda getirmiş olduğu yeniliklere, eksikliklere ve önerilerimize değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, şirketler topluluğu, hakim şirket ve bağlı şirket.

JEL Sınıflandırması: 1K,1M

Abstract

It is known that Turkish Trade Code Number: 6102's one of the innovations are the group of companies, dominant company and its affiliate. General Conditions, legal and criminal responsibilities were arranged in the relevant rules of the law. In this meaning, often encountered in practice's legislative gap was completed. In this study, Code's new innovations, deficiencies and our suggestions are mentioned.

Keywords: Turkish Trade Code Number: 6102's, group of companies, dominant company and its affiliate.

JEL Classification: 1K,1M

Giriş

31/07/2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen en önemli konulardan biri de şirketler topluluğudur. Anılan Kanunun 195 ila 209'uncu maddelerinde, kapsamlı bir şekilde şirketler topluluğu ve unsurları ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Federal Almanya, "bağlı işletmeler hukuku" başlığı altında bu kurumu ilk düzenleyen ülkedir. Bizim Ticaret Hukukumuzda ise bu konuya daha önce 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu'nda yer verilmemiş olup, ilk kez 6102 sayılı Kanun'da bu alanın düzenlenmesi oldukça önem arz etmektedir. Gerçekten uygulamada sıklıkla karşılaşılan ancak 6762 sayılı TTK'da düzenlenmeyen bu alandaki boşluk, 6102 sayılı Kanun ile giderilmiştir. Zira pratikte, birçok şirket doğrudan ya da

dolaylı olarak diğer bir şirketin paylarının çoğunluğuna sahip olabilmekte ve bu şekilde bünyesinde birçok şirket barındıran büyük holdingler ve şirket grupları halinde faaliyet gösterebilmektedirler. Bu çerçevede hakim şirket ile bağlı şirket arasındaki ilişkinin düzenlenmesi gerektiği fikri yeni TTK'da hasıl olmuştur.

1. 6102 SAYILI KANUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER

1.1. Hakim ve Bağlı Şirket

Kanunun, 195'inci maddesindeki "Hakim ve Bağlı Şirket" başlıklı düzenlemesinin 1'inci fıkrasında;

"(1) a) Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketinin, doğrudan veya dolaylı olarak;

1. Oy haklarının çoğunluğuna sahipse veya
2. Şirket sözleşmesi uyarınca, yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu oluşturan sayıda üyenin seçimini sağlayabilmek hakkını haizse veya
3. Kendi oy hakları yanında, bir sözleşmeye dayanarak, tek başına veya diğer pay sahipleri ya da ortaklarla birlikte, oy haklarının çoğunluğunu oluşturuyorsa,

b) Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tutabiliyorsa,

birinci şirket hâkim, diğeri bağlı şirkettir. Bu şirketlerden en az birinin merkezi Türkiye'de ise, bu Kanundaki şirketler topluluğuna ilişkin hükümler uygulanır."

hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemede üç husus dikkati çekmektedir. İlk olarak bir şirketin diğer bir şirketin paylarının çoğunluğuna sahip olabileceği durumu düzenlenmiştir. İkinci olarak bir şirketin diğer bir şirketin yönetim kurulunda karar alabilecek çoğunluğa sahip olabileceği ihtimali belirtilmiştir. Son olarak bir şirketin diğer bir şirketin oy haklarının çoğunluğuna sözleşme ile sahip olması ya da

sözleşme uyarınca hakimiyet altında tutabileceği hususlarına yer verilmiştir. Her üç durumda, birinci şirket hakim ya da ana şirket ikinci şirket ise bağlı ya da yavru şirket olarak isimlendirilir. Gerçekten bir şirket başka bir şirketin hakimiyeti altında bulunsa, hakim şirketin belirlediği politikaları çıkarlarına uymasa bile uygulamak zorunda kalsa, bu şirketin serbest iradesini kullanabileceğini söylemek gerçeği gözmezlikten gelmek olacaktır.

1.2. Hakimiyet Karinesi, Dolaylı Hakimiyet ve Şirketler Topluluğu

Söz konusu Kanunun, 195'inci maddesindeki "Hakim ve Bağlı Şirket" başlıklı düzenlemesinin 2, 3 ve 4'üncü fıkralarında;

"(2) Birinci fıkrada öngörülen hâller dışında, bir ticaret şirketinin başka bir ticaret şirketinin paylarının çoğunluğuna veya onu yönetebilecek kararları alabilecek miktarda paylarına sahip bulunması, birinci şirketin hâkimiyetinin varlığına karinedir.

(3) Bir hâkim şirketin, bir veya birkaç bağlı şirket aracılığıyla bir diğer şirkete hâkim olması, dolaylı hâkimiyettir.

(4) Hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketler, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturur. Hâkim şirketler ana, bağlı şirketler yavru şirket konumundadır."

hükümlerine yer verilmiştir. Buradan hareketle 1'inci fıkrada belirtilen haller dışında da bir hakimiyet ilişkisinin olabileceği öngörülmüş ve bu durum hakimiyet karinesi kavramı ile nitelendirilmiştir. Bir şirketin diğer bir şirkete 3'üncü bir şirket vasıtası ile hakim olabilmesine dolaylı hakimiyet denilmiştir. Son olarak, hakim(ana) ve bağlı(yavru) şirketlerin birlikte şirketler topluluğunu oluşturacağı hüküm altına alınmıştır.

Birbirlerinin paylarının en az ¼'üne hakim olan şirketlerde, karşılıklı iştirak durumu söz konusudur. Karşılıklı iştirak konumunda olan şirketlerden biri payların çoğunluğuna sahipse ayrıca hakim şirket ve

bağlı şirket durumu ortaya çıkacaktır. Her iki şirket de payların çoğunluğuna sahipse hakim şirket sayılacaklardır.

Kanunun bu düzenlemelerinden hakim şirket ve bağlı şirket ilişkilerinin dar yorumlanmadığı, aksine oldukça kapsamlı yorumlandığı ve tüm ihtimalleri göz önünde bulundurduğu sonucuna varabilmek mümkündür. Ancak, Avrupa’da başta Almanya, Avusturya, İsveç ve Hollanda olmak üzere birçok ülke uzun yıllar önce hakim şirket ve bağlı şirket ilişkilerini mevzuat anlamında düzenlemesine rağmen, ülkemizde 6102 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi(01/07/2012) ile bağlı şirket ve hakim şirketlerin kanunsal düzenlemesine gidilmesi oldukça geç kalmış bir uygulamadır.

2. HAKİM VE BAĞLI ŞİRKETLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

6102 sayılı Kanunun “Bağlı ve Hakim Şirketlerin Raporları” başlıklı 199’uncu maddesinin 1’inci fıkrasında; bağlı şirket yönetim kurulunun faaliyet yılının ilk 3 ayı içerisinde, şirketin hakim ve bağlı şirketlerle ilişkileri hakkında bir rapor düzenleyeceği belirtilmiştir. Bağlı şirket Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan bu bağlılık raporunda, şirketin geçmiş faaliyet yılında hâkim şirketle, hâkim şirkete bağlı bir şirketle, hâkim şirketin yönlendirmesiyle onun ya da ona bağlı bir şirketin yararına yaptığı tüm hukuki işlemleri ve geçmiş faaliyet yılında hâkim şirketin ya da ona bağlı bir şirketin yararına alınan veya alınmasından kaçınılan tüm diğer önlemlerin açıklaması yapılacak, hukuki işlemlerde edimler ve karşı edimler, önlemlerde, önlemin sebebi ve şirket yönünden yarar ve zararları belirtilecek, zarar denkleştirilmişse, bunun faaliyet yılı içinde fiilen nasıl gerçekleştiği veya şirketin sağladığı hangi menfaatlara ilişkin olarak bir istem hakkı tanındığı ayrıca bildirilecektir.

Anılan maddenin 2’nci fıkrasında Raporun, doğru ve dürüst hesap verme ilkelerine uygun olması gerektiği düzenlenmiş, üçüncü fıkrasında ise özetle, yapılan işlemlerde hukuki karşılığın alınıp alınmadığı

ve bir zarar söz konusu ise bu zararın denkleştirilip denkleştirilmediğinin yönetim kurulu raporunun sonunda açıklanması gerektiği vurgulanmıştır.

Bağlılık raporunun nasıl hazırlanacağına ilişkin örnek rapor da içeren bir alt düzenleme hazırlanması, standartların sağlanabilmesi açısından önem arz etmekle birlikte, 6102 sayılı Kanunda birçok konu ile ilgili spesifik olarak alt düzenlemeye gidileceğinin belirtilmesine rağmen, bağlı ve hakim şirketler ile ilgili bu tür düzenlemenin yapılmasını zorunlu kılan herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Ancak bu durum Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın alt düzenlemelere gidemeyeceği anlamına gelmemektedir. Zira 6102 sayılı Kanun’un 210’uncu maddesinin birinci fıkrasında aynen; “Gümrük ve Ticaret Bakanlığı bu Kanunun ticaret şirketlerine ilişkin hükümlerinin uygulamasıyla ilgili tebliğler yayımlamaya yetkilidir. Ticaret sicili müdürlükleri ve şirketler bu tebliğlere uyarlar. Ticaret şirketlerinin, bu Kanun kapsamındaki işlemleri, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı denetim elemanları tarafından denetlenir. Bu denetimin ilkeleri ve usulü ile denetime tabi işlemler Bakanlıkça hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.” hükmü yer almaktadır. Bu bağlamda, bağlılık raporunun nasıl hazırlanacağına ilişkin içinde örnekleri de barındıran Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nca bir tebliğ çıkarılması yerinde olacaktır.

6102 sayılı Kanunun 4’üncü fıkrada ise hakim şirketin bilgi alma hakkı açıklanmıştır. Bu bağlamda, Hâkim şirketin her yönetim kurulu üyesi, yönetim kurulu başkanından; bağlı şirketlerin finansal ve malvarlığıyla ilgili durumları ile üç aylık hesap sonuçları, hâkim şirketin bağlı şirketlerle, bağlı şirketlerin birbirleriyle, hâkim ve bağlı şirketlerin pay sahipleri ve bunların yakınlarıyla ilişkileri; yaptıkları işlemler ve bunların sonuç ve etkileri hakkında, özenli, gerçeği aynen ve dürüstçe yansıtan hesap verme ilkelerine göre düzenlenmiş bir rapor hazırlattırıp yönetim kuruluna sunmasını ve bunun sonuç kısmının yıllık rapor ile denetleme raporuna eklenmesini isteyebileceği ve bağlı şirketlerin ret için yoruma yer bırakmayacak açıklıkta bir haklı sebebin varlığını is-

pat edemedikleri takdirde, bu raporun hazırlanması için gerekli olan bilgi ve belgeleri hâkim şirketin bu işle görevlendirilen uzmanlarına vermekle yükümlü oldukları hüküm altına alınmıştır. İstemde bulunan yönetim kurulu üyesi, bunu bir üçüncü kişinin yararlanması amacıyla yapmışsa bunun sonuçlarından sorumlu olacağı açıklığa kavuşturulmuştur.

Kanunun yukarıda açıkladığımız 199'uncu maddesinin 1'inci ve 4'üncü fıkralarına aykırı hareket edenler, aynı Kanunun 562'nci maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca, 200 günden az olmamak üzere adli para cezasıyla cezalandırılacaktır. Bu şekilde hakim ve bağlı şirket arasındaki ilişkilerde usulsüzlükler cezai müeyyideye bağlanarak, kanun hükümlerinin yaptırımlarının artırılması amaçlanmıştır. Bizce de bu tür bir düzenleme, uygulanabilirliğin artırılabilmesi açısından yerinde olmuştur.

Kanunun "Bağlı Şirketler Hakkında Bilgi Alma" başlıklı 200'üncü maddesinde ise hakim şirketin her pay sahibinin genel kurulda, bağlı şirketlerin finansal ve malvarlığıyla ilgili durumları ile hesap sonuçları, hâkim şirketin bağlı şirketlerle, bağlı şirketlerin birbirleriyle, hâkim ve bağlı şirketlerin pay sahipleri, yöneticileri ve bunların yakınlarıyla ilişkileri, yaptıkları işlemler ve bunların sonuçları hakkında, özenli, gerçeği aynen ve dürüstçe yansıtan hesap verme ilkelerine uygun, doyurucu bilgi verilmesini isteyebileceği hüküm altına alınmıştır.

Her ne kadar 6102 sayılı TTK'da gerek bağlı şirket açısından gerekse de hakim şirket açısından önemli düzenlemeler yapılmış olsa da, ticaret hukukumuzda yeni giren bu alandaki düzenlemelerin gerçek manada uygulamaya geçirilebilmesi için Bakanlar Kurulu Kararı gereğince bağımsız denetçi olarak atanacak şirketlerde bağımsız denetçilere, diğer anonim şirketlere nitelikleri 6102 sayılı Kanunu'nun 397'nci maddesi uyarınca çıkarılacak Yönetmelikte belirtilen usulle atanan denetçilere ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na önemli görevler düşmektedir. Özellikle şirketlerde denetim yapan görevliler tarafından, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu(I-

FAC) tarafından belirlenen muhasebe denetimi etik kurallarına uyulması etkin ve verimli bir denetim için gereklidir. Ancak, 6102 sayılı TTK hükümleri incelendiğinde bağımsız denetim dışında kalan limitet şirketlerle ilgili denetçi ataması öngörülmediği için, limitet şirketlerden bağlı ve hakim şirket ilişkisi içerisinde olanlarının iç kontrol mekanizmasında bir boşluk yaşanacağı, dolayısıyla şirketler topluluğu hükümlerinin uygulanması noktasında aksaklıklar meydana gelebileceği hususu göz önünde bulundurulduğunda, bir an evvel bu boşluğun doldurulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Şu da bir gerçektir ki; Türkiye'de çoğu şirketin kurumsallaşamaması, birçoğunun aile şirketi hüviyetini taşıması hususu şirketler topluluğu düzenlemelerinin tam anlamı ile uygulanmasında geciktirici bir faktör olacaktır.

3. SORUMLULUK, DAVA HAKKI VE DİĞER HÜKÜMLER

Kanunun 202'nci maddesinde hâkim şirketin, hâkimiyetini bağlı şirketi kayba uğratacak şekilde kullanamayacağı belirtilmiştir. Bu duruma aykırı hareket edilmesi halinde, faaliyet yılı içinde zarar fiilen yerine getirilmez veya süresi içinde denk bir istem hakkı tanınmazsa, bağlı şirketin her pay sahibinin hâkim şirketten ve onun kayba sebep olan yönetim kurulu üyelerinden, şirketin zararını tazmin etmelerini isteyebileceği açıklanmıştır. Şirketin iflas etmesi durumunda bu hakları istemeye, bağlı şirketin alacaklıları da yetkilidir. Ayrıca söz konusu maddenin 2'nci fıkrasında; Hâkimiyetin uygulanması ile gerçekleştirilen ve bağlı şirket bakımından açıkça anlaşılabilir haklı bir sebebi bulunmayan; birleşme, bölünme, tür değiştirme, fesih, menkul kıymet çıkarılması ve önemli esas sözleşme değişikliği gibi işlemlerde, genel kurul kararına ret oyu verip tutanağa geçiren veya yönetim kurulunun bu ve benzeri konulardaki kararlarına yazılı olarak itiraz eden pay sahipleri; hâkim teşebbüsten, zararlarının tazminini veya paylarının varsa en az borsa değeriyle, böyle bir değer bulunmuyorsa veya borsa değeri hakkaniyete uygun düşmüyorsa, gerçek değerle veya genel kabul

gören bir yöntemle göre belirlenecek bir değerle satın alınmasını mahkemeden isteyebileceği hüküm altına alınmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz hakim şirketin bağlı şirket zararına işlem yapamayacağı hükümlerine karşı sınırlı da olsa Kanunun 203'üncü maddesinde bir istisna getirilmiştir. Bu çerçevede, bir ticaret şirketi bir sermaye şirketinin paylarının ve oy haklarının doğrudan veya dolaylı olarak yüzde yüzüne sahipse, hâkim şirketin yönetim kurulu, topluluğun belirlenmiş ve somut politikalarının gereği olmak şartıyla, kaybına sebep verebilecek sonuçlar doğurabilecek nitelik taşıyabilir, bağlı şirketin yönlendirilmesine ve yönetimine ilişkin talimat verebilecekleri ve bağlı şirketin organlarının talimata uymak zorunda oldukları belirtilmiştir. Ancak buna rağmen Kanunun 204'üncü maddesinde; bağlı şirketin ödeme gücünü açıkça aşan, varlığını tehlikeye düşürebilecek olan veya önemli varlıklarını kaybetmesine yol açabilecek nitelik taşıyan talimat verilemeyeceği hüküm altına alınarak, yukarıda açıkladığımız talimat yetkisinin sınırsız olmadığı vurgulanmış ve böylece bir nevi istisnaya istisna getirilmiştir. Açık ki, "bağlı şirketin ödeme gücünü açıkça aşan", "varlığını tehlikeye düşürebilecek olan" veya "önemli varlıklarını kaybetmesine yol açabilecek" ifadeleri oldukça soyut ve sınırları belli olmayan düzenlemelerdir. Bu hususların sınırlarının belirlenmesi ve somut kriterlere bağlanması için Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nca 6102 sayılı Kanunun 210'uncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca alınan yetki ile bir alt düzenleme çıkarılmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

Kanunun yukarıda açıkladığımız 203'üncü maddesindeki yetkileri kullanan hakim şirketin vermiş olduğu kayba karşı alacaklıların, kayıptan sorumlu hakim şirket yönetim kurulu üyelerine açabilecekleri tazminat davası hakları Kanunun 206'ncü maddesinde saklı tutulmuştur.

Yine Kanunun 207'nci maddesinde; denetçi, özel denetçi, riskin erken saptanması ve yönetimi komitesi; bağlı şirketin, hâkim şirketle veya diğer bağlı

bir şirketle ilişkilerinde hilenin veya dolanın varlığını belirtir şekilde görüş bildirmişse, bağlı şirketin her pay sahibi, bu konunun açıklığa kavuşturulması amacıyla, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden özel denetçi atayabileceği hususu açıklığa kavuşturulmuştur.

Son olarak Kanunun 208'inci maddesinde; hakim şirket, doğrudan veya dolaylı olarak bir sermaye şirketinin paylarının ve oy haklarının en az yüzde doksanına sahipse, azlık şirketin çalışmasını engelliyor, dürüstlük kuralına aykırı davranıyor, fark edilir sıkıntı yaratıyor veya pervasızca hareket ediyorsa, hâkim şirket azlığın paylarını varsa borsa değeri, yoksa 202'nci maddenin ikinci fıkrasında öngörülen şekilde belirlenen değer ile satın alabileceği belirtilerek hakim şirkete önemli bir yetki tanınmıştır. Kanunun 208'inci maddesindeki bu düzenleme, somut kriterlere bağlanmadığından, hakim şirket tarafından keyfi uygulamaların uygulanmasına yol açacaktır. İleride bu tür sorunların meydana gelmemesi için Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nca, 6102 sayılı Kanunun 210'uncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca alınan yetki ile somut kriterler içeren bir alt düzenleme çıkarılmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

Bu itibarla, şirketler topluluğu olmanın mevzuattan doğan sorumlulukları daha özenli bir şekilde yerine getirmeyi gerektirdiği aşıkardır.

Sonuç

Hakim şirket, bağlı şirket, hakimiyet karinesi, dolaylı hakimiyet, şirketler topluluğu ve sorumluluklar, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda detaylı bir şekilde düzenlenmiş olup, eski 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yer almayan ve bundan dolayı uygulamada yer bulan ancak mevzuat düzenlemesi olmayan boşluk önemli ölçüde giderilmiştir. Kanun, hakim şirket ve bağlı şirket ilişkisinin oldukça geniş yorumlanması yöntemini seçmiş ve bundan ötürü, dolaylı hakimiyet ve hakimiyet karinesi kavramlarını açığa kavuşturmuştur. Anılan düzenlemeler sayesinde

de, özellikle hakim şirket ve bağlı şirket arasındaki ilişkilere önemli kıstaslar getirilmiştir. Hakim şirketin bağlı şirket üzerinde keyfi ve zarara yol açabilecekleri işlemler önlenmeye çalışılmış, tüm bunlara rağmen zararların giderilmemesi halinde ise bağlı şirket ve alacaklılara belirli haklar ile dava hakkı düzenlenmiştir. Ayrıca 562'nci madde ile hakim ve bağlı şirketler arasındaki bazı usule aykırı uygulamalara cezai müeyyide getirilmiştir. Böylece hem hukuki hem de cezai sorumluluklar somut bir şekilde düzenlenerek, kanun hükümlerinin uygulaması önemli derecede artırılmıştır. Bunun yanı sıra hakim şirket yönetim kurulu üyeleri ile genel kurulda pay sahiplerinin, bağlı şirketin faaliyetleri hakkında bilgi alabilmesine yönelik düzenleme de şeffaflığın sağlanması açısından önem arz etmektedir. Böylece kısmen de olsa uygulamada çıkabilecek sıkıntıların önüne geçilmiş, pay sahiplerinin hakları olabildiğince korunmaya çalışılmıştır. Ayrıca bağlı şirket pay sahiplerinin özel denetçilik kurumunu, şirketler topluluğu ilişkilerinde fonksiyonel bir şekilde kullanılabilmeleri pay sahiplerinin var olan haklarını önemli ölçüde kuvvetlendirmiştir.

Öte yandan aşağıda belirtilen üç husus şirketler topluluğu hukuku açısından önem teşkil etmektedir. İlk olarak, Kanunda yer verilen bu düzenlemelerin gerçek manada hayata geçirilebilmesi için özellikle Bakanlık Ticaret İl Müdürlükleri'ne görev düşmektedir. Şöyle ki Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul Ve Esasları İle Bu Toplantılarda Bulunacak Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmelik hükmü kapsamında Bakanlık Temsilcisi bulunması gereken Genel Kurul toplantılarında, toplantıya katılan Bakanlık Temsilcileri, 6102 sayılı Kanunu'nun bağlı şirket, hakim şirket, şirketler topluluğu hükümlerine riayet edilip edilmediğini, gerekli raporların hazırlanıp hazırlanmadığını kontrol etmeli, aksi uygulamalarda gerekli uyarılarda bulunmalıdır. Ayrıca Gümrük ve Ticaret Müfettişlerinin, Ticaret Şirketlerinin Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik kapsamında gerçekleştirecekleri şirket denetimlerinde, bağlı ve

hakim şirketlere ilişkin mevzuatın uygulanmasında rehberlik faaliyetleri yürütmesi ve yanlış uygulamalara yönelik uyarılarda bulunması, şirketler topluluğu hükümlerinin uygulamaya geçmesinde kolaylaştırıcı bir faktör olacaktır. İkinci olarak şirketlere atanan bağımsız denetçilerin ve 6102 sayılı Kanun kapsamında çıkarılacak Yönetmelik ile atanacak denetçilerin şirketler topluluğu ile ilgili raporlarında yer verecekleri hususlar uygulamada önem arz edecektir. Son olarak da hakim şirket, bağlı şirket ilişkisi ile ilgili Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca 6102 sayılı Kanunun 210'uncu maddesinin birinci fıkrası uyarınca alt mevzuat(tebliğ vb.) hazırlanarak daha detaylı düzenlenmeler yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Özellikle bağlı şirketlerin hakim şirketlere bağlılık raporu düzenlemesi hususu ile bir şirketin diğerinin hisselerinin tamamına hakim olması durumunda hakim şirketin bağlı şirketin zararına talimatlar verebileceği, buna rağmen açıkça bağlı şirketin gücünü aşan konularda bu şekilde bir talimat verilemeyeceği hususunun alt düzenlemeler ile belirli standartlara kavuşturulması ve somutlaştırması önem arz etmektedir.

Kaynakça

* 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve gerekçesi.

* Mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu.

* 28/11/2012 tarihli, 28481 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul Ve Esasları İle Bu Toplantılarda Bulunacak Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmelik.

* 28/08/2012 tarihli, 28395 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, Ticaret Şirketlerinin Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik.

*www.ifac.org, International Federation of Accountants, 2014 Handbook Of The Code Of The Ethics For Professional Accountants

BELGEDE SAHTECİLİĞİN 213, 4208, 5237 VE 5607 SAYILI KANUNLAR YÖNÜNDEN İRDELENMESİ

Özet

Kanunlarımızda şimdiye kadar pek çok değişiklik yapılmasına karşın, resmi belge ve özel belge kavramlarına bir açıklık getirilmemiştir. Bu nedenle, resmi ve özel belge sahteciliğe ilişkin olaylarda, sıklıkla yargı kararlarından yararlanılmaktadır. Resmi ve özel belgede sahtecilik kavramlarına değinilerek, özel belge olarak nitelendirilen ticari faturada yapılan sahteciliğin, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve 4208 sayılı Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun yönünden, dar kapsamda irdelenecektir.

Ayrıca, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 21'inci maddesindeki suçta kast unsuru, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 359 uncu maddesinin uygulamasının önemi ve aynı Kanun'un 367 inci madde hükmü gereğince yapılan incelemeler sırasında, sahte fatura kullanıldığının tespit edilmesi halinde, Cumhuriyet Savcılıklarına bildirimde bulunma yükümlüğü ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Belgede sahtecilik, resmi belgede sahtecilik, özel belgede sahtecilik, kaçakçılık suçu, bildirim zorunluluğu, karapara aklanması.

JEL Sınıflandırması: K14 Ceza Kanunu - K140 Ceza Kanunu

Kural: Ceza hukuku ve ekonomi veya ekonomilerin kesiştiği ilgili konularda çalışmalar kapsar.

Anahtar Kelimeler: Suç, Ceza Hukuku, Hapishaneler

Uyarılar: Yok Belirtilmemiş

Örnekler: • Ceza Adalet Pazar: Federalizm, Suç Kontrolü ve Yargı Yarışması

• Süreç Out Ceza olarak: Maddi Ceza Adalet itibaren Usul Adalet aracılığıyla Restoratif Adalet

Abstract

Ever made many changes in our laws , but the official did not clarify the concepts of documents and private documents . Therefore, in cases related to forgery of official and private documents , judicial decisions often are utilized. Official and private document forgery concepts with reference to specific document described as the commercial invoice made in the forgery , 5237 the Turkish Penal Code and 213 of the Tax Procedure Law, Customs Law No. 4458 and No. 4208 Money Laundering Law on the Prevention , in terms of narrow scope will be discussed.

In addition, the 5237 Turkish Penal Code Article 21 offenses in the caste factor , 213 of the Tax Procedure Law 359 Article of the importance of practicing the same Law 367 Article in accordance with provision made during the evaluation , false invoices to have been used if it is determined , obligation to report to the public prosecutor will be discussed .

Keywords: Document forgery, forgery of official documents, private document forgery, smuggling crimes, reporting obligations, money laundering.

JEL Classification: K14 Criminal Law - K140 Criminal Law

Guideline: Covers studies about issues related to the intersection of criminal law and economics or economies.

Keywords: Crime, Criminal Law, Prisons

Caveats: None Specified

Examples: • The Market for Criminal Justice: Federalism, Crime Control, and Jurisdictional Competition
• Taking the Punishment Out of the Process: From Substantive Criminal Justice through Procedural Justice to Restorative Justice

Giriş

Belgede sahtecilik suçunun maddi konusu, belgedir. Kanunlarda resmi belge kavramı tanımlanmamasıyla ortaya çıkan hukuki boşluk, doktrin ve içtihatla doldurulmaktadır. Bu da, belgenin tanımı ve unsurları konusunda farklı görüşlerin oluşmasına neden olmaktadır.¹ Yargıtay vermiş olduğu bir kararda belgeyi; hukuki bir hüküm ifade eden, bir hakkın doğmasına, bir olayın kanıtlanmasına yarayan yazılar olarak tanımlamıştır.²

Hukukta sahtecilik; gerçekte olmayan bir belge tanzim ederek düzenlemek veya mevcut ve gerçek bir belge üzerinde tahrifat yaparak değişiklik yapmak ve bu belgeyi kullanmak olarak tanımlanmıştır.³

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 199 uncu maddesinde; uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcılarının belge olduğu belirtilmektedir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, mülga 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'ndan farklı olarak sahtecilik suçlarına ilişkin madde hükümlerinde "evrak" yer-

ne "belge" kavramı kullanılmıştır.⁴ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun resmi belgede sahtecilik suçunun düzenlendiği 204 üncü maddesinin gerekçesinde de, belgenin, eski dilimizdeki "Evrak" kelimesi karşılığında kullanılmakta olduğu ve yazılı kâğıt anlamına geldiği belirtilmektedir. Bu bakımdan, yazılı kâğıt niteliğinde olmayan şey, ispat kuvveti ne olursa olsun, belge niteliği taşımamaktadır. Resmi belge, bir kamu görevlisi tarafından görevi gereği olarak düzenlenen yazıyı ifade etmektedir. Bu itibarla, düzenlenen belge ile kamu görevlisinin ifa ettiği görev arasında bir irtibatın bulunması gerekir. Bu itibarla, bir kamu kurumu ile akdedilen sözleşme dolayısıyla özel hukuk hükümlerinin uygulama kabiliyetinin olması hâlinde dahi, resmi belge vardır. Çünkü sözleşme, kamu kurumu adına kamu görevlisi tarafından imzalanmaktadır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "Resmi Belgelerle İspat" başlıklı 7 nci maddesinde; resmi sicil ve senetlerin, belgeledikleri olguların doğruluğuna kanıt oluşturduğu, bunların içeriğinin doğru olduğunun ispatının, kanunlarda başka bir hüküm bulunmadıkça, her hangi bir şekle bağlı olmadığı ve sahteliği ispat edilinceye kadar kesin delil olduğu belirtilmektedir. Resmi belgelerin özel belgelere

¹ GÖKCAN Hasan Tahsin "Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.207)." Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 2010/1 s.210 <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2010-1/2010-1-gokcan.pdf> - 12.01.2014

² Yrg. 6. C.D. 04.07.1983 - 2707/3846

³ http://www.turkhukusitesi.com/makale_841.htm - 28.03.2014

⁴ KAHRAMAN Erkut Güçlü, "Delillerin Doğrudan Doğruluğu İlkesinin Belgede Sahtecilik Suçlarıyla İlişkisi", İzmir Barosu Dergisi Mayıs/2013 s.227

göre güçlü ve kesin delil niteliği taşıması nedeniyle, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda özel belgelere göre, resmi belgeye yönelik daha yüksek bir yaptırım öngörülmüştür.

Fransız Ceza Kanunu'nun 441/1 inci maddesinde, sahtecilik kavramı; delil değeri bulunan bir belgenin her ne suretle olursa olsun zarar verebilecek bir biçimde tahrifi şeklinde açıklanmıştır.⁵ Bu tanım da, zarar ögesinin önemine işaret etmektedir. Yargıtay birçok kararında sahtecilik suçunun oluşması için zararın varlığının şart olmayıp, zarar olasılığının yeterli olduğunu belirtmiştir. Evrakta sahtecilik suçlarında, fiilden bir zararın ortaya çıkması aranmamakta, zarar olasılığı yeterli görülmektedir.⁶

Güney Pasifik Yüksek Denetim Kurumları Birliği (South Pacific Association of Supreme Audit Institutions-SPASAI) sahtecilik rehberine göre sahtecilik, genel anlamda bir kimsenin başvuru alan bir diğer kimse üzerinde yanlış gösterim yapmak suretiyle avantaj sağlamaya yönelik olarak geliştirebileceği her türlü davranış olduğu ifade edilmektedir. Sahteciliğin unsurlarından olan hile, kurnazlık ya da diğer kimseyi dolandırmak için dürüst olmayan yöntemlerin kullanılmış olması ve bu unsurların birlikte yer alması gibi kesin bir kural olmadığı belirtilmektedir.⁷

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 359'uncu maddesinde de sahte belgenin; gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde, bunlar varmış gibi düzenlenen belge olduğu, yanıltıcı belgenin de gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibarıyla gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge olduğu ifade edilmektedir.

24592 sayılı, 23/11/2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 84 sayılı Katma Değer Vergisi Genel Tebliği'nin 1.2 "Sahte veya Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge (SMİYB)" başlığı altında; sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge tanımına, V.U.K.'nun 359 uncu maddesinde yer verildiği, sahte belgenin; gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge olduğu, bu itibarla, bir mal hareketi veya hizmet ifası söz konusu olmaksızın düzenlenen belgelerin sahte belge olarak kabul edileceği, muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belgelerin de, gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte, bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibarıyla gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belgeler olduğu ifade edilmektedir. Buna göre; mal veya hizmetin miktar veya değerini gerçeğinden az veya çok gösteren, alıcı veya satıcısı, tarihi, seri numarası tahrif edilmiş ve mal tesliminin veya hizmet ifasının gerçek olduğu ancak belge düzenleme yetkisi bulunmayanlar tarafından düzenlenen veya adına belge düzenlenmesi gereken kişi yerine başkası adına düzenlenmiş belgelerin (bu belge kullanıcı açısından muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı, düzenleyen açısından sahte belge olarak kabul edilecektir) muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belgeler olduğu belirtilmektedir.⁸

Bir belgeden söz edebilmek için, belge üzerindeki yazının içeriğinin hukuki bir kıymet taşıması ve belgenin hukuki bir sonuç doğurmaya elverişli olması gerekir.⁹ Yargıtay'ın istikrar kazanmış kararlarında da, sahtecilik suçlarında belgenin başkalarını aldatma yeteneği taşıyıp taşımadığını delilleri serbestçe değerlendirme yetkisine haiz olan mahkeme tarafından, belge aslı üzerinde yapılacak inceleme ne-

⁵ ERMAN Sahir/Özek Çetin, "Kamu Güvenine Karşı İşlenen Suçlar", İstanbul-1996 s.10

⁶ GÖKCAN Hasan Tahsin, "Resmi Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.204)" Ankara Barosu Dergisi, Yıl:67, Sayı:2009/3 12.01.2014, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2009-3/7.pdf>, s.103, Yrg.C.G.K. 08.06.2004, 6-94/32; 01.04.2003, 6-12/76; 3.7.2001, 6-142/147

⁷ UZUNÖZ İbrahim, Çeviri ASOSAI Yolsuzluk Ve Sahtecilikle Mücadele Rehberi Sayıştay Dergisi Ocak-Mart/2006, Sayı:60, s.9, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der60tam.pdf> - 01.04.2014

⁸ DOĞAN İhsan, DİRİL Funda, Sahte ve Muhteviyatı İtibari ile Yanıltıcı Belge Kullananların Vergi Yasaları Karşısındaki Durumu Vergi Dünyası, Temmuz/2003, Sayı:263 <http://www.vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=5390> - 01.04.2014, <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=NYSJ2XLX533UXDP1&type=teblig> -04.04.2014

⁹ Yrg. 6.C.D. 18.04.1989 E:89/02620, 6.C.D.25.03.1996 E:1996/3267, K:1996/3103; Onaysız fotokopiden ibaret belgenin, ne suretle aldatma (iğfal) kabiliyetini haiz olduğu açıklanıp tartışılmadan mahkumiyet hükmü kurulmasını yasaya aykırı bulmuştur.

ticesinde ortaya konulması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁰ Ancak Yargıtay vermiş olduğu bazı kararlarda, sahte belge aslı bulunmasa da, dava dosyasındaki diğer delillerin suçun sübutu açısından, yeterli olması halinde mahkûmiyet kararı verilebileceğini, delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesinin istisnai bir uygulaması olarak kabul etmiştir(CMK 217/1).¹¹

1- RESMİ VE ÖZEL BELGEDE SAHTECİLİK:

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 204 ve 207 nci maddelerinde, resmi belgede sahtecilik suçu ve özel belgede sahtecilik suçu tanımlanarak, suçun konusunun resmi ve özel belge olduğu yönünde düzenleme yapılmıştır.¹² Yazılı evrakın belge niteliğine kavuşması, aranan zorunlu unsurları taşımasına bağlıdır.¹³

1.1. Özel Belgede Sahtecilik:

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 207 nci maddesinde; özel belgede sahtecilik suçunun, bir özel belgeyi sahte olarak düzenlemek veya gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştirmek ve kullanmakla oluşacağı hüküm altına alınmıştır.

Özel belgeler de resmi belgeler gibi kanıt gücü ve hukuken sonuç doğurma yeteneği bulunan belgelerdir. Fakat özel belgeler daha çok bireyler arasındaki ilişkilerle ilgili ve etkileri sınırlı bulunduğu gibi, resmi belgeler kadar olmasa da, kanıt niteliği taşımaları ve hukuki sonuç doğurmaları nedeniyle korumaya değer belgelerdir. Özel belgelerle güveneye alınan kişisel yararlar da, ön plana çıkmaktadır.

Özel belgede sahtecilik suçu, gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştirmek, özel belge esasında mevcut olmadığı hâlde, mevcutmuş gibi sahte olarak düzenlemek, esasında mevcut olan özel belge üzerinde, silme veya ilaveler yapmak suretiyle değişiklik yapmaktır. Mevcut olan özel belge üzerinde sahtecilikten söz edebilmek için, yapılan değişikliğin aldatıcı nitelikte olması gerekir. Aksi takdirde, özel belgeyi bozma suçu oluşur.¹⁴ Özel belgede sahtecilik suçunun tamamlanabilmesi için, bu iki seçimlik hareketten birinin gerçekleşmesinin yanı sıra, düzenlenen sahte belgenin kullanılması gerekir. Kullanmadan maksat, bu sahte belgenin herhangi bir hukukî ilişkide veya herhangi bir hukukî işlem tesisinde dikkate alınmasını sağlamaya çalışmaktır. Sahtecilik suçlarında aldatıcılık özelliği tespiti hakime aittir.¹⁵

Başkaları tarafından sahte olarak düzenlenmiş olan bir özel belgenin kullanılması, suç olarak tanımlanmış ve bu suçun oluşabilmesi için, kullanan kişinin, belgenin sahte olduğunu bilmesi gerekmektedir. Bu suç, ancak doğrudan kastla işlenebileceğinden, belgenin sahte olduğunu bilerek kullandığının ispatı, her olayda farklı kriterler ele alınarak dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi ile ortaya çıkarılması gerekmektedir. Ticari faturada olduğu gibi, özellikli konularından biri de, sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgelerde ispat sorunudur. Sahte veya yanıltıcı belge düzenlemek sadece Türk Ceza Kanunu açısından değil, vergi hukuku açısından da suç teşkil etmektedir.¹⁶

¹⁰ KAHRAMAN, a.g.e s.245

¹¹ KAHRAMAN, a.g.e. s.246

¹² Yrg. 6. C.D. 12.11.1987 E:6859/9431; Şikayet dilekçesine kendi isim ve imzalarını koyduktan sonra başka şahısların da adlarını yazarak imzalamaktan ibaret eylemlerinde sonradan ilave edilen isim ve imzalar olmadan da, dilekçe üzerinde yasal işlem yapılması olanaklı olduğundan, sahtecilik suçunun yasal unsurlarının oluşmadığı gerekçesiyle hükmün bozulması gerekir.

¹³ GÖKCAN, "Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.207) s.211

¹⁴ GÖKCAN, "Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.207) s.209

¹⁵ TOROSLU Nevzat, Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara 2005 s.239

¹⁶ KELECİOĞLU M. Aykut, "Sahte Faturanın Tanımı ve Faturanın Sahteliğinin İspatı-I", Yaklaşım Dergisi Ekim 2000, Sayı:94, s. 158.

1.2. Resmi Belgede Sahtecilik

Resmi belgede sahtecilik suçu, sahte resmi belgenin kullanılması ile işlenmektedir. Doktrinde, kullanma hareketinin tamamlanması için; muhataba, belgedeki bilginin içeriği konusunda bilgi elde etme imkânının tanınmasının yeterli olduğu belirtilmektedir.¹⁷ Kullanma, belgenin amacına uygun olarak ilgili bir kişi, yer veya dairede mevzuat gereği zorunlu olması nedeniyle ibraz edilmesi veya işleme konulması şeklinde gerçekleşebilir.¹⁸

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 204 üncü maddesinde; resmi belgede sahtecilik suçu, seçimlik hareketli bir suç olarak tanımlanmıştır. Resmi belgede sahtecilik suçunun oluşabilmesi için sahte belgenin usulüne uygun biçimde düzenlenmesi, buna göre de belgeyi düzenleyen kurumun ismi, kaşesi, mühür ve yetkili memurun imzası gibi bulunması zorunlu olan öğeleri içermesi yanında hukuki sonuç doğurmaya elverişli olması da gerekmektedir.¹⁹ Bir belgenin resmi belge sayılabilmesi için, memurun gördüğü görevle düzenlenen belge arasında nedensellik bağının bulunması gerekir. Ayrıca resmi belgeye vücut veren yasal dayanağına uygun olması ve zorunlu biçimsel koşulları taşıması da gerekir. Kamu görevlisi tarafından düzenlense dahi, göreviyle ilgili olmayan belgeler de özel belge sayılır.²⁰

Birinci seçimlik hareket, resmi belgeyi sahte olarak düzenlemektir. Bu seçimlik hareketle, resmi belge esasında mevcut olmadığı hâlde, mevcutmuş gibi sahte olarak üretilmektedir. Sahtelikten söz edebilmek için, düzenlenen belgenin gerçek bir belge olduğu konusunda kişiyi yanıltıcı nitelikte olması gerekir. Başka bir deyişle, sahteliğin beş duyuya anlaşılabilir olmaması gerekir. Özel bir incelemeye tâbi

tutulmadıkça gerçek olmadığı anlaşılabilen belgenin, sahte belge olarak kabul edilmesi gerekir. Yargıtay'ın, sahte belge sahteliğinde, belgenin aldatma yeteneğinin bulunması gerektiğine yönelik birçok kararı bulunmaktadır.²¹

İkinci seçimlik hareket, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştirmektir. Bu seçimlik hareketle, esasında mevcut olan resmi belge üzerinde silmek veya ilaveler yapmak suretiyle değişiklik yapılmaktadır. Mevcut olan resmi belge üzerinde sahtecilikten söz edebilmek için, yapılan değişikliğin aldatıcı nitelikte olması gerekir. Aksi takdirde, resmi belgeyi bozmak suçu oluşur.

Üçüncü seçimlik hareket ise, sahte resmi belgeyi kullanmaktır. Kullanılan sahte belgenin, kişinin kendisi veya başkası tarafından düzenlenmiş olmasının bir önemi yoktur.

Birinci ve ikinci seçimlik hareketle bağlantılı olarak belirtilmek gerekir ki; sahteliğin, belgenin üzerindeki bilgilerin bir kısmına veya tamamına ilişkin olmasının, suçun oluşması açısından bir önemi bulunmamaktadır. Ayrıca maddenin üçüncü fıkrasında, resmi belgede sahtecilik suçunun konu bakımından nitelikli unsuru belirlenmiştir. Buna göre, suçun konusunu oluşturan resmî belgenin, kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteliğinde olması hâlinde, cezanın belirlenen oranda artırılması gerekir. Bu hüküm, belgelerde sahtecilik suçları ile delil teorisi arasındaki ilişki göz önüne alınarak, daha üstün ispat gücüne sahip belgeyi daha fazla korumak ihtiyacını karşılamaktadır. Ancak, değişik yorumlara son vermek amacıyla bir belgenin böyle bir güce sahip olup olmadığını saptanması için kanunlarda bu hususu belirten bir hüküm bulunması gerekli sayılmıştır.²²

¹⁷ TEZCAN Durmuş/Erdem M.Ruhan/Önok R.Murat, "Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku", 6. Baskı, Ankara-2008, s.685

¹⁸ GÖKCAN, "Resmi Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.204)" s.109

¹⁹ Yrg. 11. C.D. 11.07.2011 E:2011/5886 K:2011/7488

²⁰ GÖKCAN, Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.207), s.221

²¹ Yrg. C.G.K 4.12.2007, E:2007/11-245, K:2007/264, 6. C.D. 20.03.2006 E:2004/7416, K:2006/2647, 11. C.D. 31.10.2006, 3272/8538, 11. C.D. 22.4.2008, 1723/3577 <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=43456> - 01.04.2014

²² 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 204'üncü maddesine ilişkin gerekçe. www.tbmm.gov.tr

Sahte resmi belge kullanma suçuna ilişkin, 204 üncü maddede evrakın sahteliğini bilerek kullanma ifadesine yer verilmediği için, sadece genel kastla kullanma eylemini gerçekleştirenin, objektif sorumluluğuna gidilecektir.²³ Suçun oluşması için mutlak zarar şartı aranmaktadır. Aksi halde faydasız sahtecilik söz konusu olacaktır.

1.3. Özel Belgenin Resmi Belgeye Dönüşmesi

Resmi belgede sahtecilik suçu için, suçun maddi konusu resmi belge üzerinde tahrifat veya resmi belgenin sahte üretilmesi gerekmektedir. Fakat kimi durumlarda özel bir belgenin resmi belgede sahteciliğe dönüşmesi olanaklıdır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 210 uncu maddesinde; özel belgede sahtecilik suçunun konusunun, emre veya hamile yazılı kambiyo senedi, emtiayı temsil eden belge, hisse senedi, tahvil veya vasiyetname olması halinde, resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Sahte bir özel belgenin kullanılması sonucunda, gerçeğe aykırı bir resmi belge düzenlenmesi halinde, fail resmi belgede sahtecilik suçundan sorumlu olur. Özel belgenin, resmi dairenin evrak kayıtlarına girmesi veya havale imzası atılması, evrak kaydına alınması özel belgeyi resmi belge haline dönüştürmez. Özel belgenin, resmi bir makam tarafından onaylanması halinde, onay itibarıyla resmi belge sayılır. Örneğin; gerçek bilgileri ihtiva etmeyen sahte ticari fatura bilgileri ile gümrük idaresinin elektronik ortamında (BİLGE sisteminde) serbest dolaşıma giriş

beyannamesi düzenlenerek gümrük idaresinde tescil edilmesi, özel belgede sahtecilik suçunu oluşturmamakla birlikte, söz konusu gümrük beyannamesi, gümrük idaresinde onay görevlisi gümrük memuru tarafından onaylanarak işleme sokulması ile birlikte gümrük beyannamesi resmi belge hüviyeti kazandığından, gerek gerçek bilgileri ihtiva etmeyen sahte ticari fatura ve gerekse sahte ticari fatura bilgilerine göre düzenlenen gümrük beyannamesi için, fail hakkında resmi belgede sahtecilik hükümleri doğrultusunda takibat yapılması gerekmektedir.

Yargıtay'ın, gümrük beyannamesinin aksi sabit oluncaya kadar, geçerli resmi evrak olarak kabul edileceğine yönelik birçok kararı bulunmaktadır.²⁴

Özel belgedeki sahtecilik, resmi bir belgenin dayanağı olması nedeniyle ve resmi belgenin de gerçekliğine zarar verildiğinden, failin resmi belgede sahtecilik suçunu işlediği kabul edilmektedir. Örneğin Yargıtay, hasta sevk kâğıtlarına sahte ilaç kupürü ekleyip, sahte fatura düzenleyerek ilaç bedeli alınması eylemini resmi belgede sahtecilik olarak kabul etmiştir.²⁵

2- BELGEDE FİKRİ SAHTECİLİK SUÇU VE FAYDASIZ SAHTECİLİK

2.1. Belgede Fikri Sahtecilik

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Resmi Belgenin Düzenlenmesinde Yalan Beyan" başlıklı 206 ncı maddesi, doktrinde "fıkrî sahtecilik" olarak adlandırılan bir suç tipini düzenlemektedir. **5237 sayılı**

²³ ÜNVER Yener, "YTCK'da Kusurluluk", *Ceza Hukuku Dergisi*, 2006, Sayı:1, s. 49.

²⁴ Yrg. 11. C.D. 14.05.2012, E:2012/3832, K:2012/8485; Kotaya tabi olan Çin menşeli eşyaları kotasız olarak yurda sokmak ve eksik vergi ödemek amacıyla gerçeğe aykırı faturalar ibraz ederek 11 adet sahte içerikli serbest dolaşıma giriş beyannamesi düzenlenmesini sağlamak suretiyle, birden fazla "resmi belgede sahtecilik" suçunu işleyen sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiğinin gözetilmemesi gerekir. <http://emsal.yargitay.gov.tr>.

Yrg. 6.C.D.14.10.2002, 9241/11544; Sanıkların daha az vergi ve resim ödemek amacı ile sahte olarak düzenlenen faturalara istinaden resmi evraktan sayılan "Gümrük Giriş Beyannamelerini" düzenlediklerinin iddia edilmesi karşısında; fiillerinin 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 342/1. maddesine mümas suç oluşturduklarının kabul edilmesi karşısında, delilleri değerlendirmenin üst derece mahkemeye ait olduğu gözetilmeden, görevsizlik kararı verilmesi yerine, yazılı şekilde hüküm tesis edilmesi gerekir. <http://www.aghukukburosou.com/sayfa-185-ceza-hukuku-43-r-harfi-ile-baslayan-makaleler.html>, 13.12.2013

Yrg. 6. C.D. 17.10.2007, E:2004/8151 K:2005/9130; Saniğin aracı yurda bedelsiz ithalat kapsamında yurda sokup, 14.06.1999 tarihli gümrük giriş beyannamesinin düzenlendiğinin iddia edilmesi karşısında; fiilin mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 342/5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 204/1. maddesi kapsamında kalan "resmi belgede sahtecilik" suçunu oluşturur. <http://www.aghukukburosou.com/sayfa-185-ceza-hukuku-43-r-harfi-ile-baslayan-makaleler.html> -13.12.2013

²⁵ Yrg. 11. C.D. 28.2.2006, E:4619/1398

kanunun 206. maddesi; tüm bunları kapsayacak biçimde “bir resmi belgeyi düzenlemek yetkisine sahip olan kamu görevlisine yalan bildirimde bulunmayı” suç saymıştır. Suçun oluşabilmesinin koşulu; düzenlenen resmi belgenin, bildirim doğruluğunu kanıtlama gücüne sahip olmasıdır. Eylem, yalan bildirim aşamasında kalmışsa 206. maddedeki suç oluşur. Yalan bildirim üzerine düzenlenen belge araç olarak kullanılıp yeni bir resmi belge düzenlenmesi sağlanmışsa; suç, 204. maddeye uygun resmi belgede sahteciliğe dönüşür.

206. maddedeki suçun maddi unsuru; bireyin, bir resmi belgeyi düzenlemek yetkisine sahip kamu görevlisine, belgenin düzenlenmesi sırasında yalan bildirimde bulunması, manevi unsuru ise; kasıttır. Sanığın, açıklamada bulunduğu kişinin yetkili kamu görevlisi olduğunu bilerek ve isteyerek yalan bildirimde bulunması, eylemi bu bilinç ve iradeyle gerçekleştirmesidir.

Kişinin açıklamaları üzerine düzenlenen resmî belgenin, bu beyanın doğruluğunu ispat edici bir güce sahip olması, suçun oluşması için gereklidir. Aksi takdirde düzenlenen belge, yapılan beyanın doğruluğunu ispat edemeyeceğinden, kişi kendi beyanı ile böyle bir belgenin düzenlenmesine etmen olmuş sayılmaz ve kendisinin bu madde uyarınca cezalandırılmasını gerektirecek bir neden kalmaz.²⁶

Beyanın doğruluğu düzenlenen resmî belgeyle ispat edilecek ise, 206 ncı madde uygulanacaktır. Buna karşılık beyanı alan memur, beyanın doğruluğunu tahkik edip, buna kanaat getirdikten sonra resmî belgeyi düzenlemek durumunda ise yani resmî belge sadece kişinin beyanı üzerine değil de, memurca yapılacak inceleme sonucuna göre meydana getirilmekte ise, bu maddedeki suç oluşmaz.

2.2. Belgede Faydasız Sahtecilik

Belgede yapılan sahteciliğin, hukuki değeri etkileyecek nitelikte olması aranmalıdır. Bir belgede sahteliğe başvurmaksızın da elde edilecek sonuç, bilgisizlik ya da gerekli olduğuna inanılarak sahtecilik suçunu işlenmek suretiyle elde edilmek istenmesi halinde, lüzumsuz/faydasız sahtecilik mevcuttur.

Örneğin; Bir ithalatçının Avrupa Birliği'ne üye bir ülkeden gümrük vergisi sıfır olan bir ürün için, ATR 1 veya EUR1 dolaşım belgesini gümrük idaresine ibraz etmesine karşın, daha sonra gümrük idaresince ibraz edilen dolaşım belgesinin sahte olduğunun anlaşılması halinde, ortaya lüzumsuz/faydasız sahtecilik fiili çıkmış olmaktadır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu uyarınca gereksiz sahtecilikte suç kastı ne kadar kötü olursa olsun, belgenin hukuki değerini bozmayan veya etkilemeyen önemsiz hususlarda olması ve delil niteliğini etkilemediği gibi, belirli menfaatlere zarar veremeyen veya bunları tehlikeye koymayan sahtecilikler, suç oluşturmadığından, hukuki yönden önemsizdir ve bu nedenle cezalandırılmazlar. Yargıtay'ın konuya ilişkin kararları da, bu yöndedir.²⁷

3- SUÇTA KAST UNSURU

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 21 inci maddesinin gerekçesinde belirtildiği gibi; Kast, kişi ile işlediği suçun maddî unsurları arasındaki psikolojik bağı ifade etmektedir. Suçun kanuni tanımındaki maddî unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi, kastın varlığı için zorunludur. Suç tanımında yer almakla birlikte, fiilin ifade ettiği haksızlık üzerinde etkili olmayan koşulların gerçekleştiğinin bilinip bilinmemesi, kastın varlığı açısından önem taşımamaktadır. Örneğin objektif cezalandırılabilme koşu-

²⁶ Yrg. 4. C.D. 06.07.2009 E:2009/16865 K:2009/133; Sanığın sürücü belgesi bulunmadığı için, trafik kontrolü sırasında başka kişi adına düzenlenen ve işfal kabiliyeti olan aldatıcı nitelikteki sürücü belgesini sunması biçimindeki eylemi nedeniyle T.C.K.nun 204/1. maddesi uyarınca sahtecilik suçunun yanı sıra, T.C.K.nun 206. maddesinde düzenlenen yalan bildirimde bulunma suçunu oluşturacağı gözetilmelidir. <http://www.turkhukuk sitesi.com/serh.php?did=12997> - 13.12.2013

²⁷ Yrg. 6. C.D. 27.12.1990, E:1990/8619, K:1990/10498, 11. C.D. 10.12.2007, E:4503/9092, 13.C.D. 12.01.2012, E:2009/13588, K:2012/264

lunun arandığı suçlarda bu koşulun veya şahsî cezasızlık sebebinin fail tarafından bilinmesi gerekmez. Madde metninde doğrudan kasttan ayrı olarak olası kast da tanımlanmıştır.

Olası kast durumunda suçun kanuni tanımında yer alan unsurlardan birinin somut olayda gerçekleşebileceği öngörülmesine rağmen, kişi fiili işlemektedir. Diğer bir deyişle, fail unsurların meydana gelmesini kabullenmektedir. Suçun olası kastla işlenmesi durumunda, temel cezada indirim yapılması öngörülmüştür. Kasten işlenebilen suçlar, ilke olarak hem doğrudan hem de olası kastla işlenebilir. Ancak, kanundaki tanımında, bilerek ifadesine yer verilmiş olan suçlar, sadece doğrudan kastla işlenebilir. Suçun olası kastla işlenmesi durumunda tespiti kolay olmadığından, soruşturmacının elde edeceği deliller ve hakim in olayı değerlendirmesi esas olacaktır.

4- BELGEDE SAHTECİLİĞE YÖNELİK DİĞER DÜZENLEMELER

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 212'nci madde metninde, sahte resmi veya özel belgenin bir başka suçun işlenmesi sırasında kullanılması hâlinde, hem sahtecilik hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunacağı belirtilmektedir. 5607 sayılı Kanunu'nun 4 üncü maddesinin 5 inci fıkrasında "Bu Kanunda tanımlanan suçların, belgede sahtecilik yapılarak işlenmesi halinde, ayrıca bu suçtan dolayı da cezaya hükmolunur." ifadelerine yer verilmesi nedeniyle, kaçakçılık suçlarının işlenmesi sırasında belgede sahtecilik suçu da işlenmişse, bu suçların cezaları her suçun cezası ayrı ayrı verilecektir.²⁸

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun (6455 Sayılı Kanun ile değişik hal) "Kaçakçılık Suçları" başlıklı 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında; "Eşyayı, **sahte belge kullanmak suretiyle** gümrük vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin, ülkeye sokan kişi"²⁹, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır." denilmektedir.

6455 sayılı Kanun ile değişikliğe uğrayan 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun "Kaçakçılık Suçları" başlıklı 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında yer aldığı gibi eşyayı, **sahte belge kullanmak suretiyle** gümrük vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin, ülkeye sokan kişi cezalandırılmaktadır. Görüleceği üzere; ithalat sırasında, elektronik ortamda (BİLGE) düzenlenerek, tescil işlemine müteakiben gümrük idaresince, gerekli kontrolleri yapıldıktan sonra onay işlemi yapılan serbest dolaşıma giriş beyannamesi ekinde, yer alan fatura, ayrıntılı fatura, çeki listesi, taşıma belgeleri, işlenmiş tarım ürünleri beyan formu/analiz sonuç raporu ve ithal eşyasına ait kıymet bildirim formu üzerindeki sahteciliğe ilişkin olarak, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 3/2'nci maddesinin tatbik edilebilmesi için, sahte belge kullanılmasının, gümrük vergilerinin kısmen veya tamamen ödenmemesi için yapılmış olması açıkça aranmaktadır. Sahte belgenin kimin tarafından hazırlandığının bir önemi bulunmamaktadır. **Kanun koyucu burada suçun oluşması için vergi ziyaı şartı aramaktadır.**

Gümrük Beyannamesi ekinde yer alan ticari fatura, ayrıntılı fatura ve menşe belgelerinin, gerçek bilgileri yansıtmayacak şekilde tanzim edilerek, gümrük idaresinde işlem görmesi ile gümrük beyannamesinin, bu sahte belgelerdeki bilgiler ışığında düzenlenmiş olması nedeniyle, fail hakkında, resmi belgede sahtecilik suçundan dolayı adli takibat yapılması gerekmektedir.

Uygulamada; Gelir idaresi ile Gümrük idaresinin, vergi denetiminde bakış açıları farklı bulunmaktadır. Şöyle ki; Gelir idaresi, ithalatta dahili vergilerin vergi matrahının küçültülmesine yönelik bir eylem olup olmadığının tespiti için, ithalatta yüksek kıymetten beyan yapıp yapılmadığını, ihracatta ise (Hayali ihracat hariç), dahili vergilerin vergi matrahını düşürmek amacıyla düşük kıymetten ihracat yapıp yapılmadığı hususlarını kontrol etmektedir.

²⁸ YAĞAN Haldun. "Kaçakçılık Suçlarında Nitelikli Haller" Gümrük Dünyası Dergisi 2013/3, Sayı:78 s.13-14

²⁹ Maddede değişmeden önce yer alan ifade; "Türkiye'ye ithal eden kişi"

Dünyanın birçok ülkesinin uygulamakta olduğu vergi oranları, Dünya Ticaret Örgütü politikaları doğrultusunda, istikrarlı bir biçimde düşmektedir. Diğer taraftan; Avrupa Birliği'ne üye ülkelerden yapılan ithalatlarda, gümrük vergisi olmaması ve kısa süreli finans ihtiyacı dışında şirkete herhangi bir yük getirmeyen ve indirimine konu edilen Katma Değer Vergisi olması nedeniyle, girdi maliyetinin şişirmek amacıyla ithal edilen eşyanın kıymetinin yüksek gösterilmesi yoluna gidilebilmektedir.

Devlet gelirlerinin doğrudan vergi gelirlerine kayması nedeniyle, ülke içerisinde ödenen gelir üzerinden alınan vergilerin (Gelir ve Kurumlar Vergisi) daha az ödenmesi için, gerçek değerinden daha yüksek değerde fatura kullanılarak, vergi sahteciliği ihtimalini arttırmakla birlikte gümrük vergi oranlarının sıfır veya çok düşük olması nedeniyle gümrük vergisi kaçırma isteği azalmaktadır.

Gümrük İdaresi ise tam tersi olarak, ithalattaki denetimlerinde düşük kıymet beyan edilerek, ithalde alınan gümrük vergilerin (Gümrük vergisi, KDV, Damga Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, KKDF, Damping Vergisi vb.) eksik ödenip ödenmediğinin, ihracatta ise, yüksek kıymetten yapılan (özellikle hayali ihracat) ihracatlar inceleme konusu yapılmaktadır. Bu nedenle; gelir ve gümrük idaresi denetim elemanlarının yapmış olduğu vergi incelemeleri, vergi incelemesinde bütünlük sağlamaktadır. İthalatçı şirketler, ithal edilen malların maliyetini de içeren masrafların daha büyük olması durumunda kar üzerinden alınan vergilerin daha düşük olacağını düşündüklerinden, bir taraftan teşvik edici unsur gümrük vergilerini düşürmek üzere ithalat fiyatlarını en aza indirmek, diğer taraftan vergilendirilebilir kar marjını düşürmek amacıyla ithalat maliyetlerini en yükseğe çıkarmak şeklinde hedefleri olabilmektedir. Gümrük vergileri için ithal eşyasında sürekli olarak düşük kıymetle beyanda bulunan ve özellikle kayıt dışı sektörde faaliyet gösteren küçük işletmelerden orta ölçekli ithalatçı şirketler genellikle, yüksek kar

marjlarının doğrudan vergilendirilmesinden kaçınmak üzere karborsa üzerinden satış gerçekleştirmektedirler.³⁰

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun "Kaçakçılık Suçları ve Cezaları" başlıklı, 5728 Sayılı Kanun ile değişik 359 uncu maddesinde; a)- Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan; 1)-, 2) (5904 Sayılı Kanun ile değişik hali) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, hakkında on sekiz aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükümlenir..... Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge ise, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgedir. b)- Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sayfalarını yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir. c)- Kaçakçılık suçlarını işleyenler hakkında bu maddede yazılı cezaların uygulanması, 344 üncü maddede yazılı vergi ziyayı cezasının ayrıca uygulanmasına engel teşkil etmez." hükmü yer almaktadır.

Şekil ve görünüm itibariyle Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygun olarak dönem kârını gizlemek ve kayıt dışı işlem yaparak vergisiz kazanç elde etmek için sahte fatura düzenlemenin amacı; vergi kaçırarak, kaçakçılık suçlarında esas faili cezadan kurtarmak, işlenmiş bir gümrük veya vergi kaçakçılığı fiilinin meydana çıkmasını sağlamak ya da hayali ihracatın gerçekleştirilmesi temin etmektir.³¹

³⁰ Gelir Paketi, Kıymet Kontrolü Uygulama Kılavuzu, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ankara-2014, S.52

³¹ KIZILOTT Şüşürü, "Danıştay Kararları ve Özelgeller/Muktezalar Cilt:2" Yaklaşım Yayınları, 1994- Ankara, s. 2709

ERMAN Sahir, "Özel Kanunlar Açısından Ticari Ceza Hukuku Cilt 1" İstanbul-1992 s. 7.

4369 sayılı Kanunla ile V.U.K.'nun 359 uncu maddesi yapılan değişiklikten sonra çok tartışılmıştır. 4369 sayılı Kanunla vergi suçunun düzenlendiği 344 üncü maddesindeki sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge (naylon fatura) kullanma suçunda, bilerek kullanma ibaresi kaldırılarak, suç ve ceza bir madde de toplanarak, 359 uncu maddeye alınmıştır.

Maliye Bakanlığı, bu konuya ilişkin duraksama ve tereddütler bertaraf etmek için, 18/06/2002 tarih ve 24789 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 306 sayılı V.U.K. Genel Tebliği ile "failin, fiilin oluşturduğu suçtan sorumlu tutulabilmesi için kastın mevcudiyeti gerekmekte, kasten hareket edilmiş sayılabilmesi için suç oluşturulan fiilin bilerek ve isteyerek işlenmiş olmasını ve sahte ya da muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgelerin bilerek kullanılıp kullanılmadığının araştırılmasında, bu belgeleri bilmeden kullandığı sonucuna varılan mükellef adına vergi suçu raporları düzenlenmemesi ve haklarında Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurularında bulunulmaması gerektiğini" belirtmiştir.³² Buna göre; failin suçtan sorumlu tutulabilmesi için, suçu oluşturan fiili, bilerek ve isteyerek işlemiş olması gerekmektedir. Vergi incelemesi yapan, mükellefin sahte faturayı bilmeden kullandığı, yani kastın olmadığı kanaatine varırsa, mükellef hakkında Cumhuriyet savcısına suç duyurusunda bulunmamaktadır.³³ Bu da, benzer olaylarda, denetim elemanı kanaatin

sübjektif bir değer yargısı olması nedeniyle, ortaya farklı uygulamalar çıkarmaktadır.

Maddi unsurun oluşması için vergi zıyının gerçekleşmesi gerekli değildir.³⁴ Eylemin yapılmış olması suçun gerçekleşmesi için yeterlidir.³⁵ Bir başka ifade ile neticesi harekete bağlı olan suçlardandır.³⁶ Vergi zıyayı tehlikesi veya kamu düzenin bozulması durumlarında da maddi unsur gerçekleşmiş olur. 4369 sayılı Yasa'yla yapılan değişikliklerle netice itibari ile zarar suçu olmaktan çıkarılmış ve tehlike suçuna³⁷ dönüştürülmüştür. Tehlike hukuka aykırı bir neticeyi doğurma ihtimalidir. Eski düzenlemede vergi zıyının gerçekleşmesi gerekmesine karşın 4369 sayılı Yasa ile vergi zıyının gerçekleşmiş olması şartı aranmamaktadır.³⁸

Yargıtay bazı kararlarında; V.U.K.'nun "Kaçakçılık Suçunda Hapis Cezası" başlıklı 359 uncu maddesinin b bendi, vergi kanunları uyarınca tutulan, düzenlenen ve saklanan ve ibraz mecburiyeti bulunan belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenlerin veya bu belgeleri kullananların kaçakçılık suçundan yargılanacağı vergi kanunları uyarınca düzenlenmesi gereken belgelerin sahte olarak düzenlenmesinin suçun oluşumu için yeterli olduğu ve belgelerin kullanılmasının, vergi zıyayı doğması şartını aramasına gerek olmadığı, belirtilmektedir.³⁹

³² KARAARSLAN Mehmet, "Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi" TBB Dergisi, Sayı 2006/64, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-64-226-17.01.2014> s.129

BAYKARA, Bekir, "Vergi Suçu Raporu ve Vergi Ceza Muhakemesindeki Yeri" Vergi Dünyası Dergisi Mayıs-2004 Sayı:273 s.12, <http://vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=3334-04.04.2014>

³³ BUDAK Yılmaz, "Sahte Fatura Kullanımı Her Halde Savcılığa Bildirmek Zorunludur" Vergi Dünyası Eylül /2010 Sayı:349 s.12

³⁴ KIZILOĞLU Şükür, "Sahte ya da Kapsamı İtibariyle Yanıltıcı Belge Kullanımında Hapis Cezası ve Muhatabı", Yaklaşım, Yıl: 6, S. 69, Eylül 1998, Vergi zıyayı unsurunun kanun metninden çıkarılmasının doğru olmadığı ifade edilmiştir, (Sahte Belge...) s.27

HATİPOĞLU, Muzaffer - PARLAR, Ali, Özel Ceza Yasaları Uygulamalarında Ekonomik ve Ticari Suçlar, Ankara, 2005. s.169;

Uysal, Ali - Eroğlu, Nurettin, Açıklamalı ve İçtihatlı Vergi Usul Kanunu, Ankara 2005. s. 671.

³⁵ CANDAN Turgut, Vergi Suçları ve Cezaları, İstanbul-Kasım 2004. s. 282;

Özbalcı, Yılmaz, Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Ankara, Ocak 2004, s. 963.

³⁶ OKTAR Ateş, Sahte Fatura Kullanılmasında Sorumluluk, Vergi Sorunları, S. 167, Ağustos 2002. s. 119.

³⁷ YİĞİT Uğur, Vergi Usul Kanunu'nda Hürriyeti Bağlayıcı Suç ve Cezalar Vergi Kaçakçılığı Suçları ve Diğer Hürriyeti Bağlayıcı Vergi Suç ve Cezaları, İstanbul Mart 2004. s. 156.

³⁸ KARAARSLAN Mehmet "Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi" TBB Dergisi, Sayı 64, 2006 s.125

³⁹ Yrg. 11. C.D. 23.06.2004, E:2003/5778, K:2004/5696

Yrg. 11. C.D. 26.06.2007, E:590/4440; Saniğe isnat edilen sahte fatura kullanma suçu, hususi belgede sahtecilik suçunu değil, 213 sayılı V.U.K.nun 359'uncu maddesi kapsamında kalan suçu oluşturmaktadır.

Belgede sahtecilik irdelenirken; 4208 sayılı Kara para Aklanmasının Önlenmesi Dair Kanun'un göz ardı edilmesi mümkün bulunmamaktadır. Ticari faaliyetler kullanarak, suçtan elde edilmiş malvarlığı değerlerinin yasadışı kaynağını gizlemek ve bunlara yasal bir görünüm kazandırmak olarak tanımlanabilen ve yüksek/düşük faturalama, birden fazla fatura kesme, eksik/fazla sevkiyat ve mal veya hizmetin tanımının çarpıtılması gibi ticarete dayalı aklama yöntemlerinin de, dikkate alınması gerekmektedir.⁴⁰

Bu nedenle; düzenlenen sahte fatura, ticari bir işlemde ve aynı zamanda elde edilen ekonomik değere yasal görünüm kazandırılması yanında, aklama suçunun maddi unsuru oluşturduğundan, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 359 uncu maddesinin (b) bendini ihlal etmiş hem de bu parayı aklamak için 4208 sayılı Kara Paranın Aklanması Hakkında Kanun'un 2-b maddesini ihlal etmiş ise, fail hakkında 5237 sayılı T.C.K.'nun 44 üncü maddesi gereği tek ve daha ağır ceza verilmek suretiyle fikri içtima kuralları uygulanacaktır.⁴¹

5- BİLDİRİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 367 nci maddesinde; "Yaptıkları inceleme sırasında 359 uncu maddede yazılı suçların işlendiğini tespit eden vergi müfettişleri ve vergi müfettiş yardımcılar tarafından ilgili rapor değerlendirme komisyonunun mütalaasıyla doğrudan doğruya ve vergi incelemesine yetkili

olan diğer memurlar tarafından ilgili rapor değerlendirme komisyonunun mütalaasıyla vergi dairesi başkanlığı veya defterdarlık tarafından keyfiyetin Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilmesi mecburidir. 359 uncu maddede yazılı suçların işlendiğine sair suretlerle ittıla hasil eden Cumhuriyet Başsavcılığı hemen ilgili vergi dairesini haberdar ederek inceleme yapılmasını talep eder. Kamu davasının açılması, inceleme neticesinin Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilmesine talik olunur. 359 uncu maddede yazılı suçlardan dolayı cezaya hükmedilmesi, vergi ziyaı cezası veya usulsüzlük cezalarının ayrıca uygulanmasına engel teşkil etmez. Ceza mahkemesi kararları, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hâkimini bağlamaz." hükmü yer almaktadır.⁴²

Vergi suçunun inceleme elemanı tarafından Cumhuriyet Savcılığına bildirilmesi "dava şartı"dır. Bu nedenle vergi incelemesi ve bu inceleme sonucu düzenlenen vergi suçu raporunun, ceza muhakkemesinde özel bir önemi vardır.⁴³ Bunun yanında vergi inceleme elemanı fiilin işlenmesinde kast unsurunun olduğuna veya olmadığına ilişkin tespit ve değerlendirmelerini yapılmasına engel olmadığından, vergi inceleme elemanı kast unsurunun yokluğunu bildirmiş bile olsa nihai olarak, Cumhuriyet Savcılığı'nca karar verilecektir.⁴⁴

⁴⁰ BERİK Tahir Cem, "Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörün Finansmanı ile Mücadele Açısından Dış Ticaret İşlemlerinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar" Bankacılar Dergisi 2010/Eylül Sayı:74. S.88 <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/dergi74.pdf> - 02.04.2014

⁴¹ BUDAK Yılmaz, "Aklama Suçu İle Vergi Usul Kanundaki Usul Kanunundaki Hapis Cezasını Gerektiren Suçların İlişkisi, Vergi Dünyası Dergisi Mart/2008 Sayı:319, <http://www.vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=4939> -23.12.2013

⁴² Yrg. 11. CD. 14.11.2007 E:2006/6740, K:2007/7940; Vergi kanunları uyarınca düzenlenmesi gereken belgelerin sahte olarak düzenlenmesi suçunun oluşumu için yeterli olup, bu belgelerin kullanılması ve vergi ziyaı doğması suçunun unsuru olmaktan çıkarıldığı cihetle katılanın muhasebecisi olan sanığın giyim yardımından yararlanacak kişilerce kullanılmak üzere sahte faturalar düzenlemekten ibaret eyleminin anılan Yasa'nın 359/b-1 maddesinde öngörülen suç oluşturacağından, 213 sayılı Yasa'nın 367. maddesinin 2. fıkrası uyarınca kaçakçılık suçunun işlendiğinden haberdar olan C.Savcılığı'nın, hemen ilgili Vergi Dairesi'ni haberdar ederek inceleme yapılmasını istemesi ve kamu davasının açılması hususunun, inceleme sonucunun C.Savcılığı'na bildirilmesine talik olunması gerekirken, suç duyurusunda bulunan mükellefin muhasebecisi olan sanığın sahte fatura düzenlediğine ilişkin şikayet dilekçesi üzerine Defterdarlık veya Gelirler Bölge Müdürlüğünden dava şartı olan mütalaa alınmadan, açılan kamu davasına devamlı suç vasfında yanılıya düşülerek özel belgede sahtecilik suçundan mahkumiyet hükmü kurulması, yasaya aykırıdır.

⁴³ BAYKARA, "Vergi Suçu Raporu ve Vergi Ceza Muhakemesindeki Yeri" s.12

⁴⁴ BUDAK, "Sahte Fatura Kullanımı Her Halde Savcılığa Bildirmek Zorunludur." s.13

Ayrıca, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 21/1 maddesinde "suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır ve kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir" hükümleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde,⁴⁵ suçun oluşması kastın varlığına bağlı olup, kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi gerektiğinden, sahte fatura kullanan mükellefin hapis cezası ile cezalandırılabilmesi için sahte faturayı bilerek kullanmış olması gerekir. Sahte faturanın bilerek kullanılması, suçun manevi unsuru oluşturur. Sahte fatura bilerek kullanıldığının ispatı öne çıkmaktadır.⁴⁶ Kastın varlığı yine aranacak ve kastın varlığı iddia makamı tarafından ispat edilecektir. Ancak doktrinde bu düzenleme ile vergi idaresinin mükellefin kasıtlı olduğunu ispat etmesi zorunluluğunun olmadığı ileri sürülmektedir. Bu nedenle; mükellef, bilerek kullanmadığını yani kastı olmadığını ispat etmek suretiyle cezadan kurtulabilecektir.⁴⁷

3568 sayılı Yasa'da serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavirler için herhangi bir sorumluluk müessesesi düzenlenmemiştir. Bu eksiklik Vergi Usul Kanununa eklenen Mükerrer Madde 227 ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Esas itibarıyla bahse konu madde sadece serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavirleri değil, yeminli mali müşavirleri de içine alacak şekilde tüm meslek mensupları için düzenlenmiştir. Bu madde ile Maliye Bakanlığı, vergi beyannamelerinin meslek mensuplarınınca imzalanması mecburiyetini getirebilmeye yetkili kılınmış, Bakanlık da yaptığı tebliğ düzenlemeleri ile bu yetkisini kullanmıştır. Bahse konu maddenin 2'nci fıkrasında ise, beyannameyi imzalayan veya tasdik raporunu düzenleyen meslek mensuplarının, imzaladıkları

beyannamelerde veya düzenledikleri tasdik raporlarında yer alan bilgilerin defter kayıtlarına ve bu kayıtların dayanağını teşkil eden belgelere "uygun" olmamasından dolayı ortaya çıkan vergi ziyasına bağlı olarak salınacak vergi, ceza, gecikme faizlerinden mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları hükme bağlanmıştır.⁴⁸ Mali müşavirlerin sahte belge düzenlenmesindeki sorumluluğu, sahte faturayı bilerek kullanılması halinde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu yönünden sorumlu tutulması gerekeceğinden, uygulamada mali müşavirin faturanın sahte olduğunu bildiğinin tespit etmek zor olduğundan, Maliye Bakanlığı, sahtecilikten dolayı ortaya çıkan vergi ziyasına bağlı olarak salınacak vergi, ceza, gecikme faizlerinden mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu kılarak, aynı zamanda sahtecilik fiilinde caydırıcılık sağlamaktadır.

Ceza hukuku sistemimiz ve gerekse özel kanunlarla ilişki başlığını taşıyan 5237 sayılı T.C.K 5 nci maddesi göz önüne alınınca, T.C.K genel hükümlerinin özel kanunlar içinde cari olduğu, suçta kastın aranması gerektiği dolayısıyla, sadece eylemin yapılmış olmasının cezalandırma için yetmeyeceği söylenebilir.⁴⁹

Sahte fatura düzenlemekten ibaret eylem, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 359/b-1 maddesinde öngörülen suçtu oluşturur. Suçun işlendiğini haber alan Cumhuriyet Savcılığı ilgili vergi dairesini haberdar ederek inceleme yapılmasını istemesi gerekir. Kamu davasının açılması hususunun inceleme sonucunun bildirilmesine kadar ertelenmesi gerekir. Anayasa Mahkemesi'nin 10/02/2011 tarihli Kararı'nda bahis konusu yapıldığı üzere, Yargıtay dava şartı olan Gelir İdaresi Başkanlığı ya da Defterdarlık mütalaası alınmadan açılan kamu davasının yargılamasına devam

⁴⁵ KARAARSLAN Mehmet, "Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi" TBB Dergisi, Sayı 64, 2006, s.129

⁴⁶ BUDAK, "Sahte Fatura Kullanımı Her Halde Savcılığa Bildirmek Zorunludur". s.11

⁴⁷ CANDAN Turgut, Vergi Suçları ve Cezaları, İstanbul-Kasım 2004, s. 112.

⁴⁸ OZANSOY Ahmet, "SMMM ve YMM'LERİN SORUMLULUKLARI" Yaklaşım Dergisi Ağustos 2007 Sayı 176 – 31.05.2014 <http://www.ahmetozansoy.com/sdetay.asp?did=103,1498,b&title=smmm-ve-ymm%92lerin-sorumluluklari>

⁴⁹ KARAARSLAN Mehmet, "Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi" TBB Dergisi, Sayı 64, 2006, s.129

edilmesini yasaya aykırı bulmakta olup bu uygulama istikrar kazanmıştır. Vergi kaçakçılığı suçu gibi ayrı uzmanlık bilgisi gerektiren bir konuda uzman ve yetkili olan kişilerin mütalaa vermesi, bu konuda uzmanlığı bulunmayan soruşturma makamlarının kanuna ve hukuka uygun olarak karar vermelerine yardımcı olacak bir müessesedir. Vergi kaçakçılığı suçu kapsamına giren eylemlerin bulunup bulunmadığına ilişkin özel ve teknik bilginin yer aldığı bu mütalaalar, kovuşturma aşamasında değerlendirilebilecek takdiri delil niteliğinde olduğundan hakimlere emir ve talimat verme, telkin ve tavsiyede bulunma olarak değerlendirilemez.⁵⁰

Bazı uygulamalarda ve özellikle vergi inceleme elemanları tespit ettikleri vergi suçuna ilişkin ticari faturada yapılan sahtecilik (Sahte Fatura/Naylon Fatura) için, bilerek ve isteyerek olmadığı, yani kastın bulunmadığı savı ile vergi suçu raporu düzenlenmezsin, tarhiyatı uzlaşma kapsamına sokularak, sahte fatura kullanımını, 18/06/2002 tarih ve 24789 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 306 seri no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği nedeniyle, Cumhuriyet Savcılığı’na bildirimde bulunulmamaktadır.^{51,52} Uygulamada aynı kişinin düzenlediği sahte faturaları, kullanan farklı kişiler hakkında vergi idaresince farklı farklı değerlendirmeler yapılmakta, kimi için kast unsurunun olmadığı savıyla, bildirimde bulunulmaması, Anayasa’daki kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.⁵³

Gümrük beyannamesi ekinde yer alan sahte ticari faturanın şirketin muhasebe kayıtlarına intikal ettirilmesi, V.U.K.’nun 359 uncu maddesine göre kaçakçılık suçunu oluşturduğundan, bu konunun ayrıca inceleme/soruşturma raporlarında irdelenmesi gerekmektedir.⁵⁴

Bilindiği üzere; vergi inceleme elamanı, kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal etmesi veya gecikme göstermiş olması durumunda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 279 uncu maddesi gereğince altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır.

6- ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “Dava Zamanaşımı” başlıklı 66 ncı maddesinde; “(1) Kanunda başka türlü yazılmış olan hâller dışında kamu davası; d) Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda on beş yıl, e) Beş yıldan fazla olmak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl geçmesiyle düşer. (2) Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlar hakkında, bu sürelerin yarısının; on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında ise, üçte ikisinin geçmesiyle kamu davası düşer. (3) Dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde dosyadaki mevcut deliller itibarıyla suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâlleri de göz önünde bulundurulur. (4) Yukarıdaki fıkralarda yer alan sürelerin belirlenmesinde suçun kanunda yer alan cezasının yukarı sınırı göz önünde bulundurulur; seçimlik cezaları gerektiren suçlarda zamanaşımı bakımından hapis cezası esas alınır. (5) (5377 Sayılı Kanun ile değişik hali) Aynı fiilden dolayı tekrar yargılamayı gerektiren hallerde, mahkemece bu husustaki talebin kabul edildiği tarihten itibaren fiile ilişkin zamanaşımı süresi yeni baştan işlemeye başlar. (6) Zamanaşımı, tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden, teşebbüs hâlinde kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden, kesintisiz suç-

⁵⁰ *Anayasa Mahkemesi 10.02.2011, E:2009/89 K:2011/40, 07.04.2014-http://www.alomaliye.com/2012/anayasa_mahkemesi_karari_e2009_89.htm*

⁵¹ BUDAK, “Sahte Fatura Kullanani Her Halde Savcılığa Bildirmek Zorunludur.” s.10-11

⁵² BAYKARA Bekir, “Naylon Fatura Olgusunun Kriminolojik Analizi” *Vergi Dünyası Dergisi Eylül/2005 Sayı:289, 12.01.2014, www.baykara-aymm.com/.../Naylon_Faturanin_Kriminolojik_Analizi.docs.4*

⁵³ BAYKARA, “Naylon Fatura Olgusunun Kriminolojik Analizi”, s.4

BUDAK, “Sahte Fatura Kullanani Her Halde Savcılığa Bildirmek Zorunludur.” s.13

⁵⁴ BUDAK, “Sahte Fatura Kullanani Her Halde Savcılığa Bildirmek Zorunludur.”, s.13

larda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden, çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kim-seler tarafından işlenen suçlarda çocuğun on sekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemeye başlar.....” hükmü yer almaktadır.

01/06/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 5 inci maddesinde, Türk Ceza Kanunu’nun genel hükümlerinin, özel ceza kanun-ları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir. Türk Ceza Kanunu’nun 66 ncı maddesinin 1. fıkrasının e bendi de dikkate alındığında, resmi ve özel belgede sahtecilik ve kaçakçılık suçunda hapis cezasının, beş yıldan fazla olmaması nedeniyle, dava zamanaşımı sekiz yıl olarak dikkate alınacaktır. Zaten 213 sayılı Kanun’un 359 uncu maddenin (b) bendinde, 5728 sayılı kanun ile yapılan değişiklik gerekçesinde, suç karşılığı uygulanacak yaptırım bakımından Türk Ceza Kanunu’nun belgede sahtecilik hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle dava zamanaşımı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 66/1-e maddesine göre maksimum hapis cezası, beş yıldan fazla olmaması nedeniyle sekiz yıldır.

Sonuç

Belgelerde sahteciliğin, gerçeğin taklit veya tah-rifinin aldatma yeteneği olması, zarar olanak veya olasılığı bulunması, kasten (zarar verme bilinciyle) yapılması gerekir. Diğer taraftan; belgenin sahte olduğunu bilerek kullandığının ispatı, her olayda farklı kriterler ele alınarak dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi ile ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Gümrük idarelerinde, gerçek bilgileri taşımayan ticari fatura/ayrıntılı ticari fatura paralelinde düzenlenmiş olan gümrük beyannamesi için faillerin, vergi kaybına sebebiyet vermiş iseler, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun 3/2 nci maddesi ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 210 uncu madde ile 204 üncü maddesine istinaden, resmi belgede sahtecilik suçundan dolayı yargılanması gerekmektedir. Sahte belge ile ilgili kişilerin suça dahillerinin tespiti her zaman belirgin değildir. Gümrük idare-

sine gümrük beyannamesi ile beyanda bulunan gümrük müşavirinin, ithalat şirketinde çalışanların ve gerekse mali müşavirler ile şirket muhasebe müdürlerinin, olaydaki hukuki durumlarının sorgulanması gerekmektedir. Uygulamada aynı benzer olayda farklı değerlendirmeler yapılabilmekte, bu adaletsizliği ortaya çıkarmaktadır.

4369 sayılı Kanunla V.U.K.’nun vergi suçunun düzenlendiği 344 üncü maddesindeki sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanma suçunda, bile-rek kullanma ibaresinin kaldırılması, suç ve cezanın, 359 uncu maddeye alınmasıyla, vergi suçunda kast unsurunun bulunduğu veya bulunmadığı konusunda, duraksama ve tereddütler ortaya çıkmıştır.

Maliye Bakanlığı’nın konuya ilişkin olarak yayımlanmış olduğu 306 sayılı V.U.K. Genel Tebliği ile failin, fiilin oluşturduğu suçtan sorumlu tutulabilmesi için kastın mevcudiyeti ve kasten hareket edilmiş sayılabilmesi için suçu oluşturan fiilin bilerek ve istenerek işlenmiş olmasını ve sahte ya da muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgelerin bilerek kullanılıp kullanılmadığının araştırılmasında, bu belgeleri bilmeden kullandığı sonucuna varılan mükellef adına vergi suçu raporları düzenlenmemesi ve haklarında Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurularında bulunulmaması gerektiği yönünde düzenleme yapılmıştır.

Vergi incelemesi yapanlar benzer bir olayda, Cumhuriyet Savcılığı’na bildirimde bulunma veya bulunmama yönünde farklı uygulamalar yapabilmektedirler. Bu durum kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bu nedenle; sahte faturanın muhasebe kayıtlarında kullanılmasına ilişkin kast ve bildirim zorunluluğu hususunda uygulamada birlik sağlanması için, tereddütleri ortadan kaldıracak düzenlemelerin yapılması yerinde olacaktır.

Kaynakça

* BAYKARA Bekir, “Naylon Fatura Olgusunun Kriminolojik Analizi” Vergi Dünyası Dergisi Eylül/2005 Sayı:289, www.baykaraymm.com/.../Naylon_Faturanın_Kriminolojik_Analizi.doc -12.01.2014

- * BAYKARA, Bekir, "Vergi Suçu Raporu ve Vergi Ceza Muhakemesindeki Yeri" Vergi Dünyası Dergisi Mayıs-2004 Sayı:273, <http://vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=3334> – 04.04.2014
- * BERİK Tahir Cem, "Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörün Finansmanı ile Mücadele Açısından Dış Ticaret İşlemlerinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar" Bankacılar Dergisi 2010/Eylül Sayı:74, <https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/dergi74.pdf> - 02.04.2014
- * BUDAK Yılmaz, "Aklama Suçu İle Vergi Usul Kanundaki Usul Kanunundaki Hapis Cezasını Gerektiren Suçların İlişkisi, Vergi Dünyası Dergisi Mart/2008 Sayı:319, <http://www.vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=4939> - 23.12.2013
- * BUDAK Yılmaz, "Sahte Fatura Kullanımı Her Halde Savcılığa Bildirmek Zorunludur" Vergi Dünyası Eylül /2010 Sayı:349
- * CANDAN Turgut, Vergi Suçları ve Cezaları, İstanbul-Kasım 2004
- * CANDAN Turgut, Vergi Suçları ve Cezaları, İstanbul-Kasım 2004
- * DOĞAN İhsan, DİRİL Funda, Sahte ve Muhteviyatı İtibari ile Yanıltıcı Belge Kullanıcıların Vergi Yasaları Karşısındaki Durumu Vergi Dünyası, Temmuz/2003, Sayı:263 <http://www.vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=5390> -01.04.2014, <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=NYSJ2XLX533UXDP1&type=teblig-04.04.2014>
- * ERMAN Sahir, "Özel Kanunlar Açısından Ticari Ceza Hukuku Cilt 1" İstanbul-1992
- * ERMAN, Sahir/Özek Çetin, "Kamu Güvenine Karşı İşlenen Suçlar", İstanbul-1996
- * Gelir Paketi, Kıymet Kontrolü Uygulama Kılavuzu, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ankara-2014
- * GÖKCAN Hasan Tahsin "Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.207)." Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 2010/1 <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-1/2010-1-gokcan.pdf>, 12.01.2014
- * GÖKCAN Hasan Tahsin, "Resmi Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.204)" Ankara Barosu Dergisi, Yıl:67, Sayı:2009/3, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2009-3/7.pdf> - 12.01.2014
- * HATİPOĞLU, Muzaffer- PARLAR, Ali, Özel Ceza Yasaları Uygulamalarında Ekonomik ve Ticari Suçlar, Ankara, 2005
- * KAHRAMAN Erkut Güçlü, "Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesinin Belgede Sahtecilik Suçlarıyla İlişkisi", İzmir Barosu Dergisi Mayıs/2013
- * Candan Turgut, "Vergi Suçları ve Cezaları" İstanbul-Kasım 2004
- * KARAARSLAN Mehmet "Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi" TBB Dergisi, Sayı 64, 2006
- * KARAARSLAN Mehmet, "Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi" TBB Dergisi, Sayı 2006/64, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-64-226-17.01.2014>
- * KELEÇİOĞLU M. Aykut, "Sahte Faturanın Tanımı ve Faturanın Sahteliğinin İspatı-I", Yaklaşım Dergisi Ekim 2000, Sayı:94
- * KIZILOTLU Şükrü, "Danıştay Kararları ve Özelgeler/Muktezalara Cilt:2" Yaklaşım Yayınları, Ankara-1994
- * KIZILOTLU Şükrü, "Sahte ya da Kapsamı İtibariyle Yanıltıcı Belge Kullanımında Hapis Cezası ve Muhatabı", Yaklaşım, Yıl: 6, S. 69, Eylül 1998
- * OKTAR Ateş, Sahte Fatura Kullanılmasında Sorumluluk, Vergi Sorunları, S. 167, Ağustos 2002
- * OZANSOY Ahmet, "SMMM ve YMM'LERİN SORUMLULUKLARI" Yaklaşım Dergisi Ağustos 2007 Sayı 176 – 31.05.2014 <http://www.ahmetozansoy.com/sdetay.asp?did=103,1498,b&title=smmm-ve-ymm%92lerin-sorumluluklari>
- * ÖZBALCI Yılmaz, Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Ankara, Ocak 2004
- * Özbacı, Yılmaz, Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Ankara, Ocak 2004
- * TEZCAN Durmuş/Erdem M.Ruhan/Önök R.Murat, "Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku", 6. Baskı, Ankara-2008
- * TOROSLU Nevzat, Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara 2005
- * Uysal, Ali - Eroğlu, Nurettin, Açıklamalı ve İçtihatlı Vergi Usul Kanunu, Ankara 2005
- * UZUNÖZ İbrahim, Çeviri ASOSAI Yolsuzluk Ve Sahtecilikle Mücadele Rehberi Sayıştay Dergisi Ocak-Mart/2006, Sayı:60, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der60tam.pdf> - 01.04.2014
- * ÜNVER Yener, "YTCK'da Kusurluluk", Ceza Hukuku Dergisi, 2006, Sayı:1
- * YAĞAN Haldun. "Kaçakçılık Suçlarında Nitelikli Haller" Gümrük Dünyası Dergisi 2013/3, Sayı:78
- * YİĞİT Uğur, Vergi Usul Kanunu'nda Hürriyeti Bağlayıcı Suç ve Cezalar Vergi Kaçakçılığı Suçları ve Diğer Hürriyeti Bağlayıcı Vergi Suç ve Cezaları, İstanbul Mart 2004
- * 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve gerekçesi www.tbmm.gov.tr
- * 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve gerekçesi www.tbmm.gov.tr
- * 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve gerekçesi www.tbmm.gov.tr
- * 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve gerekçesi www.tbmm.gov.tr
- * 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve gerekçesi www.tbmm.gov.tr

Bölgesel Ticaret Düzenlemelerinin Uluslararası Ticarete Etkileri

Destek mi, Köstek mi?

Özet

Son yıllarda bölgesel ticaret düzenlemelerinde hızlı bir artış gözlemlenmektedir. Bu durum aynı zamanda pazar serbestliği, ayrımcılık yapmama ve en fazla kayırılan ülke ilkeleri üzerine kurulmuş olan Dünya Ticaret Örgütü'nün çok taraflı ticaret sistemi amacına yönelik bir kaygıyı da beraberinde getirmektedir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kaynaklarına göre, 31 Temmuz 2013 itibarıyla 575 Bölgesel Ticaret Düzenlemesi (RTA) bildirimini WTO tarafından kabul edilmiş olup, bunların 379 tanesi yürürlükte. RTA'ların sayısındaki artış küreselleşme olgusuyla yakından ilgili olup, küreselleşme ve yerelleşme aynı gerçeğin iki yönü olarak değerlendirilebilir. Bu yükselen eğilim, iş bu makalenin de ana temasını teşkil etmektedir. Küreselleşme ve yerelleşme birbirini tamamlayan süreçler midir yoksa birbirleriyle çatışan süreçler mi? Diğer deyişle, bölgesel ticaret düzenlemeleri ideal, entegre olmuş bir uluslararası ekonomi açısından bir destek midir yoksa bir köstek mi?

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Ticaret Düzenlemeleri, Çok Taraflı Ticaret Sistemi, Dünya Ticaret Örgütü, GATT, liberalleşme, bölgeselleşme

JEL Sınıflandırması:F01, F02, F13, F15, F19, F20, F40, F42, F43

Abstract

There has been rapid growth in the number of regional trade arrangements/agreements (RTAs) in recent years, giving rise to concern about their relationship with the WTO multilateral trade system (MTS) based on the market liberalism, non-discrimination and most favored nation principles. According to the WTO sources, as of 31 July 2013, some 575 notifications of RTAs had been received by the GATT/WTO. Of these, 379 were in force. The proliferation of the RTAs has been produced by the forces of globalization. Indeed, regionalization and globalization may be viewed as two sides of the same coin. This increasing trend causes to raise the central question of this research design: are globalization and regionalization complementary or conflicting developments? In other words, are these regional arrangements stumbling blocks or building blocks for a more integrated and successful international economy?

KeyWords: Regional Trade Arrangements (RTAs), Multilateral Trade System (MTS), WTO, GATT, liberalism, regionalism.

JEL Classification: F01, F02, F13, F15, F19, F20, F40, F42, F43

Giriş

Bölgesel ticaret düzenlemeleri, en genel şekliyle, genellikle birbirine yakın belli bir bölge içerisinde iki veya daha fazla ülke tarafından uygulamaya konulan tercihli ticaret uygulamalarını ve anlaşmalarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu haliyle RTA'lar iki temel şekilde ortaya çıkmaktadır: 1)Serbest Ticaret Bölgeleri (FTA, FreeTradeArea), 2)Gümrük Birlikleri. FTA'lar ile gümrük birlikleri arasındaki temel farklılık gümrük tarifelerinin uygulanması noktasında ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, FTA'lar üye olmayan ülkeler açısından bağımsız bir gümrük tarife uygulamasına cevaz verirken, gümrük birliğinde ise üye olmayan ülkelere de ortak bir gümrük tarifesi uygulanması icap etmektedir. RTA uygulamaları içerisinde büyük ağırlığı FTA'lar oluşturmaktadır. Nitekim WTO'ya bildiri yapılmış RTA'lar içerisinde büyük çoğunluğu FTA'lar oluşturmaktadır. Ülkemiz açısından bakıldığında, yirmiye yakın ülke ile FTA ilişkisi içerisinde olduğumuz müşahede edilmektedir. Gümrük Birliği uygulamaları açısından ise en gelişmiş örneği Avrupa Birliği sergilemektedir. Diğer gümrük birliği uygulamaları arasında MERCOSUR(Latin Amerika ülkeleri arasında oluşturulmuştur), SACU(Güney Afrika ülkeleri arasında),EAC(Doğu Afrika ülkeleri arasında) ve CAN(Güney Amerika ülkeleri arasında) yer almakla birlikte bu uygulamaların başarısı AB örneğine nazaran oldukça düşüktür. Hatta Afrika örneklerinin uygulamaya geçmesi pek de mümkün olamamıştır(Lynch, 2010: p. 15).

Dünya ticareti açısından önemli bir yer tutan RTA'lara ilişkin hususlar, uluslararası ticaret ve ekonomi yazını açısından da bir kısım hararetili tartışmalara şahitlik etmektedir. Özellikle GATT'dan WTO'ya geçişin yaşandığı 1995'li yıllar bu tartışmaların hararetlendiği bir dönemi işaret etmektedir. Dünya bütün bölgeleri kapsayan bir ticaret mekanizmasına,

kurumuna ve sistemine hazır mıdır? Yoksa bölgesel ticaret düzenlemeleri daha iyi bir seçenek mi sunmaktadır(The Economist, 1992, p. 60)? Gerçekten de uluslararası ticaretin başlıca uygulayıcısı olan gümrük görevlilerinin her kademesi dahil olmak üzere bu tartışmalara belli derecede aşina olması hem bir mesleki-akademik kaygı konusu hem de entelektüel bakış açısı olması bakımından önemli ve gereklidir. İş bu cümleden olmak üzere, RTA'ların uluslararası ticarete etkilerine ilişkin tartışmaları 2 ana kategori içerisinde değerlendirmek mümkündür. Birinci yaklaşıma göre RTA'lar uluslararası ticaret sistemi açısından engelleyici ve geriletici bir rol oynamaktadır. Bunlara göre, asıl geliştirilmesi gereken yerel ticaret oluşumları değil, çok taraflı ticaret yapılanmalarıdır. RTA'lar yapıları itibariyle ticaret saptırıcı bir rol oynamakta ve dünya ticaretinde sapma ve daralmalara yol açmaktadır. İkinci bir yaklaşıma göre ise RTA'lar ve uluslararası ticaret sistemi bir bütünün parçaları olup birbirlerini desteklemektedirler. Bu yaklaşıma göre ise RTA'lar ticaret saptırıcı değil, ticaret oluşturucu bir etkiye sahiptir. Ayrıca, RTA'lar; WTO'nun sistemin ana unsuru olduğu uluslararası ticaret sisteminin destekleyicisi ve yardımcısıdır. Bunlardan başka, olaya daha farklı açılardan yaklaşan bir kısım yazarlar da bulunmaktadır.

Bu görüşlere ilişkin detaylara geçmeden önce, gümrük birliği yazınının seçkin yazarlarından ve öncüllerinden birisi olan Jacob Viner'in (1950) ilk olarak temas ettiği ve halen geçerli bir açıklama modeli olan gümrük birliğinin ticaret oluşturucu (tradecreation) ve ticaret saptırıcı (tradediversion) etkileri üzerinde kısaca durulacaktır. Ticaret oluşturucu etki teorisine göre, eğer bir gümrük birliği (veya bunu diğer bölgesel düzenlemeler için de geçerli sayabiliriz) oluşturulmasından sonra anlaşma bağlıları arasında bir refah artışına, dolayısıyla fiyatların düşmesine, milli gelirin artışına yol açıyorsa ticaret oluşturucu bir et-

kiden söz etmek gerekir. Diğer taraftan, oluşturulan bir gümrük birliği, kaynakların birlik dışında bulunan daha verimli ülkelerden birlik içerisinde bulunan daha az verimli ülkelere kaymasına yol açıyorsa, doğal olarak refah azalması ve fiyatların yükselmesine sebep oluyorsa ticaret saptırıcı bir etkiden söz etmek gerekir.

1. RTA'LARIN ULUSLARARASI TİCARET SİSTEMİNİ ENGELLEDİĞİNİ SAVUNANLARIN GÖRÜŞLERİ

Bu görüşü savunanların önde gelenlerinden biri, aynı zamanda küreselleşme olgusunun yılmaz savunucularında olan ünlü (uluslararası) iktisatçı Jagdish Bhagwati'dir. Gerçekten de Bhagwati'ye göre küreselleşme insanlık tarihinin önemli bir gelişim aşaması olup, bu olgunun en önemli destekleyicisi de serbest ticaret düzenlemelerinin artırılmasıdır. Uluslararası ticaret ne kadar serbestleşirse küresel refah o kadar artacaktır. Bu bakımdan, RTA'lar serbest uluslararası ticarete bir engel teşkil etmektedirler. Bhagwati, (2008) tercihli ticaret anlaşmalarının uluslararası ticaret sisteminin(Multilateral Trade System: MTS) gelişmesine nasıl engel olduğunu açıklamaktadır. Ona göre, RTA'lar iki temel nokta itibarıyla MTS'nin önünde durmaktadır. Birincisi, RTA'lar ticaret saptırıcı vasıfları ön planda olan, ayrımcı yapılardır. Ülkeler, RTA'lar içerisinde bulunmalarının gerek siyasi/ideolojik gerekse hukuki yönleri itibarıyla, ekonomik karar alma süreçlerinde verimli kaynaklardan ziyade görece verimsiz kaynakları kullanmak durumunda kalmaktadırlar. Örneğin, bir ülke bir eşyayı, bağlı bulunduğu birlik dışındaki bir ülkeden daha ucuza ve uygun şekilde alabileceken, birlik tarafından konulan tarifeler ve koruma önlemleri dolayısıyla, birlik içerisinde yer alan başka bir ülkeden daha pahalıya ve daha az uygun bir şekilde almak zorunda kalmaktadır.

Bhagwati'nin üzerinde durduğu ikinci önemli noktada kendisinin tabiri ile makarna çanağı (spaghet-tibowls) olarak isimlendirilebilir. Makarna çanağı metaforu RTA düzenlemelerinin birbirine geçişik ve karışık olması dolayısıyla tercih edilmiş olsa gerek. Nitekim ülkeler kendi aralarında o kadar çok sayıda RTA düzenlemeleri yapmış durumdalar ki, aynı ülke aynı anda birçok anlaşmanın bağlı olabilmekte, anlaşmaların hükümlerinin uyumlaştırılması (gümrük uygulamaları bakımından menşe mevzuatını buna örnek olarak verebiliriz) büyük bir sorun teşkil etmektedir. Daha önce ifade edildiği gibi halen yaklaşık 600 adet RTA düzenlemesi uygulamada bulunmaktadır. Bu sayıyı dünyadaki toplam ülke sayısına bölünce ülke başına yaklaşık 3 RTA düşmektedir. Yakın tarihlere kadar bir tek Moğolistan herhangi bir RTA'ya üye değildi, ancak bu ülke de APTA'ya (Asia-Pacific Trade Agreement) üyelik sürecinde bulunmaktadır.

RTA'ların MTS açısından engel teşkil ettiğini iddia edenlerin kullandıkları argümanlardan birisi de, RTA'ların global refahın yükselmesinden ziyade bölgesel ticaret bloklarının oluşmasına yol açmasıdır. Nitekim bu görüşün savunucularına göre önümüzdeki dönem küresel ekonomik gelişmeden ziyade bloklar arası bir ticaret savaşına gebecektir. Günümüz dünyasında 3 ana blok etkin rol almaktadır. ABD öncülüğündeki NAFTA, Avrupa Birliği ve ASEAN. Dünya ticaretindeki yönelime baktığımız zaman çekim merkezinin bu üç grup arasında olduğunu görmekteyiz. Özellikle Avrupa Birliği'nin ve bir yönüyle (coğrafi) NAFTA'nın bütünleşme yönünde atmış oldukları ileri adımlar, karşı bloklarını doğurmakta, ülkeler arasında ticaret serbestisinin sağlanması esas iken bloklar arası ve özellikle blok-içi ticaret serbestilerinde aşama katedilmekte ve dolayısıyla dünya ticaretinde bir sapma görülmektedir. RTA'ların şekli ne olursa olsun blok içerisinde ticaretin

arttığına ve entegrasyon seviyesi yükseldikçe ticaret hacminin de arttığına ilişkin pek çok inceleme ve çalışma bulunmaktadır (Ghosh&Yamarik, 2004). Ancak bu durum Wolfowitz ve De Rato gibi bir dönem uluslararası kuruluşların başkanlıklarını yapmış kapitalist uluslararası ekonominin yılmaz savunucuları, neoliberalerin tepkisini çekebilmektedir. Onlara göre, RTA'ların bir amaç olarak görülmesi çok uluslu taraflı ticaret açısından en büyük tehdit olma riski taşımaktadır. Oysa uluslararası ticaretin ikili ve bölgesel olandan ziyade, çok taraflı olana doğru kayması doğal ve küreselleşmeye uygun olmalıdır.

RTA'ları uluslararası sistem açısından tehdit olarak görenlerin en önemli argümanlarından birisi de aşırı bölgeselliğin oluştuğu ve RTA'ların kendi içlerinde düzenlenmiş ama dışarıya açık olamayan bir serbest ticaret olgusunu geliştirdiği yolundaki model ve tezlerdir. Bu konudaki en önemli çalışmalardan birisi, Frankel ve Wei (1998, p.78) tarafından yapılmış olup, oluşturdukları model sonucunda ilginç çıkarımlara ulaşmışlardır. Buna göre, tercihli ticaret sistemi batı bloğunun kendi içinde cereyan eden bir olgu olursa sistem açısından olumlu etkileri olacaktır. Söz konusu yazarların diğer bir çalışmasına göre (1996, p.348), bu durum çok taraflı ticarete geçiş ve onu destekleme bakımından bir sıçrama tahtası bile olabilecektir. Ancak tercihli ticaret oranlarının yüzde yüzlere yaklaştığı yerlerde oluşturulacak bir serbest ticaret uygulamasının aşırı derecede yerelleşmeye yol açacağı sonucuna ulaşmaktadırlar. Modellerinin nihai sonucu ise dünya ticaret sisteminin çok ciddi bir bölgeselleşme alanına (zone of excess iveregionalization) girmekte olduğudur. Bundan kaçınmanın yolu da GATT 24. Maddesinin uygulamasından olabileceğince uzaklaşmaktır. Diğer taraftan Hyclak (Hyclak 1989) RTA'ların küçük bir grup oluşturan ülkelerin kendi içlerinde serbest olan bir ticaret sistemi (managed free trade) kurma çabalarını uluslararası liberal ticaret sistemi için büyük bir tehdit olduğunu ifade etmektedir.

2. RTA'LARIN ULUSLARARASI TİCARET SİSTEMİNİ DESTEKLEDİĞİNİ SAVUNANLARIN GÖRÜŞLERİ

RTA'ların uluslararası ticaret sistemindeki yerine ilişkin teorilerin tamamı olumsuz yönde değildir. Özellikle yakın dönem uluslararası iktisat yazınında RTA'ların sisteme katkılarına dair pek çok şey yazılmaktadır. Destekleyici teorilerden en önemlisi, sistemin başat aktörü olan WTO ve liberal/neoliberal yazarlar tarafından ifade edilmektedir. Buna göre RTA'lar GATT Antlaşması ile izin verilen yapılanmalar olup sistem-içi unsurlardır. Nitekim GATT'ın 24. Maddesi gümrük birlikleri ve serbest ticaret anlaşmalarına belli şartlar altında izin vermekte olup bunları serbest ticaret sistemini geliştiren öğeler olarak görmektedir. Konulan şartlar da esas olarak serbest ticareti geliştirmeye matuf olup, oluşturulan birlik içerisindeki engellerin kaldırılması ve birlik dışındaki ülkelere yeni engeller getirilmemesi şeklinde ifade edilebilir. Bu haliyle RTA'lar, en fazla kayırılan ülke ilkesine getirilmiş izinli bir istisna olarak mütalaa edilebilir(www.WTO.org, 2013).

Destekleyici teorik yapılardan bir diğeri de ikinci en iyi teoridir(the second best theory). Buna göre, uluslararası ticaretin hiçbir engel ve bölgesel yapılanma olmadan yürütülmesi birinci en iyi teoriyi oluşturur. Ancak, gerek ülkesellik ilkesi gerekse reel politik/ekonomik unsurlar ilk iyinin uygulanmasını genellikle zorlaştırır. Bu durumda ikinci en iyinin, yani RTA'ların desteklenerek serbest ticaretin geliştirilmesi yolunun tercih edilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Aslına bakılırsa, bu iki teoride aynı paranın iki yüzünden başka bir şey değildir(De Lombard 2007, p.67). Bu yaklaşıma göre RTA'lar küresel çapta halledilmesi zor olan meseleleri görece daha sınırlı bir platform olan RTA'lar bünyesinde çözerek sisteme katkıda bulunmaktadır. Gerçektende 159 üyesi bulunan WTO içerisinde ortak bir çözüme ulaşmak, ulaşılsa bile yaptırım gücü bulunmayan bir

organizasyon içerisinde uygulamaları takip etmek oldukça sıkıntılıdır. Bu çeşit konular arasında fikri sınai mülkiyet haklarını, çevresel düzenlemeleri, yatırım ve rekabet politikalarını saymak mümkündür. Bu haliyle RTA'lar WTO'nun henüz yeterince etkin olamadığı, nüfuz edemediği alanlarla ilgili olarak düzenleyici işlemler koyabilmekte ve böyle WTO'ya ve uluslararası ticaret serbestliğinin artmasına takviye gücü sağlamaktadırlar.

Bir diğer yaklaşımda, WTO'nun temel ilkelerinden birisi olan ayrımcılık yapmama (non discrimination) ilkesinin tarihsel perspektifte açıklanışında ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere liberal uluslararası ticaretin esas merkezi olan WTO iki temel ilke üzerine bina edilmiştir. Pazar serbestisi ve ayrımcılık yapmama. Ayrımcılık yapmama ilkesi ise iki ana başlığa sahiptir: 1)En fazla kayırılan ülke kuralı (most-favored-nationclause-MFN). Yani öz olarak, WTO üyesi bir ülkenin diğer bir üyeye sağladığı indirimi aynı konuda başka WTO üyelerine de sağlamak zorunda olması; 2) Ulusal muamele (nationaltreatment). Yani, mallar bir ülkeye ithal edildiğinde o mallara en az yurtiçinde üretilen mallar kadar kayırılma sağlanması. Ayrımcılık yapmama ilkesinin tarihsel süreç içerisinde oldukça aşama katettiğini gözlemlemekteyiz. Nitekim, özellikle 19. yüzyılda yaşanan bölgesel entegrasyon hareketlerine baktığımızda ileri derecede ayrımcı ve ulusal kimlik oluşturmaya yönelik hareketler olduğunu müşahede ederiz. Bunlardan en meşhuru Alman Gümrük Birliği (German Zollverein-1834) olup netice itibarıyla Alman ulusal kimliğinin ve birliğinin kurulması ile sonuçlanmıştır. Yine, Romanya'yı kurulmaya götüren gümrük birliği de; Benelux ülkeleri arasındaki birlik de kapsamı sınırlı ve kısıtlayıcı yapılardır. Diğer taraftan 20. Yüzyıldaki ekonomik birleşme hareketlerine baktığımız zaman özellikle ilk dönemde entegrasyonun genelde gelişmiş ülkeler arasında (North-North) olduğunu gözlemlemekteyiz. Ancak bu yüzyılın sonlarına doğru (özellikle 1973 sonrası dönemde) daha geniş

kapsamlı merkez ülkelerle birlikte çevre ülkeleri de içine alan yapılanmaların ağırlık kazandığını görmekteyiz. Avrupa Birliği'nin bir batı Avrupa kulübü olmaktan çıkıp eski sosyalist cumhuriyetler de dahil olmak üzere pek çok ülkeyi bünyesine katması, NAFTA içerisinde bir kuzey ittifakına (ABD-Kanada) Meksika'nın dahil edilmesi (coğrafi ve eko-politik yönleri bir kenara) bu duruma örnek olarak verilebilir(Grilli 1997, p. 276).

3. DİĞER YAKLAŞIMLAR

RTA'ların uluslararası ticaret sistemi içerisinde oynadıkları role ilişkin bir kısım yazarların daha değişik argümanlarla hareket ettikleri görülmektedir. Bazılarına göre, RTA'ların sistemi geliştiren bir öge olarak görülmeleri sistemi ne kadar liberalize ettiklerine göre değerlendirilmelidir(Oxley 1990). Eğer RTA yapılanmaları piyasaların açıklığına yardım ediyorsa RTA'lar sistemi geliştiren öğeler olarak mütalaa edilebilir. Aksine, daha fazla bölünme ve alt kategorilere ayrılma ve böylelikle sistemin kapalılığa yönelmesine yol açıyorsa RTA'lar sistemi zedeleyen yapılar olarak görülmelidir.

Yine bir kısım yazar da, RTA'ların sistemi geliştirici yönde etkilerinin olduğunu ancak, etkilerinin o kadar büyütülmemesinin gerektiğini ifade etmektedir(Black hur stand Henderson 1993). Aynı yazarlar bu konuda tek istisna olarak AB uygulamasını göstermektedirler. AB uygulaması gerek uluslararası sisteme katkısı gerekse birlik içi gelişmeye yol açması itibarıyla dikkate alınması gerekli bir örnektir.

Sonuç

Gümrük teşkilatı dış ticaret politikalarının uygulayıcısı olması dolayısıyla teorik konulardan ziyade pratik yaklaşımlara odaklıdır. Her gün binlerce tercihli tarife işlemi, tercihli/tercihsiz menşe işlemi, kıymete ilişkin uygulamalar gümrük idarelerinde cereyan etmektedir. Bu gerçeklerden yola çıkarak, yukarıda

en temel hatlarıyla aktarılmaya çalışılan teorik çerçeve okuyuculara sıkıcı gelmiş olabilir. Ancak, iyi birer uygulayıcı olan gümrük teşkilatı mensuplarının teorik yaklaşımlara da yabancı kalmaması önemlidir. Bu cihetle, bir gümrük idaresinde hemen her gün binlerce uygulaması yapılan gümrük birliği ve serbest ticaret anlaşmaları merkezli işlemlere ilişkin akademik yaklaşımların da önemsenmesi gereklidir. İşbu yazı konuya bir girizgâh niteliği taşımaktadır.

Öyleyse sonuç olarak, RTA'ların uluslararası ticaret sistemi içerisindeki yerini nasıl değerlendirmek gerekir? Bu soruya cevap verebilmek için dünya ticaretindeki yönelimlerin ve büyümenin istatistikî verilerinin iyi analiz edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bilindiği üzere, WTO her yıl düzenli olarak ticaret istatistikleri yayınlıyor. Kurumun sitesinden yüklüce bir bilgi ve istatistik yığınınına ulaşmak mümkündür (http://wto.org/english/res_e/FTAtis_e). Söz konusu veriler içerisinde dünya ticaretinin genel yönelimlerine ilişkin bilgi ve tablolarla birlikte RTA'ların dünya ticaretindeki rollerine ilişkin de pek çok veriye ulaşılabilir. 2012 yılının istatistiklerine göre, 1948 yılında toplam dünya mal ihraç hacmi 59 milyar USD civarında iken, 2012 yılında bu rakam yaklaşık 18 trilyon dolar olmuştur. Keza dünyanın toplam ithal hacmi aynı yıl silsilesinde 62 milyar dolardan 18.2 trilyon dolara yükselmiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında gözlenen bu büyük artış aynı zamanda RTA'ların da gerek nicelik gerekse nitelik olarak yükseldiği bir döneme tekabül etmektedir. RTA'ların rollerinin artmasıyla dünya ticaretinin büyümesi birbirine paralel süreçlerdir. Nitekim 2012 yılı verilerine göre dünya ihracat ve ithalat işlemlerinin çok önemli bir kısmı RTA'lar içi ve arası (özellikle AB, NAFTA ve ASEAN üçlüsü olmak üzere) işlemlerden teşekkül etmektedir. Dünya ticaret hacminde yıllar itibarıyla gözlenen büyük artışlar, RTA'ların dünya ticaretini daraltıcı değil bilakis genişletici yönde etkide bulunduğunu göstermektedir. Diğer taraftan

bu durum şöyle bir soruyu da akla getirmiyor değil. Ticaretin büyük kısmı belli bloklar arasında cereyan ediyorsa, bunun küresel refahın artışına yol açtığı sonucuna ulaştığımızı ifade etmek ne kadar gerçekçidir? Gerçekten de bu sorunun cevabı aktarmaya çalıştığım verili analiz düzeyiyle bir çelişki oluşturuyor. Çünkü küresel refah artışından (sayısal bir artış vakıa olmakla birlikte) ziyade bölgesel refah artışından söz etmek daha doğru olacaktır. Özellikle Sahra-Altı Afrika'sının durumuna bakılırsa durum çok net ortaya çıkmaktadır.

RTA'ların uluslararası ticaret sistemi içerisindeki yerini değerlendirirken ülkesellik ilkesinin de dikkatle ele alınması gerekir. Bu ilke temel olarak bir ülkenin siyasi, iktisadi, hukuki vb. konularda kendi ülkesi içerisinde egemen olmasını ifade eder. Bu haliyle bakıldığı zaman WTO merkezli olarak yürüyen bir uluslararası ticaret sistemi ülkesellik ilkesine ciddi bir tehdit oluşturur. Hiçbir ülke bir uluslararası kuruluşun tasallut ve tarassutu altına girmeyi dilemez. Bu bakımdan RTA'lar bir geçiş mekanizması rolü oynayabilir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, RTA'lar daha birbirine yakın (coğrafi, kültürel, ekonomik vb.) ülkeler arasında bir birlikteliği açıklamaktadır. Bir ülkenin böyle bir oluşum içerisine girmesi enternasyonal bir yapıya girmesinden daha kolay olacaktır. Böylelikle ülkenin de müdahil olduğu bir sistem içi liberalleşme süreci başlamış ve dolayısıyla uluslararası sistemin liberalleşmesine katkı sağlamış olacaktır. Ancak, bu noktada dikkat edilmesi gerekli husus, RTA'ların ülkeleri uluslararası sisteme entegre edici rol oynamalarıdır. Eğer daha fazla yerelci ve içe kapanık model oluşturulursa RTA'ların kapalı ekonomi modeline katkıda bulunacağını da akıldan çıkarmamak gerekir. Bu hususta en çarpıcı örneklerden birisini menşe uygulamaları oluşturmaktadır. Nitekim, bölgesel ticaret örgütlenmeleri arasında öylesine girift ve spesifik menşe düzenlemeleri yapılmakta ki, menşe konusu uluslararası ticareti

kısıtlayıcı bir argüman haline dönebilmektedir. Bhagwati'nin RTA'lara getirdiği eleştirinin temel dayanaklarından birisini bu konu oluşturmaktadır. Diğer taraftan gümrük uygulamasının bir diğer sacayağı olan kıymet konusunda aynı durum geçerli değildir, çünkü kıymet konusu GATT anlaşmasıyla belli bir düzene sokulmuştur.

RTA'ların uluslararası ticaret sisteminde oynadığı rolü değerlendirirken, RTA'ların oluşumuna yol açan sebeplerin de iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Gerçekten, bir ülke neden bir RTA'ya dahil olmak ister? Üstelik birinci en iyi seçenek veya otarşik bir yapı seçeneği önünde dururken! Bu sebeplerin iyi analiz edilmesi RTA'ların rollerinin iyi anlaşılması bakımından çok önemlidir. Ülkelerin bölgesel ticaret yapılanmalarına girmelerinin en önemli sebeplerinden birisi RTA'ların yabancı pazarlara erişim imkanı sağlamasıdır. RTA içerisinde oluşturulan düşük tarife düzenlemeleri bu amacın sağlanması hizmet eder. Bir ülkenin yabancı pazarlara erişiminin kolaylaşması, ülkesine yatırımların gelmesini de kolaylaştırır. Ülkelerin anti-damping, eş etkili vergiler ve diğer koruma önlemleri gibi ticaret politikası önlemlerinden korunmak istemeleri de bu tarz yapılanmalara dahil olmalarında etkili olmaktadır. Dünya pazarlarında rekabet edebilirlik seviyesini arttırması da RTA'ları cazip kılmaktadır. Ülkelerin RTA'lara girmesine ilişkin saiklerden; uluslararası sistem-RTA ilişkisini ele alan önemli bir sebep; RTA'ların ülkelere uluslararası ticaret alanında pazarlık gücü sağlamasıdır. Tek bir ülkenin WTO nezdinde oluşturacağı etkiyle bir blok olarak hareket eden bir yapının oluşturacağı etki kesinlikle bir olamaz. Özellikle ülke görece küçük ve önemsiz bir ülke ise hiçbir etkinliği olamayabilir. Bu durumda RTA'lar bir kısım ülkeler açısından uluslararası pazarlık aracı rolü oynarlar. Bu haliyle RTA'lar hem ülkesel gerekleri karşılayan hem de uluslararası sistemi geliştiren bir fonksiyon icra etmektedirler.

Sonuç itibariyle, bölgesel ticaret düzenlemelerinin, sistemi serbestleştirdiği ve önündeki engelleri kaldırdığı sürece, uluslararası ticaret sistemini geliştiren, ona yardım eden, onun bir parçası olan düzenlemeler olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Yaşadığımız yüzyılın en önemli özelliklerinden birisinin bloklar arası ticaret olgusu olduğu dikkate alındığında, bölgesel ticaret yapılanmalarının da ne derece önemli rol oynayacakları ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- * Anderson, K.&Blackhurst, R. (1993) Regional Integration and The Global Trading System. New York: St.Martin'sPress.
- * Baghwati, J. (2008) Termites in the Trading System: How Preferential Agreements Undermine Free Trade. New York: Oxford University Press.
- * De Lombaerde, P. (2007) Multilateralism, Regionalism and Bilateralism in Trade and Investment : 2006 World Report on Regional Integration. The Netherlands, Springer.
- * Frankel, J.A.,Wei, S.J. (1996) Can Regional Blocks be a Stepping Stone to Global Trade? A Political Economy Analysis. International Review of Economic and Finance. Vol. 5 Issue 4, pp. 339-448.
- * Frankel, J.A.,Wei, S.J. (1998) The Regionalization of the World Economy. Chicago: The University of Chicago Press.
- * Ghosh, S.,Yamarik, S. (2004) Does Trade Creation Measure Up? A Reexamination of Effects of Regional Trade Arrangements. Economic Letters, Vol. 82 Issue 2, pp. 213-219.
- * Greenway, D.,Hyclak, T. ve Thornton, R.J.(1989) Economic Aspects of Regional Trading Arrangements. New York: New York University Press.
- * Grilli, E. R. (1997) Multilateralism and Regionalism After the Uruguay Round. New York: St. Martin'sPress.
- * Lynch, D.A. (2010) Trade and Globalization : An Introduction to Regional Trade Agreements. Blue Ridge Summit, PA, USA:Rowman&Littlefield Publishing Group
- * Oxley, A.(1990) Folly of Trade Blocks. Far Eastern Economic Review. 149:34 p. 60.
- * The Economist (1992)Building Block sor Stumbling Block-s,pp.69.
- * Viner, J. (1950) Customs Union Issue. New York: Carnegie Endowment for International Peace.
- * www.wto.org.

KRİZ SÜRECİNDE ESNAF İŞLETMELERİ KIRIKKALE İLİ ÖRNEĞİ

Özet

Günümüzün küreselleşen dünyasında, siyasi, sosyal veya ekonomik kaynaklı krizlerin etkisi, işletmeler açısından yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu çerçevede, Türk ticaretinde önemli bir yere sahip olan esnaf işletmelerinin krizler karşısında aldıkları pozisyon büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, esnafın krizlere karşı aldıkları önlemler ile kriz dönemlerinde başvurdukları yöntemler incelenmiştir. Bu çalışma sonunda, krizle karşı karşıya kalmasına rağmen esnaf işletmelerinin büyük bir çoğunluğunun kriz yönetimiyle ilgili herhangi bir danışmanlık hizmeti almadıkları, hatta bu konuyu gereksiz gördükleri anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Kriz Yönetimi, Esnaf

JEL Sınıflandırma Kodu: M19

Abstract

In today's globalized world, the effects of political, social or economic-based crises can result in devastating consequences for businesses. In this framework, during the crises the positions of the artisan enterprises, which have an important place in Turkish trade, have a great importance. In this study, the measures taken against the crises and the methods applied during crises by artisan enterprises are examined. At the end of this study it was understood that, despite the crisis being confronted, the vast majority of artisan enterprises don't receive any consultancy service and also these services were perceived as an unnecessary subject among most of the artisan enterprises.

Key Words: Crisis, Crisis Management, Tradesmen

JEL Classification Code: M19

* Yrd. Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

** İstanbul Üniversitesi, İktisat ABD Doktora Öğrencisi

*** Kırıkkale Üniversitesi, İşletme ABD Doktora Öğrencisi

Bu makale, 12-15 Eylül 2013 tarihlerinde gerçekleştirilen Uluslararası Kobi Şurasına bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

En genel tanımıyla kriz, olağanüstü koşullarda arzu edilmeyen durumların meydana gelmesinin sonucu olarak, olağan işlem ve faaliyetlerin yapılmasını engelleyen önemli bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu noktada, krize sebep teşkil eden olağanüstü koşullar bölgesel veya uluslararası nitelikte olabileceği gibi organize veya organize olmayan yapı da sergileyebilmektedir (Rosenthal ve Kouzmin, 1997: 280). Günümüz dünyasında ise globalleşmenin bir sonucu olarak bölgesel nitelikli krizlerin etkisi küresel ölçekte kendisini hissettirmektedir.

Küreselleşme, sadece krizlerin bölgesel sınırları aşarak genişlemesi yönünde etki etmemiş, temel ekonomik birimlerden olan her ölçekteki işletmeleri, çok büyük bir rekabet ortamına itmiştir. Mevcut küresel rekabet ise işletmelerin daha kaliteli mal ve hizmetleri, rakiplerinden daha düşük maliyetlerle üretmeyi ve her açıdan daha kaliteli hizmet vermeyi şart koşmuştur (Zerenler, 2003: 100).

Konu Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise geçmiş dönemlerde gerek içsel gerekse de dışsal kaynaklı ekonomik, siyasi ve sosyal krizlerin etkisi sadece mali sektör ve toplum üzerinde etkisini hissettirmemiş, reel sektör üzerinde de büyük tahribatlarda bulunmuştur. Daha öncede belirtildiği üzere, dışsal kaynaklı krizlerin ulusal ölçekte bu kadar etkili olmasının en büyük nedenini küreselleşme oluşturmaktadır. Bu açıdan, gerek esnaf işletmelerinin gerekse de küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin muhtemel krizlere karşı alacağı önlemler ve krizler karşısında belirledikleri işletme stratejileri kriz ortamından çıkış için büyük önem taşımaktadır. Zira kriz, çalışan ve yöneticiler açısından çeşitli risk, belirsizlik, panikleme, korku, şok ve tehdit içerdiği kadar (Okumuş, 2003: 204) birçok fırsat da barındırmaktadır.

İçsel ve dışsal tehditlere maruz kalan işletmeler içerisinde ise gerek sayıları gerekse de ekonomi içerisindeki yeri açısından esnaf işletmeleri ön plana

çıkılmaktadır. Bu kapsamda, küreselleşen dünyada esnaf işletmelerinin kriz unsuru olarak algılandığı hususlar ile esnaf işletmelerinin krizler karşısında yönetsel ve örgütsel olarak nasıl bir strateji belirledikleri büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada da, öncelikli olarak kriz kavramı teorik olarak incelenecek ve daha sonraki aşamada esnaf işletmelerinin tanımına yer verilecektir. Bir sonraki aşamada ise Türkiye’de gerek ekonomik gerekse de sosyolojik olarak esnaf işletmelerinin önemi anlatılarak çalışmanın konusunun neden esnaf işletmelerinin oluşturduğu açıklanacaktır. Son olarak ise Kırıkkale ilinde faaliyet gösteren esnaf işletmelerinin olası bir kriz sebebi olarak gördüğü unsurlara ve daha önceki dönemlerde yaşanmış ve ileriki dönemlerde yaşanması muhtemel krizler için hangi tedbirleri aldıklarına ve de esnaf işletmelerinin kriz yönetimi adına nasıl bir faaliyet içerisinde bulduklarına yönelik yapılan araştırmanın sonuçları ortaya konulacaktır.

1. KRİZ KAVRAMI

Kriz kelimesi örgütsel açıdan, örgütün temel amaç ve ilkeleri ile değerlerini ve yapısını etkileyen, işletmede şok durumu, korku ve panik yaratan, varlığı ile karar verme birimlerinde kararsızlığa neden olan, örgütün krize karşı koyma olanaklarını yetersiz hale getirerek örgütün varlığını tehdit eden, doğru ve yerinde tedbirlerle zamanında ortadan kaldırılabilecek plansız bir süreç olarak tanımlanabilir (Soysal, Karasoy ve Alıcı, 2009: 433).

İşletmelerin krize girmesindeki sebepler temel olarak dışsal ve içsel olarak gösterilebilmektedir. Dışsal kriz sebepleri esas olarak; doğal afetler, savaş durumu, sosyal çöküntüler ve ekonomik yapıdaki bozulmalar şeklinde gösterilebilmekle birlikte içsel kriz sebepleri tamamen işletmenin faaliyetleri ile bağımlılık göstermektedir. Örneğin, işletmenin kapasitesinden, yönetim veya örgütsel yapısından veya personel rejiminden kaynaklı krizler içsel sebeplerin tetiklediği krizlere örnek olarak verilebilmektedir.

İçsel veya dışsal kaynaklı krizlerden dolayı, genel olarak bütün işletmelerin karar alma mekanizmasını derinden etkileyen ve işletmelerin sürekliliğini tehlikeye sokan bu durumun özelliklerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür (Sezgin, 2003: 184-188);

- Kriz, tam olarak öngörülemeyen bir yapıya sahiptir,
- Kriz durumunda, işletmenin krize karşı koyma direnci düşer veya yok olur,
- Krizin varlığı işletmenin sürekliliğini tehdit edici bir yapıya sahiptir,
- Kriz, acil bir müdahaleyi gerektirir,
- Kriz, karar vericilerden çalışanlara kadar yüksek bir gerilim yaratır,
- Kriz, işletmelerin sürekliliği için tehditler barındırdığı gibi büyük fırsatlar da sunar.

Bu noktada belirtmekte fayda var ki, krizlerin etkisi, işletme yapısına, yapılan hazırlıklara, oluşturulan stratejilere, krizin şiddetine ve genel ekonomik duruma göre işletmeden işletmeye farklılık göstermektedir.

1.1. Kriz Süreci

Kriz sürecine girmiş işletmeler çeşitli aşamalardan geçmektedir. Birinci aşama olan kriz uyarılarının algılanması döneminde, işletmenin varlığını tehlikeye düşürecek öncü göstergeler ortaya çıkmakta; ikinci aşama olan kriz döneminde işletme içerisinde korku ve panik hakim olup işletmeyle ilgili verilecek kararlarda kararsızlık ön plana çıkmaktadır. Son aşama olan çözülme döneminde ise işletmenin krize karşı aldığı tedbirler ile uyguladıkları politikaların başarısına bağlı olarak işletmenin varlığı tehlikeye girebileceği gibi bu durumdan etkilenmeden kurtulabilmek de mümkün olmaktadır (Can, 2002: 335-337).

Bunun yanında krizin oluşmasında ve özellikle derinleşmesinde, işletme yöneticilerinde oluşan ve işletmeyi tehdit eden sinyalleri almayı engelleyen körlüğün, krizin mevcut yönetim anlayışıyla atlatılabileceğinin hakim olduğu ataletin ve de yöneticilerin yanlış karar ve faaliyetlerinin etkisi çok büyük olabilmektedir (Tağraf ve Arslan, 2003: 151-152).

1.2. Krizlerin İşletmeler Üzerine Etkileri

Kriz sürecinde karşılaşılan en büyük sorunlar genel olarak; karar verme mekanizmasının panikten dolayı bozulması, üretim sürecinin sekteye uğraması, yönetici ve personelin fiziksel ve psikolojik olarak yıpranması, maliyetlerin yükselmesi ve finansal dengelerin bozulması şeklinde ortaya çıkmakla beraber bütün bunların sonucu olarak işletme, yatırımları durdurma ve işletmeyi kapatmayla karşıya kalabilmektedir. Bu gibi sebeplerle kriz, her ne kadar işletmeler açısından arzu edilmeyen bir durum olsa da, sonuçları itibarıyla işletmelere faydalı da olabilmektedir. Örneğin, krizden çıkış için yeni pazarlar yaratma, yenilikçiliği geliştirme, tasarrufa yönelme, yapısal dönüşümler gerçekleştirme krizlerin sonucunun işletmeler üzerinde yarattığı olumlu etkilerdir (Okumuş, 2003: 208-209).

Yine krizin olumsuz etkilerini bertaraf edip krizi lehe dönüştürmek için işletmenin krizden sonraki durumunun net bir biçimde çok boyutlu olarak ortaya konulması ve mevcut durum doğrultusunda gerekli telafi programlarının uygulanması büyük önem taşımaktadır. Kriz durumlarında yapılan hatalardan ders alarak, yeniden yapılanma sürecine girilen bu dönemde, krizi fırsata çevirmek için nelerin yapılabileceği detaylı bir biçimde belirlenmelidir (Akdağ ve Arkan, 2011: 779-780).

Krizin Türkiye'deki işletmeler üzerine etkisi düşünüldüğünde ise profesyonel yönetim anlayışındaki eksiklikler, kurumsal zayıflıklar ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle küçük ölçekli işletmelerin, bunun içerisinde de özellikle esnaf işletmelerinin krizlerden derinden etkilendikleri aşikârdır. Nitekim yapılan araştırmalar, krizlerin olumsuz etkilerine özellikle küçük ölçekli işletmelerin daha fazla maruz kaldığını göstermiştir (Okumuş, 2003: 208).

2. ESNAF İŞLETMELERİNİN TANIMI

Esnaf kelimesinin tanımı, ticari hayatı düzenleyen 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 15'inci maddesinde;

“İster gezici olsun ister bir dükkânda veya bir sokağın belirli yerlerinde sabit bulunsun, ekonomik faaliyeti sermayesinden fazla bedenî çalışmasına daya-

nan ve geliri 11'inci maddenin ikinci fıkrası uyarınca çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan ve sanat veya ticaretle uğraşan kişi esnaftır." şeklinde yapılmıştır.

Esnaf ve sanatkârlar, bunların yanlarında çalışanlar ve esnaf ve sanatkârlar tarafından kurulan esnaf ve sanatkârlar odaları ile bu odaların üst kuruluşları olan birlik, federasyon ve konfederasyona ilişkin düzenlemelerin yer aldığı 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu'nun 3'üncü maddesinde ise esnaf;

"İster gezici ister sabit bir mekânda bulunsun, Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulunca belirlenen esnaf ve sanatkâr meslek kollarına dahil olup, ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedenî çalışmasına dayandıran ve kazancı tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabı esasına göre deftere tabi olanlar ile vergiden muaf bulunan meslek ve sanat sahibi kimse" şeklinde tanımlanmıştır.

6102 ve 5362 sayılı Kanunların tanımından da anlaşılacağı üzere esnaf olmak için bir takım şartlar öngörülmüştür. Bu şartlar ise özetle;

- Ekonomik faaliyeti sermayenin yanında bedeni çalışmasına dayanan,
- Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulunca belirlenen esnaf ve sanatkâr meslek kollarına dahil olan,
- Geliri, Bakanlar Kurulu Kararnamesi'nde belirlenen sınırı aşmayan, şeklinde belirlenmiştir.

Bu kapsamda, Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulu'nun 13/06/2007 tarih ve 26551 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 numaralı kararıyla esnaf ve sanatkâr meslek kolları belirlenmiştir. Yine Bakanlar Kurulu'nun 21/07/2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2007/12362 sayılı kararıyla esnaf ve sanatkar ile tacir ve sanayicinin ayrımı yapılmıştır. Bu ayrıma göre; Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulu'nun tespit ettiği esnaf ve sanatkâr meslek kollarına dahil olup, ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedeni çalışmasına

dayandıran ve kazancı tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabına göre deftere tabi olanlar ile vergiden muaf bulunanlardan 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 177'nci maddesinin birinci fıkrasının (1) ve (3) numaralı bentlerinde yer alan nakdi limitlerin yarısını, (2) numaralı bendinde yazılı nakdi limitin tamamını aşmayanların esnaf ve sanatkâr sayılacakları kayıt altına alınmıştır.

Bu noktaya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, esnaflığın sınırı ve tanımı mevzuat hükümleri ve Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmiştir. Söz konusu mevzuat hükümlerinde ve kararlarda esnaflığın tanımı yapılmakla birlikte esnaf işletmelerine ilişkin herhangi bir belirleme yapılmamıştır. Bu nedenle, esnaflık faaliyetinde bulunan her bir ayrı işletmeyi esnaf işletmesi olarak tanımlamak araştırmanın sonuca ulaşması adına daha doğru olacaktır.

3. ESNAF İŞLETMELERİNİN ÖNEMİ

İktisadi ve sosyal açıdan esnaf işletmelerinin oynadığı rol son derece büyüktür. Örneğin, sadece sayı bakımından 2013 yılı Haziran ayı itibariyle Türkiye'de yaklaşık olarak 1.677.000 esnaf ve sanatkar faaliyet göstermekle birlikte yine aynı tarih itibariyle toplam işyeri sayısı 1.797.000 adettir. Yine 2013 yılı Nisan ayı itibariyle Türkiye'de toplam 28.332.000 iş gücü bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplam iş gücünün %5,9'unun, istihdamın ise yaklaşık olarak %7'sinin esnaf ve sanatkarlardan oluştuğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Esnaf sayısının toplam istihdam ve toplam nüfus içerisindeki payı düşünüldüğünde, konunun diğer bir önemi sosyolojik açıdan ön plana çıkmaktadır. Toplumun orta direği olarak kabul edilen esnaf ve sanatkarların karşılaşıcağı herhangi bir sorun sadece bu kesimi etkilemeyecek toplumun bütününde huzursuzluk yaratacaktır.

Konuya Kırıkkale ili açısından bakıldığında, 2005-2013 yılları aralığında Kırıkkale Esnaf ve Sanatkarlar Sicilî'ne tescil edilen ve terkin olunan esnaf ve sanatkarlara ilişkin bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Kırıkkale İlinde Tescil ve Terkin Edilen Esnaf İşletmeleri

Yıllar	Tescil	Terkin
2005	578	234
2006	920	720
2007	761	331
2008	701	393
2009	684	290
2010	776	303
2011	634	366
2012	621	292
2013	776	261

Esnaf işletmelerin gerek nitelik gerekse de nicelik olarak arz ettiği önemden dolayı, daha önceki tarihlerde yaşamış oldukları ve ileriki dönemlerde yaşanması muhtemel krizlere karşı aldıkları tedbirler, krizden çıkış için izlenen stratejiler ve bu konuda kamu otoritesi veya diğer meslek kuruluşlarından herhangi bir yardım alıp almadıklarının tespiti büyük önem taşımaktadır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde de Kırıkkale İlinde faaliyet gösteren esnaf işletmelerinin kendileri için tehdit olarak gördüğü unsurlar, oluşabilecek krize karşı alınan tedbirler, kriz oluşuktan sonra ne tür tedbirler alındığı açıklanmaya çalışılacaktır.

4. METODOLOJİ

4.1. Amaç

Araştırmanın amacı, esnafın krizlere karşı aldıkları önlemler ile kriz dönemlerinde başvurdukları yöntemleri incelemeye çalışmaktır.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni Kırıkkale’de faaliyet gösteren 550 esnaf işletmesidir. Araştırma için evrenin tamamına ulaşmaya çalışılmış 433 esnaf işletmesine anket ulaştırılmıştır. Bu anketlerden 30 tanesi eksik doldurulduğu için değerlendirmeye alınmamış ve toplamda 403 anket araştırmaya dahil edilmiştir. Anketler 2013 yılı Mayıs ayı içerisinde uygulanmıştır.

4.3. Verileri Toplama Aracı ve Analizi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu seçilmiştir. Anket formunda kullanılan sorular araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Araştırma soruları hazırlanmasında, kriz yönetimi konu başlığında literatürden, benzer konulardaki araştırma sorularından ve çalışanlara ön görüşme tekniğinden faydalanarak 19 adet alt probleme yönelik sorular hazırlanmıştır. Sorular son halini almadan önce konusunda uzman akademisyenin onayına ve danışmanlığına başvurulmuştur. Anket 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18 ve 19’uncu soruların cevaplanmasında birden fazla seçenek tercih edilebilmektedir.

Verilerin analizinde SPSS 16.0 programı kullanılmış, analizlerde frekans analizinden faydalanılmıştır.

5. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bu kısmında katılımcılara ait yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve meslek gibi demografik bilgilerin yanında esnaf işletmelerin kriz önleme ve kriz yönetimi konusundaki görüşleri bulunmaktadır. Nitekim katılımcılara ait yaş, eğitim düzeyi ve meslek gibi bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcılara Ait Demografik Bilgileri

		N	%
Cinsiyet	Kadın	68	16,9
	Erkek	335	83,1
Yaş	18-24	28	83,1
	25 -32	85	21,1
	33-41	141	35
	42- üzeri	149	37
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	148	36,7
	Lise ve Dengi	206	51,1
	Önlisans	31	7,7
	Lisans	15	3,7
	Lisansüstü	3	0,7
Meslek	Kuaför	44	10,9
	Lokanta-Kafe-Pastane	58	14,4
	Pazarıcı	50	12,4
	Aktarı	4	1
	Ticaret	18	4,5
	Tuhafiye	37	9,2
	Çiçekçi	8	2
	Tarım-Ziraat	1	0,2
	Market- Bakkal_ Kuruyemiş	68	16,9
	Giyim-Terzi	55	13,6
	Teknoloji-Elektirik	13	3,2
	Fotoğrafçılık	3	0,7
	Kırtasiye	6	1,5
	Kozmetik	1	0,3
	Et ürünleri- Kasap	21	5,2
	Taksici	7	1,7
	Mobilya	6	1,5
	inşaat	3	0,7
	Toplam		403

Tablo 2’den de görüleceği üzere, katılımcıların %83,1’i erkek, %16,9’u kadındır. %37’si 40 yaş ve üstü, %35’i 33-41 yaş aralığındadır. Yine katılımcıların %51,1’i lise ve dengi eğitim düzeyinde olup %3,7’si lisans düzeyinde eğitim alanlardan oluşmaktadır.

Katılımcılara ait meslek bilgileri ise Tablo 3'te gösterilmiştir.

		N	%
Mesleki Eğitime Sahip misiniz?	Evet	266	66
	Hayır	137	34
Mesleki Eğitimi Nasıl Kazandınız?	Babadan oğula aile mesleği	138	34
	Çıracak usta eğitimiyle	129	32
	Üniversite eğitimiyle	10	2,5
	Mesleki eğitim Kursları	38	9,4
	Benzer işletme gözlemlerinde	81	20,2
	Meslek lisesi eğitimiyle	7	1,7
İşletme Faaliyet Süresi	0-5 yıl	88	21,8
	6-12 yıl	121	30
	12-20 yıl	95	23,6
	20 yıl üstü	99	24,6
Kaçınıcı İşletme Deneyimi	1	289	71,7
	2	71	17,6
	3	20	5
	4	17	4,2
	5 ve üstü	6	1,5
İşletmeniz Herhangi Bir Krizle Karşılaştı mı?	Evet	219	54,3
	Hayır	184	45,7
Toplam		403	100

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere esnaf işletmelerinin %66'sı, şu anda yaptıkları meslekle ilgili bir eğitime sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Sahip oldukları meslekleri nasıl kazandıkları sorusuna ise %34,2'si babadan oğula şeklinde, %32'si çıracak usta eğitimi ile, %20,2'si benzer işletme gözlemleri ile kazandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı esnaf işletmelerinin faaliyet sürelerine bakıldığında, %24,6'sının 20 yıl üstü, %23,6'sının 13-20 yıl, %30'unun 6-12 yıl ve %21,8'inin 0-5 yıl arası faaliyette oldukları görülmüştür. Bunun yanında, işletmelerin %71,7'sinin şu anki iş deneyimi birinci işletme deneyi, %17,6'sının ise ikinci iş deneyimidir. Esnaf işletmelerin % 54,3'ü faaliyet süreleri boyunca bir krizle karşı karşıya kalmıştır.

"İşletmeniz Kriz Yaşamada Etkili Olan En Önemli Sebep Nedir?" sorusuna verilen cevaplar ise Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: ‘İşletmenin Kriz Yaşamada Etkili Olan En Önemli Sebep Nedir?’ Sorusuna Verilen Cevaplar *

	N	%
1 Büyük alışveriş merkezlerinin yaygınlaşması	203	50,4
2 Yüksek ve adaletsiz vergileme sistemi	188	46,7
3 Rakip işletmeler ve rekabetin artması	119	29,5
4 Devlet desteğinin düşük olması	109	27
5 Büyük ölçekli firmalar aracılığıyla üretim yaygınlaşması	100	24,8
6 Yasal ve hukuksal düzenlemeler	88	21,8
7 Yurtdışından daha ucuz mal girişi olması	79	19,6
8 Mesleki eğitimin yetersiz olması kalifiye elaman eksikliği	71	17,6
9 E-ticaret ve internet alışverişinin gelişmesi	48	11,9
10 Teknoloji gelişmelere ayak uyduramamamız	44	10,9
11 İşletmenin ürün çeşitliğinin az olması	28	6,9
12 Doğal afetler(yangın,deprem, vs)	14	3,5
Toplam	1091	270,6

Tablo 4’ten de görüleceği üzere, katılımcı esnaf işletmelerinin kriz yaşamada etkili en önemli sebeplerin başında %50,4’lük oranla büyük alışveriş merkezlerinin yaygınlaşması gelmektedir. Daha sonraki sıralarda, yüksek ve adaletsiz vergileme sistemi (%46,7) ile rakip işletmeleri ile rekabetin artması (%29,5) önemli birer sebep olarak ifade edilmiştir.

Kriz dönemlerinde esnaf işletmelerinin aldığı önlemler ise Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: ‘Kriz Dönemlerinde “Ekonomik” Açıdan Aldığınız Önlemler Nelerdir ‘ Sorusuna Verilen Cevaplar*

	N	%
1 İşletme için tasarruf tedbirleri alınmıştır	146	36,2
2 Maliyetler düşürülmüştür	139	34,5
3 Uzun vadeli banka kredilerine başvurulmuştur	99	24,6
4 Ürün ve hizmette fiyat indirimine gidilmiştir	85	21,1
5 Yatırım kararları ertelenmiştir	78	19,4
6 Ucuz işgücü tercih edilmiştir	78	19,4
7 Ucuz hammadde tercih edilmiştir	69	17,1
8 İşletmenin kredi borçlara ertelenmiştir	42	10,4
9 Kısa vadeli karlı alanlara öncelik verilmiştir	36	8,9
Toplam	772	191,6

*Birden fazla seçeneekli

Katılımcıların, kriz dönemlerinde ekonomik açıdan aldıkları önlemlerin başında işletme içi tasarruf tedbirleri (%36,2) gelmektedir. Daha sonra ise maliyetlerin düşürülmesi (%34,5) ve uzun vadeli banka kredilerine başvurulması (%24,6) alınan ekonomik önlemlerde ilk sıralardadır. Alınan diğer ekonomik önlemlere Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 6’da ise üretim ve faaliyet açısından alınan önlemler gösterilmiştir.

Tablo 6: ‘Kriz Dönemlerinde “Üretim ve Faaliyet” Açısından Aldığınız Önlemler Nelerdir? Sorusuna Verilen Cevaplar*

	N	%
1 Üretim zaltılmıştır	170	42,2
2 Sipariş usulü üretime geçilmiştir	98	24,3
3 Stok devir hızı artırılmıştır	91	22,6
4 Ürün ve hizmette fiyat indirimine gidilmiştir	90	22,3
5 Seri üretime geçilmiştir	28	6,9
Toplam	477	118,3

*Birden fazla seçeneği

Buna göre, katılımcı esnaf işletmelerin kriz dönemlerinde “üretim ve faaliyet” açısından aldığı önlemlerin başında “üretim azaltılması” (%42,2) gelmektedir. Yine “sipariş usulü üretime geçilmesi” (%24,3), “stok devir hızının artırılması” (%22,6) ve “ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması” alınan diğer önlemlerdir.

Personel ve işgücü açısından alınan önlemler Tablo 5 ve Tablo 6’ya benzer şekilde Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: ‘Kriz döneminde “Personel ve İşgücü” Açısından Aldığınız Önlemler Nedir? ‘ Sorusuna Verilen Cevaplar*

	N	%
1 Personel işten çıkarılmıştır	170	42,2
2 Ucuz işgücü tercih edilmiştir	127	31,5
3 Personelin mesai saatleri azaltılmıştır	57	14,1
4 Personelin aylık ödemeleri ertelenmiştir	55	13,6
5 Personele ücretsiz izin verilmiştir	43	10,7
6 Çalışanların bazıları zorunlu emekli edilmiştir	27	6,7
Toplam	69	17,1

* Birden fazla seçeneği

Katılımcı esnaf işletmelerin kriz dönemlerinde “personel ve işgücü” açısından aldıkları önlemlerin başında personelin işten çıkarılması (%42,2) ve ucuz işgücünün tercih edilmesi (%31,5) gelmektedir. Daha sonra ise personelin mesai saatlerinin azaltılması (%14,1) ve aylık ödemelerin ertelenmesi (%10,7) gelmektedir. Esnaf işletmeleri tarafından alınan diğer tedbirlere Tablo 7’de ayrıca yer verilmiştir.

Esnaf işletmelerinin, kriz döneminde rakipler ve rekabet açısından aldığı önlemlere Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8: ‘Kriz Dönemlerinde “Rakipler ve Rakabet” Açısından Aldığınız Önlemler Nedir?’ Sorusuna Verilen Cevaplar

	N	%
1 Rakiplerin aşşışında fiyatlandırmaya gmiştir	203	50,4
2 Farklı pazarlama alanlarına yönelmiştir	86	21,7
3 Aynı koldaki işletmelerle ortak iş alımında bulunmuştur	43	10,7
4 Büyük bir işletmenin himayesine girmiştir	41	10,2
5 Rakip işletmelerle birleşme yoluna gmiştir	35	8,7
Toplam	408	101,7

*Birden fazla seçeneği

tablo 8'e göre, katılımcı esnaf işletmelerinin rakipler ve rekabet açısından aldıkları önlemlerin başında "rakiplerin aşağısında fiyatlandırma sistemi" nin kullanılması (%50,4) gelmektedir. Daha sonra ise "farklı pazar alanlarına yönelme" (%21,7) alınan önlemler açısından ikinci sırada gelmektedir.

Esnaf işletmelerinin, kriz döneminde pazarlama açısından aldığı önlemlere ise Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9: 'Kriz Dönemlerinde "Pazarlama" Açısından Aldığınız Önlemler Nelerdir?' Sorusuna Verilen Cevaplar*

		N	%
1	Nakit öncelikli müşteriler tercih edilmiştir	200	49,6
2	Reklam ve tanıtım faaliyetleri azaltılmıştır	113	23
3	Reklam ve tanıtım faaliyetleri artırılmıştır	61	15,1
4	Müşteri talep ve istekleri ertelenmiştir	59	14,6
5	Müşteri memnuniyeti arka plana atılmıştır	43	10,7
6	Ürün ambalajında ve paketlemesinde kalite düşürülmüştür	40	9,9
Toplam		516	122,9

*Birden fazla seçeneğe

Tablo 9'dan da anlaşılacağı üzere, katılımcı esnaf işletmelerinin kriz dönemlerinde "pazarlama" açısından aldıkları önlemlerin başında "nakit öncelikli müşterileri tercih etmek" (49,6) ve "reklam ve tanıtım faaliyetlerini azaltmak" (%23) gelmektedir.

Esnaf işletmelerinin, kriz dönemlerinde herhangi bir kurum veya kuruluştan danışmanlık hizmeti alıp almadıkları yönündeki soruya ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: 'Kriz Dönemlerinde Herhangi Bir Kurum/Kuruluştan Danışmanlık Hizmeti Aldınız mı?' Sorusuna Verilen Cevaplar

		N	%
Evet		72	17,9
Hayır		331	82,1
Toplam		403	100

Katılımcı esnaf işletmelere kriz dönemlerinde herhangi bir kurum/kuruluştan danışmanlık hizmeti alıp alınmadığı sorulmuş, sonuç olarak %17,9'unun danışmanlık hizmeti aldığı %82,1'inin ise herhangi bir danışmanlık hizmeti almadığı görülmüştür.

Kriz sürecinde danışmanlık hizmeti alan esnaf işletmelerinin hangi kurum ve kuruluşlardan danışmanlık hizmeti aldıkları Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: ‘Kriz Yönetimi Konusunda Hangi Kurum/Kuruluştan Destek Aldınız?’ Sorusuna Verilen Cevaplar

		N	%
1	İşletme içi yetişmiş personelden	47	65,4
2	Danışmanlık şirketlerinden	13	18
3	Üniversitelerden	9	12,5
4	Konunun uzmanlarından	3	4,1
Toplam		72	100

Tablo 11’e göre, danışmanlık hizmeti alan katılımcı esnaf işletmelerinin %65,4’ü işletme içi yetişmiş personelden, %18’i danışmanlık şirketlerinden %12,5’i ise üniversitelerden danışmanlık hizmeti aldıklarını ifade etmişlerdir.

İşletmenizde krizi önlemeye yönelik ne tür faaliyetler yapılmakta sorusuna verilen cevaplar Tablo 12’de özetlenmiştir.

Tablo 12: ‘İşletmenizde Krizi Önlemeye Yönelik Ne Tür Faaliyetler Yapılmakta?’ Sorusuna Verilen Cevaplar*

		N	%
1	Krizle yol açabilecek ihtimaller göz önünde bulundurulur	151	62,5
2	Düzenli aralıklarla güçlü ve zayıf yönlerin analizi yapılır	100	24,8
3	Krizle karşı çeşitli alternatifler planlanır	97	24,1
4	Dış ve çevre analizi yapılır, tehditler tespit edilir	70	17,4
Toplam		418	128,8

*Birden fazla seçeneğe

Katılımcı esnaf işletmelere, krizi önlemeye yönelik ne tür faaliyetler yapıldığı sorulduğunda, %62,5’lik kısım, krize yol açabilecek ihtimallerin göz önünde bulundurulduğunu ifade etmişlerdir. Daha sonraki sıralarda ise “düzenli aralıklarla güçlü ve zayıf yönlerin analizi yapılır” (%24,1) seçeneği ve “krize karşı çeşitli alternatifler planlanır” (%24,1) seçeneği gelmektedir.

Son olarak, esnaf işletmelerine yönelik, kriz yönetimi konusundaki yaklaşımınız nedir sorusuna verilen cevaplar Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13: ‘Kriz Yönetimi Konusundaki Yaklaşımınız Nedir?’ Sorusunun Cevabı

		N	%
1	Kriz yönetimi büyük işletmeler için gerekli bir konudur	199	50
2	Krizlerin fazla olması, kriz yönetimi konusunda bilgi sahibi olmayı gerektirir	92	22,8
3	Deneyim ve tecrübe ile kolaylıkla uygulanabilir	72	17,7
4	Eğitim ve uzmanlık gerektiren bir konudur	40	9,5
Toplam		403	100

Katılımcı esnaf işletmelerinin kriz yönetimi konusundaki yaklaşımına bakıldığında ilk sırada “kriz yönetimi büyük işletmeler için gerekli bir konudur” (%50) seçeneği gelmektedir. Daha sonra ise “krizlerin fazla olması kriz konusunda bilgi sahibi olmayı gerektirir” (%22,8) seçeneği ile deneyim ve tecrübe ile kolaylıkla uygulanabilir seçeneği tercih edilmiştir.

Sonuç

Kriz sürecinde esnaf işletmelerinin durumunu tespit etmek için yapılan bu çalışma sonucunda, katılımcıların %54’ünün en az bir kriz durumunda kaldığı görülmüştür. Söz konusu esnaf işletmelerine göre, kriz yaşanmasına sebep olan etkenlerin başında büyük alışveriş merkezlerinin yaygınlaşması ve yüksek ve adaletsiz vergileme sistemi gelmektedir. Kriz dönemlerinde alınan önemlerin başında ise işletme içi tasarruf tedbirleri almak, üretimi azaltmak, personelin işten çıkarılması, fiyatları aşağı çekmek ve nakit öncelikli müşterileri tercih etmek gelmektedir.

Katılımcı esnaf işletmelerinin %82’si kriz durumlarında herhangi bir kurum ve kuruluştan danışmanlık hizmeti almamıştır. Diğer esnaf işletmeleri ise danışmanlık hizmetini işletme içi yetişmiş personelden almaktadır. Katılımcı işletmelerin büyük çoğunluğu kriz yönetiminin büyük işletmeleri ilgilendiren bir konu olduğunu ve kriz yönetimi konusunda bilgi sahibi olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında, esnaf işletmelerinin büyük çoğunluğu, kriz yönetiminin eğitim ve uzmanlık gerektiren bir konu olduğunu düşünmektedir.

Diğer taraftan, katılımcı esnaf işletmelerinin tamamına yakın bir kısmı, kriz yönetimi konusunda herhangi bir danışmanlık hizmeti veya eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, muhtemel krizler karşısında esnaf işletmelerinin kırılganlığını artırıcı önemli bir faktördür. Bu nedenle, krizlerin esnaf işletmeleri üzerindeki kırılganlığını azaltmak için eğitim ve bilgilendirme politikalarına ağırlık verilmesi büyük önem arz etmektedir. Yine vegilendirme ve kredi ile teşvik politikalarının işletmelerin sürekliliğini sağlayıcı nitelikte olması, esnaf ve sanatkarların olası kriz durumunda kırılganlıklarını azaltacaktır.

Kaynakça

- * Akdağ, Mustafa ve Ümit, Arkan (2011) “Kriz Yönetimi ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Kriz Yönetimi Sürecine Etkisi/Katkısı” E-Journal of New World Sciences Academy, Vol. 4, No. 6, ss: 768-784.
- * Can, Halil (2002) Organizasyon ve Yönetim, 6. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- * Okumuş, Fevzi (2003) “İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Krizlerin İşletmeler Üzerinde Olası Etkileri” Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 1-2, ss: 199-212.
- * Rosenthal, Uriel ve Alexander, Kouzmin (1997) “Crises and Crisis Management: Toward Comprehensive Government Decision Making” Journal of Public Administration Research and Theory, Vol. 7, No. 2, ss: 277-304.
- * Sezgin, Feridun (2003) “Kriz Yönetimi” Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 8, ss: 181-195.
- * Soysal, Abdullah;, Alpay, H. Karasoy ve Sedat, Alıcı (2009) “Kobi’lerde Kriz Yönetimi: Kahraman Maraş’ta Tekstil Sektöründeki Kobi’lerde Bir Uygulama” Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 21, ss: 431-446.
- * Hasan, Tağraf ve Talat, N. Arslan (2003) “Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım” Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, ss: 149-160.
- * Zerenler, Muammer (2003) “Kriz Dönemlerinde Üretim Süreci Esnekliğinin İşletme Performansına Etkileri” Konya Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 6, ss: 99-132.
- * 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu
- * 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
- * www.tesk.org.tr- www.tuik.gov.tr Giriş

Deniz Okan SAVAŞ | Gümrük ve Ticaret Müfettişi

Özgür DANACI | Gümrük ve Ticaret Müfettiş Yrd.

DİJİTAL PARA BITCOİN; BİR ÖDEME ARACI MI YOKSA

KARAPARA AKLAYICILARIN YENİ SİĞİNAĞI MI ?

Özet

Günümüzde genel olarak kabul gören para; fiziki olarak karşılığı bulunan, kağıt para, kredi kartı gibi ödeme araçları olsa da, 2009 yılından itibaren yeni bir para türü olan dijital para ortaya çıkmış, bu paralar arasında olan Bitcoin adından söz ettirmeye başlamıştır. Sadece bilgisayar ortamında oluşturulan sanal cüzdanlarda, kilobayt, megabayt, gigabyte'lar ile ifade edilen büyüklüklerdeki dosyalarda muhafaza edilen ve alışılan para yerine ikame edilmek amacıyla ortaya çıkan Bitcoin ya da diğer sanal paralar, literatüre yeni para olarak girmeye aday kavramlardan birisi haline gelmiştir. Paranın bu yeni formunun beraberinde birçok avantajı getirme ihtimali değerlendirilse de bazı dezavantajlarından ve oluşabilecek sorunlardan da bahsetmek mümkün olacaktır. Bu yazımızda dijital/sanal paranın ya da piyasada en çok bilinenlerinden Bitcoin'in nasıl ortaya çıktığı, hangi oranlarda kullanıldığı, birtakım avantaj ve dezavantajları ile özellikle uluslar arası ticarete kullanılıp kullanılmayacağı hususu ile son olarak da sanal para ya da en çok bilinen adıyla Bitcoin'in karapara aklayıcılar için yeni bir aklama aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağı, karapara aklanması ile mücadele konusunda sanal para birimlerine karşı önlem alınıp alınmaması gerektiği hususlarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Digital para, sanal para, bitcoin, karapara, karapara aklama, ödeme araçları, ödeme şekilleri. JEL Sınıflandırması: Jel F, Jel K.

Abstract

Generally acclaimed use of money includes something physical; a banknote, coin or a credit card today. Since 2009, there has been a new money type named "Digital Money" though; and one of the most widely known of them is Bitcoin. These virtual money like Bitcoin came up to replace today's physical money and became a candidate of a new type of payment concept. They are created by computers and kept in digital folders that are measured by kilobytes, megabytes and gigabytes. It is true to say that they have advantages; however, they are coming with certain disadvantages and some other problems too. In this article, we will deal with some points including how this digital/virtual money types-and the widely known Bitcoin- come up, some advantages and disadvantages of them and whether they can be used in international trade or not. Finally, we will write about if this virtual money or Bitcoin is a new tool for laundering of illicit money or not; and is there a necessity to take any precautions against these virtual currencies for fighting with money laundering.

Keywords: Digital money, virtual money, bitcoin, illicit money, laundering of illicit money, money laundering, payment methods. JEL Classification: Jel F, Jel K.

Giriş

Paranın kullanılmadığı dönemlerde, takas(trampa) yoluyla ekonomik faaliyetler yürütülmeye çalışılırken, trampa ekonomisinin getirdiği zorlukların bertaraf edilmesi amacıyla altın, gümüş, platin vb. değerli madenler para olarak kullanılmıştır. Bu şekilde toplumların yaşamında ilk kez mal para olarak ortaya çıkan “para” kavramı, insanoğlunun tuzdan deniz kabuğuna, buğdaydan kıymetli madene kadar farklı şekillere büründürdüğü “ödeme aracı” olma fonksiyonunu asırlardır korumaktadır. Tarihi kayıtlara göre ilk olarak milattan önce yedinci yüzyılda maden olarak Lidyalılar tarafından bulunarak kullanılmış, para olarak itibar görmese de daha eski kayıtlarda Çinliler tarafından milattan önce 118 yılında deri formunda bir nesne olarak kullanılmıştır. Günümüze kadar birçok nesne değişik zamanlarda para olarak kullanılmış, anılan örneklerden farklı olarak büyükbaş hayvanların dahi para olarak kullanıldığı dönemlere rastlanmıştır.¹ Modern anlamda kullanılan paraya geçişler bu formlarla başlamış, ilk kağıt para milattan sonra 806 yılında Çin’de ortaya çıkmış, batıda ise bu süreç daha yavaş ilerlemiş, kağıt paraların basılması ve kullanımı 17. yüzyılın sonlarına rastlamıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde kağıt para ilk kez 1690 yıllarında ortaya çıkmış, yine İngiltere’de 1694 yılında Merkez Bankası kurulmuş ve daha sonra diğer ülkelerde kurulan Merkez Bankaları ile para kullanımı süreci dünya genelinde hızlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ise ilk kağıt parayı Tanzimat döneminde “Kaime-i Nakdiye-i Mutebe-re”² adı altında ihraç etmiş, bu döneme kadar ise nikel, gümüş ve altın paralar kullanılmıştır. Modern anlamda paranın ortaya çıkışının ve insanlar tarafından tercih edilebilir olmasının en önemli nedenleri;

değişiminin ve taşınmasının, para olarak kullanılan diğer nesnelere göre daha kolay olmasıdır.

Tuz, büyükbaş hayvanlar, buğday, deniz kabukları, değerli madenler ve nihayetinde madeni para ve kağıt paraya kadar evrim geçirerek değişen para olgusu ve paranın fiziksel formu 20. yüzyılda teknolojik gelişmelerden de etkilenecek yeni bir şekle bürünmüş, bu dönemden itibaren yeni bir boyuta ulaşmıştır.³ Ataları canlı hayvanları, deniz kabuklarını ödeme aracı olarak kullanan insanoğlu, geçmişten günümüze değişen para kavramını teknoloji yardımıyla değiştirerek, yerini plastik kartlara(banka kartı, kredi kartı vb.) bırakmıştır. Sunmuş olduğu kolaylıklar, sonradan ödeme avantajları, müşteri kavramı ve müşterilerin memnuniyet oranları ile talepleri, devamında taksitli alışveriş imkanlarının da diğer avantajları izlemesiyle birlikte özellikle kredi kartlarına gösterilen ilgi dünya genelinde her geçen gün artmış, kredi kartının global anlamda ödeme aracı olarak kabul görürlüğü kaçınılmaz olmuş, toplumların çoğunun da bu değişime adapte olmakta zorlanmadığı gözlemlenmiştir. Bu artışın ya da kabullenmenin yaşandığı belirgin ülkelerden biri olan ülkemizde de plastik kart kullanımı yüksek seviyelere ulaşmıştır. Örneğin Türkiye’de 2013 yılı sonunda 56.8 milyon adet kredi kartı, 100.2 milyon adet banka kartı olmak üzere toplamda 157 milyon adet kartın bulunduğu görülmektedir. Yine 2013 yılında ATM sayısının yüzde 16 artarak 42 bin adete ulaştığı, POS sayısının yüzde 7 artarak 2.3 milyon adete ulaştığı istatistiği elde edilmiş, 2013 yılında kart ile yapılan ödemelerin toplamda 409 milyar Türk Lirasını bulduğu bu tutarın yüzde 5.4’lük kısmı olan 22 milyar Türk Lirası kadar kısmının banka kartı geri kalan kısmın kredi kartı ödemesi olduğu sonucuna varılmıştır.⁴

¹ Pelin Neval Tuncer, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi;2004; “Davies 1996, s.28”

² Osmanlı Devleti Döneminde Sultan Abdülmecit tarafından 1840 yılında dolaşıma çıkarılmıştır ve “Para Yerine Geçen Kağıt” anlamına gelmektedir.

³ Pelin Neval Tuncer, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi;2004

⁴ Kredi Kartı kullananların sayısı. Milliyet-Ekonomi Haberleri.www.milliyet.com.tr. Haber Tarihi:11.02.2014-Bankalar arası Kart Merkezi Verileri- www.bkm.com.tr Erişim Tarihi: 17.05.2014

Paranın yapısındaki ve şeklindeki bu değişim banka ve kredi kartları ile sınırlı kalmamış, insanların “para ile oyna” konusundaki tutkusunu, bilişim teknolojisinin gelişmesiyle de desteklenmiş, finans dışı kurumların kendi paralarının elektronik ortamda mübadele aracı olarak yaygınlaşması ütopik bir kavram olmaktan çıkmıştır. Nitekim bu konuda birçok gelişme yaşanmış, yıllar içinde kredi kartlarına kadar gelişerek değişen para, artık ağırlığı olmayan ‘bit ve byte’ ile ifade edilebilen birimlerle de tanımlanmaya başlanmıştır.

1. BITCOİN NEDİR, NASIL ORTAYA ÇIKMIŞTIR?

Bitcoin, internet aracılığıyla kullanılan, hiçbir merkezi otoriteye ya da aracı kuruma bağlı olmayan sanal bir para birimidir.⁵ 2009 yılında Satoshi Nakamoto isimli bir kişi tarafından bulunduğu iddia edilse de sisteminin gerçekte kim tarafından üretildiği bilinmemektedir. Arkasında herhangi bir devlet otoritesi bulunmayan, bilgisayar üzerinden işlemleri gerçekleştirme olanağı sunan bu sistem, kimi çevrelerce değeri olmayan ve belirli bir süre sonunda şişerek patlayacak bir balon olarak değerlendirilirken, kimi çevrelerce de Amerikan Doları da dahil birçok ulusal para birimi için tehdit oluşturabilecek, yasadışı faaliyetlerde de kullanıma ihtimali yüksek bir para sistemi olarak değerlendirilmektedir. Bitcoin ilk ortaya çıktığında en çok 21 milyon adet olarak sınırlı miktarda üretildiği iddia edilmiştir. Sistemi savunanların ileri sürdüğü argümanlara göre; deneysel olarak başlatılmış ve dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir insana kolayca ödeme yapmayı sağlayan sanal para birimi olarak tanımlanmıştır. Bitcoinler şifrelenerek oluşturulan adreslerde muhafaza edilmektedir. Kullanıcılar, sistem üzerinde sanal cüzdanlar oluşturup, bitcoin paralarını bu cüzdanlarda saklamaktadır. Sistem üzerinden yapılacak bitcoin transferleri, kullanıcıların cüzdanlarındaki bitcoin miktarı ve kullanıcıların sistem üzerindeki tüm hareketleri, “block chain” denilen bir tür sanal deftere kaydedilmektedir. Sistem üzerinden gerçekleştirilen işlemlerde gerçek kimlik bilgileri kullanılmadığından, bu işlemlerin kimler tarafından gerçekleştirildiğinin tespiti çok zordur. Bitcoin teknolojisinin noktadan noktaya dağıtım bir ağ üzerinde çalıştığı öne sürülürken, para oluşumu ve sistem üzerinden gerçekleştirilen transfer işlemleri ağ üzerinde kolektif olarak gerçekleştirilmekte, bu durum para dağıtımı, para arzı veya paranın kontrolü için merkezi bir kuruluşa ihtiyaç olmaması sonucunu doğurmaktadır. İlk kuruluşundan bugüne kadar 12 milyondan fazla bitcoin dolaşıma girmiş bulunmaktadır. Sistemin işleyişinde yeni bitcoinlerin dolaşıma girebilmesi için on altı haneli bir şifrenin çözülebilmesi gerekmektedir. Şifreyi çözen 25 Bitcoin kazanırken, bu şifreyi çözenin sistemin yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı çok güç olduğu, uzun bir süreci gerektirdiği ve kapsamlı bir bilgisayar altyapısına sahip olunması gerektiği iddia edilmektedir. Sistem kurulduğunda konulduğu söylenen 21 Milyon Bitcoinlik sınırın kesin limit olduğu yorumları mevcutken, bu limitin, tıpkı diğer ulusal paraların karşılığı olan, dünyadaki sınırlı altın stoklarının taklit edilerek konulduğu yorumları da mevcuttur. Bu nedenle sistemdeki şifre çözme işlemlerinin çok zor olduğu yönünde algı yaratılmış, nasıl ki altını bulmak işlemek, piyasaya sürmek ve para muadili olarak dolaşıma sokmak çok zor bir işlem ve mevzuat sürecini gerektiriyorsa, Bitcoin gibi sanal para sistemlerinde de bu sürecin şifre çözme işlemleriyle taklit edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bitcoin’i elde etmenin tek yolu çözülmesi gerekli şifreyi çözmek değildir. Bunun dışında Bitcoin satan internet siteleri mevcut olup, bu sitelerde ulusal paralar karşılığında Bitcoin satışının var olduğu görülmüştür. Bitcoin’in diğer ulusal para birimleri karşısında bir kuru dahi oluşmuş; bu kur tıpkı diğer para ve finans araçlarında olduğu gibi arz ve talebe göre belirlenebilir bir hale gelmiştir. Bu yazının kaleme alındığı tarihte, bazı kaynaklarda ve internet sitelerinde Bitcoin’in Türk Lirası ve diğer ulusal paralar karşısındaki değerleri istatistiki olarak verilmektedir.⁶ (Tablo;1)

⁵ Bitcoin; Kendime Yazılar; Mahfi Eğilmez, 23.11.2013. <http://www.mahfiegilmez.com/2013/11/bitcoin.html> Erişim Tarihi;28.04.2014.

BITCOİN FİYATI (EN SON İŞLEM)	
BTCTURK (BITCOİN TÜRK)	1.284,00 Türk Lirası
BTC-E (USD)	586,00 USD
BTC-E (EURO)	443,00 Euro

Tablo 1: Kaynak; www.bigpara.com, www.bitcoincharts.com, bitcoin-tr.com. (Veriler 10.08.2014 Tarihi için Geçerli Verilerdir).

Ülkemizde de birçok ülkede olduğu gibi bitcoin mekanizmasına ait bir internet sitesi mevcut olup, bu internet sitesinde sistemin avantajları üzerine vurgu yapıldığı, bu avantajlar sıralanırken; sistemin herhangi bir kuruluş ya da otoritenin onayına bağlı kalınmadan; hükümet, merkez bankası gibi yapılarca da müdahale edilmeksizin; para transferi, para oluşumu ya da ticaretin internet üzerinden kolayca sağlanabildiği hususları en çok üzerinde durulan konular olarak dikkat çekmektedir. ⁷ Sistemin avantajlı olduğunu iddia edenlerin savlarını özetlemek gerekirse;

- Bitcoin üçüncü bir şahsın ya da kuruluşun onayına gerek kalmaksızın internet üzerinden kolayca transfer edilebilir,
- Herhangi bir merkez bankasına bağımlılığı olmadığından, ülkelerin yaşadığı çalkantılardan ya da ekonomik krizlerden etkilenme ihtimali düşüktür,
- Hızlıdır, harcama işlemleri dakikalar içerisinde gerçekleşebilir,
- Diğer ödeme şekillerine göre daha az masraflıdır,
- Devlet otoritesi veya kurumların denetimi veya kontrolü altında değildir,
- Para arzı, yazılımı veya sistemin geneli kullanıcıların aralarındaki anlaşmalara bağlı olduğu için, herhangi bir hükümet, banka veya organizasyon tarafından manipüle edilmez,

Bunun yanında piyasaya çıkabilecek Bitcoin miktarının 21 Milyon ile sınırlı kalması, bu para biriminin ulusal para birimlerine karşı değer kazanabileceği ya da önemli ölçüde değer kaybetmeyeceği yorumlarına da neden olmuştur. Nitekim bu yorumlar belirli bir dönem için de olsa haklı çıkmış, Bitcoin ilk çıkışından bugüne kadar diğer paralara karşı ciddi oranda değer kazanmıştır. ⁸ Örneğin 2013 yılı içinde; 11 Kasım 2013 tarihinde 1 Bitcoin 408 Türk Lirası değerinde iken, ivmesi her geçen gün artmış ve 29 Kasım 2013 tarihinde Bitcoin'in Türk Lirası karşısındaki değeri 2.830 Türk Lirasına kadar ulaşmıştır. Mayıs 2014 tarihi itibarıyla Bitcoin'in Türk Lirası karşısındaki değeri 1.000 Türk Lirası'na kadar gerilediği, Ağustos 2014 tarihi itibarıyla de 1.284,00 Türk

⁶ Bitcoin-tr.com. Bitcoin'in değeri Erişim Tarihi: 24.05.2014 ve Bitcoin'in Türk Lirası ve diğer ulusal paralar karşısındaki değeri Erişim Tarihi:24.05.2014 <http://www.bigpara.com/bitcoin/?bprtme=8703825271&sTo=310>

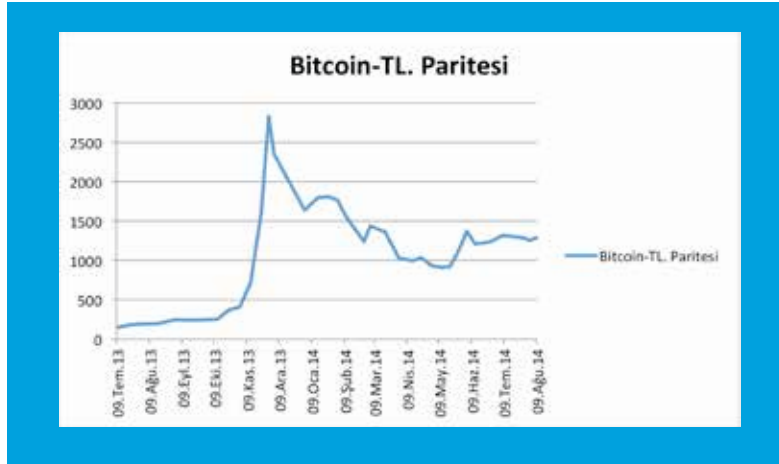
⁷ tBitcoin Türkiye İnternet Sitesi. bitcoin-tr.com, -Bitcoin Nedir?-

Bitcoin-Açık Kaynak P2P-<https://bitcoin.org/tr/>

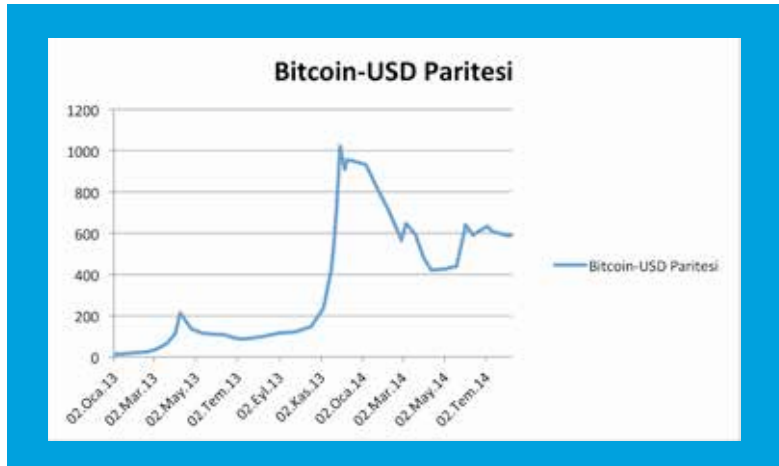
⁸ www.bigpara.com. Bitcoin geçmişi. İstatistikler.- www.bitcoincharts.com

Lirasına ulaştığı görülürken, bu para biriminin volatibilesinin ne denli yüksek olduğu ortaya çıkmakta, dolayısıyla tüm diğer etkenler sabit ve güvenilir olsa dahi Bitcoin’i riskli bir yatırım aracı olma konusunda diğer yatırım araçlarından ayırmaktadır (Grafik;1 ve Grafik;2).

Grafik 1: Bitcoin’in TL karşısındaki değeri. (10.08.2014 Tarihi İtibariyle Günceldir).

Grafik 2: Bitcoin’in USD karşısındaki Değeri. (10.08.2014 Tarihi İtibariyle Günceldir).

Bitcoin’in ulusal paralar karşısındaki değerleri göz önüne alındığında küçük işlemlerin nasıl yapılacağı konusunda da akıllarda soru işaretleri oluşabilmekte, 1 Bitcoin’in 2.830,00 Türk Lirasına kadar ulaştığı düşünüldüğünde, bu küçük alışverişler nasıl gerçekleştirilecektir? Bir Bitcoin sekiz basamağa kadar bölünebilmekte, yani 0,00000001 Bitcoin’e kadar transfer ve alışveriş yapma imkanını sistem kullanıcılarına sunmaktadır. Sekiz basamağa kadar bölünme neticesinde oluşan bu en küçük birime ise Satoshi adı verilmektedir. Dolaşımda 12 Milyon Bitcoin olduğu ve yazı tarihi itibariyle 1 Bitcoin’in 586,00 USD olduğu göz önüne alındığında dolaşımda yaklaşık 7 milyar dolarlık Bitcoin olduğu sonucuna varılmaktadır. Bir karşılaştırma yapabilmek

için dolaşımda bulunan USD miktarının 1.2 trilyon dolar olduğunun belirtilmesinde fayda vardır.⁹ Bitcoin'in 'oynak' bir para birimi olduğu hususu ise Kasım 2013'teki değerleri ile bugünkü değerleri (10 Ağustos 2014) kıyaslandığında ortaya çıkmaktadır. Zira 23 Kasım 2013 tarihinde 1 Bitcoin'in 830,00 USD olduğu göz önüne alındığında dolaşımda olan Bitcoin'in değerinin 10.2 milyar USD civarında olduğu görülmektedir. Finansal değerlerde ya da ulusal paralarda, altı aylık bir süreçte yarı yarıya yakın değer kaybı ancak çok büyük uluslar arası krizlerde rastlanacak bir durum olarak ortaya çıkmakta, bu durumda Bitcoin ve benzeri para birimlerinde meydana gelen bu denli oynaklığın kime hizmet ettiği konusunda spekülasyonlara yol açmaktadır.

Bitcoin ile ilgili önemli konulardan biride, oluşturulan sanal cüzdanların çalınma ve başkası tarafından kullanılma risklerine karşı şifrelenmesi gerektirir. Örneğin 10.000 USD tutarında ödemeyi gerektiren bir işlemi Bitcoin vasıtasıyla yapmak isteyen bir kişinin, öncelikle bir sanal cüzdanı oluşturması gerekecektir. Orijinal Bitcoin işlemcisi açık kaynak kodlu bir yazılımdır,¹⁰ uygulama ilk kez çalıştırıldığında birkaç dakika içinde bağlantılar kurulmaya ve bloklar indirilmeye başlanmaktadır. Bu zaman alıcı bir işlemdir. Ayrıca bilgisayarın sabit diskinde yaklaşık 8 Gigabyte'lık bir alanın kullanımı söz konusu olacaktır. Oluşturulan cüzdanın şifre ile korunarak işlemlere devam edilmesi gerekmektedir, çünkü şifre konulmayan sanal cüzdanların başka şahıslar tarafından kullanılması veya çalınması ihtimali her zaman mümkün olacaktır.¹¹ Böyle bir olay Avrupa'da yaşanmıştır. Avrupa'nın en büyük Bitcoin işlem merkezi olan Bitcoin İnternet Ödeme Sistemi'nin(BIPS) bilgisayar sistemine sızan hırsızlar, 1.295 Bitcoin'i çalmışlardır. Hırsızlığın yaşandığı dönem itibarıyla 1 Bitcoin'in değerinin 795,00 USD olduğu düşünüldüğünde çalınan varlığın 1 milyon USD civarında olduğu görülmüştür. BIPS, müşterilerine banka hesabına

benzer Bitcoin 'cüzdanları' açan bir şirket olarak faaliyet göstermekte ve Bitcoinlerini bu elektronik cüzdanlarda tutan müşteriler sanal paralarını gerçek para birimleriyle değiştirme olanağı bulmaktadırlar. Olay akabinde, ulusal para veya bankaların bu gibi saldırılara uğraması sonucunda merkezi otoritelerin aldığı sorumluluğun aksine BIPS şirketi sorumluluk almaktan kaçınmış, şirket yetkililerinden birisi yaptığı açıklamada: "İnternet Cüzdanları aynı gerçek cüzdanlar gibidir, içlerinde çok para taşımamak gerekir" şeklinde açıklama ile yetinmiştir.¹² Görüleceği üzere dijital para, volatibilesinin yanında çalınma riskiyle de karşı karşıya kalmakta, bu tehdit bahsedilen sanal paraların arkasında bir sorumlunun, otoritenin bulunmaması nedeniyle daha da korkulur bir hal almakta, nihayetinde hak kaybına uğrayanların hesap sorabilme, hak arayabilme yetisini dahi en başından elinden alan bir sistem halini almaktadır. Çünkü hali hazırda yüz bin kişiden fazla kullanıcının alım ve satımını gerçekleştirdiği bilinen Bitcoin işlemleri yasal bir düzlemde gerçekleşmemekle birlikte, birçok ülkede kullanılmasına rağmen kanuni olarak bir engel bulunmamaktadır. Bitcoin gibi sanal paraların bazı avantajlarını öne süren çevrelere karşı, başta kamu kuruluşları olmak üzere dezavantajları öne süren çevrelerin en çok üstünde durduğu olumsuzluklar ise şu şekildedir;

- Bitcoin işlemleri ve transferlerinin, tasarımı gereği geri dönüşsüz olması, hatalı işlemlere açık olması,
- Volatibilesinin yüksek olması nedeniyle güvenilmesi zor bir yatırım aracı olması,
- Oluşabilecek herhangi bir olumsuz durumda kişilerin hesap sorabileceği bir sahibinin bulunmaması ya da arkasında herhangi bir otoritenin bulunmaması,
- Hackerlara ve çalınmalara karşı savunmasız olması,
- Gözetim ve denetiminin olmaması,
- Yasadışı faaliyetlerde ödeme aracı olarak kullanıl-

⁹ Chicago Fed Letter, Bitcoin; A Primer by François R. Velde Senior Economist,

¹⁰ Açık kaynak kodlu yazılım, kaynak kodları herkese açık olan yazılımdır. Bunun anlamı, onun üzerinde herhangi bir değişiklik yaparak kendi sürümünüzü meydana getirebileceğinizdir.

¹¹ Kendime Yazılar. Mahfi Eğilmez 23.11.2013.

¹² http://www.cnbce.com/haber/dis-haber/Erişim_Tarihi_08.05.2014.

ma ihtimalinin yüksekliği nedeniyle devletlerin güvenliğine karşı bir tehdit unsuru oluşturması,

Şeklinde maddeleştirilebilmektedir. Bitcoin ve bunun gibi sanal paralar sunduğu kolaylıklar yanında, görüleceği üzere birçok olumsuz özellikleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle yasal bir zeminde işlemlere konu olmaması, devletlerin denetimi altında olmadığından bu sisteme mesafeli yaklaşımları, kontrol eden gücün belirsizliği nedeniyle kim veya kimlere hizmet ettiği bilinmemesi, bunların yanında kişilerin internette oluşturdukları sanal cüzdanlarda Bitcoin paralarını saklayabildikleri, bu cüzdanların oluşturulmasında kimlik bilgilerine ihtiyaç duyulmaması, bu nedenle art niyetli kişilerin kimliklerini gizli tutarak işlem yapabilmeleri, Bitcoin sisteminin yasal mecralardan iyice uzaklaşması sonucunu doğurmakta, dolayısıyla Bitcoin hakkındaki tereddütleri de derinleştirmektedir. Tüm bu gerçeklikler Bitcoin'in özellikle iki alanda riskli olabileceği sonucunu doğurmuştur. Bunlardan ilki Bitcoin ya da diğer sanal paraların uluslar arası ticarete ödeme aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağı ile karapara aklayıcıların bu gibi sistemleri sığınak olarak kullanıp kullanamayacaklarıdır.

2. BITCOİN VE TÜRKİYE'DEKİ YASAL DÜZENLEMELER

Bitcoinin herhangi bir merkez bankası tarafından basılmaması, denetlenememesi, bitcoin transferlerini gerçekleştiren tarafların ve transfer işlemlerinin nereden yapıldığının tespitinin nerede ise imkansız olması karşısında, devletlerin bu elektronik parayı tanıyıp tanımayacağı, sistemin kullanımının yasal yaptırımlara tabi tutulup tutulmayacağı merak edilmektedir. Bu aşamada ülkemizde, bitcoin sisteminin kullanılmasını yasaklayan yasal düzenleme olmakla birlikte, bu sistemi tanıyan ve kullanılmasını onaylayan bir düzenleme de bulunmamakta, yalnızca BDDK'nın 25 Kasım 2013 tarihli 2013/32 sayılı basın açıklaması bulunmaktadır. Bu basın açıklamasında; son dönemde bazı basın yayın kuruluşlarında

ve internette 'Bitcoin' hakkında çeşitli haberlerin çıktığından bahisle, 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanunda öngörülen yönetmeliklerin bir yıl içinde hazırlanıp, yürürlüğe konulacağı; Kanunun ikinci maddesinde; Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla, ödeme hizmetleri sunan ya da elektronik para ihraç eden ve bu Kanun kapsamında ihdas edilen ödeme veya elektronik para kuruluşu kategorisine dahil edilebilecek olan kuruluşlar, BDDK tarafından çıkarılacak yönetmelikler uyarınca bir yıl içinde BDDK'ya başvurarak gerekli izinleri almak ve uygulamalarını bu düzenlemelerde yer alan hükümlere uygun hale getirmek zorundadır hükmünün belirtildiği vurgulanarak, herhangi bir resmi ya da özel kuruluş tarafından ihraç edilmeyen ve karşılığı için güvence verilmeyen bir sanal para birimi olarak bilinen Bitcoin, mevcut yapısı ve işleyişi itibarıyla Kanun kapsamında elektronik para olarak değerlendirilmemekte, bu nedenle de söz konusu Kanun çerçevesinde gözetim ve denetimi mümkün görülmemektedir şeklinde ifade edilmektedir. Bu açıklamanın devamında, Bitcoin ve benzeri sanal paralar ile gerçekleştirilen işlemlerde tarafların kimliklerinin bilinmemesi, söz konusu sanal paraların yasadışı faaliyetlerde kullanılması için uygun bir ortam yarattığı belirtilmiştir. Ayrıca Bitcoin'in piyasa değerinin aşırı oynak olabilmesi, dijital cüzdanların çalınabilmesi, kaybolabilmesi ve sahiplerinin bilgileri dışında usulsüz olarak kullanılabilmesi gibi risklerin yanı sıra işlemlerin geri dönüşümlü olmasından dolayı operasyonel hatalardan ya da kötü niyetli satıcıların suistimalinden kaynaklı risklere de açık olduğuna değinilmiş, bu açıklamalarla kamuoyu Bitcoin konusunda bilgilendirilmekte ve uyarılmaktadır.

Konuya ilişkin yasal düzenleme bulunmadığından, mevcut mevzuatımızın bu sistem hakkında uygulanıp uygulanmayacağı tartışılması yerinde olacaktır. Ancak kanunla yasaklanmayan ve yaptırımı gösterilmeyen bir eylem veya faaliyetin icrası engellenemez ve yaptırıma da tabi tutulamaz.¹³ 6493

13 Prof. Dr. Ersan Şen. Bitcoin; Elektronik Para, <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1120849-bitcoin-elektronik-para-erişim-tarihi>; 06.03.2014.

sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanunun “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinde, elektronik para ihraç eden kuruluş tarafından kabul edilen fon karşılığı ihraç edilen, bu Kanunda tanımlanan ödeme işlemlerini gerçekleştirmek için kullanılan ve elektronik para ihraç eden kuruluş dışındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından da ödeme aracı olarak kabul edilen parasal değer, elektronik para olarak tanımlanmıştır. Aynı maddede elektronik para kuruluşu ise, elektronik para ihraç etme yetkisi verilen tüzel kişi olarak tanımlanmıştır. Elektronik para ihraç eden kuruluşlara ilişkin düzenlemeler, Kanunun 18 ve devamı maddelerinde yer almaktadır. Kanunun 18’nci maddesi uyarınca, bu kuruluşlar yalnızca anonim şirket olarak kurulabilecek, nakden ve her türlü muvazaadan arı ödenmiş sermayesi en az beş milyon Türk Lirası olacak, faaliyetlerini 5411 sayılı Bankacılık Kanununda tanımlanan bankalar aracılığıyla yürütecek ve maddede sayılan diğer şartları da yerine getirecektir. Görüleceği üzere Kanunun 18’nci ve devamı maddeleri Bitcoin sistemi ile taban tabana zıt yükümlülükleri hüküm altına almış, bu sistemlerin faaliyetlerini bankalar aracılığıyla yürütme zorunluluğunu getirmiş, dolayısıyla Bitcoin savunucularının merkezi bir otorite ya da aracı kuruluş olmaksızın işlem gerçekleştirebilme yönünde işlem yapabilme arzularına ket vurmuştur. Aynı zamanda BDDK’nın yaptığı açıklamalarda düşünüldüğünde Bitcoin’in ulusal mevzuatımıza göre elektronik para olarak tanımlanma ihtimali ortadan kalkmaktadır.

Kanunun 21’nci maddesinde, bu kuruluşların denetimine ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Buna göre Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, elektronik para kuruluşunun merkezinde, şubesinde, temsilcisinde veya dışarıdan hizmet aldığı diğer kuruluşlarda denetim yapmaya yetkili olacaktır. Kuruluş, bu denetimlerde Kurumun talep edeceği her türlü bilgi ve belge ile defterleri, gizli olsalar bile ibraz etmek ve incelemeye hazır tutmak zorundadır. Bu durumda yine Bitcoin sistemini denetime açmak anlamına gelecektir ki zaten sistem savunucularının da kendi açılarından pozitif olarak gördüğü ‘denetimsizlik’ avantajı, bu madde ile dezavantaja dönüşmüş olacaktır. Kanunun 26’nci maddesinin 3’ncü

fıkrasında, “Yurtiçi ve yurtdışı yetkili mercilerle denetime, bilgi paylaşımına ve diğer hususlara dair yapılacak iş birliğine ilişkin usul ve esaslar, sistem işleticileri için Bankaca; ödeme ve elektronik para kuruluşları için Kurulca ilgili tarafların görüşü alınmak suretiyle belirlenir.” denilmektedir. 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanunun gerekçesinde, elektronik paranın yaygınlaşması, merkez bankalarının para politikaları ile ödeme sistemlerine etkisi yanında ekonomik istikrarın sürdürülmesi bakımından önem taşıması nedenleriyle günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzenlemeler yapılması gerektiği açıklanmışsa da, bu Kanunun bitcoin sistemi hakkında uygulanamayacağı yorumlarına neden olacaktır. Kanunda yer verilen hükümler incelendiğinde, elektronik para kuruluşunun yüksek sermaye ile anonim şirket olarak kurulması gerektiği, elektronik paranın sadece izinli kuruluşlar tarafından üretilebileceği, bağımsız denetime tabi olduğu ve faaliyetini 5411 sayılı Bankacılık Kanununda öngörülen bankalar aracılığıyla yürüteceği anlaşılmaktadır. Bitcoin sistemi ise, bir kişi veya bir kurum tarafından değil, sisteme üye olan kullanıcılar tarafından kullanılmakta ve yönlendirilmektedir. Bitcoin sistemi, gerçek kimliği bilinmeyen bir kişi tarafından oluşturulan bir uygulamadır ve şu an Dünya üzerinde birçok insan tarafından kullanılmaktadır. Uygulamayı oluşturan kişi, bu uygulamanın yöneticisi konumunda değildir ve herhangi bir sorumluluğunun olmadığı görülmektedir. Uygulama, sisteme üye olan ve sistem üzerinden alışveriş gibi faaliyetler yürüten bireylerin gerçekleştirdiği işlemlerle kendiliğinden yürümektedir. Uygulamanın çalışma şekli gereğince, bir kişinin veya kurumun yönetiminde olması mümkün olmadığından, 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun hükümleri Bitcoin sistemi için tatbik edilemeyecektir. Ayrıca sistemin denetlenebilmesi için Bitcoin sisteminin merkezi yurtdışında veya yurtiçinde bulunan bir kuruluş olması gerekmektedir. Ancak sistem, bu şartları da taşımamaktadır.

Konuyu, 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak dü-

zenlenen Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar kapsamında da değerlendirecek olursak; 1567 sayılı Kanun, çerçeve kanun niteliğinde olup, Türk parasının korunmasına ilişkin esaslar ve yaptırımlar, 32 sayılı Karar ile düzenlenmiştir. 1567 sayılı Kanunda, bu Kanuna dayanılarak düzenlenen Bakanlar Kurulu Kararlarında yer alan hükümlere aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak yaptırımlar ve suçun konusu genel itibarıyla düzenlenmiş, yaptırım uygulanacak fiillerin tespiti ve bunlara ilişkin düzenleme yetkisi ise Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Anayasanın 38'nci maddesinin 3'ncü fıkrasına göre; "Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur". "Suçta ve cezada kanunilik" ilkesinin istisnasız bir şekilde uygulanması zorunluluk olup, yürütme organının düzenleyici işlemleri ile suç ve ceza ortaya koyulmaması gerekir. Bu kabul, "Suçta ve cezada kanunilik ilkesi" başlıklı Türk Ceza Kanunu'nun 2'nci maddesine de uygundur. Bununla birlikte uygulamada, cezanın yasa tarafından belirtilip de suçun tanımının yürütme organı ve idareye bırakıldığı, dayanağını Anayasa madde 38'in gerekçesinden alan açık suç normlarını görmekteyiz. Konuya bitcoin sistemi açısından baktığımızda, hem Kanunda ve hem de 32 sayılı Kararda bu sistemin uygulanmasına ilişkin elverişli bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Anılan düzenlemeler, temel olarak Türk parası, döviz, menkul kıymetler ve kıymetli eşyanın ithalinde ve ihracında uygulanacak usul ve esaslara ilişkindir.¹⁴

3. BİTCOİN ULUSLAR ARASI TİCARETTE ÖDEME ARACI OLARAK KABUL EDİLEBİLİR Mİ?

Uluslar arası ticaret, ticaret erbabına farklı vizyonlar sunmakla birlikte, farklı ülkelerde faaliyet gösteren alıcı ve satıcı taraflar açısından, bu farklı ülkelerin farklı regülasyonlara ve hukuk sistemlerine sahip olduğu düşünüldüğünde, ithalatçı ve ihracatçı tarafların birbirlerini yeterince tanımama ihtimali olduğundan, aralarında güven sorunu olabilmekte, bu sorun da uluslar arası ticaretin işleyişinde risk un-

suru olarak ortaya çıkmaktadır. Ticaretle uğraşanların ticari faaliyetlerini buldukları ülke sınırlarının ötesine taşıma isteği mevcutken, bu faaliyetlerini makul kabul edilebilecek risk düzeyinde gerçekleştirmek istemeleri de doğal olacaktır. Sınır ötesi ticari alım satımlarda ithalatçı için temel risk, sipariş edilen malların gelmemesi, yanlış gönderilmesi, eksik veya kusurlu olarak gönderilmiş olması veya ithal edilen eşyaların arzu edilen zamanda eline ulaşmaması olarak sıralanabilirken ihracatçı için temel risk, yapılan satış sonrası ödemenin yapılmamasıdır. Uluslar arası ticaretin önündeki en büyük engel olan güven sorunu dış ticarete kullanılan ödeme yöntemleri ile aşılmaktadır. Taraflar ödeme yöntemini kendi aralarında yapacakları anlaşmaya bağlı olarak belirlerken, bu ödeme yöntemlerinin bazıları daha çok alıcının, bazıları ise daha çok satıcının lehine sonuçlar doğurmaktadır. Ödeme yöntemleri içinde en sık kullanılanlar; peşin ödeme, mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme, kabul kredili ödeme ve akreditifli ödemedir.

Peşin ödeme (Cash payment/Advance payment/Prepayment); ithalatçının mal bedelini ihracatçıya fiili ihracattan önce ödediği ödeme şeklidir. Bu ödeme şeklinde ihracatçı herhangi bir risk üstlenmezken, risk ithalatçıya aittir. Peşin ihracat bedelleri, bankalar aracılığıyla havale şeklinde, ithalatçı veya ithalatçı adına hareket ettiğini tevsik eden üçüncü kişilerce çek veya efektif olarak ya da yurtdışından verilmiş olduğu ispatlanmış kredi kartı ile tahsil edilmektedir. Risk ithalatçı üzerindedir. Mal mukabili ödeme (Cash against goods); ithal edilen malın bedelinin ithalatçı tarafından mal teslim alındıktan sonra ödendiği yöntemdir. İhracatçı malı sevk ettikten sonra, sevkiyata ilişkin vesaiki doğrudan veya banka aracılığı ile ithalatçıya gönderir. Mal bedelinin ödenmeme riski olduğundan risk ihracatçı üstündedir. Vesaik mukabili ödeme (Cash against documents); ihracatçının ithalatçı ile yaptığı satış sözleşmesine uygun olarak malları sevk etmesinden sonra bunları temsil eden sevk vesaiklerinin, ödeme veya poliçe kabulü veya bono düzenlenmesi karşılığında

¹⁴ Prof. Dr. Ersan Şen. Bitcoin Elektronik Para. <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1120849-bitcoin-elektronik-para>. Erişim Tarihi: 06.03.2014.

banka aracılığı ile ithalatçıya teslimine imkan veren bir ödeme şeklidir. Vesaikler ithalatçıya ancak aracı bankanın ihraç bedelini tahsil etmesinden sonra verilmektedir. Kabul kredili ödeme (Acceptance credit); mal bedelinin belirlenen bir vadede ödenmesinin taahhüt edildiği ve bu ödemeye bir poliçenin araç olduğu ödeme şeklidir. Bu ödeme şeklinin uzantılarından kabul kredili akreditif yönteminde; uluslar arası kurallara ve mevzuata uygun olarak açılan akreditiflerde sevk belgelerinin, bu belgelerle birlikte sunulan poliçenin ithalatçının bankası veya muhabir bankaca kabulünü takiben serbest bırakılarak bedellerinin poliçe vadesinde ödenmesine imkan veren ödeme şeklidir. Kabul kredili ödemenin ikinci uzantısı olan kabul kredili vesaik mukabili ödemede; bankanın sevk belgelerini bu belgelerle ekli poliçenin ithalatçı tarafından kabulünü takiben ithalatçıya teslim etmesinden poliçe vadesinde mal bedelinin ihracatçıya ödendiği ödeme şeklidir. Kabul kredili ödemenin son uzantısı kabul kredili mal mukabili yöntemidir. Bu yöntemeye göre; ihraç edilen malın bedelinin, malın ithalatçı tarafından teslim alınması ve poliçeyi kabul etmesinden sonra poliçe vadesinde ödemenin gerçekleştiği ödeme şeklidir. En çok kullanılan ödeme yöntemlerinden sonuncusu olan akreditifli ödeme (Letter of credit) yönteminde; ithalatçının talep ve talimatı üzerine veya bizzat kendi adına işlem yapan bir bankanın akreditif şartlarına uyulması kaydıyla ve akreditifte şarta bağlanan vesaikin ibrazı karşılığında, ihracatçıya veya yetkili kıldığı bir bankaya ödeme işlemi yapılmasını öngören ödeme şeklidir. Akreditifler Milletlerarası Ticaret Odası'nın akreditifli ödemelerde yeknesaklığı temin etmek için yayınladığı " vesikalı krediler için yeknesak teamüller ve uygulamalar-UCP 500 broşüründe yer alan kurallar çerçevesinde açılmaktadır.

Uluslar arası ticarete kullanılan tüm ödeme şekillerinin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır, bunlardan ilki satılan mal bedellerinin konvertibl dövizlerle ödenmesi ile ödemelerin uluslar arası işlem yapan bankalar aracılığıyla yapılmasıdır. Bu ödeme şekillerinde öne çıkan diğer husus, mal bedellerinin

ödenmesi sürecinde, fiziki objelerin bir şekilde bu süreçte rol almasıdır. Örneğin peşin ödeme gereği yapılacak transferlerde, mal bedelleri banka aracılığıyla ilgisine gönderilecek, ödemenin yapıldığını gösteren transfer bildirim formu/banka dekontu transferi gerçekleştiren kişiler tarafından, mal bedelinin peşin olarak ödendiğini tevsik eder bir belge olarak, ithalat işlemlerine konu gümrük beyannamelerine ek olarak konulacaktır. Diğer ödeme türlerinde ortaya çıkan fiziki argümanlar; vesaik, poliçe, bono olarak sıralanabilmektedir. Uluslar arası ticaretin en büyük bölümünü ödeme yöntemlerinin oluşturduğu düşünüldüğünde, dijital para Bitcoin ya da diğer sanal paraların bu ödeme şekilleri bağlamında ödeme aracı olarak kullanılması mümkün müdür? Birkaç istisna dışında hali hazırda Bitcoin'in ödeme aracı olarak kullanılmasını engelleyen ne ulusal ne de uluslar arası bir düzenleme bulunmamaktadır. İlk olarak Çin'de Bitcoin yasaklanmış, ayrıca Çin yönetiminin Bitcoin kullanımını finansal işlemlerde yasaklamasının ardından e-ticaret devi Alibaba.com'da Bitcoin'i yasakladığını duyurmuştur. Şirketten yapılan açıklamada 14 Ocak 2014 tarihinden itibaren site üzerinden Bitcoin ile işlem yapılamayacağı belirtilmiştir. Bu yasaklama sadece Bitcoin ile de sınırlı kalmamış şirket Litecoin gibi diğer dijital para birimleri ile de işlem yapılmasını yasaklamıştır.¹⁵ Çin'i Rusya takip etmiş, Rusya'da da Bitcoin yasaklanmıştır. Rusya Merkez Bankası, Rusya'nın para biriminin Ruble olduğunu ve Bitcoin'in Rusya'da para birimi olarak kullanılamayacağını açıklamıştır. Rusya'nın Bitcoin'i yasaklamasının ardındaki sebebin, dijital para biriminin yasa dışı aktivitelerde sıkça kullanılması olarak lanse edilmiştir. Bitcoin sisteminin bu tarz aktivitelerin kanıtlanmasını zorlaştırdığı ve dijital para birimini suistimallere müsait kıldığı gerekçesiyle bu önleme başvurulduğu anlaşılmaktadır.¹⁶ Rusya'nın Bitcoin'i yasaklaması, ülkedeki hiçbir kamu veya eğitim kurumunun Bitcoin kabul etmeyeceği anlamına gelmektedir. Ülkemizde ise BDDK'nın 2013 Kasım ayında yaptığı basın açıklamasında kamuoyu Bitcoin konusunda uyarılmış, ancak resmi anlamda yasaklandığına ilişkin bugüne

¹⁵ <http://www.cnbc.com/haberler/dis-haber/alibaba-bitcoin-i-yasakladi> Erişim Tarihi 25.02.2014

¹⁶ <http://www.yenimesaj.com.tr/?haber,13004726/bitcoin-e-bir-yasak-daha> Erişim Tarihi 25.02.2014

kadar herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Dolayısıyla halen ülkemizde Bitcoin ya da diğer sanal paraların kullanımı mümkün görülmektedir. Bitcoin'in ülkelere göre hangi oranlarda kullanıldığına ilişkin bir açıklamada, sisteme ait internet sitelerinde yapılmış, yasaklamalardan önce Çin ve Rusya'da da Bitcoin kullanımının olduğuna değinilmiş, en yüksek kullanım oranının ise İsveç'te olduğu, sayıca en yüksek katılımın ise Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu sonucu çıkarılmıştır.¹⁷ Ülkemiz Bitcoin'e katılım oranlarında bu para birimini kullanan ülkeler arasında son sıralarda bulunmaktadır.

Yurtiçi alışverişlerde ya da transferlerde kullanılması dışında asıl önemli problem uluslar arası ticarete ortaya çıkacak gibi görünmektedir. Zira sınır ötesi ticaret yapan firmaların işlemleri ile internet üzerinden satış gerçekleştiren web sitelerin varlığı da düşünüldüğünde, sanal paralar ile yapılan transferlerinde izlenememesi gibi gerçeklikler ortadayken ülkelerin Bitcoin ve diğer sanal paralarla mücadele edeceği gibi bir varsayım pek de mümkün görünmemektedir. Uluslar arası ödemelerde ödeme şekli ve ödeme yapılacak döviz türü taraflar arasında yapılacak anlaşma neticesinde belirlendiğinden, tarafların döviz türünü Bitcoin olarak seçemeyeceğine dair yasal bir düzenleme birkaç ülke dışında bulunmamaktadır. Dış ticarete kullanılan ödeme şekillerinde para transferlerinin uluslar arası bankalar kanalıyla gönderilmesi gerekli olsa da, yasal olarak engellenmeyen dijital para transferleri birtakım yasadışı faaliyetlere zemin hazırlayacağından, gerek global ticarete, gerek ülkelerin içindeki ticari faaliyetlerde oluşacak suiistimallerde devletlere sorun çıkarmaya namzettir. Ancak uluslar arası banka kanalıyla transferlerin zorunlu olması dijital paralar ile eşya alışverişinin global anlamda ticaretine en büyük engeldir. Bitcoin veya diğer sanal paralar neden dış ticarete ödeme aracı olarak kullanılamaz?

• Taraflar yasal bir düzenleme veya engel olmadığını ileri sürerek, aralarında yaptıkları anlaşma ile ödeme yapılacak döviz türünü Bitcoin olarak belirlerlerse; Bitcoin transferlerinin en önemli özelliği olan, takip edilememe ve transfer sahiplerinin

kimliğinin tespit edilememesi nedeniyle, transferin gerçekte yapıp yapılmadığı konusunda ciddi şüpheler doğuracak, taraflar arasında dış ticaretin en önemli unsurlarından 'güven' unsuru sağlansa dahi, devletler açısından sanal paralar ile yapılan ticarete şüpheli yaklaşılması hatta katı bir yaklaşım olması sonucunu doğuracaktır.

• Bitcoin ile yapılan transfer tutarları da kimlik bilgileri gibi denetlenmekten ve belirlenirlikten uzak olduğu için, ticarete konu eşyalar için hesaplanması gereken vergiler hesaplanırken en önemli argümanlardan olan Gümrük Kıymetinin olduğundan düşük gösterilmesi, ya da ihraç edilecek eşyanın bedelinin olduğundan yüksek gösterilmesi gibi sorunlara gebe olabileceği varsayımı gündeme gelecektir.

• Transfer Bitcoin ile sağlansa ve kabul görse dahi, işlemlere esas teşkil edecek faturada gösterilmesi ve belirtilmesi mümkün olmayacaktır. İşleme konu Bitcoin karşılığı USD, Türk Lirası gibi para birimleri fatura ya da diğer belgelere yazılsa dahi, ne bankalarda böyle bir harekete rastlanacak, ne de tarafların hesaplarında USD, Türk Lirası ya da diğer ulusal para ile hareketin olmadığı sonucu çıkacaktır. Bu durum da zaten transferin kim tarafından kime yapıldığı hususu ile paralel olarak değerlendirilmesi gereken hususlardandır.

• Transferler Bitcoin sisteminde geri dönüşümsüz olarak yapılmaktadır, dolayısıyla hata, düzeltme, revize etme gibi müesseseler yok hükmündedir ve transfer bir kez yapılmışsa geri alınması imkansızdır.

• Transfer taraflarının kimliklerinin bilinmemesi gerçekleştirilen işlemlerde söz konusu sanal paraların yasadışı faaliyetlerde kullanılması için uygun bir ortam yaratmaktadır. Dolayısıyla bu transferle terörün finansmanı da dahil bir çok yasadışı faaliyete kaynaklık edebilecek potansiyele sahip olduğundan, hiçbir devlet takip edemediği bu sistemin işleyişine izin vermek istemeyecektir.

Bu gibi olumsuz senaryolar, genel olarak dijital para Bitcoin ve diğer sanal para sistemlerinin izlenebilirlik, denetlenebilirlik gibi kavramlardan uzak olma-

¹⁷ Bitcoin-tr.com. Bitcoin Haberleri. Bitcoin penetrasyonu. 27.10.2013 Tarihli. Erişim Tarihi 03.03.2014

sından kaynaklanmaktadır. Bu sistemlerin sahibinin ve kullanıcılarının belirsiz olmasından, devletlerin güvenliği açısından da birçok tereddüdü barındırdığından, uluslar arası ticaret şöyle dursun ulusal ticaret işlemlerinde kullanılması dahi ulusal ve uluslar arası yasal düzenlemelere tabi tutulmasını gerektirmekte aksi halde ödeme aracı olarak kullanılması ve kabul edilmesinin yasaklanması gerekmektedir.

4. BITCOİN KARAPARA AKLAYICILARIN YENİ SİĞİNAĞI OLABİLİR Mİ?

Bu bölüme kadar olan kısımda; Bitcoin'in nasıl üretildiği, nasıl alınıp satıldığı, uluslar arası ödemelerde kullanılıp kullanılmayacağı hususlarına değinilmiş, dijital paraların denetim mekanizmasından uzak yapısına ve yasal mecralara olabildiğince uzaklığı birtakım sorunları yarattığı varsayımına ulaşılmış olsa da, küresel anlamda en büyük riski, dijital paraların suçtan elde edilen gelirlerin (karapara) aklanması amacıyla kullanılıp kullanılmayacağıdır. Karapara aklayıcılarının temel amacı; yasal olmayan faaliyetlerden elde edilen gelirlerin yasal olarak elde edilmiş gibi mali sisteme sokulması, bir başka deyişle bu gelirlerin yasadışı faaliyetlerden elde edildiğinin gizlenmesidir. Bu şekilde; yapılacak muhtemel denetimlerde gerekli açıklamalar yapılabilecek, hatta elde edilen yasadışı gelirler, bu denetimlerin yapılmasını dahi gerektirmeyecek şekilde şüpheden uzak bir niteliğe kavuşturulacaktır.¹⁸ Suç gelirinin elde edilmesinde öncül suç olarak en çok karşılaşılan suçların, uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı, insan ticareti gibi faaliyetler olması ve bu faaliyetlerden elde edilen gelirin de çoğunlukla nakit olması, suçlular tarafından bu nakit değerlerin kaynağının gizlenmek istenmesi yada yasal sisteme sokularak kullanılabilir hale getirmek istenmesi ne-

ticesinde karapara aklama suçu ortaya çıkmaktadır. Belirli bir sayı vermek mümkün olmasa da, karapara aklamada çok çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Aklama yöntemleri ülkeden ülkeye, finansal sistemlerde kullanılan araçların çeşitliliğine göre değişmektedir.¹⁹ Kaldı ki aklama yöntemleri biraz da karapara aklayıcıların hayal gücü ve hareket yeteneğine bağlı olarak da değişebilmekte, literatüre giren aklama yöntemleri karapara aklayıcıların bu faaliyetleri gerçekleştirirken yakalanması veya bir şekilde tespit edilmesi neticesinde teorik bir zemine oturtulmaktadır. Bu yöntemlerden en dikkat çekenler; fonların ülke dışına fiziken çıkarılması, şirinler yöntemi²⁰, parçalama yöntemi, vergi cennetleri, paravan ya da hayali şirketler, oto-finans yöntemi, döviz büroları, kumarhane ve gazinolar, göstermelik şirketler, sahte fatura (hayali ihracat), internet bankacılığı, elektronik para vs. gibi yöntemlerdir.

Globalleşme ile birlikte suçlar ve suç örgütleri de uluslar arası nitelik kazanmış, bilişim teknolojisindeki gelişmeler, bu kişi ve örgütlerin elde ettiği suç gelirlerinin aklanmasını daha kolay, hızlı, düşük maliyetli bir faaliyet haline getirmiş,²¹ karapara aklayıcılara da yeni yeni araçlar sunmaktan geri kalmamıştır. Bilişim teknolojisinin suç örgütlerine sunduğu araçlardan en yenilerinden birisi de yukarıda bahsi geçen dijital paralardır. Dijital para denildiğinde de son dönemde en çok akıllara geleni Bitcoindir. Peki Bitcoin ya da diğer sanal paralar karapara aklayıcıların faaliyetlerinde nasıl bir rol üstlenmektedir?

- Bitcoin ile yapılan ödemelerin kim tarafından kimin lehine yapıldığı belirsizdir, dijital para savunucularınca finans hareketlerinin kısmen görülebildiği iddiası bulunsa da, bu finans hareketlerinin 'kimin' finans hareketleri olduğu soruları havada kalmaktadır,

¹⁸ www.masak.gov.tr Erişim Tarihi 01.03.2014

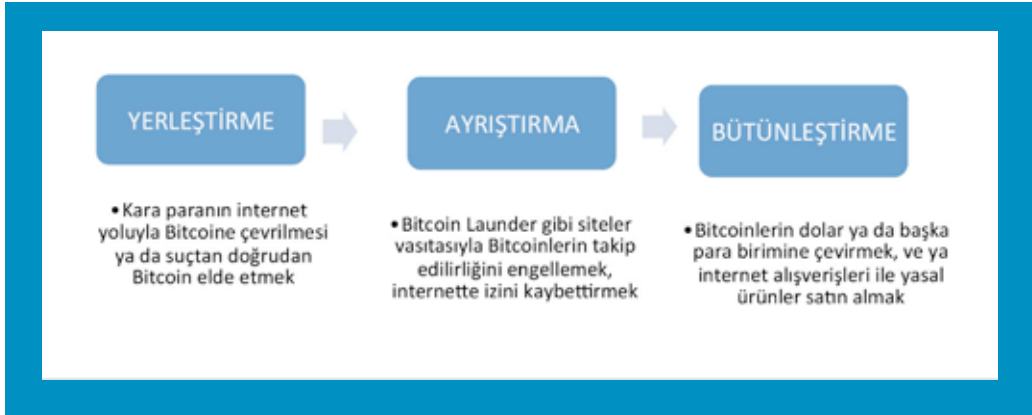
¹⁹ www.masak.gov.tr Erişim Tarihi 01.03.2014

²⁰ Tüm ülkelerde nakit işlemlerin bildirilmesini gerektiren belirli bir eşik değerinde transfer işlemlerinin, bu bildirim yükünden kurtulmak amacıyla eşik değerinin altında tutularak çok sayıda kişi (şirin/smurf) üzerinden gerçekleştirilerek bildirim yükümlülüğünden kurtulmasını sağlayan aklama yöntemidir.

²¹ Karaparanın Aklanmasıyla Mücadele Konusundaki Temel Uluslararası Metinler ve Oluşumlar. http://www.ekodialog.com/Makaleler/karapara_aklanma_mucadelesi.html Kaynak; Hasan AYKIN-Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi. Erişim Tarihi; 19.04.2014.

- Bitcoin ile yapılan transferlerin tutarının tespiti mümkün değildir,
- Sistem belli bir yere ait değildir, örneğin doların sahibi FED, Türk Lirası'nın sahibi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıdır. Ancak Bitcoin anonimdir ve sahibi-sahiplenicisi yoktur,
- Transferlerin hangi işlemler, hangi alışveriş ya da borç ilişkisi nedeniyle yapıldığı belirsizdir,
- Hemen hemen birçok hareket izlenemez, kontrol edilemez, denetlenemez,
- Alıcı, satıcı, mal hareketi, hareket nedeni gibi unsurların tespiti güç olduğundan, işlem sorumlusunun yakalanması zordur, hareketlere devlet otoritesince el konulamaz, müsadere edilemez,
- Tamamen bilgisayar üzerinden işlemler yürütüldüğü ve bir programlamaya dayalı olduğu için, bu programlara kimlerin erişim sağladığı tamamen muğlak bir durumdur. Dolayısıyla herhangi bir şahsın dijital cüzdanı dahi başka şahıslar ya da örgütlerce başka amaçlarla kullanılabilme ihtimaline açıktır.

Tüm bu unsurlar bir arada değerlendirildiğinde Bitcoin ya da diğer sanal paralar karapara aklayıcılar tarafından sığınak olarak kullanılabilir. Bu ihtimal hiç de küçümsenmeyecek kadar ciddi olduğundan, teorik anlamda dijital paranın da karapara aklama yöntemi olarak belirlenmesi kaçınılmazdır. Bitcoin vasıtasıyla aklama aşamalarında da görüleceği üzere dijital paranın üç farklı evreden geçtikten sonra kayıt dışı ekonomiye yani karapara kullanıcılarına araç olma durumu söz konusu olmaktadır(Tablo;2).

Tablo 2: Aklama Aşamaları

Resmi veya gayri resmi kaynaklarda karapara aklama yöntemleri arasında elektronik para sayılmış olsa da, ulusal ve uluslar arası mevzuat hükümleri gereğince Bitcoin ya da diğer sanal paralar elektronik para olarak kabul edilmemiş olduğundan, karapara aklamaya ilişkin konularda bu yöntem dahilinde incelenmesi mümkün görülmemektedir. Bitcoin'in yasadışı faaliyetlere ve karapara aklayıcılara sığınak olduğu konusunda en çarpıcı örneklerden birisi Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanmıştır. FBI tarafından yakalanan ve yasadışı hackerlık, uyuşturucu kaçakçılığı ve karapara aklama suçu işlediği iddia edilen Ross Ulbricht isimli bir şahıs, 'Silk Road' isimli bir internet alışveriş portalı üzerinden uyuşturucu satışı gerçekleştirmiş, işlemlerde ise Bitcoin ve Litecoin gibi dijital paraları kullanarak interneti ve sanal para sisteminde kendisini gizleyerek uzun süre bu işlemlere devam etmiş, elde ettiği geliri de aynı yöntemlerle aklamıştır. Bu yakalanmada en dikkat çeken husus Ulbricht'in işlemlerde gerçek kimliği ya da e-posta adresini kullanmamasına rağmen, başka bir paylaşımında gerçek kimliğini belirterek kendini ele vermesidir, yani bu şahıs başka bir mecrada gerçek kimliğini afişe etmemiş olarak işlemlere devam edebileceken, bir anlık hatası sayesinde yakalanmıştır. Bu da Bitcoin ve diğer sanal paraların hareketlerinin izlenemediği konusunda bir kez daha delil niteliğinde olmuş, bu sistemlerin yasadışı faaliyetlere ve karapara aklayıcılara önemli bir sığınak görevi gördüğü konusunda tereddütlere mahal bırakmamıştır.

Sonuç

İnternet aracılığıyla kullanılan, hiçbir merkezi otoriteye ya da aracı kuruma bağlı olmayan sanal bir para birimi olan bitcoin, gelişen her şeyi yakından takip eden suç dünyası aktörlerinin de ilgisini çekmektedir. Bitcoin'in spekülative bir araç olarak kullanılması, fişin kimin elinde olduğunun ve kim tarafından, nasıl yönetildiğinin bilinmemesi, devletlerin müdahalesi, denetime kapalı bir yapısının olması, kullanıcıların sanal paraları hangi faaliyetlerde kullandıklarının tespitinin zor olması gibi sorunlar bu sanal para biriminin önünde duran ve aşması gereken engeller olarak durmaktadır. Kime ait olduğu bilinmediği ve bir otorite tarafından izlenip denetlenmediği için Bitcoin ile açılmış hesapların dondurulması, el konulması gibi bir tehditle karşılaşması da söz konusu değildir. Kullanıcı kimlik bilgilerinin tespit edilemezliği ve işlem safahatının bir hayli zor oluşu sistemi, her türlü yasa dışı finansal transfer konusuna açık hale getirdiğinden, suç örgütlerinin genellikle kısa zamanda büyük miktarlarda gelir elde etme ve elde edilen büyük miktar paraları sisteme engaje etme ayrıca elde ettikleri kara paralarını aklama saikiyle hareket etme reflekslerine bir nevi açık kapı bırakmaktadır. İşte tamda bu noktada giderek yaygınlaşan Bitcoin kullanımı, özellikle henüz ülkemizde yaygın olmasa da kara para aklayıcılarına önemli bir sığınak olma aşamasındadır. Dünya genelinde bazı ülkelerde bitcoin ve bu gibi sanal paraların yasaklandığı da göz önüne alındığında, ulusal bazda yeterli ölçüde yasal düzenleme bulunmaması, mevcut mevzuatımızın bu sistem hakkında müeyyidelerde bulunmasını mümkün kılmamaktadır. Teknolojik gelişmelerin de son derece iyi takip edilebildiği günümüzde, henüz ülkemizde tam anlamıyla yaygın olmasa bile, insanların teknolojiye olan ilgisi ile yaygınlaşması muhtemel digital paralar ve bu paralarla yapılan işlemlere yönelik yasal düzenlemelere gidilmesinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- * Aklama Yöntemleri. Mali Suçları Araştırma Kurulu Resmi İnternet Sitesi. www.masak.gov.tr Erişim Tarihi 30.03.2014.
- * "Alibaba.com sitesi Bitcoin'i yasakladı" <http://www.cnbce.com/haberler/dis-haber/alibaba-bitcoin-i-yasakladi> Erişim Tarihi 25.02.2014.

- * Bankalararası Kart Merkezi Verileri, Kredi Kartı Kullanım Oranları. www.bkm.com.tr Erişim Tarihi 17.05.2014.
- * <https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Duyurular/Basin-Aciklamalari/12574-bitcoin-hk-basin-aciklamasi.pdf>. BDDK'nın 25.11.2013 Tarihli 2013/32 Sayılı Basın Açıklaması.
- * Bir milyon dolarlık bitcoin soygunu. <http://www.cnbce.com/haber/dis-haber> Erişim Tarihi 08.05.2014.
- * Bitcoin'e bir yasak daha. <http://www.yenimesaj.com.tr/?haber,13004726/bitcoin-e-bir-yasak-daha> Erişim Tarihi; 25.02.2014
- * Bitcoin piyasa değeri, Türk Lirası ve diğer ulusal paralar karşındaki değeri. www.bigpara.com, www.bitcoincharts.com, www.bitcoin-tr.com.
- * Bitcoin Penetrasyonu. Bitcoin Haberleri, [Bitcoin-tr.com](http://www.bitcoin-tr.com). Yayın tarihi; 27.10.2013 Erişim Tarihi: 03.03.2014.
- * Chicago Fed Letter, Bitcoin; A Primer; François R.Velde; Senior Economist. https://www.chicagofed.org/digital_assets/publications/chicago_fed_letter/2013/cfldecember2013_317.pdf. Erişim Tarihi; 18.04.2014.
- * EĞİLMEZ, Mahfi; Kendime Yazılar; Bitcoin; 23.11.2013; <http://www.mahfiyegilmez.com/2013/11/bitcoin.html>. Erişim Tarihi; 28.04.2014.
- * For Bitcoin, Secure Future Might Need Oversight (Güvenli Bir Gelecek İçin Bitcoin'e Gözetim Gerekebilir). Farhad Manjoo. New York Times. www.nytimes.com/2014/03/06/technology/personeltech/for-bitcoin-a-secure-future-might-require-traditional-trappings.html Erişim Tarihi; 24.05.2014.
- * Introduction to Bitcoin, What's The Bitcoin (Bitcoin'e bakış, Bitcoin nedir?) – video- [bitcoin.cbttuggets.com](http://www.bitcoin.cbttuggets.com) Erişim Tarihi; 25.05.2014.
- * Kararın Aklanmasıyla Mücadele Konusundaki Temel Uluslararası Metinler ve Oluşumlar. http://www.ekodialog.com/Makaleler/karapara_aklanma_mucadelesi.html Kaynak; Hasan AYKIN-Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi. Erişim Tarihi; 19.04.2014.
- * MİYİNAT, Mustafa Doç. Dr., DURAMAZ Selim Araş. Gör. Karapara Aklama Aracı Olarak Yeni Bir Mali Suç; Siber Aklama; 2013; Yönetim ve Ekonomi Dergisi; Cilt 20; Sayı 1.
- * ŞEN, Ersan. Prof. Dr.; Bitcoin;Elektronik Para; <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1120849-bitcoin-elektronikpara> Erişim Tarihi: 06.03.2014.
- * TUNCER, Pelin Neval; Elektronik Paranın Banknot Kullanımına Olası Etkileri; TCMB Uzmanlık Tezi; 2004.
- * T.C. Anayasası. Kanun No: 2709; Kabul Tarihi: 07.11.1982.
- * 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.Kabul Tarihi; 26.09.2004.
- * 6493 Sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun; Resmi Gazete 27.06.2013 (28690); Kabul Tarihi; 20.06.2013.
- * 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun.
- * 32 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karar.

²² How FBI caught Ross Ulbricht, alleged creator of criminal marketplace Silk Road.. <http://edition.cnn.com/2013/10/04/world/americas/silk-road-ross-ulbricht/> Erişim Tarihi:19.05.2014

TÜRK SERVET VERGİSİ SİSTEMİNE

Modern Bir Yaklaşım

Özet

Arapça kökenli bir kelime olan servet, değişik şekillerde yorumlanmakta ve farklı tanımlarda kullanılmaktadır. Dolayısıyla herkesçe tam olarak benimsenmiş ve ortak bir servet tanımı yoktur denilebilir. Ayrıca servet vergisi kavramının bir üst kavram olması, uygulamada onun altında bazı servet vergilerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Çeşitli servet vergilerinin ortaya çıkması da, bu vergilerin çeşitli kıstaslar dikkate alınarak sınıflandırılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de servet üzerinden alınmış birçok vergi olmasına karşın günümüzde modern servet vergileri diyebileceğimiz üç servet vergisi uygulanmaktadır.

Bu çalışmada, servet üzerinden alınan vergilerin tarihi gelişimine değinildikten sonra bir defaya mahsus olmak üzere alınan varlık vergisi incelenmiş ve modern servet vergileri kapsamında ele alınan servet vergileri ve bu vergilerin tarife yapıları değerlendirilerek bu vergiler hakkında önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Servet, Motorlu Taşıtlar Vergisi, Emlak Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi

Jel Sınıflandırması: E62, H71, K34

Abstract

Which is a word of Arabic origin, fortune, interpreted in different ways and different definitions used. Therefore, there is no universally called fully adopted and a common definition of wealth. In addition to the main concept of the concept of wealth tax, wealth tax has resulted in some of practice under its.

The emergence of a variety of wealth tax, these tax revealed the necessity of taking into account the classification of the various criteria. In this regard, there are many tax taken out of wealth, but nowadays be called a modern wealth taxes three wealth tax is applied.

In this study, after a description of the historical development of taxes on wealth, taken to be a one-off wealth tax investigated and dealt with within the scope of modern wealth taxes, wealth taxes, and these taxes are taxes assessed on tariff structures made some recommendations.

Keywords: Wealth, Motor Vehicle Tax, Property Tax, Inheritance and Transion Tax,

Jel Classification: E62, H71, K34

¹ Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, ersanoz@pau.edu.tr.

² Adnan Menderes Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü, huseyin.kutbay@adu.edu.tr.

³ Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, dbuzkiran@adu.edu.tr.

Giriş

Servet vergilerinin devlete gelir sağlamanın ötesinde, toplum içindeki mali dengesizliği düzeltme, vergilemede adalet ve eşitliği sağlama, gelir ve harca vergilerini tamamlama, kontrol etme ve servet verimliliğini artırarak ekonomik etkinliği sağlamak gibi sosyal işlevleri de bulunmaktadır.

Günümüzde servet vergileri, ülkeden ülkeye ve zaman içinde önemli farklılıklar göstererek uygulanmasına rağmen, bütün servet vergilerinin ortak niteliği; bireylerin iktisadi faaliyetlerini değil, çeşitli iktisadi faaliyetlere sahip olma durumunu, yani serveti vergilendirmeye tabi kılmaya çalışmasıdır. Çünkü bireylerin sürdürdüğü yaşama standardı sadece yıllık gelirinden kaynaklanmayıp, sahip olduğu varlıkların değerinden de etkilenen bir yapıya sahiptir ve fırsat eşitliğini de gölgeleyen bu durum bazı zamanlarda politik müdahaleleri de gerekli kılabilir.

Bu çalışmada, öncelikle servet, servet vergisi ve yanlışlıkların bileşkesi olan varlık vergisi hakkında teorik bilgilere yer verilecektir. Daha sonra ise modern servet vergileri kapsamında ele alınan veraset ve intikal vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ve emlak vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki paylarına değinildikten sonra bu vergiler için öneriler de sunulacaktır.

1. SERVET VE SERVET VERGİSİ KAVRAMLARI

Arapça kökenli bir kelime olan servet, değişik şekillerde yorumlanmakta ve farklı tanımlarda kullanılmaktadır. Dolayısıyla herkesçe tam olarak benimsenmiş ortak bir servet tanımı yoktur denilebilir (Kızılot, 1983: 445). Ancak genel anlamda servet, bir gerçek veya tüzel kişinin belirli bir zamanda sahip olduğu aktifte bulunan menkul mallar ile stokta bulunan gayrimenkullerin bir bütünü olup para ile ifade edilebilen bütün ekonomik değerleri kapsamaktadır (Bilici ve Bilici, 2011: 181). Servet vergisi ise; gerçek

ve tüzel kişilerin belirli bir zamanda sahip oldukları servete giren her çeşit menkul ve gayrimenkul mallar ile para ve alacakların tamamını veya bir kısmını değerleri üzerinden vergilendiren dolaysız vergidir şeklinde tanımlanabilir (Turhan, 1998: 170).

Servet üzerinden yıllık olarak alınan servet vergilerinin bütün şekillerinde; bir taraftan devletin finansal ihtiyaçlarını giderme isteği, diğer taraftan yatay ve dikey vergi eşitliğini sağlayıcı yönde etkili olma düşüncesi yatmaktadır. Servet vergilemesi ile vergileme kapasitesi bulunan mükelleflerin eşit işlem görmeleri amaçlanmaktadır. Servet vergileri, birey tarafından herhangi bir servete sahiplik ya da servetin el değişmesi dolayısıyla alınan bir grup vergiden oluşmaktadır (Akdoğan, 2009: 263-264).

1.1. Servet Vergilerinin İçeriği ve Önemi

Devlet topluma sunacağı hizmetleri yerine getirmek için belirli mali kaynaklara ihtiyaç duyar. Bu mali kaynaklar içinde kamu finansmanını sağlayan en aktif ve en geniş paya sahip olan unsur hiç şüphesiz gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınan vergilerdir.

Geçmişten günümüze vergiler hükümdar ve hükümetlerce birçok alanda denge unsuru olarak kullanılmışlardır. Bu unsur önceleri vergilerin mali fonksiyonu olarak ön plandayken müdahaleci devlet anlayışının gelişmesiyle birlikte mali amaçların dışında, ekonomik ve sosyal fonksiyonu olarak da uygulanmıştır. Vergilemenin sosyal fonksiyonu özellikle piyasa mekanizmasının gerçekleştirmediği adil gelir ve servet dağılımının sağlanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Piyasa ekonomisi kuralına göre gerçekleşen gelir ve servet dağılımı her zaman adil olamamaktadır. Bu nedenle devletin gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikleri gidermek üzere piyasaya müdahale etmesi gerekebilmektedir. Çünkü adil ve dengeli bir gelir ve servet dağılımının gerçekleştirilmesi sosyal devlet anlayışının bir gereğidir (Aksoy, 1998: 174).

Servet üzerinden alınan vergiler çok eskilere dayanmaktadır. Servet çok yönlü bir kavram olduğundan servet üzerinden alınan vergiler de bir ülkeden diğerine önemli sayılabilecek farklılıklar göstermektedir. Çünkü servet vergilerinin asıl amacının mali olmayıp sosyal olması, her ülkenin iktisadi ve sosyal düzeninin gerek ve hedeflerine göre servet vergilerinin de farklı şekillere bürünmesine yol açmıştır. Piyasa ekonomisi üzerindeki bir ülkede mülkiyeti kısıtlamaya yönelmiş amaçları gerçekleştirecek en etkin araçlar kamulaştırma ve servet vergileridir. Bu iki yöntem genellikle birbirinin tamamlayıcısı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle servet vergileri, gelir vergilerinden farklı olarak gelir getirmeyen iktidar potansiyelini de vergilendirmektedir (Edizdoğan ve diğerleri, 2007: 224) .

Ülkeden ülkeye ve zaman içinde önemli sayılabilecek farklılıklar gösteren servet vergilerinin ortak niteliği; kişilerin iktisadi faaliyetlerini değil, çeşitli iktisadi varlıklara sahip olma durumu, yani serveti yükümlü kılmasıdır (Turhan, 1998: 170).

Önceleri servet vergileri eski mali sistemler içinde geniş ve önemli bir paya sahip iken zamanla vergi gelirleri içerisinde yeri daralarak önemini yitirmiştir. İktisadi gelişmeyle birlikte servetin bir unsuru olan mülkiyet siyasi hayatın temeli olarak düşünülürken, sermayenin korunmasını sağlayacak olan tasarrufunda büyük faziletleri olarak kabul edilmekteydi. Bu nedenle, servet veya sermaye vergilerinin sermayeyi azaltacağı ve dolayısıyla üretimi baltalayacağı kuşkusuz taşımaktaydı. Bu hal özellikle vergi tekniği bakımından, gelir vergisi üzerindeki uygulama ve denetimlerin daha fazla gelişmesiyle buna karşılık genellikle servet veya sermayenin belirlenmesi ve saptanması sorunlarının arka planda kalmasıyla sonuçlanmıştır (Tuncer, 1963: 157).

Ne var ki vergi adaletini sağlamak açısından gelir ve harcamalar üzerinden alınan vergilerin yanında serveti de vergilemek elzemdir. Özellikle modern gelir

vergilerinin yanında servet vergileri hala muhafaza edilerek gelir vergilerinin kontrolü de sağlanabilmektedir. Bir vergi sistemi, servet unsurlarının da vergilenmesiyle ancak tamamlanabilir. Servet vergilerinin günümüzde bir kontrol aracı olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Ancak servet vergileri devletin mali ve ekonomik amaçlarını gerçekleştirmekten öte toplum içinde yaşayan bireylerin çok keskin servet farklılıklarını ortadan kaldırmak üzere öncelikle sosyal amaç güden vergiler olması bakımından önemlidir.

1.2. Servet Vergisinde Yanlışlıkların Bileşkesi: Varlık Vergisi

Türk vergi tarihinin en çok tartışma yaratan konularından biri ve belki de birincisi, 1942 yılının sonlarında yürürlüğe giren varlık vergisi hakkında kanun ve uygulamasıdır. Söz konusu kanun önemli ölçüde, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ciddi ekonomik olumsuzlukların bir sonucudur. Nitekim o tarihlerde, pek çok ülkede benzeri vergiler uygulanmıştır. Yine de içinde bulunulan koşullar, varlık vergisi kanunu ile yapılan hataları mazur göstermez. Olağanüstü dönemlerde, olağanüstü kazançların doğması ve bu durumun olağanüstü vergileri gündeme getirmesi doğaldır, hatta gereklidir. Varlık vergisi de bu ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak olağanüstü vergilerinde tabi olacağı kurallar vardır. Oysa varlık vergisi, sadece olağandışı değil aynı zamanda kuraldışı bir vergidir (Küsmenoğlu, 2010: 186-187).

Vergi sistemlerinin tarihi süreç içerisinde çok farklı isim ve uygulama biçimleri olabilmıştır. Bunların kimisi doğru kimisi ise yanlış uygulamalar olarak yerini almıştır. İşte varlık vergisi de Türk Vergi Sisteminde uygulanma şansı bulmuş bir vergidir. Ancak bu vergi yaklaşık on altı aylık bir süre uygulanmasına rağmen, sebep olduğu iktisadi, siyasi ve kültürel etkileri dolayısıyla hem uygulandığı dönemde hem de günümüzde tartışma ve araştırmaların yapıldığı bir vergi türüdür (Karabulut, 2005: 325).

Kanun her il ve ilçe merkezinde kimin ne kadar vergi ödeyeceğini belirleyecek servet tespit komisyonları kurulmasını, komisyon kararlarının nihai ve kati olmasını, vergi ödeme süresinin 15 gün olmasını, bu süre içinde tahakkuk eden vergiyi ödemeyenlerin mallarının haczedilerek icra yoluyla satılmasını, buna rağmen borcunu ödeyemeyen mükelleflerin borçlarını “bedenen çalıştırarak ödetmek” amacıyla çalışma kamplarına gönderilmesini öngörüyordu (<http://onlinestar.blogcu.com/varlik-vergisi-nedir/7985250>).

Varlık vergisi zenginlere yönelik özellikle de savaş döneminde zenginleşenlere yönelik bir uygulama olarak ortaya çıkmasına rağmen verginin tespiti ve uygulaması sürecinde bu kapsamın dışına çıkmıştır. Varlık vergisi, gayrimüslimlerin en yoksul kesimi olan seyyar satıcılar, işçiler, hademeler ve şoförler gibi meslek gruplarından 26 bin kişiye de uygulanmıştır (Ergeç, 2005: 39).

Gayrimüslimlerin düşük gelirli meslek gruplarına uygulanan bu vergiden aynı meslek gruplarında çalışan Müslüman mükellefler herhangi bir yasal dayanağı bulunmasa da muaf tutulmuşlardır. Bunun yanı sıra, düşük gelirli gayrimüslim çalışanlara uygulanan verginin, aldıkları maaş ve ücretin (aldığı maaş/ücret 1-100 TL arası olan mükellefin vergisi 500 TL) çok üzerinde (yaklaşık 5 katı) olması nedeniyle subjektif unsurları göz ardı ederek, ödeme gücü ilkesini de dikkate almamıştır. Çünkü Varlık Vergisi uygulaması sırasında mükelleflerin servetleri belirlenirken, idarenin elindeki bilgiler son derece sınırlı olduğundan, matrah takdirleri herhangi bir envantere dayanarak değil, söylentilerden hareketle ve ağırlıklı olarak karine usulüne göre yapılmıştır (Bakkal, 2003: 104).

Varlık Vergisi'nin yasal tahsilât süresi bir ay olup üç devreden oluşmaktadır. I. dönem; ilk 15 günlük normal devre, II. dönem; verginin %1 cezalı yatırılacağı

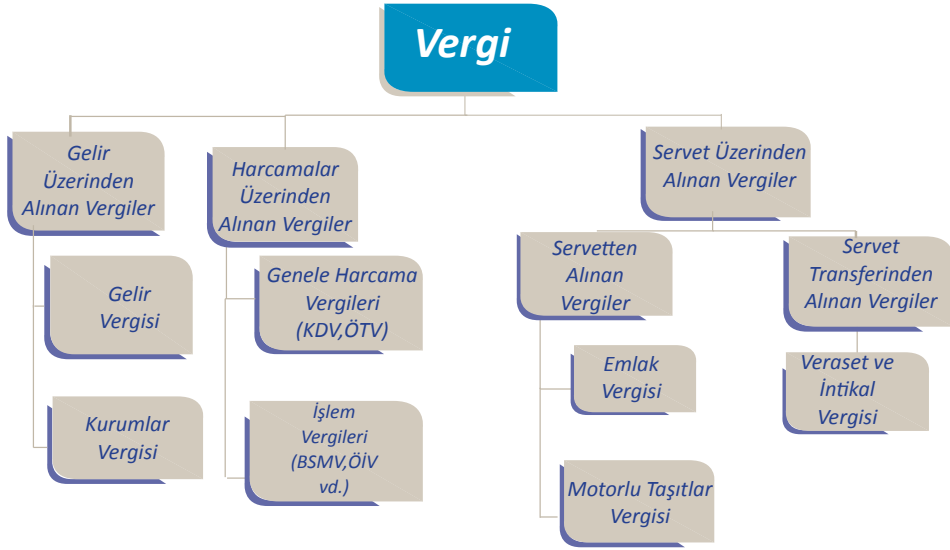
1. hafta, III. dönem ise verginin %2 cezalı yatırılacağı 2. haftadır (Yel, 2009: 133). Vergisini bir ay içinde ödemeyen mükelleflerin vergilerini çalışarak ödemeleri amacıyla çalışma yerlerine sevke başlama uygulaması doğrultusunda, tümü İstanbullu gayrimüslimlerden oluşan 32 kişilik ilk kafiye 27 Ocak 1943'te Aşkale'ye gönderilmiştir (Aksanyar ve Biçer, 2008: 389).

1943 yılı Şubat ve Eylül ayları arasında, İstanbul'da toplam 1869 kişi polis marifeti ile evlerinden alınarak Sirkeci/Demirkapı'daki toplanma merkezlerine getirilmiştir. Bu mükelleflerden 1229 kişi, çalışmak üzere önce Aşkale'ye yollanmış, geri kalan 640 kişi ise, vergi borcunu Sirkeci'de beklerken veya çalışma yerine yollandıktan sonra ödemişlerdir. Çalışma yeri olan Aşkale'de ise, 21 kişi borçlu olarak ölmüştür. 8 Ağustos 1943 günü Aşkale'de çalışan yaklaşık 900 kişi yük vagonlarına konarak Eskişehir- Sivrihisar'a yollanmıştır. Mükelleflerin çalışma yerlerinin değiştirilmesi, Eskişehir'in İstanbul'a daha yakın olduğu mantığından hareketle, yabancı diplomatlar tarafından varlık vergisi uygulamasında bir yumuşama olarak yorumlanmıştır (http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/kamu-maliyesi/varlik-vergisi.pdf).

Varlık Vergisi yaklaşık on altı ay yürürlükte kaldıktan sonra 15 Mart 1944 tarihinde kabul edilen 4530 sayılı “Varlık Vergisi Bakayasının Terkinine Dair Kanun” gereğince tasfiye edilmiştir. Bu kanunla o güne kadar tarh edilip de tahsil edilemeyen vergiler de silinmiştir (Yel, 2009: 169).

2. MODERN SERVET VERGİLERİ

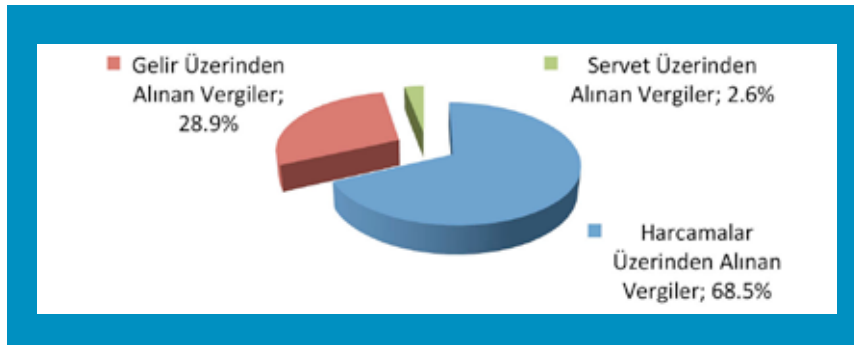
Türk vergi sistemini oluşturan vergileri, aşağıdaki şemada da görüldüğü gibi, konusunu oluşturan kaynaklara bağlı olarak üç ana başlık altında irdelemek mümkündür.

Şekil 1: Türk Vergi Sistemini Oluşturan Vergiler

Şekil 1’de de görüldüğü gibi vergiler gelir, harcamalar ve servet üzerinden alınan vergiler olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

Günümüzde belli başlı vergi kaynaklarından biri gelirlerdir. Vergi sistemimizde, gerçek kişilerin elde ettiği gelirler, gelir vergisine; tüzel kişilerin elde ettiği gelirler ise, kurumlar vergisine tabi kılınmıştır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler kişilerin ödeme güçlerini gösteriyor olması sebebiyle, önemli bir vergileme kaynağıdır. Katma Değer Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Özel Tüketim Vergisi başlıca harcama vergilerindedir. Vergi ödeme gücünün bir diğer göstergesi de servettir. Günümüzde de uygulanmakta olan, Veraset ve İntikal Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Emlak Vergisi birer servet vergisidir.

2013 yılı itibariyle gelir, harcamalar ve servet üzerinden alınan (emlak vergisi hariç) vergilerin toplamı 305.811 milyon TL’dir. Bu miktarın 88.376 milyon TL’si gelir üzerinden, 209.458 milyon TL’si harcamalar üzerinden ve 7.977 milyon TL’si servet üzerinden alınmaktadır (<http://www.gib.gov.tr>). Bu veriler dikkate alındığında vergi ödeme gücünün göstergesi olan gelir, harcama ve servet üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki oranlarını aşağıdaki şekil 2’de görmek mümkündür.

Şekil 2: Gelir, Harcama ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Gelirlerine Oranı (2013)

Kaynak:<http://www.gib.gov.tr> adresinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Gelir, harcama ve servet üzerinden alınan vergi yüzdeleri dikkate alındığında en düşük oran (%2,6) servet üzerinden alınan vergilerden alınmaktadır. Ancak bu vergiler her ne kadar pay olarak düşük bir orana sahip olsa da vergi adaleti açısından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü servet vergileri devletin mali ve ekonomik amaçlarını gerçekleştirmekten öte toplum içinde yaşayan bireylerin çok keskin servet farklılıklarını ortadan kaldırmak üzere öncelikle sosyal amaç güden vergiler olarak uygulanmaktadır. Servet vergisini bir diğer işlevi, gelir vergisi ve vergi kaçakçılığının önlenmesi adına bir sigorta görevi görmesidir. Yani otomatik olarak bir kontrol mekanizması işlemiş olmaktadır.

2.1. Veraset ve İntikal Vergisi

Modern vergi sistemlerinde, servet dağılımını düzeltmenin bir aracı olarak önemli bir fonksiyonu olan veraset ve intikal vergileri, veraset yoluyla, diğer bir ifade ile ölüme bağlı olarak bir kişiden diğer bir kişiye intikal eden her türlü menkul ve gayrimenkul mallar ile ölüm olayı dışında, yaşayanlar arasında herhangi bir şekilde bir kişiden diğer kişiye karşılıksız olarak intikal eden malları vergilendiren ve yapı olarak iki ayrı vergiden oluşan bir servet vergisi tipidir (Gönül, 2008: 25).

Türk bütçesinde veraset ve intikal vergisinin toplam servet vergisi gelirleri içindeki payı çok düşüktür. Yıllar içinde ortalama oran %1- %3 civarında seyrede gelmiştir. Ancak nisbi önemsizliğine karşın bu verginin alınması, ödeme gücü ile açıklanabilir. Şöyle ki; kişilerin ivazsız yollardan iktisapları, onların mal varlığında, dolayısıyla ödeme güçlerinde bir artış meydana getirir. Bunun sonucunda devlet servetteki çoğalma nedeniyle ortaya çıkan ödeme gücü artışını yükümlendirebilmektedir (Öncel ve diğerleri, 2010: 371).

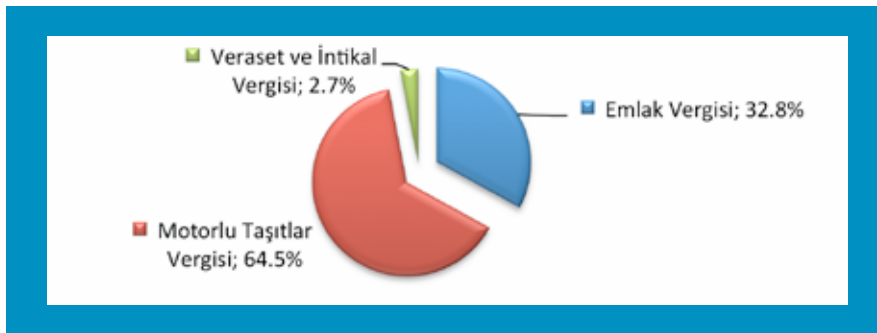
2.1.1. Veraset ve İntikal Vergisi İçin Öneriler

Sürekli büyüme hedefi içinde ve sermaye birikimine odaklı piyasa ekonomisinde ortaya çıkan gelir dağılımı adaletsizliğini çeşitli maliye politikası araçlarıyla iyileştirme imkânı bulunmaktadır. Bunlardan biri olan verasetin vergilenmesi ise hasılat düşüklüğü, işlem maliyetinin yüksekliği gibi nedenlerle yani verimsizlik gerekçesiyle eleştirilmektedir. Söz konusu eleştirilerin haklı yönleri olsa bile bu durum veraseti vergilemeyi daha da önemlisi gelir ve servet dağılımını iyileştirmedeki sınırlı araçlardan birini ortadan kaldırmayı gerektirmemektedir (Kılıçaslan, 2011: 341).

Mali amaçtan ziyade sosyal amaç için uygulanan emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ve veraset ve intikal vergisinin toplam servet üzerinden alınan vergiler içindeki paylarını inceleyerek de veraset ve intikal vergisinin hasılat düşüklüğü gözlemlenebilir. Örneğin; 2013 yılı servet üzerinden alınan vergilerin toplamı 11.867 milyon TL'dir. Bu miktarın 3.890 milyon TL'si emlak vergisinden, 7.659 milyon TL'si motorlu taşıtlar vergisinden ve 318 milyon TL'si veraset ve intikal vergisinden alınmaktadır (<http://www.kalkinma.gov.tr> ve <http://www.gib.gov.tr> adreslerinden derlenmiştir).

Servet üzerinden alınan vergilerin yüzdelerinin dilimlerini aşağıdaki şekil 3'de görmek mümkündür.

Şekil 3: Servet Üzerinden Alınan Vergilerin Yüzdelerinin Dilimleri (2013)

Kaynak: <http://www.kalkinma.gov.tr> ve <http://www.gib.gov.tr> adreslerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 3’de görüldüğü gibi servet üzerinden alınan vergilerden en düşük pay %2,7’lik payla veraset ve intikal vergisinden alınmaktadır. Ancak söz konusu vergiyi %2,7’lik bir paya sahip olduğu için kaldırmak sorundan kaçınmak anlamına gelmektedir. Bunun yerine sorunun çözülmesine yönelik önerilerin getirilmesi daha adil ve tutarlı olacaktır.

Dünya uygulamalarına bakıldığında veraset ve intikal vergisi başlıca iki şekilde uygulanmaktadır. Birinci şekilde vergi; tereke üzerinden, bir başka deyişle henüz miras hisseleri halinde bölünmeden ölen bir kişinin bıraktığı malvarlığının tümü üzerinden alınmaktadır. Tereke vergisi denilen bu vergileme şeklinde, mirasçılardan ölen kişi ile olan akrabalık dereceleri, kişisel ve ailevi durumları göz önünde bulundurulmamaktadır. Bu nedenle tereke vergisi genellikle tek oranlı ve objektif nitelikte bir servet vergisidir. İkinci şekilde ise vergi; bir bütün olarak terekeden veya ölenin tüm mal varlıklarının toplam değeri üzerinden değil, mirasçılara intikal eden paylar üzerinden alınmaktadır. Miras payı vergisinin büyük ölçüde subjektif olduğu söylenebilir. Çünkü tereke vergisinin aksine, mirası elde edenin kendi servet durumu, miras bırakan ile olan akrabalık derecesi ve miras payının tutarı gibi faktörler göz önünde bulundurulmakta ve güçlü bir artan oranlılık uygulanmaktadır (Turhan, 1998: 184-185).

ABD ve İngiltere’de mirasçıların sayısı veya ölen kişiye yakınlık dereceleri dikkate alınmaksızın ölen kişinin toplam malvarlığı üzerinden alınan tereke vergisi uygulanmaktadır. Ölen kişi ile mirasçı arasındaki yakınlık derecesine bağlı olarak değişik vergi oranlarının ve istisna tutarlarının uygulandığı ve her bir mirasçının sadece aldığı pay üzerinden vergilendirildiği miras payı yaklaşımı ise İngiltere dışındaki çoğu Avrupa ülkesinde uygulanmaktadır (Çiçek ve Çiçek, 2008: 150). Ülkemizdeki mevcut durum bu kategori içinde yer almaktadır.

Türkiye’de yapılacak yeni bir düzenlemeyle Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu’ndaki istisna tutarları sadece mirasçıların aldığı paya göre değil İngiltere’de ve ABD’de olduğu gibi terekenin tümü üzerinden değerlendirilebilir. Bu şekilde hem bir kişide birikmiş olan servetin vergilendirilmesi söz konusu olur hem de veraset ve intikal vergisi uygulamasında adalet temin edilmiş olur. Çünkü uygulamada daha fazla servetin çok sayıda mirasçıya pay edilmesiyle istisna sınırları içinde kalması mümkün olurken daha az olan servetin az sayıda mirasçıya pay edilmesi sonucu istisna sınırlarını aşması söz konusu olabilmektedir.

Diğer bir öneriyi ise Türkiye’de uygulanan veraset ve intikal vergisi ile Almanya’da uygulanan veraset ve intikal vergisini karşılaştırarak yapmak mümkündür. Bu bağlamda Türkiye’de 2014 yılı için uygulanan veraset ve intikal vergisi oran ve matrahları aşağıdaki Tablo 1’de görüldüğü gibidir.

Tablo 1: Veraset ve İntikal Vergisinde Vergi Tarifesi (2014 Yılı İçin)

Matrah	Veraset yoluyla intikallerde vergi oranı (%)		
İlk 190.000 tl için	1	10	5
Sonra gelen 440.000 tl için	3	15	7,5
Sonra gelen 970.000 tl için	5	20	10
Sonra gelen 1.800.000 tl için	7	25	12,5
Matrahın 1.400.000 tl’ yi aşan bölümü için	10	30	15

Kaynak: 43 Seri No’lu Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu Genel Tebliği, Resmi Gazete No: 28867, 30.12.2013.

Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere veraset yoluyla intikallerde matrah dilimlerine uygulanacak vergi oranları, %1, %3, %5, %7 ve %10, veraset dışındaki karşılıksız intikallerde %10, %15, %20, %25 ve %30'dur. Bunun dışında bir kişiye anne, baba, eş ve çocuklarından karşılıksız mal intikali halinde ise vergi, karşılıksız intikallere ait tarifedeki oranların yarısı uygulanarak hesaplanmaktadır.

Almanya'da Türkiye'deki vergi tarifesine benzer bir tarife bulunmaktadır. Bir başka deyişle, Almanya'da da çifte artan oranlı bir vergi tarifesiyle bu verginin mükellefleri vergilendirilmektedir. Ancak Türkiye'deki uygulamadan önemli bir farkı bulunmaktadır ki buda, çifte artan oranlılığın intikalin veraset veya başka yollarla olması ile değil, ölen kişiye yakınlık derecesine bağlı olmasıdır. Aşağıdaki Tablo 2'de Almanya'da uygulanan 2014 yılı veraset ve intikal vergisi tarifelerini görmek mümkündür.

Tablo 16: Almanya'da Veraset ve İntikal Vergisi Tarifesi (2014)

Matrah	1.Sınıf ⁴ Vergi Oranı (yüzde)	2.Sınıf ⁵ Vergi Oranı (yüzde)	3.Sınıf ⁶ Vergi Oranı (yüzde)
Upto €75,000	7	1515	30
€300,000- €600,000	11	20	30
€300,000- €600,000	15	25	30
€600,000- €6.000.000	19	30	30
€6.000.000- €13.000.000	23	35	50
€13.000.000- €26.000.000	27	40	50
Over €26.000.000	30	43	50

Kaynak:<http://www.globalpropertyguide.com/Europe/germany/Inheritance> (20.02.2014).

Almanya'da uygulanmakta olan veraset ve intikal vergisi tarifesine bakıldığı zaman intikal eden servet miktarına ilişkin tarife basamakları Türkiye'deki tarifeye göre daha geniş tutulmuştur. Buna uygun olarak da dilimler arası vergi oranlarının artış seyri de Türkiye'de uygulanan oranların artış seyrinden daha fazladır.

Tablo 1 ve tablo 2 incelendiğinde Türkiye'de uygulanan en düşük veraset yoluyla intikal oranı %1, Almanya'da ise bu oranın %7 olduğu görülmektedir. Ayrıca Almanya'da ölen kişi ile mirası elde edenin akrabalık derecesi uzaklaştıkça vergi daha da ağırlaşmakta ve %50'ye kadar çıkabilmektedir. Türkiye'de ise bu oran %30 ile sınırlandırılmıştır.

⁴ Eş, Çocuklar, Üvey Çocuklar, Anne-Baba, Büyükanne-Büyükbaba, Torun.

⁵ Kardeşler, Yeğenler, Üvey Anne- Baba, Boşanmış Eş, Damatlar, Gelinler, Kayınpeder, Kayınvalide.

⁶ Mirastan diğer yararlanıcılar.

⁷ 1€= 3.02 TL olarak dikkate alınmıştır.

Matrah dilimleri incelendiğinde Türkiye’de 5 matrah dilimi olduğu Almanya’da ise 7 matrah dilimi olduğu görülmektedir. Tablo 1 ve 2’de ki veriler dikkate alınarak alınması gereken vergi miktarını hesapladığımızda Türkiye’nin Almanya’ya göre ne kadar düşük oranda vergi aldığını görebiliriz. Örneğin; ilk dilim için Türkiye (190.000*%1) 1.900 TL vergi alırken Almanya TL cinsinden (€75.000 * 3.02 * %7) 15.855TL vergi almaktadır.

Yani Almanya Türkiye’nin almış olduğu verginin 8,3 katını almaktadır. Diğer bir deyişle Türkiye ilk dilim için Almanya’nın almış olduğu verginin ancak %12’sini alabilmektedir.

Türkiye’de veraset vergisinin son matrah dilimine kadar toplamda 189.600 TL vergi alınırken Almanya’da bu miktardan daha fazlası ilk üç dilimden (226.500 TL) alınmaktadır. Ayrıca Almanya’da son matrah dilimine kadar toplamda 18.787.420 TL vergi alınmaktadır ki bu miktar Türkiye’de alınan verginin yaklaşık 90 katıdır. Yani Türkiye’de, Almanya’da alınan verginin (189.600/18.787.420) yaklaşık %1’i alınmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Türkiye’de uygulanan ve %1-%10 arasında değişen veraset yoluyla intikal oranları en az %4 ‘ten başlamak suretiyle artan oranlı uygulanabilir. Bununla birlikte miras payı vergisi yerine tereke vergisi uygulamasına geçilerek bir kişide birikmiş olan servetin vergilendirilmesi söz konusu olur ki böylece miras payı vergisinde olduğu gibi her mirasçı için ayrı ayrı istisna uygulaması yerine tek bir istisna tutarı uygulamaya tabi tutulur. Bunun sonucu olarak da toplamda uygulanan istisna tutarları azaltılmış olur.

Ya da veraset ve intikal vergisinde uygulanan matrah dilimleri arasındaki farklar azaltılıp dilim sayısı artırılabilir. Buna bağlı olarak da oran dilimleri de matrah dilimlerine paralel olarak artırılıp alınan vergide artırılmış olacaktır.

2.2. Motorlu Taşıtlar Vergisi

Türk vergi sisteminde servetten alınan vergilerin ikinci örneğini motorlu taşıtlar vergisi oluşturmaktadır. Bu vergi, veraset ve intikal vergisinin aksine, malvarlığına girebilen tüm değerleri değil, bunlardan sadece motorlu taşıtları yükümlendirdiğinden, kapsam bakımından bir özel servet vergisi olarak nitelenir (Öncel ve diğerleri, 2010: 391). Hatta belli servet çeşidini vergilendirmeyi amaçlayan, mülkiyete bağlı olarak alınan devamlı, olağan ve özel servet vergilerinin bir alt kategorisini oluşturur (Kabakçı Karadeniz, 2011: 10).

Motorlu taşıtlar vergisinde Türkiye bir yandan motorlu taşıtlardan kaynaklanan hava kirliliğini azaltmak zorunda, diğer yandan ise bu yönde yapacağı araç yaşı yüksek otomobilleri vergilendirmesi düşük gelir gruplarını olumsuz yönde etkileyebileceğinden vergi ölçü ve hadleri düzenlenirken hem çevreyi hem de gelir dağılımını dikkate alan bir kanuna ihtiyaç duymaktadır.

2.2.1. Motorlu Taşıtlar Vergisi İçin Öneriler

Türkiye’de MTV’de, otomobil ve motosiklet açısından yaş ve silindir hacmini esas alan bir vergi uygulaması vardır. Ancak bu kriterlerin vergi adaletinin sağlanması bakımından yeterli olamadıkları söylenebilir. Konuya daha yakından bakacak olursak; bir aracın silindir hacmi arttıkça değerinin arttığı doğrudur. Ancak günümüzde öyle örnekler var ki, aynı silindir hacmine sahip olmasına rağmen farklı markalara sahip araçların fiyatları arasında çok büyük farklar olabilmektedir. Bu nedenle iki aracı sadece aynı silindir hacmine sahip oldukları gerekçesiyle eşit tutarda vergilendirmek vergi adaleti açısından uygun değildir (İpek, 2004: 135).

Bu uygulamaya göre örneğin; Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği verilerine göre 1,6 cc silindir hacmine sahip araçlardan 2014 yılı için kasko değeri 117.555 TL olan Audi A3 Sedan 1,6 TDI 105 Ambition S Tronic, 104.445 TL olan Audi A3 1,6 TDI 105

Attraction S Tronic ve kasko değeri 87.710 TL olan Audi A Spotback 1,6 TDI(90) S Ronic için aynı vergi (2014yılı için 859 TL) ödenecektir. Bu durumda gelir, servet ya da harcamanın sadece vergi konusu yapılmasıyla vergilemede adalet ilkesinin gerçekleşmesi mümkün değildir. Önemli olan vergilerin kişilerin ödeme gücünü kavrayacak şekilde belirlenmesidir. Vergilerin kişilerin mali gücü dikkate alınarak belirlenmesiyle farklı mali gücü bulunanların farklı vergi yüküne tabi tutulmaları mümkün olacaktır.

MTV'de yer alan I Sayılı tarifeye ilişkin olarak yapılması mümkün bir diğer eleştiri de tarifede yer alan araçların yaşlarına göre vergilendirme yapılmasına ilişkindir. I Sayılı tarifeye göre taşıtlar 1-3 yaş, 4-6 yaş, 7-11 yaş, 12-15 yaş, 16 ve yukarı yaş olarak gruplandırılmaktadır.

MTV I Sayılı tarifede örneğin; aynı silindir hacmine sahip 1 yaşındaki bir otomobille 3 yaşındaki bir otomobilin aynı vergiyi ödemesi öngörülmektedir. Bu konuyu örneklendirmek gerekirse; Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği verilerine göre 2009 model Toyota Verso 1,6 Elegant marka aracın 2014 yılı değeri 68.840 TL olarak tespit edilmişken, aynı aracın 2013 yılı değeri 64.890 TL 2012 yılı değeri ise 51.795 TL olarak tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere 1 yaşındaki bir otomobille 3 yaşındaki bir otomobilin değerleri önemli ölçüde farklıdır (aradaki fark 17.045 TL). 68.840 TL değerindeki araçla 51.795 TL değerindeki aracın her ikisinden de 2014yılı için 859 TL vergi alınması adalet ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

2.2.1.1. Tarife Yapısı Açısından Bir Öneri: Değer Esası ve Karbon Temelli Vergileme

Türk motorlu taşıtlar vergisi için bir model önerirken motorlu taşıtlardan kaynaklanan hava kirliliğinin azaltılmasının mı, yoksa yüksek değerli servetin vergilendirilip gelir dağılımında adaletin sağlanmasının mı amaçlanacağı konusunda Türkiye için çelişkili bir durum söz konusudur. Çünkü ülkemiz bir yandan onayladığı Kyoto Protokolü'ne göre karbondioksit

emisyonunu azaltmak zorunda, diğer yandan çevreyi kirleten yaşı yüksek motorlu kara taşıtlarının yüksek oranda vergilenmesi düşünülmektedir. Buda zaten az sayıda motorlu araca sahip düşük gelir gruplarını olumsuz yönde etkileyecektir (Kabakçı Karadeniz, 2011: 293).

Anayasanın 56/2. maddesinde "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" hükmü yer almaktadır. Bu hüküm gereğince, vergilendirme yetkisinin kullanılmasında çevrenin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Anayasanın 73/1. maddesinde ise, "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür" hükmü yer almaktadır. Malî güce göre vergilendirme verginin, mükelleflerin ekonomik ve şahsî durumlarına göre alınmasını ifade etmektedir (Öz, 2004: 70). Bu ilke aynı zamanda, eşitlik ilkesinin vergilendirmede uygulama aracıdır. Vergide eşitlik ilkesi, genel anlamda toplumdaki kişilerin ekonomik güçlerine göre genel vergi yüküne iştiraki anlamına gelmektedir (Öz, 2004: 48). Yani vergide eşitlik ilkesi, malî gücü aynı olanların aynı, farklı olanların ise ayrı oranda vergilendirilmesidir.

Yine Anayasanın 73/2. maddesinde ise malî güce göre vergilendirme ilkesinin tekrarı niteliğinde olan "Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır" hükmü yer almaktadır. Vergi yükünün adil ve dengeli dağılımının yapılabilmesi bakımından da motorlu taşıtlar üzerinden alınacak vergilerin malî güc ilkesine göre alınması gerekmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, motorlu taşıtların vergilendirilmesinde, çevrenin korunmamasının ve malî gücün dikkate alınmamasının anayasaya aykırılık teşkil edeceği anlaşılmaktadır. Devlet kendisine anayasa ile yüklenmiş görevlerini yerine getirmemiş olmaktadır. Bu bakımdan motorlu taşıtların vergilendirilmesinin mutlaka gözden geçirilmesi, yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu

düzenlemede ise hem çevreyi koruyucu hükümlere yer verilmeli hem de malî güc ilkesi de dikkate alınmalıdır. Sadece çevrenin veya sadece malî gücün dikkate alınması yeterli olmayacaktır.

Bu yüzden ilk olarak MTV'de otomobillerin vergilendirilmesinde vergi adaletinin sağlanabilmesi açısından verginin hesaplanmasında, araç silindir hacmi ve yaşı yerine değerinin esas alınması ve silindir hacmi ve yaşa göre maktu vergi alınması yerine değere göre nisbi bir verginin alınması gerekir. Burada ikinci el taşıtlar açısından değer nasıl belirleneceği sorusu gündeme gelebilir. Her aracın fiyatının aracın kendi durumuna göre belirleneceği tabidir. Ancak, Türkiye Sigorta Ve Reasürans Şirketleri Birliği tarafından aylık olarak yayınlanan motorlu kara taşıtları kasko değer listesi bu konuda yol gösterici olabilir. Söz konusu listenin ikinci el otomobillerin değeri açısından güncel ve kullanılabilir bir kaynak olarak kabul edilmesi mümkündür (Kaplan, 2012: 216).

İkinci olarak Türkiye'deki mevcut vergi sistemi yaşlı ve fazla yakıt tüketen araçların kullanımını teşvik etmekte ve yeni araç alımını sınırlandırmaktadır. Çünkü ilgili mevzuata göre piyasadaki araçlar servet olarak görülmektedir. Servet ise her yıl yıprandığından dolayı vergi de düşmektedir. Ancak araçlar yaşlandıkça yakıt tüketimi ve karbondioksit salınımı artmaktadır. Bu yüzden ilgili mevzuat düzenlenerek araçlar için servet ve yaş faktörü yerine yol kullanım artı karbondioksit emisyon vergisi sistemi devreye sokulmalıdır. Araçlar servet olmaktan çıkarılmalı, yakıt tüketimini ve karbon dioksit emisyonunu esas alan A.B. ülkelerinin tecrübelerinden faydalanılmalıdır (Öztürk, 2011).

Ancak düşük karbon emisyonu yapan araçlar genellikle modeli yüksek olan, yeni teknoloji ürünü ve fiyatı yüksek araçlardır. Diğer yandan yüksek karbon salınımı yapan araçlarda demode olmuş düşük fiyatlı araçlardır. Bu yüzden sadece karbon salınımının esas alınması da vergi de adaletin sağlanması bakımından istenen sonucu vermeyecektir.

Çünkü karbondioksit salınımı yüksek olan düşük fiyatlı araçlardan yüksek oranda vergi alınması öngörülmektedir.

Sonuç olarak bahsi geçen iki görüş de tek başına vergide adaleti sağlayamamaktadır. Bu yüzden MTV açısından değer esası ve karbon temelli vergileme önerilerinin birlikte değerlendirilmesi suretiyle yeni bir öneri getirilebilir.

2.3. Emlak Vergisi

Emlak Vergisinin en önemli problemi taşınmazların vergiye esas değerinin belirlenmesidir. Taşınmazın değeri, şehirden şehre, köyden köye, binadan binaya değişmekte aynı şehrin bazı semtlerinde düşerken, bazı semtlerinde yükselmektedir. Binaların vergiye tabi değerinin tespit edilmesi sırasında her binanın spesifik özellikleri göz önünde bulundurulmamaktadır. Bu yüzden Türkiye'de mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde vergiye konu taşınmazla ilişkin değerlerin tespitinde yaşanan sorunlar hem taşınmazla ilişkin vergi ve harçların verimliliğini azaltmakta hem de vergilemede adaleti bozucu etkiler yapmaktadır (Hacıköylü ve Heper, 2010: 2).

2.3.1. Emlak Vergisi İçin Öneriler

Türkiye'de uygulanmakta olan emlak vergisinin yapısı itibarıyla sıkı sıkıya taşınmaz değerlemesine bağlı olduğu düşünüldüğünde sorunların, özellikle de mevcut düzenlemelere göre tespit edilen taşınmaz birim değerlerinin serbest piyasa koşullarındaki değerlerden farklılık göstermesinin en önemli nedenlerinden birinin, vergiye konu taşınmazların değerlendirilme sürecinde yaşandığı görülmektedir. Emlak vergisinde taşınmaz değerlendirme sürecinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması vergilemede adaleti sağlayacağı gibi bu vergiyi tahsil yetkisine sahip belediyelerin gelirlerinde de artış sağlayarak, mali durumlarını güçlendirecek ve hizmet kalitesini artıracaktır.

Bu yüzden taşınmaz mal karşılıklarının belirlenmesi, buna bağlı olarak değer haritalarının oluşturulması ve taşınmaz mal fiyatlarının kontrol altında bulundurulması, ilgili hizmetlerin yerine getirilmesinde kurumlar arasındaki ilişkileri kuvvetlendirip, verimliliği artırma doğrultusunda; güncel ve doğru veriye duyulan gereksinim giderek artmaktadır (Alkan ve diğerleri, 2006: 110).

Mevcut sistemler içinde belediyelerin bölge veya güzergâh bazında tahmini emlak vergisi hesabını yapması uzun bir süreç olacaktır. Bu yüzden her coğrafi bölge için veri tabanı ve yüksek düzeyli veri modelleri oluşturulmalıdır. Örneğin, emlak vergisini toplayan belediyeler için bilgisayar destekli tasarım ve otomatik adres bilgi sistemi modeli geliştirilebilir. Böylece bilgisayar destekli tasarım ve otomatik adres bilgi sistemi modeli sayesinde emlak vergileri beyannameye ihtiyaç duyulmadan otomatik olarak tespit edilebilir ve doğrudan taşınmaz sahiplerine tebliğ edilmesi sağlanabilir.

Ayrıca adres bilgi sistemi sayesinde emlak vergisinin, belediye ve mülkiyet sahipleri açısından kontrolü sağlanarak vergi kayıpları minimize edilebilir. Adres bilgi sistemi modeli sayesinde emlak vergisinin nasıl uygulanacağı bir şablon halinde aşağıda gösterilmeye çalışılmıştır.

Şekil-4 Adrese Dayalı Emlak Vergisinin Tespiti

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şablon dört adımdan oluşmaktadır.

- 1- Mükellefin kimlik bilgileri girilir,
- 2- Aynı kimlik bilgisine sahip olan kişilerin bölgedeki adresleri gösterilir.
- 3- Aynı kimlik bilgisine (isim soyisim benzerliği) sahip olan kişilerden gerçek mükellefe ulaşmak için ikametgâh adresinden bilgiler girilir.
- 4- Doğru tespit edilen mükellefin ödemesi gereken emlak vergisine, geçmiş yıllarda ödenmemiş bulunan emlak vergisine ve sisteme girilebilecek daha birçok ayrıntıya ulaşılabilir.

Sonuç

Servet, bir gerçek veya tüzel kişinin belirli bir zamanda sahip olduğu gayrimenkul- menkul mallar, para ve alacakların toplamını ifade eder. Servet vergileri bu değerlerin tamamı veya bir kısmı üzerinden alınır.

Varlık vergisinde kanun metni bir ayırım yapmasına rağmen, varlık vergisi uygulamasında gayrimüslim vatandaşlara Müslüman vatandaşlardan farklı davranılmış ve vergilemenin genellik ilkesi zedelenmiştir. Gayrimüslim vatandaşlara karşı devlet tarafından uygulanan bu tek yanlı haksız uygulama, yabancıların uzun yıllar Türkiye’de yatırım yapmaya kuşkuyla bakmalarına yol açmıştır. Bu tür bir faciyanın yeniden yaşanmaması için varlık vergisi uygulamasından çıkarılacak önemli dersler vardır.

Modern servet vergisi kapsamında ele alınan Motorlu Taşıtlar Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi ve Emlak Vergisinin uygulanış biçimi sıfır hatayla yapıyor demek de yanlış olacaktır.

Dünya uygulamalarına bakıldığında Veraset ve İntikal Vergisi başlıca iki şekilde uygulanmaktadır. Birinci şekilde vergi, tereke üzerinden, bir başka deyişle; henüz miras hisseleri halinde bölünmeden ölen bir kişinin bıraktığı malvarlığının tümü üzerinden alınmaktadır. Yeni düzenlemeyle Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu’ndaki istisna tutarları sadece mirasçılarının aldığı paya göre değil İngiltere’de ve ABD’de olduğu gibi terekenin tümü üzerinden değerlendirilebilir.

Türkiye’de uygulanan ve %1- %10 arasında değişen veraset ve intikal vergisi oranları en az %4 ‘ten başlamak suretiyle artan oranlı uygulanabilir ve bununla birlikte istisna oranları azaltılabilir. Ya da matrah dilimleri arasındaki farklar azaltılıp, dilim sayısı artırılabilir buna bağlı olarak da oran dilimleri de matrah dilimlerine paralel olarak artırılıp alınan vergide arttırılmış olacaktır.

Türkiye’de MTV’de, otomobil ve motosiklet açısından yaş ve silindir hacmini esas alan bir vergi uygulaması vardır. Ancak bu kriterlerin vergi adaletinin sağlanması bakımından yeterli olmadıkları söylenebilir.

Çünkü iki aracı sadece aynı silindir hacmine sahip oldukları gerekçesiyle eşit tutarda vergilendirmek vergi adaleti açısından uygun değildir. Bu yüzden ilk olarak MTV’de otomobillerin vergilendirilmesinde vergi adaletinin sağlanabilmesi açısından verginin hesaplanmasında, araç silindir hacmi ve yaşı yerine değerinin esas alınması ve silindir hacmi ve yaşa göre maktu vergi alınması yerine değere göre nisbi bir verginin alınması gerekir. İkinci olarak da servet ve yaş faktörü yerine yol kullanım artı karbondioksit emisyon vergisi sistemi devreye sokulmalıdır.

Ancak bahsi geçen iki görüş de tek başına vergide adaleti sağlayamamaktadır. Bu yüzden MTV açısından değer esası ve karbon temelli vergileme önerilerinin birlikte değerlendirilmesi suretiyle yeni bir öneri getirilmelidir.

Emlak Vergisinin en önemli problemi ise taşınmazların vergiye esas değerinin belirlenmesidir. Türkiye’de mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde vergiye konu taşınmaza ilişkin değerlerin tespitinde yaşanan sorunlar hem taşınmaza ilişkin vergi ve harçların verimliliğini azaltmakta hem de vergilemede adaleti bozucu etkiler yapmaktadır. Bu yüzden taşınmaz mal karşılıklarının belirlenmesi, buna bağlı olarak değer haritalarının oluşturulması ve taşınmaz mal fiyatlarının kontrol altında bulundurulması, ilgili hizmetlerin yerine getirilmesinde kurumlar arasındaki ilişkileri kuvvetlendirip, verimliliği artırma doğrultusunda; güncel ve doğru veriye duyulan gereksinim giderek artmaktadır.

Mevcut sistemler içinde belediyelerin bölge veya güzergâh bazında tahmini emlak vergisi hesabını yapması uzun bir süreç olacaktır. Bu yüzden her coğrafi bölge için veri tabanı ve yüksek düzeyli veri modelleri oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- * Akdoğan, Abdurrahman (2009), Kamu Maliyesi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 13.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- * Aksanyar, Necati ve Biçer, Murat (2008), "II. Dünya Savaşında Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basınında ve Kamu Oyunda Yansımaları (11 Kasım 1942- 15 Mart 1944)", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,21, 379-400.
- * Aksoy, Şerafettin (1998), Kamu Maliyesi, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- * Aktan, Coşkun Can ve diğerleri (2003), "Vergi, Zulüm ve Facia: Türkiye Cumhuriyeti'nde Varlık Vergisi Gerçeği,"http://www.canaktan.org/canaktanpersonal/canaktanarastirmalari_varlik-vergisi.pdf(12.06.2012).
- * Alkan, Mehmet ve diğerleri (2006), "Coğrafi Bilgi Sistemlerinde Ağ Analizi Teknikleriyle Emlak Vergi Değerlerinin Takibi", DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, 8(1), 109-117.
- * Bakkal, Ufuk (2003), "Varlık Vergisi Kanunu'nun Maliye Teorisindeki Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 43.- 44. Seri, 95-111.
- * Bilici, Nurettin ve Bilici, Âdem (2011), Kamu Maliyesi, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- * Çiçek, Serdar ve Çiçek, Hüseyin Güçlü (2008), "Veraset ve İntikal Vergisi Üzerine Karşılaştırmalı Analiz: Türkiye, İngiltere ve Almanya Uygulamaları",Vergi Sorunları Dergisi, 235, 143-159.
- * Edizdoğan, Nihat ve diğerleri (2007), Türk Vergi Sistemi, Yeniden Düzenlenmiş 3.Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi
- * Ergeç, Deniz (2005), Milli Burjuvazi Yaratılma Sürecinde Varlık Vergisinin Rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- * Gönül, Murat (2008), Veraset ve İntikal Vergisinde İstisnalar ile Tarifinin Oransal Yapı Açısından Değerlendirilmesi ve Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- * Hacıköylü, Canatay ve Heper, Fethi (2010), "Emlak Vergisinde Matrah Tespitine İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri",Maliye Dergisi, 158, 1-14.
- * İpek, Selçuk (2004), "Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler ile İlgili Değerlendirmeler", Vergi Sorunları Dergisi, 185, 130-135.
- * Kabakçı Karadeniz, Hülya (2011), Türk Motorlu Taşıtlar Vergisinin Çeşitli Ülke Uygulamaları ile Karşılaştırılması ve Bir Model Önerisi, Ankara: Hermes Matbaacılık.
- * Kaplan Recep (2012), "Motorlu Taşıtlar Vergisinde Otomobillerin Tarife Yapısının Vergi Adaleti ve Çevre Açısından Değerlendirilmesi", Vergi Sorunları Dergisi, 289, 211-218.
- * Karabulut, Kerem (2005), "11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisine Bir Bakış",Atatürk Üniversitesi Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 27, 325-339.
- * Kılıçaslan, Harun (2011), "Veraset Vergisini Kaldırmak: Kayıt Dışı Ekonomi Bağlamında Bir Değerlendirme ve Yeni Bir Düzenleme Önerisi", Maliye Dergisi, 161, 337-346.
- * Kızılot, Şükrü (1983), Gelir Vergisinde Vergi Güvenlik Önlemleri, Ankara: Vergi Yayınları.
- * Küsmenoğlu, İlham (2010), Cumhuriyet Dönemi Vergi Tarihi, 1. Kitap (Osmanlı Devletinden 1980'e), Ankara: Oluş Yayıncılık A.Ş.
- * Öncel, Mualla ve diğerleri (2010), Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş, Değişiklikler İşlenmiş18. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi.
- * Öz, Ersan (2004), Vergilendirmede Kanunilik ve Türk Vergi Sistemi, Gazi Kitabevi.
- * Öztürk, Mustafa (2011), "Motorlu Taşıtlar İçin Vergi Sistemi ve Sera Gazi Salınımı", [http://www.haberx.com/motorlu_tasitlar_icin_vergi_sistemi_ve_sera_gazi_salinimi\(19,w,8782,579\).aspx](http://www.haberx.com/motorlu_tasitlar_icin_vergi_sistemi_ve_sera_gazi_salinimi(19,w,8782,579).aspx) (11.03.2013).
- * Tuncer, Selahattin (1963), Servet Vergileri, Maliye Enstitüsü Konferansları, 7.Seri, 1961 İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, s.157-178, www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisat-maliye/article/.../13539 (22.03.2013).
- * Yel, Serkan (2009), Varlık Vergisi Karşısında Azınlıkların Tutumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- * URL, " Varlık Vergisi Nedir", (t.y), <http://onlinestar.blogcu.com/varlik-vergisinedir/7985250> (14.12.2012).
- * <http://www.globalpropertyguide.com/Europe/germany/Inheritance>(20.02.2014).

ELVEDA

ÇİNİLİ RIHTIM HAN

Tüm meslektaşlarımızın büyük ve derin anılarının saklı olduğu ÇİNİLİ RIHTIM HAN'a dün birlikte (10/9) veda ettik.

*Nadir ELİBOL**

Gülhane Hatt-ı Hümayunu veya bildiğimiz adıyla Tanzimat Fermanı'nı demokrasiye geçiş gibi hatırlarız değil mi? Oysa, yabancıların uluslararası ticaretini güvence altına almak içindir. Gümrük İdareleri kurulmalı, yabancıların ticaret güvenliği organize edilmeliydi. Çünkü 1838'de İngiltere ile Osmanlı ilk ticaret anlaşması imzalamıştı. Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın zorlamasıydı. İngiliz tüccarlar yerli tüccarlarla aynı vergiyi ödeyecekti, sonra da vergi vermemeye çalışacaklardı. 1861'de Fransızlar'da taviz ve imtiyazlar aldılar. Vergilerimiz azaldı. Kırım Savaşı'na borçla girdik, borçlarımızı ödeyemedik. Duyun-u Umumiye kuruldu. 24 Ağustos 1854'de başladığımız borç ödemelerimiz 25 Mayıs 1954 yılına kadar devam etti. Bu borçların ödenmesi için gümrük vergilerimizin tahsilatını da onlar yapmaya başladılar. Gümrük İdarelerinin başına sahil ve sınırlarımıza Duyun-u Umumiye'nin adamlarını gümrükçü diye oturtmaya başladılar.

Karaköy (Karay köy) de yerleşik, Karaim yani Karay Yahudileri otururdu, tahmil ve tahliye işlerini, Topthane, kireç kapı ve Rihtim'da onlar yapardı.

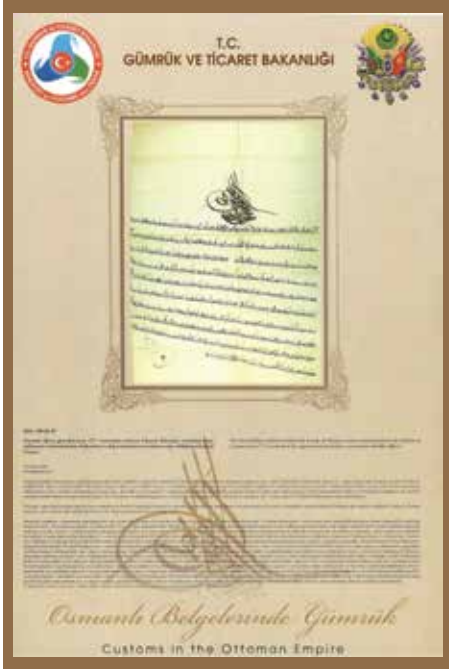
Fransa'dan Michel (Misel) Paşa'yı getirdiler. Galata'ya rihtim yapmak istiyorlardı. Çalıştılar, ancak

para yoktu. Devreye Londra'lı işadamı Bay Rothschild girdi, Sirkeci ve Galata'ya rihtim ve hanlar ve antrepolar yapıldı. Borçlar çoğaldı, katlandı, ancak Çinili Rihtim Han ve Salı pazarı ambarları yükseldi, ortaya çıktı.

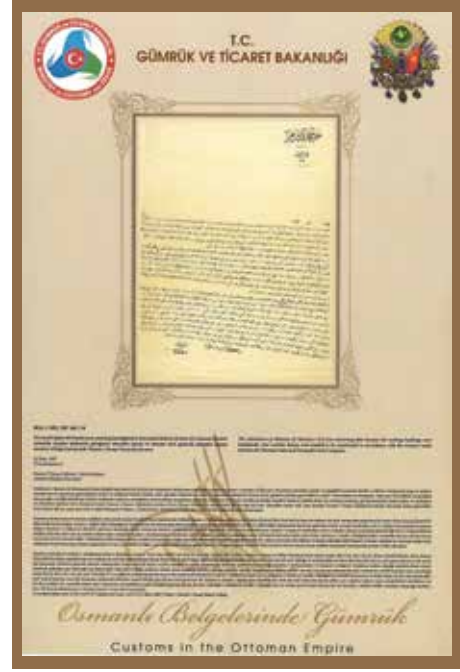
Çinili Han'ın, rihtimin borçları ödenemeyince, üstüne 1853'de Kırım Savaşı'nda İngilizlerin verdiği 3.000.000 Sterlin ve sonra 5.500.000 altın lira borcu eklenince, borçlarımız arttıkça arttı. Hem Kırım, hem Galata rihtiminin borcuna karşılık Mısır'dan gelecek vergi gelirleri, Suriye ve İzmir gümrüklerinin gelirlerini teminat isteyen Bay Rothschild Sultan II.Abdülhamit'in huzuruna çıkararak;

"Kudüs şehrinin, Filistin'in, Suriye'nin ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin, yeni kurulacak olan Yahudi devletine verilmesi karşılığında, Osmanlı devleti'nin tüm borçlarını sildirebilirim ve Balkanlarda Afrika'da kaybettiğiniz topraklarınızı geri verdirebilirim" teklifinde bulundu.

Abdülhamit teklifi reddet. Mustafa Kemal Atatürk bu borçları Lozan'da kabul etti ve ödedi. "Çinili Rihtim Han" Bu ülkenin bağımsızlık sembolüdür ve tarihidir.

30 Nisan 1861 tarihli Abdülmecit'in ferman ile Gümrük Nazırlığı bizlere emanet bırakılmıştı. (Ek 1)

Galata rıhtımına proje hazırlaması fermanla Fransız Marlıos Michel (Mişel) Paşa'ya 1 Mayıs 1879'da görev verilmişti. (Ek 2)

Gümrük İdaresine bina yetmeyince 21 Ekim 1897'de bu rıhtım han ve depoların yapılması için ferman buyrulmuştu. (Ek 3)

Onlar da 21 Mart 1898'de hanın projesini çizdiler. (Ek 4)

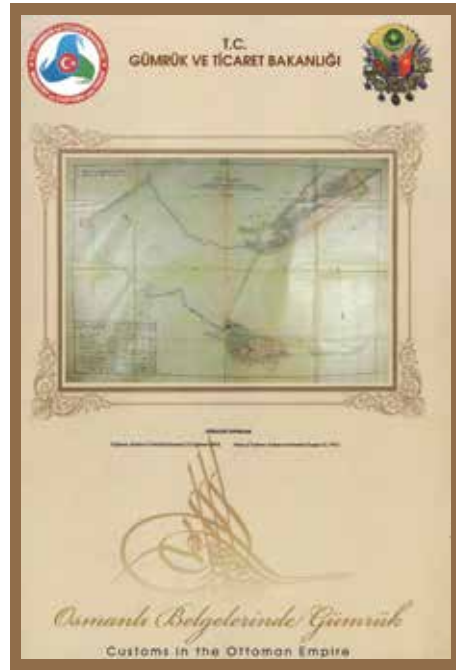
Caddeye bakan cephesinin projesi aynı bugün gibi 21 Mayıs 1898'de çizildi (Ek 5)

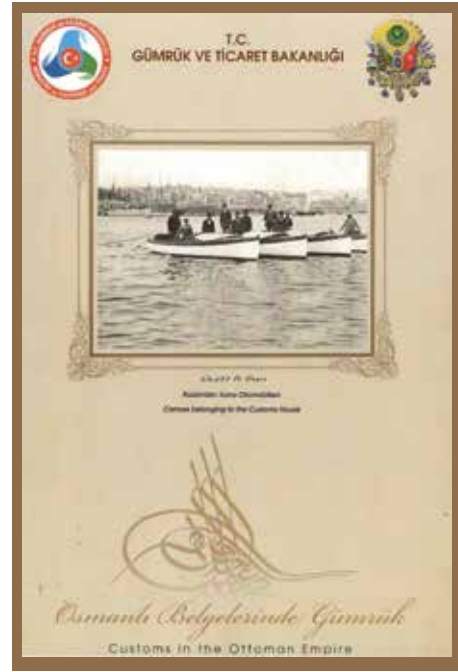
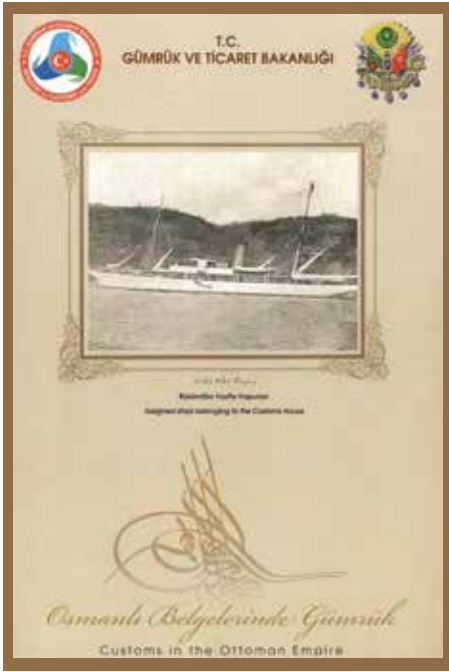
Mişel Paşa Rıhtım Hanı yaptırırken, Karaköy'deki; cami, kilise ve havraları bugüne kadar kalmasını sağladı. (yan sokaklara bakın) (Ek 6)

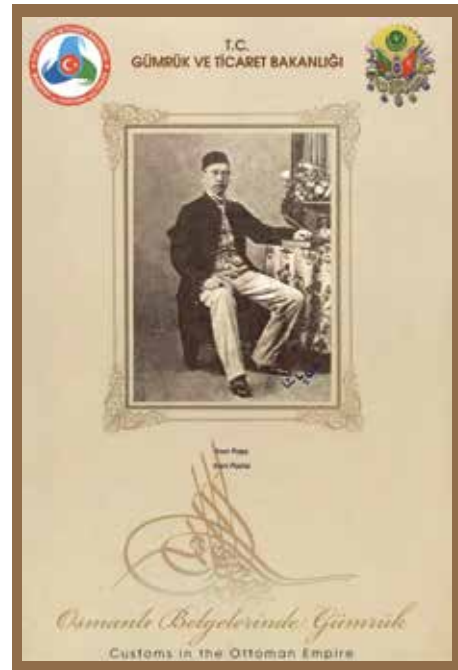
Bugün kalbimizin burkulduğu hanı Dersaadeti çok beğendi. 12 Ağustos 1895'de Misel paşa'ya Meclis İdaresi Reisliği Mecidi Nişanı'nı verdi. (Ek 7)

Dersaadet'in Rıntımları, 12 Ağustos 1923'de Rıhtım Han, Yolcu Salonu Gümrüğü, Salı pazarı ambarları (yani yarının Galata Port'u) o zamanlar böyle idi. (Ek 8)

Rıhtım Han'ın önünde "Rusumat'ın vazife vapurları" dururdu, koşup hemen kaçakçıyı yakalamak için "Rusumat'ın kano otomobilleri" hazır beklerdi. (Ek 9-10)

İlk Rusumat Emni Edip bey bu binada otururdu. Kim bilir hangi katta otururdu, ilk Gümrük Nazırı "Kani Paşa" (Ek 11-12)

GÜMRÜKLERDE

Dolaylı Temsilden Doğrudan Temsile Geçiş

*Savaş ÖZDOĞAN**

1. Gümrük İdarelerinde İş Takibi:

4458 sayılı Gümrük Kanunu, gümrüklerde iş takibi için birtakım şartlar öngörmüştür. Kişilerin, gümrük idarelerinde yapacakları iş takibi nedeniyle karşılaşacakları yükümlülüklerinin kapsamı da Gümrük Kanununda belirtilmiştir.

Yükümlülüğün kapsamı her türlü idari, mali ve cezai sorumluluğu kapsamaktadır. Gümrük Kanununun 5'inci maddesine göre; Bütün kişiler gümrük mevzuatı ile öngörülen tasarrufları ve işlemleri gerçekleştirmek üzere gümrük idarelerindeki işleri için bir temsilci tayin edebilirler.

- Temsil doğrudan ya da dolaylı olabilir.
- Temsilci doğrudan temsil durumunda başkasının adına hareket eder.

- Temsilci dolaylı temsil durumunda ise kendi adına, ancak başkasının hesabına hareket eder.
- Temsilci, temsil edilen kişi namına hareket ettiğini beyan etmek, temsilin doğrudan veya dolaylı olduğunu belirtmek ve sahip olduğu temsil yetki belgesini gümrük idarelerine ibraz etmek zorundadır.

Bir başka kişi adına veya hesabına hareket ettiğini beyan etmeyen ya da bir temsil yetkisine sahip olmadığı halde, başka bir kişi adına ya da hesabına hareket ettiğini beyan eden kişi, kendi adına ve kendi hesabına hareket ediyor sayılır.

Buna göre eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasında;

- Eşyanın sahipleri (doğrudan temsil)
- Sahipleri adına hareket edenler (doğrudan temsil)
- Gümrük müşavirleri (dolaylı temsil)
- Hızlı kargo taşıma firmaları ve posta idaresi (dolaylı temsil)
- Kara, deniz ve havayolu işletmeleri ile nakliyeciler kuruluş temsilcileri taşıdıkları eşyanın sadece transit işlemlerini takip için (doğrudan temsil)
- Devlet, belediye, il özel idareleri ile diğer kamu tüzel kişilerin amir ve memurları (doğrudan temsil)
- Özel hukuk tüzel kişilerin kendilerini temsile yetkili personeli (doğrudan temsil)

Bir gümrük rejimine tabi tutulmak istenen eşyaya ilişkin gümrük beyannamesi, ilgili eşyayı ve eşyanın beyan edildiği gümrük rejimine ilişkin hükümlerin uygulanması için gerekli belgeleri yetkili gümrük idarelerine verme yetkisine sahip olan veya verilmesini sağlayabilen kişiler tarafından verilebilir.

Ancak, bir beyannamenin tescilinin belirli bir kişi için özel yükümlülükler getirmesi halinde, bu beyanın söz konusu kişi tarafından ya da bu kişi hesabına yapılması ve beyan sahibinin Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olması gerekir. Transit taşımacılık yapan, geçici ithalat veya arızı olarak beyanda bulunan kişiler için Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olma koşulu aranmaz.

2. Doğrudan Temsil Suretiyle İş Takibi

Eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasına ilişkin faaliyetler, sahipleri ile bunların adına hareket edenler tarafından doğrudan temsil yoluyla takip edilir ve sonuçlandırılır.

Devlet, belediye, il özel idareleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin amir ve memurları, özel hukuk tüzel kişilerinin kendilerini temsile yetkili personeli, tüm gümrük işlemlerini doğrudan temsil yoluyla takip edebilirler. Temsilcilerin sahip olduğu temsil nomenin gümrük idaresine ibraz edilmesi zorunludur.

Söz konusu temsilnameleri ibraz etmeyen kişilerin iş takip etmeleri yasaktır. Doğrudan temsil yetkiyle gümrük idarelerinde iş takibi yapacak kişilerin kimliklerinin doğru tespit edilmesi ve yetkisiz kişilerin iş takibinin önlenmesi amacıyla, kendilerine Doğrudan Temsilci Gümrük İşlemi Takip Kartı verilir.

Söz konusu kart, Bilge kullanıcı kodu ve şifresi almak için başvuru gümrük müdürlüklerince imzalanıp verilir.

a) Hukuki Sonuç Doğurmeyen Gümrük İşlemlerinde İş Takibi:

Gümrük idarelerinde doğrudan temsil yoluyla iş takibi yapılması sırasında, beyannamelerin imzalanması, tahakkukun tebellüğü ve itiraz gibi hukuki

sonuç doğuran tasarruf ve işlemler dışındaki gümrük işlemlerine ilişkin iş takibinin yapılabilmesi için şirketin çalışanı olunmak zorunludur. Kişilerin şirket çalışanı olduklarının tespiti aşağıdaki belgelerle yapılır.

1. Çalıştığı şirket tarafından sigorta ettirildiğine ilişkin her üç ayda bir ibraz edilecek S.S.K. belgesi
2. Şirket muhasebesi tarafından düzenlenmiş ve tasdik edilmiş Maaş Bordrosu
3. Vekâlete haiz olan kişinin maaşından yapılan gelir vergisi kesintilerinin vergi dairelerine yatırıldığını gösterir belge.

Söz konusu belgeleri gümrük idaresine ibraz eden kişiler, şirketleri adına beyannamelerin imzalanması, tahakkukun tebellüğü ve itiraz gibi hukuki sonuç doğuran tasarruf ve işlemler dışındaki gümrük işlemlerini yürütebilir.

b) Hukuki Sonuç Doğuran Gümrük İşlemlerinde İş Takibi:

Gümrük idarelerinde doğrudan temsil yoluyla iş takibi yapabilecek olan temsilcilerin beyanname imzalayabilmesi, tahakkukun tebellüğü ve itiraz gibi hukuki sonuç doğuran tasarruf ve işlemlerde bulunabilmeleri için SSK belgesi, maaş bordrosu ve vekâletnameye ilişkin gelir vergisi kesintisinin yatırıldığına ilişkin belgelere ek olarak, Ticaret Sicil Gazetesinde yayınlanmış şirketi temsil etmeye yetkili olduğunu gösterir temsil belgesine haiz olması ve bunun ilgili gümrük idaresine ibrazı zorunludur.

4458 sayılı Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliğinde doğrudan temsil yoluyla iş takibi yapanların iş takiplerinin yasaklanmasına ilişkin herhangi bir özel düzenleme olmamakla beraber, gümrük müşavir ve gümrük müşavir yardımcılara uygulanan geçici iş

takibinin önlenmesi ve daimi olarak iş takibinin önlenmesi cezaları, doğrudan temsilcilere de uygulanabilmektedir.

3. Dış Ticaret Şirketlerince Dolaylı Temsil Şeklinde Doğrudan Temsil Şekline Geçiş Halinde Ortaya Çıkabilecek Fayda veya Mahsurlar

Her şeyden önce; gümrük idarelerindeki iş takiplerinde idari, mali ve cezai sorumlulukların olmaması ve zaman kaybının asgari seviyede olması için, gümrük işlemlerini takip ederek sonuçlandıran temsilcilerin bilgili olması gerekmektedir. 4458 sayılı Gümrük Kanunu dolaylı temsilci durumundaki gümrük müşavirleri için uzun bir eğitim, staj, yardımcılık ve sınav süreci belirlemiştir. Bu sürecin sonunda gümrük müşaviri olma hakkını elde edenlerin mesleki bilgi ve birikimlerinin yeterli olacağı konusunda herkes hemfikir. Gümrük müşavirliği mesleği, esas olarak tüm idari, mali ve cezai yetki ve sorumlulukların gümrük müşavirinin üzerinde toplandığı bir meslek grubudur. Mesleğini icra ederken bilmesi gereken mevzuat sadece Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliğinden ibaret değildir. Çok dağınık durumda olan uluslararası anlaşmalar, kambiyo, ithalat, ihracat, teşvik, vergi, fikri sınaî mülkiyet hakları, standardizasyon, kaçakçılık, serbest bölgeler vb. konulardaki hukuksal düzenlemeleri bilmeleri gerekmektedir. Böylesine yoğun bilgi birikimi isteyen gümrük müşavirliği mesleğinin sadece gümrük işlemleri takip etmek şeklinde algılanmaması gerekmektedir.

Gümrük müşavirleri, sadece gümrük idaresi ile değil mesleklerini icra ederken diğer kamu kurum ve kuruluşları ile de ilişki içine girmektedir. Bunun sonucunda, dış ticaret şirketlerine çok geniş bir yelpazede müşavirlik hizmeti vermesi söz konusu olabilmektedir.

Gümrük müşavirinin mesleği nedeniyle edinmiş olduğu bilgileri, müşavirlik hizmeti verdiği firmalara aktarması halinde, firmaların üretim, yatırım ve pazarlama politikalarında yönlendirici rol üstlenen gerçek anlamda müşavirlik hizmetinden söz edilebilir.

Gümrük işlemleri, herkesin yapabileceği, hiçbir sorumluluğu olmayan ve bilgi birikimi gerektirmeyen işlemler değildir. Firmaların gümrük işlemlerini kendilerinin takip etmek istemeleri her zaman için mümkündür.

Ancak bu konuda göz ardı edilmeyecek çok önemli bazı hususlar bulunmaktadır.

Şöyle ki;

Gümrük işlemlerini dolaylı temsilci olarak takip eden gümrük müşavirleri için özel düzenlemeler olmasına karşın, doğrudan temsil yoluyla firma sahibinin dışında temsilname ile gümrük işlemi takip edecekler için herhangi bir şart ne yazık ki bulunmamaktadır.

Şirket yönetiminin verdiği noterce düzenlenmiş bir temsilname ile gümrük idarelerinde iş takibi yapmak istenmesi uygulamada dışarıdan görüldüğü gibi basit bir takip şekli olarak algılanmaktadır. Oysa gerçek öyle değildir. Doğrudan temsilde gümrük işlemlerini takip edebilme bilgi ve yeterliliğine sahip olup olmadığı konusunda hiçbir ölçütün belirlenmemiş olması, bilgi birikimi yetersiz ve nitelikleri eksik kişilerin gümrük işlemi takip edebilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum ise dış ticaret firmalarının ileride telafisi zor ve hatta imkânsız durumlar ve olaylar ile karşılaşma risklerini artırmaktadır.

Dış ticaret firmaları, çalıştığı gümrükçüsünü her zaman değiştirme hakkı ve imkânına sahip iken kendi bünyesindeki bordrolu elemanı-ki şirketin bu konu-

daki gizli bilgilerine fazlasıyla nüfuz etmiş- değiştirmesi pek de kolay değildir. Gümrükte uzmanlaşmış ve geniş kadroları ile gümrük idarelerindeki ofis ve büroları olan ve bünyelerinde ihtisas sahibi karneli müşavir ve danışmanlar bulunan gümrük müşavirlik şirketlerinin vereceği hizmet ile doğrudan temsil suretiyle alınacak hizmet arasında hız, kalite, güvenilirlik, müteselsil sorumluluk, ilgili mevzuatın tetkiki, tam ve doğru uygulanması ile gümrük idaresi ile diyalog v.b. yönlerden ne denli farklılıklar olacağı aşikârdır.

2010 yılının Ocak ayında gümrük müsteşarlığımızca yayınlanan Asgari Ücret Genelgesi ile gümrük idarelerindeki iş takiplerinde gümrük müşavirlik ücretleri için, asgari ücret sisteminin uygulanması esası getirilmiştir. Bu uygulama halen devam etmektedir. Bu genelgedeki asgari ücretler; ithalat ve ihracatı fazla olan dış ticaret firmalarına maliyetler yönünden sıkıntı yaratabilir diye düşünülebilir. Ancak bu maliyetlerden kaçınmak için kurulu düzeni bozarak, şirket bünyesinde gümrükte iş takibi için bir birim kurmak ve bu konuda görev yapacak elemanların araştırılması, en uygun personelin seçimi ve mülakatı, işe alımı, araç-gereç, malzeme, ek ofis kiralınması v.b. öngörülmeyen harcamalara katlanarak, kendi personeline bu hizmeti yaptırabilirler ise de, uygulamada bu yöntemin pek de masrafsız ve kolay olmadığını görecektir. Her ne kadar dış ticaret şirketleri doğrudan temsil yönteminde Asgari Ücret Genelgesinin dışına çıkma ve dolayısıyla bu maliyetlerden kaçınma şansını elde etmiş görünseler de, seçtikleri bu yöntemde başka ve bilemedikleri maliyetler ile karşı karşıya gelme durumunda kalacaklardır.

Artık küreselleşen dünyamızda hizmet alımlarında uzman kişi ve kuruluşlara hizmetin bırakılması uygulamasına geçilmiştir. Günümüzde bütün şirketler gelişen uzmanlıklar nedeniyle outsourcing yöntemi-

ni kullanır olmuşlardır. Dış ticaret şirketi yönünden bu işe kalkışmak, tabiri caizse, şirketin personeline yemek yedirmek için restoran açmasına benzetilebilir. Nasıl ki; mahkemelerde hâkimler karşılarında meslektaşları olan avukatları görmek isterlerse, gümrük idarelerinde de gümrük amirleri meslektaşları olan gümrük müşavirlerini görmek isterler.

Oysa çoğu zaman temsilname ile dış ticaret şirketinin işini takip eden kişiler, yeterli mesleki kavrayışı olmayan ya da bu alandaki bilgisi sınav ile test edilmiş ve karne sahibi olmayan kişilerden olmaktadır. Dış ticaret firmaları temsilname ile şirketlerinin işlerini doğrudan temsil yolu ile takip edecek kişiyi karneli bir gümrük müşaviri ya da müşavir yardımcısı olarak istihdam etseler bile, ithalat ve ihracat işlemleri yoğun olan şirketler fazlaca olan iş takiplerinde her gümrük idaresinde iş kovalamak için yeterince iş takip elemanı buldurmak zorunda kalacaklardır.

Kaldı ki aynı anda ortaya çıkan izahı gerektirir olay ve durumlarda; gümrük idaresince karneli temsilname sahibinin gelmesi istenileceğinden, temsilname sahibi kişi birden çok yerdeki sorunları tek başına çözmeye yetemeyecektir. Bu durumdaki şirketler işin gereği olarak kendi bünyelerinde küçük bir birim olarak kurdukları gümrük bölümünün zaman içinde adeta bir gümrükleme şirketine dönüştüğünü, beraberinde getirdiği sorun ve sıkıntılar ile yaşayarak göreceklerdir.

Bu arada giderek artan ve kuruluş aşamasında bir türlü öngörülme-yen masraf ve maliyetler dışarıdaki gümrükleme şirketlerine iş verildiği takdirde ortaya çıkacak maliyetlere ulaşmış olabilecektir ki, bu durum doğrudan temsil yolunu seçmenin ne kadar akıllı karı olmadığı gerçeğinin görülmesine yol açacaktır.

Diğer taraftan; doğrudan temsil yoluyla gümrük idarelerindeki iş takiplerinde, temsilname sahibi kişilerin uzmanlaşmalarıyla beraber şirket yönetimince gümrük idareleri nezdinde yapılan iş takiplerinde temsilname taşıyan kişilerin yeterince denetlenememesi söz konusu olabilecektir. Çünkü şirket yönetimi kendi elemanının beyanına inanmak durumunda kalacaktır. Şirket eskiden her yılın sonunda başka gümrükçülerden fiyatlar alarak en uygun ücretle iş takibi yaptırma imkânı bulur iken, artık bu yöntem yerine doğrudan temsil yöntemini seçtiğinden bünyesinde kurduğu gümrükleme bölümünün maliyetlerini mukayese etme fırsatını kaybetmiş olacaktır.

Sonuç olarak, her yılın Aralık ayının son günü yayınlanan ve yeni yılda yürürlüğe giren asgari ücret tarifesini nedeniyle kendi bünyelerinde gümrükleme bölümü kurarak doğrudan temsil yolu ile gümrük idarelerinde iş takibi yapmak istemeleri; mevzuat yönünden basit ve bir şarta bağlı olmasa da beraberinde getireceği yukarıdaki paragraflarda anlatılan mahsurlar göz önüne alındığında tavsiye edilmeyecek bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer taraftan, doğrudan temsil yönteminde yukarıda dile getirilen sıkıntıların önüne bir nebze olsun geçebilmek için; bu temsil şeklinin dolaylı temsil şekline nazaran ciddi ve bağlayıcı şartlar yanında, belli bir şarta bağlanılmamış olması hususunun Gümrük ve Ticaret Bakanlığımızca mercek altına alınarak gözden geçirilmesi ile doğrudan temsilde hukuki sonuç doğuran gümrük işlemlerinin takip edilmesi hakkının sadece şirketi temsil ve ilzama yetkili firma ortak ve/veya ortaklarına verilmesi daha uygun olacaktır.

*Mehmet ERYILMAZ **

Eskiden Ama Çok Eskiden

Bir varmış bir yokmuş... Once Upon A Time... Eskiden ama çok eskiden... Can YÜCEL Miras isimli şiirinde "Anne Babadan Kalma Yarısı Yaşanmış Bir Ömür" diye özetler malvarlığını...Yaşı 46, mesleki hayatı da 25 yıl olan biri olarak mal varlığımı "anadan babadan kalma büyük bir kısmı yaşanmış bir hayat; sonuna yaklaşmış bir mesleki ömür diye özetleyebilirim sanırım. Bu yüzden "Bir varmış bir yokmuş, Once Upon A Time, eskiden ama çok eskiden" sözlerini sıklıkla kullanır hale geldim.

Eskiden ama çok eskiden Müfettişler katır sırtında gidermiş turneye. Eskiden 24 saat otobüs yolculuğu ile giderdik Gürbulak'a, Habur'a...Şimdi aynı gün gidip dönebiliyoruz en ücra vatan toprağına...

Eskiden Erika marka daktilo kullanırdık rapor yazarken. Kopya niyetine rapor kağıdının altına 4-5 pelür kağıdı koyardık. Bir harfi veya cümleyi yanlış yazarsak okkalı bir küfür sallamak yerine, daktilo silgisi kullanırdık. Olmadı yanlış yaptığımız yeri çarpı işareti ile kapatır, parantez ile yenisini yazardık. O da olmadı bu sefer okkalı bir küfürle, kağıtları daktilodan çıkarır yenisini takardık. Şimdi F'de olsa Q'da olsa en modern bilgisayarlarımızda takır takır "kes yapıştır" yapmanın eşsiz tembelliğini yaşıyoruz.

Eskiden, parasız yatılı okuduğum Kayseri'den her Cuma gecesi buharlı kara trenle köye gelirdim. Sabaha karşı anam kuzine sobada pişirdiği çörek ve yeni sağılmış sütle karşılardı beni. Şimdi hızlı trenle Brüksel'den Paris'e bir buçuk saate gitmek, hele hızlı trenle üç saatte Ankara'dan İstanbul'a (Pendik) gelip sonrasında üç saatte evime ancak ulaşabilmek sıradan geliyor bana.

Eskiden, adı Teftiş Kurulu idi. Kurul olmanın ağırlığını, vakarını taşırdık. Şimdi, adı Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı oldu. Rehber olmanın naifliğini, Teftiş olmanın mahcubiyetini taşırdık.

Eskiden ama çok eskiden, ben daha Mülkiye'de okurken, 3-0'ın rövanşında Galatasaray Neuchatel

Xamax'ı 5-0 yendiğinde, babam tribünde olduğu halde henüz kalp krizi geçirmediğinde maçlar Ali Sami Yen'de oynanırdı. Ben Arnavut Mehmet'in torunu olarak Ali Sami Yen'in babasının Arnavut (ünlü yazar Şemsettin Sami) olduğunu da bilmezdim. Eski açıkta kardeşim Hakan ile ıslandığımız Ankaragücü maçı da, koçum Berkan'ın kısa süren futbol hayatında top toplayıcılık yaptığı ve kırmızı kart gördüğü (tribüne gönderildiği) Galatasaray-Trabzonspor maçı da Ali Sami Yen'de oynanmıştı. İşte şimdi o Ali Sami Yen'in yerinde yapılan rezidans inşaatında bir iş cinayetinde hayatını kaybeden insanların acısı oturuyor insanın yüreğine...

Eskiden ama çok eskiden, Müfettiş assistenti. Sahneye çıktığında herkes susar, oturduğu yerden doğrular, olup biteceklere dikkat kesilirdi. Müfettişlik saygınlığı, itibardı, otorite idi, devletin temsilcisi idi. Şimdi ki gibi sıradanlaşmamış, örselenmemiş, itibarsızlaştırılmamıştı.

Eskiden ama çok eskiden adı Gümrük ve İnhisarlar Vekaleti idi. Sonra sırasıyla Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, şimdi ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığı oldu. Yarın ne olacağını ise bilemiyorum.

Eskiden Atos, Portos, Aramis ve Dartanyan'dık; "Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" di. Şimdi herşey benimiz için...

Eskiden ama çok eskiden, ilkokula giderken, kömürü ilk defa Zonguldak'ta Uzun Mehmet'in bulduğunu

Eskiden
"Nörüyon, nörüyon
gadasını aldığım" diye
sorardık karşımdakinin
hatırını. Şimdiki gibi "What's
up bro" demezdik,
diyemezdik...

duyduğumda adaşlık hissiyatıyla gururlandığımı unutamam. Şimdi Soma'da hayalleri kaybolup giden 301 kömür işçisinin ve ailesinin isimlerini her duyduğumda kömür gibi yanıyor yüreğim.

Eskiden Müfettiş bağımsızdı, tarafsızdı. Raporunu doğrudan Savcıya gönderirdi. Kimse niye yazdın, nasıl yazdın, "sen ne yaptığının farkında mısın?" demezdi. Şimdi...

Eskiden akıl müfettişler, akıl bürokratlar vardı: bilgili, tecrübeli, görüp geçirmiş, lafı sözü dinlenen...Şimdi ise akıl adamlar var....

Eskiden 6 ve 0 fakirleri ve Fenerbahçelileri çok mutlu ederdi. Para da bir işe yaramasa da fazladan 6 tane sıfır vardı, Fener Cimbom'u 6-0 yenmişti. Şimdi rakamların hiç bir önemi olmadığını, en ufak bir hatanın insan hayatında her şeyi sıfırlayabileceğini öğrendik.

Eskiden, çocukken, liseye giderken hatta üniversite okurken, Türk, Kürt, Arap, Sünni, Alevi nedir, kimdir bilmezdim. Şimdi yeni yeni, zamanında oyun oynadığım, msket yuvarladığım, rakı içtiğim, maç seyrettiğim, sırlarımı paylaştığım ve halen çok iyi dost olduğum bir çok insanın Kürt, Arap, Alevi olduğunu öğreniyorum.

Eskiden araba permisi, naklihaneye permisi vardı. Sirkeci Garı'nda Almanya'dan gelen yolcuları "per-

mi alınır" diye bağırarak çığırkanlar karşıladı. Şimdi Sirkeci'de "gümrükten" diye turist kovalayan sahte parfüm satıcıları....

Eskiden tüm krizler ülkemizi teğet geçirdi. Şimdi onun yerini, hiçbir yere dokunmadan sonsuza uzanan bir geometrik kavram aldı, bize de acaba var mı bu işte bir yamukluk demekten başka bir şey kalmadı...

Eskiden ama çok eskiden bir somun glüten ekmeğini kaçak olarak yurda getiren bile hapse girerdi. Şimdi bir gemi dolusu kaçak eşya getirinin tutuksuz yargılanması kuvvetle muhtemel oldu...

Eskiden ama çok eskiden, çocuklar komşunun kapısını çalardı, "maniniz yoksa babamlar bu akşam size gelecek" demek için. Şimdi postacı bile selam vermeden zarfı kutuya atıp gider oldu.

Eskiden şeriatın (devletin) kestiği parmak hiç acımazdı. Şimdi daha parmağa dokunmadan bir yaygaradır kopuveriyor.

Eskiden ama çok eskiden, arada sırada güzel yerlerde yemek yedik, konsere, tiyatroya giderdik. Hesabı ödemek için birbirimizle kavga bile ederdik. En hızlı para çeken olarak nam yapmıştım.

Üstatlar, "Müfettişlik imaj mesleğidir, yediğinize, içtiğinize, giydiğinizize dikkat edin" derlerdi. Şimdi cebimde sürekli akrep geziyor; Mustafa'm, Mustafa Kemal'ime oyuncak alırken bile kırk defa düşünüyorum.

Mustafa'm derken, eskiden erkek çocuğuna Mustafa, Mustafa Kemal, Oğuz, Oğuz Kaan ismini koymak doğaldı, prestijdi. Şimdi en azından duraksama deni...

Eskiden, "Eski Dostlar" şarkısı çalarken efkarlanan insanları görünce, anlam veremez garip garip bakardık. Şimdilerde "kim dost kim düşman" diye sormakla geçer oldu hayatımız.

Eskiden sembol binalarda çalışırdık. Opera'daki Kartal yuvası, Ulus'taki eski Başbakanlık Binası, Çinili Rıhtım Han'daki efsanevi bina... Şimdi Ankara'da Eskişehir Yolunda mimari harikası binada, İstanbul'da ise Taksim'de ki sığınma evinde...Tarih mi, anılar mı semboller mi, kurumsal hafıza mı ...?

Eskiden otogar Topkapı'daydı, Ankara'ya Gazanfer Bilge otobüsleriyle giderdik, taksilerde taksimetre yoktu, Kurtalan ekspresin son durağı Haydarpaşa idi, vapurla geçilirdi karşıya, insanlar çuvallar dolusu bulgur, un, erişte, hatta canlı tavuk getirirdi memleketlerinden kışlık nevaleleri için; taşı toprağı altın İstanbul'a her inen Anadolu evladı "Seni yeneceğim ulan İstanbul" diye bağırırdı. Şimdi Zeki ALASYA, Metin AKPINAR, Kemal SUNAL filmlerinde kaldı o güzel görüntüler.

Eskiden ama çok eskiden, üç korner bir penaltıydı, sahalar ise balçıktı. Şimdi bir Volkan, Bir Emre, Bir Melo...

Eskiden Şahin görünümlü Doğan en büyük hava atma vasıtasıydı. Şimdi 50-60 metrelik yatlarla Bodrum'a demir atmak...

Eskiden 12 yıllık 22 yıllık listeler vardı, AB ile aramızdaki gümrük vergileri her yıl tedricen azalacak, biz 1995 yılında tam üye olacaktık. Birkaç sene sonra

vergileri sıfırlamamızın üzerinden 22 yıl geçmiş olacak, tam üyelik ise...

Eskiden televizyon tek kanallıydı, İstiklal Marşı ile başlardı yayın, İstiklal Marşı ile kapanırdı. Seyredecek çok şey vardı, necefli maşrapa ve hatta yayın bittiğinde çıkan karınca ekran bile seyretmeye değerdi. Şimdi binlerce kanal varken seyredecek bir şey bulamamak ne yaman çelişki...

Eskiden çocuklara "bir kilo pamuk mu bir kilo demir mi daha ağır" diye takılırdı büyükler. Şimdi "bir kilo para mı, bir kilo altın mı yoksa alın teriyle üretilmiş 100 ton domates mi daha kıymetli" gibi akla ziyan sorular sorulur oldu büyüklerle.

Eskiden
"Bak Postacı
Geliyor" şarkı değil
heyecandı. Gelecek bir
evrak, bir iş emri, bir teftiş
programı...Şimdi EBYS "Yine
mi" diye başlayan bir
kaygı aracı...

Eskiden Teftiş Kurulu bir aile idi. Hepimiz birbirimizi tanır, eşlerimizin çocuklarının isimlerini bilir, tek bir fotoğraf karesine sığardık. Şimdi Google Earth bile büyüklüğümüzü fotoğraflarken siluet gibi görünüyor. Karikatür fenomeni Bahattin'in dediği gibi "geçenlerde bilgisayardan başımı kaldırıp koridora çıktığımda bir yabancı ile karşılaştım, meğerse meslektaşımış, sarılıp ağlaştık"...

Eskiden Sanayi Mahallesinden Sarıyer'e kadar her yer ormandı, yeşilden başka bir şey görünmezdi. Şimdi gözün alabildiği yer beton ormanı, renkler ise benjamin yeşili...

Düşündüm de lafı çok fazla uzatmaya gerek yok... Neredeyse üçte ikisinden fazlasını tükettiğim hayatımda bir çok güzel şey eskidendi ama çok eskiden...

Ayakkabı İTHALATI

*Gün geçmiyorki ayakkabı
ithalatına yeni bir ticaret
politikası önlemi çıkmasın.*

*Son zamanlarda birbiri
ardına çıkan düzenlemeler,
ayakkabı ithalatını bir
tarafından zorlaştırırken diğer
tarafından daha maliyetli
hale getirmiştir. Ayakkabı
ithalatçıları isyan ettiren bu
gelişmelerin yansımalarını
hemen hemen tüm gümrük
idarelerinde görmekteyiz.
Ayakkabı ithalatındaki bu
yeni düzenlemelere kısaca
göz atalım.*

İbrahim ÖZTÜRK*

Ebru TEKİN**

İlave Gümrük Vergisi

Çok değil bundan 2 yıl önce ayakkabılara getirilen ek mali yükümlülüğün 10 Ağustos 2014 tarihinde dolmasıyla birlikte yerli üreticinin korunması amacıyla ayakkabı ve ayakkabı imalatından kullanılan ürünlerin ithalatına %30 ila %50 ilave Gümrük Vergisi getirildi. Kararın Resmi Gazetede yayınlanmasının ardından bu vergiler 10 Ağustos 2014 tarihi itibarıyla uygulamaya başlandı. Alınan ilave gümrük Vergileri eşyanın geldiği yer ya da serbest dolaşım statüsünden bağımsız olarak menşeline göre belirlenmektedir. Yani AB ülkelerinden ATR eşliğinde gelse dahi, üçüncü ülkeler menşeli olması durumunda ilave gümrük vergisi uygulanmaktadır. Benzer bir uygulama 2011 yılında hazır giyim ürünlerinin ithalatında uygulanmaya başlanmış ve halen bu uygulamaya devam edilmektedir.

Ayakkabı ithalatında ilave gümrük vergisi uygulanmayan ülke gruplarına baktığımızda: AB üyesi ülkeler, EFTA üyesi ülkeler, İsrail, Makedonya, Bosna Hersek, Fas, Batı Şeria ve Gazze Şeridi, Tunus, Mısır, Gürcistan, Arnavutluk, Ürdün, Şili, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Güney Kore ve Morityus'u görmekteyiz.

Kayıt Belgesi Zorunluluğu

Ayakkabılarınızı bu ülkelerden A.TR yada EUR1 eşliğinde getirdiğinizde herşeyin çok kolay olacağını sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Zira 26.07.2014 tarihinde yayımlanan ve 10.08.2014 tarihinde yürürlüğe giren tebliğ ile ithalatında gözetim uygulanacak ürünler listesine ayakkabıları da kapsayan 64.Fasıl eklenmiştir. Yani ayakkabı ithalatları da artık kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Bu düzenlemenin sonucu olarak, ithalatçı firmalardan çok kısa bir zaman içerisinde ayakkabıların ihracatçısı olan firmalardan İhracatçı Kayıt Formlarını (Exporter Registry Form) temin etmeleri ve bu formları bağlı buldukları Ekonomi Bakanlığı Bölge Müdürlükleri'ne teslim etmeleri istenmiştir. Çok kısa bir zamanda bu evrakların temini ve teslimi oldukça güçtür.

Yani, bir taraftan ithal ayakkabılardan ilave gümrük vergileri alınırken, diğer taraftan bu ayakkabılar kayıt altına alınmaktadır. İlave gümrük vergisi alınmayan ülke gruplarından ithalatlarda kayıt belgesi başvuruları yapılırken Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yetkilendirilen Kayıt Merkezlerince (İTKİB) denetim ve sorgulama kriterlerine yönlendirilerek günlerce bekletilmektedir. İlgili Kurum kayda alınan bu eşyaların üretici bilgilerini sistem üzerine kayıt edilmesini istemekte ve bu bilgiler üzerinden üreticilere ulaşıldığını ve gerekli menşe doğrulamalarının yapıldığı belirtmektedirler. Zaman zaman o ülkedeki Ateşeliklerden bu bilgilerin teyit edildiği, bize iletilen bilgiler arasındadır. Yani iş bu kadar ciddidir (!)

Kanserojen Madde Testleri

Ayakkabı ithalatında yaşanan bir diğer sıkıntı ise; yine bu yıl içerisinde yürürlüğe girmiş olan ve ayakkabı cinsi ürünlerin fitalat (fitalat plastiklerin esnetilmesi için kullanılan bir madde olup kanser yapıcı niteliğe haiz olabilmektedir) içeriğine yönelik Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliğinin 10.04.2014 tarihinde uygulamaya geçmesidir. Ekonomi Bakanlığı'nın bu tebliğinde ithalatçı firmalar tarafından sunulan test raporlarının denetim birimlerince kabul edilmeyeceği ve fiili denetime yönlendirilen ürünlerden ilgili Grup Başkanlıklarınca numune alınarak ücreti ithalatçı tarafından ödenmek üzere akredite bir laboratuara teste gönderileceği duyurulmuştur. Bu noktada eşyanın Avrupa Birliği ya da üçüncü ülke menşeli olması tebliğide de belirtildiği üzere bir muafiyet sağlamamaktır. Akredite kuruluşa teste gönderilen ürünler için 2.000 TL'yi bulan test ücretleri oluşmakta ve eşyalar bu süre boyunca gümrükte beklemektedir .

Çileden Çıkan Ayakkabı İthalatçıları

Tüm bu süreçler, konulan ilave vergiler, belge yükümlükleri ve ilave test gereksinimleri ithalatçı firmalar açısından ayakkabı ithalatında ciddi zaman kayıplarına ve ekstra maliyetlere sebep olmaktadır. Tüm bu ilave gereksinimlerin karşılanması sırasında eşyalar haftalarca ilgili ambar yada antrepolarda bekletildiğinden ardiye ücretleri kat be kat artmaktadır. Özellikle perakende satış yapan firmaların mağaza reyonlarının boş kalmasına neden olmakta ve nihayetinde ayakkabıların ithalatları gerçekleşmiş olsa bile tüm bu maliyetler tüketici fiyatlarına yansımaktadır. Tüm bu süreçleri yerine getirmeye çalışan ayakkabı ithalatçıların ve bu firmalar gümrük işlemlerinde dolaylı temsilci sıfatıyla hizmet veren gümrük müşavirlerinin çektiği çileler de cabası.

GÜMRÜKTE GÜNDEM

Sercan BAHADIR*

2014 yılının üçüncü çeyreğine bakıldığında "Gümrükte Gündem"i ilgilendiren en önemli konunun royalti veya lisans ücretlerine ilişkin 2 Seri Nolu Gümrük Genel Tebliğ ile yapılan düzenleme olduğu düşüncesindeyiz. Özellikle bu ödemelerin gümrük idaresine beyan edilmesi yönünde yeni beyan yöntemlerinin belirlenmesi; gümrük kıymetinin unsuru olması koşullarına ilişkin açıklayıcı düzenleme ve Dünya Gümrük Örgütü'nün tavsiye kararları ile tavsiye niteliğinde örnek olaya yer veriliyor olması bu düzenlemenin tüm royalti ödeyen şirketleri yakından ilgilendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Diğer öne çıkan gündem konusu ise, 6552 sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun 10 Eylül 2014 tarihinde mecliste kabul edilerek, 11 Eylül 2014 tarihli 29116 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olmasıdır. Bir önceki kamu alacaklarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin 6111 sayılı yasa ile mukayese edildiğinde gümrük işlemlerinde daha dar kapsamlı bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Vergi aslına bağlı cezalarda bir indirim söz konusu değil iken vergi aslına bağlı olmayan cezalarda % 50 bir indirim öngörülmektedir. Özellikle vergi ve cezalarının ödenmesine ilişkin ciddi bir taksit imkanı sağladığını belirtmek gerekir.

1. Royalti veya lisans ücretlerine ilişkin düzenleme

28 Haziran 2014 günlü 29044 sayılı Resmi Gazetede ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından 2 seri nolu Gümrük Genel Tebliğ yayınlanmış ve royalti ve lisans ücretinin ithal edilen eşyanın kıymetine eklenmesi gereken durumlara ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 27/1-c maddesinde, kıymeti belirlenecek eşyanın satış koşulu gereği, alıcının doğrudan veya dolaylı olarak ödemesi gereken, satış bedeline dahil edilmemiş royalti ve lisans ücretlerinin eşyanın gümrük kıymetine dahil edilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Gümrük Yönetmeliği'nin 56. maddesinde ise, royalti bedellerinin aşağıda belirtilen koşulları sağlaması koşulu ile ithal eşyanın gümrük kıymetine dahil edileceği belirtilmiştir:

- Royalti ödemesi kıymeti belirlenecek eşya ile ilgili olmalıdır.
- Royalti ödemesi bu eşyanın satış koşulu olarak yapılmalıdır.

Yayımlanan 2 Seri Nolu Tebliğ ile, bu iki koşulun uygulanışına yönelik olarak net olmayan hususların altı çizilmiştir. Özellikle bu iki koşulun nelerden oluşacağına ilişkin bir düzenleme yapılması bu uygulama açısından hayati önem taşımaktadır.

Royalti ödemesi kıymeti belirlenecek eşya ile ilgili olma koşulu

Bu düzenleme ile, lisans veya royalti sözleşmesi kapsamında devredilen haklar ithal konusu eşya da cisim buluyorsa veya ithal eşyası söz konusu haklar kullanılarak imal ediliyorsa veya eğer ithal eşyası royalti veya lisans ücreti ödenen marka ile bağlantılı ise bu ücretin ithal eşyası ile ilgili olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda, aksine bir delil olmadıkça royalti veya lisans ücreti,

- İthal edilen eşyanın fiyatı, miktarı veya tutarına bağlı olarak belirleniyorsa,
- Aynı durumda ithal edilip satılan eşyanın yeniden satışına bağlı olarak hesaplanıyorsa,
- İthal edildikten sonra sulandırma, ambalajlama veya montaj gibi küçük işlem gören eşyada işlem sonrası elde edilen ürüne bağlı olarak hesaplanıyorsa,

ithal edilen eşya ile ilgili olacağı düzenlenmiştir.

Diğer taraftan, ithal eşyasının küçük işlemler haricindeki imalat nedeniyle bir başka eşyanın bünyesindeki maddelerden biri veya bir parçası olması, royalti veya lisans ücretinin ithal edilen bu eşya ile ilgisinin kurulmasına engel teşkil etmeyeceğine ilişkin bir açıklamada bulunulmuştur. Daha önceki düzenlemelerde yer alan, "royalti veya lisans ücretinin ithal edilen eşyanın yanında diğer eşya, hak veya hizmetleri de kapsamı durumunda, toplam ücretin sadece nesnel ve ölçülebilir verilere dayanılarak eşya ile ilgisi kurulup hesaplanabilen kısmı ithal edilen eşyanın gümrük kıymetine dahil edilmesi" gerektiği düzenlemeye burada da yer verilmiştir. Ancak bu tebliğde, ödenen veya ödenecek royalti veya lisans ücretinin hesaplanabilmesi halinde nesnel ve ölçülebilir verilerin bulunduğu kabul edilmektedir.

Bu bağlamda, royalti veya lisans ücreti ödemesi;

- Patent hakkına ilişkin ödemelerde; patentli buluşlar, patentli bir metotla üretilen eşyalar, patentin tamamı veya bir parçası kullanılarak Türkiye'de üretilen eşyaların parçaları, hammaddeleri veya bileşenleri veya patentli metodun hayata geçirilmesi için dizayn edilen araç, makine ve aparat (eşyaya esas karakterini veren parçaları ve diğerleri dahil) için yapılıyor ise,
 - Dizayn hakkına ilişkin ödemelerde; ithal eşyası söz konusu dizayn hakkının tümü veya bir bölümünü içeriyor ve Türkiye'de üretilen eşyaların dizayn, parça veya bileşenlerini ifade ediyorsa,
 - Marka için ödemelerde; söz konusu marka ithal eşyasına eklenmiş veya seyreltme, karıştırma, sınıflandırma, basit montaj gibi önemsiz bir işçilik sonrası eklenmiş ise,
 - Telif hakkına ilişkin ödemelerde; ithal eşyası buna ilişkin kelime, melodi, resim, bilgisayar yazılımını ve benzerlerini içeriyorsa,
 - Faydalı model hakkı veya ticari sıra ilişkin ödemelerde; söz konusu faydalı model hakkı veya ticari sır ithal edilen eşyalar ile ilgiliyse,
- ithal eşyası ile ilgili olduğu değerlendirilmektedir.

Bu düzenlemeye ilişkin olarak tebliğin 4 nolu ekinde yönlendirici mahiyette bir örnek hesaplama da yer verilmiştir. Bu örnek hesaplama bir royalti ve lisans ücreti ile imalat yapan şirketleri yakından ilgilendirdiği ve tebliğin 6/4 üncü fıkrası (yukarıda yer verilen unsurlar) kapsamında imalat yapan her şirketin bu tebliğ kapsamında değerlendirilebileceği görülmektedir.

Royalti ödemesi bu eşyanın satış koşulu olarak yapılması

Bu tebliğde, Royalti veya lisans ücretinin kıymeti belirlenecek eşyanın satış koşulu olması, ithal edilen eşyaya ilişkin olarak ithalatçı tarafından yapılan veya yapılacak royalti veya lisans ödemesinin ihracatçı ve ithalatçı arasındaki alım-satımın gerçekleşmesinde vazgeçilmez ve esaslı bir unsur olmasını ifade edilmektedir.

Royalti veya lisans ödemesinin satış koşulu olup olmadığının tespitinde;

- a) Satış sözleşmesi veya ilgili dökümanlarda royalti veya lisans ödemesine bir atıfta bulunulması,
- b) Royalti veya lisans sözleşmesinde eşyaların satışına ilişkin bir atıfta bulunulması,
- c) Satış sözleşmesi veya royalti veya lisans sözleşmesi şartlarına göre; satış sözleşmesinin, royalti veya lisans ücretinin lisans verene ödenmemesi sebebiyle söz konusu sözleşmeye aykırı davranıştan dolayı sona ereceği şeklinde bir hüküm içerip içermediği,
- ç) Royalti veya lisans sözleşmesinde royalti veya lisans ücretinin ödenmemesi durumunda imalatçının lisans verenin hakları ile ilişkili eşyayı imal etmesini veya satmasını yasaklayan bir hüküm bulunması,
- d) Royalti veya lisans sözleşmesinin, kalite kontrolünü aşan, lisans verenin imalatçı ve ithalatçı arasındaki üretim veya satışı kontrol edebilmesine imkan veren hükümler içermesi,

hususları dikkate alınır. Söz konusu şartlardan en az birinin bulunması halinde royalti veya lisans ödemesi eşyanın satış koşulu olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca, bu tebliğ ile öne çıkan diğer düzenlemeler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

Royalti veya lisans ücretinin ödenme yeri

Gümrük tekniğine göre royalti ya da lisans ücretinin; kıymeti tespit edilen eşyaya ait olması, alıcının söz konusu ödemeyi kıymeti belirlenen eşyanın satış koşulu olarak dolaylı veya dolaysız olarak yapması ve gerçekte ödenen veya ödenecek fiyata dâhil edilmemiş olması halinde gerçekte ödenen veya ödenecek fiyata ilave edilmesi gerekmektedir. Mevcut düzenlemelerde royaltinin ithal ülkesinde ya da dışında ödenmesine dair herhangi bir ayırım gözetmemektedir. Bu bağlamda, lisans sahibinin bulunduğu yer veya royalti ya da lisans ücretinin ödendiği yer konusunda bir koşul ileri sürülmemekte ve bu ödemelerin uluslararası transferini gerektirilmesi beklenilmemektedir. Dolayısıyla, sadece royalti ya da lisans ücretinin ithalat ülkesinde ikamet eden lisans sahibine ödeniyor olması söz konusu royalti ve lisans ücretlerinin gümrük kıymetine girmesine engel teşkil etmemektedir.

Royalti veya lisans ücretinin beyan edilmesi

Royalti ve lisan ücretlerinin gümrük idaresine beyan edilmesine ilişkin tüm usul ve esaslar bu tebliğde düzenlenmiştir. Bu bölümde bu beyan yöntemleri üzerinde durulacaktır.

a) İthal anında beyan

İthal eşyasının gümrük kıymetine dahil edilmesi gereken royalti veya lisans ücretinin tutarı ithal anında belirli olması durumunda, söz konusu ücret ithal anında gümrük kıymetine dahil edilerek beyan edilir.

b) İstisnai kıymetle beyan uygulaması

İthal eşyasının gümrük kıymetine dahil edilmesi gereken, ancak tutarı ithalattan sonra belli olacak royalti ve lisans ücretleri ile ilgili olarak, Gümrük Yönetmeliğinin 53 üncü maddesi çer-

çevesinde istisnai kıymetle beyanda bulunulabilir. Mer'i Gümrük Yönetmeliği'nin 53'üncü maddesinde istisnai kıymetle beyan uygulaması yer almakta olup anılan maddeye göre ithal eşyasının gümrük kıymetinin satış bedeli yöntemine göre yapıldığı hallerde; gümrük kıymetine ilave edilmesi gereken, ancak ihracatçı ve ithalatçı arasındaki sözleşme gereği söz konusu kıymet unsurları gümrük yükümlülüğünün başladığı tarihten sonra belli olacak eşyanın gümrük kıymetinin tespitinde, beyan sahibinin talebi üzerine, gümrük idaresince basitleştirilmiş usuller uygulanır.

Bu durumda yükümlülerin, anılan kıymet unsurlarının mevcudiyetini gösteren sözleşmelerin örneği ve onaylı çevirisini gümrük idarelerine sunmaları gerekir.

İstisnai kıymetle beyanda, vergi tahakkuku mevcut belgelerde belirtilen kıymet esas alınarak yapılır. Tamamlayıcı beyana göre gözden geçirilmiş kıymetin daha yüksek olması halinde ek vergi tahakkuku yapılır. Daha düşük olması halinde ise; farka isabet eden kıymetin iade alındığının tevsiki ve satış sözleşmesine göre kıymetin yeniden belirlenmesini gerektiren işleme ait tahlil raporu gibi bir belgenin onaylı örneğinin sunulması koşullarıyla ve gümrük idaresince yapılacak inceleme sonucunda söz konusu hususların tespiti üzerine Gümrük Kanunu'nun 211'inci maddesi çerçevesinde geri verme veya kaldırma işlem yapılır.

Aynı Yönetmeliğin 150'nci maddesine göre tamamlayıcı beyan, eksik kıymet unsurunun mahiyet ve tutar itibarıyla tahakkuk ettiği ayı takip eden ayın yirmi altıncı günü akşamına kadar verilir ve vergileri de aynı süre içinde ödenir.

c) Tahmini olarak ithal anında beyan

Royalti veya lisans ücreti tutarının net veya brüt satış hasılatı veya kâr üzerinden hesaplanması

gereken durumlarda, yükümlülerin talebi ve gümrük idaresinin uygun bulması şartıyla, ithal eşyasının gümrük kıymetine dahil edilecek royalti veya lisans ücreti, eşyanın FOB bedeli esas alınarak sözleşme gereği net veya brüt satış hasılatı veya kârına uygulanacak royalti oranına göre yapılacak uygun bir paylaşım sonucunda hesaplanır. Bu durumda, Gümrük Yönetmeliğinin 53 üncü maddesinin ikinci, üçüncü, dördüncü ve altıncı fıkralarına göre işlem yapılır. Tamamlayıcı beyan, royalti veya lisans ücreti ödemesinin tahakkuk ettiği ayı takip eden ayın yirmi altıncı günü akşamına kadar verilir ve vergileri de aynı süre içinde ödenir.

Gümrükler Genel Müdürlüğü'nce yayımlanan 19.06.2012 tarihli 2012/21 sayılı Genelge'de özetle; ithal eşyanın gümrük kıymetine dahil edilmesi gereken ancak miktarı net veya brüt satış hasılatı veya kâr üzerinden hesaplanan royalti tutarlarının Gümrük Yönetmeliği'nin 53'üncü maddesi kapsamında beyanı hususunda güçlükler yaşandığından bahisle: yükümlülerin bu yönde talepte bulunmaları, talep dilekçelerine royalti hesaplanmasına ilişkin sözleşme, hesaplama detayları gibi işleme ilişkin diğer belgelerin eklenmesi ve talebin gümrük idaresince de uygun bulunması şartıyla aşağıdaki şekilde işlem tesis edilmesi Genel Müdürlükçe uygun bulunmuştur:

- Eşyanın serbest dolaşıma girişi sırasında, her bir eşya için ödenecek royalti tutarının, eşyanın FOB bedeli esas alınarak sözleşme gereği net veya brüt satış hasılatı veya kârına uygulanacak royalti oranına göre yapılacak uygun bir paylaşım sonucunda hesaplanması,
- Hesaplanan tutarın gümrük kıymetine dahil edilmesi ve vergi tahakkukunun buna göre yapılması,

- Her takvim yılı sonuna kadar ödenen royalti tutarının gümrük idaresine beyan edilen royalti tutarından fazla olması durumunda, yükümlü tarafından takvim yılı sonuna kadar tamamlayıcı beyan ile gümrük idaresine bildirimde bulunması,
- Belirtilen yükümlülükler uyulmaması veya tamamlayıcı beyanda bulunulmaması halinde Gümrük Yönetmeliği'nin 53 üncü maddesinin altıncı fıkrasına göre gerekli işlemlerin yapılması (anılan fıkra uyarınca 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre belirlenen gecikme zammı oranında gecikme faizi tahsil edilir ve Kanununun 241'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca 2014 yılı için 78 TL usulsüzlük cezası tatbik edilir).

d) Dönemsel olarak beyan:

Royalti veya lisans ücreti ödemelerinin dönemsel olarak belirlendiği durumlarda, yükümlünün talep etmesi ve gümrük idaresinin izin vermesi şartıyla; royalti veya lisans ücretlerinin dönemsel olarak beyan edilmesi mümkün kılınmıştır.

İzin talebinde tebliğ ekindeki 1 no.lu form kullanılacaktır. İlgili sözleşmeler ve onaylı çevirileri de talebe eklenerek izin verilmesi halinde bölge müdürlüğü ilgili gümrük idarelerini bilgilendirecektir.

Bu izin kapsamında yapılacak her bir ithalat için ayrıca başvuru yapılması gerek kalmayacaktır. Tamamlayıcı beyan, tebliğ eki 2 no.lu form kullanılarak royalti veya lisans ücretinin tahakkuk ettiği ayı takip eden ayın yirmi altıncı günü akşamına kadar ilgili gümrük idarelerine verilecek ve vergileri de aynı süre içinde ödenecektir.

Netice olarak, şirketler her bir ithalat beyannamesi ile royalti ve lisans ücretleri ödemesini gümrük idaresi beyan etmeyecek; dönemsel

başvurular ile bu ilave kıymet unsurlarını gümrük idaresine beyan edilerek daha az bürokrasi ile vergilendirmeler gerçekleşmiş olacaklardır.

Royalti ve lisans ücretlerinin Gümrük idaresi yerine Vergi Dairesine beyan edilmesi

Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün 2011/48 sayılı Genelgesi'nde, gümrük idaresine ödenmesi gerekirken, 2 no.lu KDV beyannamesi ile vergi dairesine beyan edilerek KDV'si ödenen bazı gümrük kıymet unsurlarına ilişkin işlemler düzenlenmiştir. Buna göre, Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliği hükümleri uyarınca ithal eşyasının gümrük kıymetine dahil edilmesi gereken, ancak ihracatçı ve ithalatçı arasındaki sözleşme gereği miktarı gümrük yükümlülüğünün başladığı tarihten sonra belli olacak royalti ve lisans ücretlerinin gümrük idaresine beyan edilmemesi durumunda; beyan edilmeyen royalti ve lisans ücretine ilişkin fark Gümrük Vergisi, ÖTV ve KDV'nin ilgili gümrük idaresince yükümlüsünden gümrük mevzuatı hükümleri uyarınca takip ve tahsil edilmesi gerekmektedir.

Genelge'de gümrükte ödenmeyen royalti bedeline ilişkin KDV'nin 1 veya 2 no.lu KDV beyannamesi ile vergi dairesine ödenmesi durumunda, bu tutara ilişkin KDV ek tahakkuku yapılmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu şekilde mükerrer KDV ödemesinin önüne geçilmesi planlanmıştır.

Ayrıca, sonradan kontrol denetimleri neticesinde tespit edilen, Gümrük Yönetmeliği'nin 53'üncü Maddesi kapsamında istisnai kıymet uygulaması ile beyan edilmesi mümkün olduğu halde bu şekilde beyan edilmeyen gümrük kıymeti unsurları ile ilgili KDV'nin, 2 No.lu KDV beyannamesi ile vergi dairelerine yatırıldığıının tespit edildiği durumlarda da, aynı şekilde ek KDV tahakkuku yapılmaması gerektiği belirtilmiştir.

Netice olarak, gümrük idareleri ve gümrük incelemelerinde ithalat işlemlerinde sadece KDV söz konusu ise, bu eşyaya ilişkin royalti ödemelerinin 2 nolu KDV beyannamesi ile KDV'sinin ödenmesinin kabul edildiği bilinmektedir.

Ancak bu tebliğ ile ithal eşyasının gümrük kıymetinin bir parçası olmasına karşın gümrük idaresine beyan edilmeyen royalti veya lisans ücreti ödemesine ilişkin KDV'nin 1 veya 2 nolu KDV Beyannamesi ile vergi dairesine ödenmesi durumunda, gümrük idaresine beyan edilmeyen ve sadece KDV'ye tabi her bir beyan için Gümrük Kanununun 241 inci maddesi uyarınca usulsüzlük cezası uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Böylece, ithalatta sadece KDV olması durumunda royalti ve lisan ücretlerinin vergi dairesine ödenmesinin önüne geçilmesi adına 4458 sayılı Gümrük Kanununun 241 nci maddesi uyarınca usulsüzlük cezası tatbik edilmesi öngörülmüştür. Bu getirilen ilave cezai uygulama mevcut royalti ve lisan ücretlerinin vergilendirilme yöntemlerinin tekrar gözden geçirilmesine neden olacaktır.

2. İthalatta Garanti Belgesi Uygulaması

28.05.2014 tarihinde 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girerek garanti belgelerinin Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca onaylanması uygulamasına son verilmiştir. Bu kanuna istinaden, 18 Haziran 2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Tebliğ ile "İthalinde Garanti Belgesi Aranacak Maddelere İlişkin 2014/6 Sayılı Tebliğ" yürürlükten kaldırılarak ithalat beyannamesi ekinde garanti belgesi uygulamasına son verilmiştir. Yine de yeni yayımlanan Garanti Belgesi Yönetmeliği ile üretici ve ithalatçılar için garanti belgesi düzenleme şartı olacak ve mal, üretici, ithalatçı ve satıcıya yönelik bilgiler ile tüketici haklarını içeren bu belge

Bakanlık tarafından kontrol edilecek ve verilmesi halinde firmalara yaptırım uygulanacaktır.

Garanti Belgesi Yönetmeliğine ek olarak 13 Haziran 2014'te yeni yayımlanan yönetmelikler ise "Satış Sonrası Hizmetler Yönetmeliği" ve "Tanıtma ve Kullanma Kılavuzu Yönetmeliği" olarak sıralanabilir. Satış Sonrası Hizmetler Yönetmeliği; üretici ve ithalatçıların satış sonrası montaj, bakım ve onarım hizmetlerini vermek zorunda olduklarını ve yönetmelikte yer alan mallar ile herhangi bir üretici veya ithalatçıya bağlı olmaksızın faaliyet gösteren servis istasyonlarınınca yürütülen hizmetleri kapsamaktadır. Tanıtma ve Kullanma Kılavuzu Yönetmeliği ise tüketiciye sunulan malların tanıtımı, kullanımı, kurulumu, bakımı ve basit onarımı hakkında yazılan kullanma kılavuzuna ilişkin usun ve esasları kapsamaktadır.

3. Test Ve Deneme Amacıyla Getirilen Eşyanın Geçici İthalatı

4458 Sayılı Gümrük Kanununu Bazı Maddelerinin Uygulanması Hakkında Karar'ın 34'üncü maddesinin 1/c fıkrasına göre test ve deneme amacıyla getirilen eşyanın tam muafiyet kapsamında geçici ithalatının yapılabileceği öngörülmüş ve yayımlanan genelge ile eşyanın,

- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Ar-Ge Merkezi Belgesi verilen firmalar tarafından geçici ithal edilmesi durumunda 24 aya kadar,
- Diğer firmalar tarafından geçici ithal edilmesi halinde ise 6 ay süreyle, tam muafiyet kapsamında geçici ithal edilmesi mümkün olmuştur.

Öte yandan, geçici ithalat rejimi kapsamında test ve denemeye tabi tutulması sonucunda hasar gören, bozulan veya bir daha kullanıla-

mayacak hale gelen eşyanın, Gümrük Kanunu'nun 164'üncü maddesinin birinci fıkrası çerçevesinde hazineye hiçbir masraf getirmeyecek şekilde gümrük idaresinin gözetiminde imhası mümkün bulunmaktadır. İmhası talep edilen söz konusu eşyanın tahrip olmasının Kanun'un 186'ncı maddesinde belirtilen nedenlerden kaynaklandığının kanıtlanması halinde gümrük yükümlülüğü doğmayacaktır.

4. Yurtdışından Sağlanan Kredilerde ve Finansman Şirketlerinin İthalat Bedelini Ödemesinde Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) Hususu

27 Haziran 2014 tarihli ve 1147826 sayılı KKDF konusuna ilişkin olarak Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün tasarruflu yazısı yayımlanmıştır. Buna göre, T.C. Merkez Bankasının 02.01.2002 tarihli 2002/YB-1 sayılı Sermaye Hareketleri Genelgesinde; Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından nakdi kredi temin etmelerinin bu kredileri bankalar aracılığıyla kullanmaları kaydıyla serbest olduğu, söz konusu kredilerin mutlaka Türkiye'deki bankalar aracılığıyla yurda getirilerek kullanılmasının gerektiği, ancak Genelge'nin 2 numaralı ekinde yer alan ihracat kredi ve ihracat kredisi garanti kuruluşlarının listesinde kayıtlı kuruluşların garantisini kapsamında yurt dışından sağlanan kredilerin doğrudan yurt dışındaki ihracatçı firmaya ödenmesi durumunda bu şartın aranmayacağı açıklamalarına yer verilmiştir.

Ayrıca, T.C. Merkez Bankasının 12.09.1996 tarihli ve 96/3 sayılı talimatında, bedelleri anılan bankanın Sermaye Hareketleri Genelgesi'nde belirtilen esaslar çerçevesinde sağlanan kredilerden karşılanmak suretiyle ödenen ithalatta bankalarca döviz satım belgesi düzenlenmediğinden, mal bedelinin ödendiğinin gümrük idarelerine tevsikini teminen bankalarca firmalara, ilgili gümrüğe ibraz edilmek üzere mal bedeli-

nin yurt dışındaki ihracatçıya ödendiğine dair bir yazının verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu düzenlemeyle, anılan Merkez bankası Genelgesi ekinde (EK:2) yer alan kuruluşların garantisini kapsamında (Eximbank) yurt dışından Türkiye'ye getirilmeksizin temin edilen krediler ile ithalatın finanse edilmesi durumunda, serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescil tarihinden önce veya aynı tarihte bu bedelin satıcıya transfer edildiğinin banka yazısı ile tevsik edilirse KKDF tarhiyatı yapılmayacaktır.

Ayrıca, 05.08.2014 tarihinde KKDF ile ilgili Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yayımlanan özgeçmeye göre, finansman şirketinin ithalatçının nam ve hesabına yurtdışındaki ihracatçıya yaptığı ödemenin gümrük yükümlülüğünün başladığı tarihten önce yapılması ve ilgili gümrük idaresine gerekli belgeyle tevsik edilmesi kaydıyla bu ödeme peşin ödeme olarak sayılabilecek ve bu şekilde yapılan ithalat işlemlerinden fon kesintisi yapılmayacaktır. İthalatçı tarafından finansman şirketine yapılacak geri ödemenin ithalattan sonra olup olmadığına bakılmayarak, KKDF kesintisi yapılmayacaktır.

5. Fatura Beyanında Damga Vergisi Hususu

Maliye Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığının talebine istinaden 18.07.2013 tarihli ve 76216 sayılı tasarruflu yazıyı yayımlayarak, Damga Vergisi Kanunu uygulamasında menşe şahadetnamesi olarak değerlendirilen "fatura beyanları"nın Kanuna ekli (I) sayılı tablonun III-2/a fıkrası gereğince maktu damga vergisine tabi tutulması gerektiğini belirtmiştir. Ancak, serbest bölgelerin Türkiye Gümrük Bölgesi dışında kabul edilmesi sebebiyle bir malın ihracat mevzuatı ve gümrük mevzuatına uygun şekilde serbest bölgelerden çıkarılmasının ihracat sayıldığı dikkate alınarak, Türkiye'den yurtdışına ve serbest bölgelere yapılan ihracat işlemlerinde

düzenlenen fatura beyanlarının ihracata ilişkin olduğunun tevsiki kaydıyla damga vergisinden istisna edilmesi gerektiği yönünde görüş vermiştir.

6. Gümrük Beyannamesine Eklenen Faturanın Niteliği

18 Temmuz 2014 tarihinde Gümrükler Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan genelge ile yurtdışında düzenlenen faturaların ithalatta gümrük idarelerine sunulması esnasında kullanılması durumunda gümrük mevzuatında öngörülen temel bilgileri içermesinin yeterli olduğu, imza ve kaşe gibi yerel mevzuatın gerektirdiği unsurların aranmayacağı belirtilmiştir. Ancak ithalatta gümrük idaresine ibraz edilen faturanın yurtiçinde düzenlenmiş olması durumunda şekli ve nizamının Vergi Usul Kanununa uygun olması gerekmektedir. Söz konu faturanın örneğinin ibraz edilmesi halinde ise bunun beyannamenin 44 no.lu hanesinde beyan edilmesi ve fatura aslının yükümlüsünce muhafaza edilerek talep edilmesi halinde gümrük idaresine ibrazı gerekmektedir. Faturanın e-fatura sistemi çerçevesinde düzenlendiği durumlarda ise www.efatura.gov.tr adresinden kullanıcının e-fatura uygulamasına kayıtlı olup olmadığı kontrol edilerek imzalı ve kaşeli e-fatura çıktısı kabul edilecektir.

Diğer yandan, yayımlanan Genelge ile eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi'ne getirilmeden önce satılması durumunda kullanılacak fatura ile ilgili de düzenleme yapılmıştır. Türkiye Gümrük Bölgesi'ne getirilmeden yurtiçi satışa konu edilen eşyalar için Türkiye'deki satıcının düzenlediği faturanın serbest dolaşıma giriş beyannamesine eklenmesi mümkün kılınmıştır. Söz konusu satış işleminden Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) kesintisi yapılmaması için hem yurtdışındaki ihracatçıya hem de ithalat işlemi gerçekleşmeden önce eşyayı satan yurtiçinde yerleşik satıcıya yapılacak ödemenin serbest

dolaşıma giriş beyannamesinin tescil tarihinden önce yapılması ve bu durumun ilgili gümrük idaresine tevsik edilmesi gerekmektedir.

7. Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun Tasarısı

6552 sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun 10 Eylül 2014 tarihinde mecliste kabul edilerek, 11 Eylül 2014 tarihli 29116 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu 6552 sayılı Kanun'un 80. maddesinde; gümrük vergi, vergi cezası, gecikme zammı, gecikme faizi gibi kesinleşmiş kamu alacakları ile diğer bazı kanunlar kapsamında kesilmiş olan idari para cezalarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin hükümler yer almaktadır.

Koşular

- Gümrük ve Ticaret Bakanlığına bağlı tahsil dairelerince, 30/4/2014 tarihinden (bu tarih dahil) önce 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve ilgili diğer kanunlar kapsamında gümrük yükümlülüğü doğan ve 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip edilen gümrük vergileri, idari para cezaları, faiz, gecikme faizi ve gecikme zammı alacaklarından (kanunun yayımı tarihi itibarı ile) kesinleşmiş olması şartı aranacaktır.
- Bu madde hükmünden yararlanmak isteyen borçluların maddede belirtilen şartların yanı sıra dava açmamaları, açılmış davalardan vazgeçmeleri ve kanun yollarına başvurmamaları gerekecektir.

Düzenlemeler

- Vadesi geldiği hâlde ödenmemiş olan ya da ödeme süresi henüz geçmemiş bulu-

nan gümrük vergileri ile bu vergilere bağlı cezaların ödenmemiş kısmının tamamı ile bunlara bağlı faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi ferî amme alacakları yerine bu Kanunun yayımlandığı tarihe kadar Yİ-ÜFE aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacak tutarın bu maddede belirtilen süre ve şekilde tamamen ödenmesi şartıyla, alacak asıllarına bağlı faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi ferî amme alacaklarının tamamının tahsilinden vazgeçilecektir. Bu kapsamdaki vergi aslı ve cezalarda bir indirim söz konusu değildir.

- Vadesi geldiği halde ödenmemiş olan ya da ödeme süresi henüz geçmemiş bulunan ve bir vergi aslına bağlı olmaksızın 4458 sayılı Kanun ve ilgili diğer kanunlar kapsamında kesilmiş olan idari para cezaları ile 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kanunun iştirak hükümleri nedeniyle kesilmiş olan idari para cezalarının % 50'si bu maddede belirtilen süre ve şekilde tamamen ödenmesi şartıyla cezaların kalan % 50'sinin tahsilinden vazgeçilecektir.
- Eşyanın gümrüklenmiş değerine bağlı olarak kesilmiş olan idari para cezaları ile ilgili olarak söz konusu cezaların ve varsa gümrük vergileri aslının tamamı ile bunlara bağlı faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi ferî amme alacakları yerine bu Kanunun yayımlandığı tarihe kadar Yİ-ÜFE aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacak tutarın bu maddede belirtilen süre ve şekilde tamamen ödenmesi şartıyla, alacak asıllarına bağlı faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi ferî amme alacaklarının tamamının tahsilinden vazgeçilecektir.
- Bu kapsamında, ödenmemiş alacağın sadece ferî alacaktan ibaret olması halinde ferî alacak yerine Yİ-ÜFE aylık değişim oranları

esas alınarak hesaplanacak tutar tahsil edilecektir.

Başvuru

Bu madde hükümlerinden yararlanmak isteyen borçluların maddede öngörülen şartların yanı sıra bu Kanunun yayımlandığı tarihi izleyen ikinci ayın sonuna kadar başvuruda bulunmaları gerekmektedir.

Taksitlendirme

Bu hükümlere göre hesaplanan tutarın ilk taksit ödeme süresi içinde tamamen ödenmesi halinde, Kanunun yayımlanma tarihinden ödeme tarihine kadar geçen süre için herhangi bir faiz uygulanmayacaktır.

Taksitle yapılacak ödemelerde tutar;

- Altı eşit taksit için 1,05
- Dokuz eşit taksit için 1,07
- On iki eşit taksit için 1,10
- On sekiz eşit taksit için 1,15

katsayısı ile çarpılır ve bulunan tutar taksit sayısına bölünmek suretiyle ikişer aylık dönemler halinde ödenecek taksit tutarı hesaplanacaktır.

Takip edilmeyecek alacak tutarı

Gümrük ve Ticaret Bakanlığına bağlı tahsil dairelerince takip edilmekte olan ve vadesi 31.12.2013 tarihinden (bu tarih dâhil) önce olduğu hâlde bu Kanunun yayımlandığı tarihe kadar ödenmemiş olan ve 6183 sayılı Kanun kapsamında gümrük idarelerince takibi gereken her bir alacağın; türü, yükümlülüğü, asılları ayrı ayrı dikkate alınmak suretiyle tutarı 50 Türk lirasını aşmayan asli alacakların, idari para cezalarında 80 Türk lirasını aşmayanların ve tutarına bakılmaksızın bu alacaklara bağlı ferî alacakların, asli ödenmiş ferî alacaklarda toplamı 100 Türk lirasını aşmayanların tahsilinden vazgeçilecektir.

2014 Yılıının İkinci Çeyreğinde

Mevzuat Odaklı Olarak Ticaret Hayatında Yaşanan Gelişmeler

*Özlem ARABACI**

1) Tarım Satış Kooperatifi ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Örnek Ana Sözleşmelerine İntibak Usul ve Esaslarının Belirlenmesine Dair Tebliğ yayımlanmıştır.

08/04/2014 tarihli, 28966 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Tarım Satış Kooperatifi ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Örnek Ana sözleşmelerine İntibak Usul ve Esaslarının Belirlenmesine Dair Tebliğ ile tarım satış kooperatifleri ve birlikleri için yeni bir dönem başlamıştır.

Tarım satış kooperatif ve birlikleri ile 57 ilde yaklaşık 500 bin ortağa, 13 birlik ve 296 bağlı kooperatife önemli hizmetler sunulmakta olup, bu kapsamda, kooperatifleri geleceğe hazırlayan önemli düzenlemeler hayata geçirilmektedir.

Geçen yıl 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun'da önemli değişiklikler yapılmış

olup değişikliklerin hayata geçirilmesi ve uygulamaya yön verilmesi bakımından önemli olan kooperatif ve birlik örnek ana sözleşmeleri üzerinde yürütülen çalışmalar tamamlanmıştır.

Kooperatif ve birliklerin çalışma konuları yeniden belirlenmiş ve zenginleştirilmiştir. Birlikler yeni dönemde ürün alımı, girdi-kredi temini yanında danışmanlık hizmetleri vereceklerdir. Faaliyet konusuyla ilgili lisanslı depo kurabilecekler, enerji ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyette bulunabileceklerdir.

Ortaklık paylarının devrine imkan sağlanmış, kooperatif ve birliklerin organları yeniden düzenlenerek güçlendirilmiştir. Genel kurul toplantılarına katılma hakkına sahip ortaklarda aranan şartlar yenilenmiş, birliklerin genel kurullarını teşkil eden ortak kooperatif temsilcilerinin sayısı, nitelikleri, görev süreleri, seçilme esasları yeni şartlara bağlanmıştır. Kooperatif ve birliklerin yönetimleri profesyonelleştirilmiş, birlik

genel müdürü dışındaki birlik yönetim kurulu üyelerinin en az ikisinin dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olması yanında bu kişilerin belirli niteliklere sahip olması zorunluluğu getirilmiştir.

Söz konusu değişikliklerle kooperatif müdürlerinin en az 4 yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olması zorunluluğu getirilmiş ve yönetim kurulu üyesi olmaları sağlanmıştır. Böylece yönetimde istikrarı sağlayacak kurallar getirilmeye çalışılmıştır.

Etkin olmayan denetim kurulları kaldırılarak, yeni denetim modeli getirilmiş, söz konusu yeni denetim sistemi ile kooperatif ve birliklerin daha sağlıklı denetlenerek, ortaklarına ve ilgililere daha güçlü güvence sağlaması beklenmektedir.

Ürün alımı ve değerlendirilmesi yöntemleri zenginleştirilerek kooperatif ve birliklere daha esnek çalışma olanakları getirilmiş, gayrimenkul alımı ve satımı ile gayrimenkullerin değerlendirilmesine yönelik yeni düzenlemeler getirilerek nesnel kurallar konulmuş, faaliyetlerde etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla çalışma programı ile faaliyet politikası ve strateji belgelerini hazırlama zorunluluğu getirilerek stratejik bir bakış açısı kazanma imkânı sağlanmıştır.

Kooperatif ve birliklerin, piyasalarda düzenleyici rol oynayarak, üreticilerin haklarının korunması, satılan ürün kalitesinin garanti edilmesi ve daha kaliteli ürün elde etme konularında çalışılmakta olup, kooperatiflerin iş potansiyeli ile istihdama katkı sağlayan önemli kuruluşlar haline gelmesi amaçlanmaktadır.

Tarım satış kooperatifleri ve birlikleri, halen 100'ün üzerinde tesis ve işletmeleriyle ülkenin önde gelen kuruluşları arasında bulunmakta olup, bazı birlikler Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşu listesinde yer almaktadır.

2) 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 28/11/2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış olup yürürlüğü ise kanunun 87 inci maddesi uyarınca 6 ay sonraya ertelenmişti. Buna göre anılan Kanun 28/05/2014 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu arada Kanun ile ilgili Yönetmeliklerin bir kısmı yayımlanmış, diğer kısmı ise taslak olarak ilgililerin görüşlerine sunulmuştur.

Ayrıca 6502 sayılı Kanun'un sonunda yer alan geçici 1. madde ile "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce açılmış olan davalar açıldıkları mahkemelerde görülmeye devam eder." şeklinde düzenleme yapılmış ve geçici 1. maddenin devamında 4077 sayılı Kanun zamanında kurulan hukuki işlemlere hangi Kanunun uygulanması gerektiği ve Kanunda öngörülen yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a dayanılarak çıkarılan yönetmelik ve diğer mevzuatın, bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı hususlarında düzenleme yapılmıştır.

Yine anılan Kanun'un 86. maddesi uyarınca 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

3) Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliği yayımlanmıştır.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliği 12 Haziran 2014 tarihli, 29028 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik ile "Bakanlığın sorumluluğunda bulunan tüketici ürünlerinin piyasa gözetimi ve denetiminin usul ve esaslarını belirlemek" amaçlanmakta olup,

Söz konusu Yönetmelik, Bakanlığın sorumluluğunda bulunan tüketici ürünlerinin piyasa gözetimi ve denetimine ilişkin usul ve esasları, alınacak önlemleri ve üretici ve dağıtıcıların yükümlülüklerini kapsamaktadır.

Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle 19/07/2012 tarihli ve 28358 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

4) Satış Sonrası Hizmetler Yönetmeliği, Garanti Belgesi Yönetmeliği ile Tanıtma ve Kullanma Kılavuzları Yönetmelikleri yayımlanmıştır.

Satış Sonrası Hizmetler Yönetmeliği, Garanti Belgesi Yönetmeliği ile Tanıtma ve Kullanma Kılavuzları Yönetmelikleri 13 Haziran 2014 tarihli, 290289 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tanıtma ve Kullanma Kılavuzlarına ilişkin olarak;

Yapılan yeni düzenleme ile satıcılara, tüketicileri doğru bilgilendirmeye yönelik yükümlülükler getirilmiştir. Mevzuatta “Kullanıcı ara yüzü” tanımı yapılmıştır. Buna göre malın kullanıcı ara yüzünde (dijital ekran) yer alan bilgilerin Türkçe olması zorunluluğu getirilmiştir. Bu şekilde tüketicilerin satın aldıkları malları doğru ve daha verimli kullanmaları, dolayısıyla maksimum faydayı elde etmeleri hedeflenmiştir. ‘Emniyet kemerinizi takınız’, ‘Çocuk koltuğu kullanırken hava yastığını kapatınız’ gibi malın güvenli kullanımına ilişkin bilgilerin yabancı dilde verilmesi tüketicilerin can ve mal güvenliği için güvenlik riski oluşturmaktaydı. Bu nedenle, malın güvenli kullanımına ilişkin her bilginin, malın üzerinde de yer alması halinde, yazılı ve sesli ifadelerin Türkçe olması zorunluluğu getirilmiştir.

Garanti Belgelerine ilişkin olarak;

Garanti belgesinin tüketicinin haklarını bilmesine hizmet edecek şekilde hazırlanması amaçlanmakta olup Garanti belgelerinin Bakanlıktan onaylatılması şartı kaldırılarak bürokrasinin azaltılması yolunda önemli bir adım atılmıştır.

Üretici ve ithalatçılar garanti belgesi düzenlemeye devam edeceklerdir ancak bunu Bakanlıktan onaylatmayacaklardır. Bu belgelerde tüketicinin satın aldığı mala, üretici, ithalatçı ve satıcıya yönelik bilgiler ile tüketicinin hakları yer alacaktır. Bakanlık, bu belgenin düzenlendiğini, tüketicilere verilir verilmeyeceğini kontrol edecek, verilmemesi halinde firmalara yaptırım uygulayabilecektir.

Satış Sonrası Hizmetlere ilişkin olarak;

Yapılan düzenlemeyle, tüketicinin seçimlik haklarını kullanması kolaylaştırılmış, satın alınan malın garanti süresi içinde tamir edilmesine rağmen, tekrar arızalanması halinde tüketicinin diğer seçimlik haklarından istediğini kullanabilmesi sağlanmıştır.

Tüketicilerin satın aldığı mallarla ilgili satış sonrası servis hizmetlerine kolay bir şekilde ulaşması amaçlanmış, satış sonrası hizmetlere hızlı ve kolay bir şekilde ulaşılması için Bakanlıkça belirlenen sayıda servis istasyonu kurma ve malın kullanım ömrü süresince servis hizmeti verme zorunluluğu devam etmektedir.

6502 sayılı Kanunla ilk defa, özel servislerin de verdikleri hizmetten sorumlu olmaları düzenlenmiş, “Buna göre herhangi bir markanın yetkili servisi olmayıp, özel servis olarak hizmet veren servis istasyonlarının da verdikleri hizmetten dolayı tüketicilere karşı sorumlu olmaları yükümlülüğü getirilmiştir. Servis istasyonlarının, kendilerine teslim edilen

arızalı mallar ile ilgili olarak malın teslim alındığına dair teslim fişi, ayrıca malın onarımı tamamlanınca yapılan işlemleri ve ücretini gösteren bir de servis fişi düzenlemeleri gerekmektedir. Bu şekilde, malın onarımına ilişkin yaşanabilecek ihtilafların da önüne geçilmesi amaçlanmıştır.”

5) Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır.

Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik 17 Haziran 2014 tarihli, 29033 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tüketici ile kurulan sözleşmelerde yer alan haksız şartların tespitine ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenleyen yönetmelik, tüketici ile kurulan sözleşmelerde yer alan her türlü haksız şartı kapsamaktadır.

Bu kapsamda tüketici ile kurulan sözleşmelerde yer alan bir şartın haksız şart olarak kabul edilebilmesi için, “tüketiciyle müzakere edilmeden sözleşmeye dâhil edilmesi, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olması” unsurlarının bir arada bulunması gerekecektir.

Bir sözleşme şartının önceden hazırlanması ve standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketicinin sözleşmenin içeriğine etki edememesi durumunda, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilecek, sözleşmeyi düzenleyen, bir standart şartın münferiden müzakere edildiğini iddia ediyorsa bunu ispatla yükümlü olacaktır.

Sözleşmenin bütün olarak değerlendirilmesinden, standart sözleşme olduğu sonucuna varılırsa, bu sözleşmedeki bir şartın belirli unsurlarının veya

münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, sözleşmenin kalan kısmına yönetmelik hükümlerinin uygulanmasını engellemeyecektir.

Bir sözleşme şartının haksızlığı, sözleşme konusu mal veya hizmetin niteliği, sözleşmenin kuruluşunda var olan şartlar ve sözleşmenin diğer hükümleri veya haksız şartın ilgili olduğu diğer bir sözleşmenin hükümleri de dikkate alınmak suretiyle sözleşmenin kuruluşuna göre belirlenecektir.

Sözleşme şartlarının haksızlığının takdirinde, bu şartların açık ve anlaşılır bir dille yazılmış olması kaydıyla, hem sözleşmeden doğan asli edim yükümlülükleri arasındaki hem de mal veya hizmetin piyasa değeri ile sözleşmede belirlenen fiyatı arasındaki dengeye ilişkin bir değerlendirme yapılamayacaktır.

Sözleşme şartlarının yazılı olması halinde, tüketicinin anlayabileceği açık ve anlaşılır bir dilin kullanılmış olması gerekecektir. Sözleşmede yer alan bir hükmün açık ve anlaşılır olmaması veya birden çok anlama gelmesi halinde, bu hüküm, tüketicinin lehine yorumlanacaktır.

Tüketiciyle kurulan sözleşmelerde yer alan haksız şartlar kesin olarak hükümsüz olacaktır. Ancak sözleşmenin haksız şartlar dışındaki hükümleri geçerliliğini koruyacaktır.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, genel olarak kullanılmak üzere hazırlanmış sözleşmelerde yer alan haksız şartların, sözleşme metinlerinden çıkarılması veya kullanılmasının önlenmesi için gerekli tedbirleri alacaktır.

Genel olarak kullanılmak üzere hazırlanmış tüketici sözleşmelerinde haksız şartların yer alması durumunda, bu şartların sözleşme metninden çıkarılması için sözleşmeyi düzenleyene Bakanlıkça 30 gün

süre verilecektir. Bakanlık gerekli gördüğü hallerde bu süreyi 90 güne kadar uzatabilecektir.

Haksız şart olarak tespit edilen sözleşme şartlarının, tüketiciler açısından kesin olarak hükümsüz olduğunun sözleşmeyi düzenleyen tarafından tüketicilere açık ve anlaşılır biçimde yazılı veya elektronik ortamda bildirilmesi durumunda, tespit tarihinden önce tüketicilerle kurulan ve halen geçerli olan sözleşme metinlerinden bu şartların çıkarıldığı kabul edilecektir.

Bakanlıkça verilen sürenin bitimine kadar, sözleşmeyi düzenleyen tarafından haksız şartların sözleşme metninden çıkarılmaması halinde, aykırılığın tespit edildiği her bir sözleşme için ilgili kanun uyarınca idari para cezası uygulanacaktır.

Söz konusu yönetmelikle, Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik de yürürlükten kaldırılmıştır.

6) Tüketici Ödülleri Yönetmeliği yayımlanmıştır.

Tüketici Ödülleri Yönetmeliği 27 Haziran 2014 tarihli, 29043 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin amacı; tüketicinin korunması ve bilinçlendirilmesi ile yasal haklarını kullanması konusunda özendirilmesi, tüketici talep ve tercihlerini dikkate alan firmaların ve tüketici hukuku veya tüketicinin korunması ile ilgili bilimsel çalışmaların teşvik edilmesi için verilecek ödüllere ilişkin usul ve esasları düzenlemek olup,

Yönetmelik, tüketici ödülleri verilmesine ilişkin esasları kapsamaktadır. Bu yönetmelik ile 15/10/2001 tarihli ve 24554 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Geleneksel Tüketici Ödülleri Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

7) Fiyat Etiket Yönetmeliği yayımlanmıştır.

Fiyat Etiket Yönetmeliği 28 Haziran 2014 tarihli, 29044 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin amacı; perakende olarak satışa sunulan mal ve hizmetlerin etiket, tarife ve fiyat listelerinin şekli, içeriği, kullanılması ile indirimli satışlara ilişkin usul ve esasları düzenlemek olup,

Yönetmelik, tüketicilere sunulan mal ve hizmetlere ilişkin etiket, tarife ve fiyat listelerini kapsamaktadır. Bu yönetmelik ile 13/06/2003 tarihli ve 25137 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Etiket, Tarife ve Fiyat Listeleri Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

8) Yüksek lisans ve doktora tezlerine destek verilecektir.

“Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (TÜKOSEP)” kapsamında Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından kooperatifçilik sektörünün önünün açılması, daha etkin ve verimli bir yapıyla sektörün geleceğe hazırlanması, ülke kooperatifçiliğinin gelişmesine katkı sağlanması, kooperatifçilik alanında akademik eserlerin sayısının artırılması amacıyla, kooperatifçilik alanında Türkçe tez hazırlamış yüksek lisans veya doktora mezunları desteklenecektir.

Başvurular 31 Mayıs 2015 tarihine kadar Kooperatifçilik Genel Müdürlüğüne şahsen veya posta yoluyla yapılabilecek olup komisyonca uygun bulunan tez çalışmaları arasından; yüksek lisans tezi sahibine 3.000 TL, doktora tezi sahibine 10.000 TL nakit para desteği verilecektir. Söz konusu desteklerden yararlanmak isteyenler, başvuru süresi, şartları ve diğer bilgilere Bakanlığımız Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nün “koop.gtb.gov.tr” internet adresinden ulaşabileceklerdir.

“Bağımsız Danışmanlık ve Denetim Şirketleri” ve Gümrük Hizmetleri

*Murat PALAOĞLU**

1. Giriş

Mazisi batı ülkelerinde yüzyılı aşan uluslararası bağımsız danışmanlık ve denetim şirketleri, uzun yıllardır ülkemizde de çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır.

Bu faaliyetlerin bir kısmı yarı kamusal hizmetleri içermekle birlikte, önemli bir kısmı da diğer şirketlerin talebi üzerine sunulan desteklerden oluşmaktadır. Yarı kamusal olarak tanımlanabilecek hizmetler halka açık veya SPK kapsamında faaliyet gösteren şirketlerin denetimi, başka bir deyişle audit hizmetleri; TTK kapsamında bağımsız denetime tabi şirketlerin denetimleri, Yeminli

Kamu veya özel tüm kurum ve kuruluşlar için daha iyi görev yapma ve hizmet sunmanın yolu, bağımsız denetime tabi olmaktan geçmektedir. Bu gerekliliğin farkında olan kurumsal şirketler, kendileri bu denetimi talep etmektedirler.

Mali Müşavirlik kapsamında tam tasdik ve KDV iade raporlarının hazırlanması gibi işlemlerden oluşmaktadır.

Bunun yanında, özellikle uzun yıllar boyunca bağımsız şirketlerden danışmanlık alma geleneği bulunan çok uluslu şirketler başta olmak üzere, özellikle kurumsal şirketlerin talebi üzerine gerçekleştirilen danışmanlık ve denetim faaliyetleri de bulunmaktadır. Bunların başlıcaları, risk değerlendirmeleri, suiistimal incelemeleri, satın alma öncesi uygunluk araştırması, sektör araştırmaları, IT danışmanlığı, süreç analizleri ve mevzuat kapsamında vergi ve gümrük danışmanlık hizmetleri olarak sıralanabilir.

Gümrük ve Dış Ticaret alanında sunulan danışmanlık hizmetleri, an itibarı ile mevzuatın mecbur kıldığı yarı kamusal hizmetler olmaktan ziyade, şirketlerin talep ettiği danışmanlık ve denetim hizmetleri olarak ortaya çıkmaktadır. Olası gelişmeler ile yakın gelecekte yarı kamusal olarak tabir edilebilecek, mevzuat kapsamında tanımlanmış bağımsız gümrük danışmanlık ve denetim uygulamaları bu kapsama dâhil olabileceği öngörülmektedir.

2. Faaliyet Konuları

Bağımsız danışmanlık ve denetim şirketlerince gümrük ve dış ticaret alanında gerçekleştirilen başlıca faaliyet alanlarını aşağıdaki başlıklar altında özetlemek mümkündür.

Danışmanlık: Gümrük konularında her ülkenin kendine has yasal alt yapısı ve özgün uygulamalarından dolayı, çok uluslu şirketler ülkemiz mevzuatı ve uygulamaları hakkında önceden bilgi sahibi olmak istemektedirler. Özellikle danışmanlık boyutu bu kapsamda ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde yatırım yapmak veya ticaret yapmak isteyen yabancı şirketler, ürün veya sektör odaklı maliyet ve risk analizine ihtiyaç duymakta, önceden hangi gümrük rejimlerini uygulayacaklarını belirlemede, buna göre alt yapı ve personel ihtiyaçlarını dizayn etmektedirler. Bunun yanında yatırımın yapılacağı bölge, serbest bölge faaliyetleri, üretimin bir kısmının ihraç edilmesi gibi diğer değerlendirmelerini belirli bir bilgi ve tecrübeye göre vermek istemektedirler.

Bağımsız danışmanlık ve denetim şirketleri ise, bu ihtiyaçlara işlemlerin tarafı olmadan objektif bir bakış açısı ile cevap vermekte, kendilerine yöneltilen soruları cevaplamakta, tasarlanmış süreçlerin etkinliğini ve alt projeleri yasal mevzuat ve uygulamalar karşısında değerlendirmektedirler. Bu kapsamda ülkemize yapılan yabancı sermaye yatırımları ve diğer önemli yatırım projelerinde genel olarak aktif görev alınmakta, stratejik kararlara destek olunmaktadır.

Bunun yanında, ülkemizde faaliyette bulunan şirketler de son derece dinamik ve karmaşık bir yapıya sahip olan gümrük mevzuatının uygulaması, ihtilaf halinde sorumluluklarının ve haklarının belirlenmesi ve risk ve fırsatlarının tespit edilmesine yönelik olarak danışmanlığa ihtiyaç duymaktadır.

Danışmanlık hizmetlerinin ciddi bir bilgi birikimi ve tecrübe gerektirdiği açıktır. Bunun yanında gerek kamu gerekse özel sektör bakış açılarından konunun değerlendirilebilmesinin büyük önem taşıdığı söylenebilir.

Gözden Geçirme (Gümrük Uyum Denetimi): Gümrük konuları ile iştigal eden dış ticaret erbablarının, risk ve fırsatlar içeren bir alanda faaliyette buldukları aşikârdır. Bu bilince sahip kurumsal şirketler, gündelik işlemlerinin bağımsız ve yetkin bir kuruluş tarafından gözden geçirilmesini, başka bir deyişle denetlenmesini talep etmektedirler. Son yıllarda geniş bir uygulama alanı bulan Sonradan Kontrol denetimlerinin de bu bilinci artırdığı söylenebilir. Şirketlerin farkında olmadıkları hatalarının tespit edildiği, işlemleri veya paydaşları üzerinden aldıkları olası riskin belirlendiği, bunun yanında maliyetlerin minimize edilmesini sağlayacak fırsatlarının değerlendirildiği bir danışmanlık şekli olarak "gümrük uyum denetim hizmetleri" bu ihtiyaca yönelik tasarlanmıştır. Burada bahsedilen gözden geçirme ve denetim faaliyetlerinin SPK veya TTK kapsamında tanımlanan bağımsız denetim olmadığını vurgulamakta fayda olacaktır.

Söz konusu denetimler sonucunda elde olunan tespitlerin raporlanması, izlenecek yolun belirlenmesi, kamu alacağı ve cezaların ödenmesi, süreç analizi ile işlemlerin bundan sonra daha sorunsuz yapılması için şirkette yapılanma modeli belirlenmesi, sonuçların üst yönetime raporlanması gibi aşamalar denetimi takip eden süreçler olarak sıralanabilir.

Uygunluk Araştırması (Due Diligence): Şirket satın almalarında, satın alınacak şirketin mevcut risk yapısının ve sorumluluklarının tespiti büyük önem taşımaktadır. Örneğin, büyük miktarlarda gümrük cezası riski taşıyan ve hatta ceza hukuku kapsamında risk taşıyan şirketlerin satın almaya konu olmasında, alınacak karar bu durumdan büyük ölçüde etkilenmektedir. Taraflar arasında satın alma veya birleşme görüşmeleri yapılırken, bağımsız bir kuruluş tarafından işlemlerin gözden geçirilmesi ve bu boyutu ile raporlanması büyük önem taşımaktadır.

YYS Süreç Desteği: Yetkilendirilmiş Yükümlü uygulamalarında şirketlerin bağımsız danışmanlık ve denetim şirketlerinden beklentileri ve talepleri bulunmaktadır. İşlemlerde taraf olmayan bağımsız şirketler, tarafsız görüşleri ve denetim kapasiteleri ile Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü (YYS veya AEO) kapsamında statü sahibi şirketlerin danışmanlık, eğitim ve denetim ihtiyaçları için önemli adresler olarak dikkat çekmektedir. Bu kapsamda hali hazırda YYS kapsamında sertifika almak isteyen şirketler hazırlık aşamalarında danışmanlık hizmeti talep etmektedir. Bu danışmanlık talebinin temel nedeni ise vergi, gümrük mevzuatı, SAP, tedarik zinciri süreçleri ve şirketin tüm yapısına vakıf olabilen bağımsız bir göze ihtiyaç duyulmasıdır.

Zira YYS temini için şirketler ciddi bir yapısal değişim süreci yönetmek durumunda kalmakta ve değişimi yönetmek için hem bağımsız bir bakış açısına hem de şirketin tüm yönlerini kavrayan bir görüşe ihtiyaç

duymaktalar. Halka açık şirketlerin veya TTK kapsamında bağımsız denetime tabi şirketlerin düzenli olarak ve yasal gerekliliğe bağlı olarak bağımsız denetim şirketlerince denetlenmesinde olduğu gibi, esasen YYS statü sahibi şirketlerin düzenli olarak bağımsız denetime tabi tutulmaları beklenen bir gelişmedir.

Diğer: bağımsız danışmanlık ve denetim şirketleri tarafından gümrük ve dış ticaret alanında yukarıda sayılanlar başlıcalarını oluşturmakla birlikte, eğitim, özel projeler, yapılandırma gibi ihtiyaca göre başka birçok hizmet de sunulabilmektedir.

3. Sonuç

Kamu veya özel tüm kurum ve kuruluşlar için daha iyi görev yapma ve hizmet sunmanın yolu, bağımsız denetime tabi olmaktan geçmektedir. Bu gerekliliğin farkında olan kurumsal şirketler, kendileri bu denetimi talep etmektedirler. Esasen işleyiş ve içerik olarak kamudaki Rehberlik ve Teftiş görevine paralellik gösteren Danışmanlık ve Denetim hizmetlerinin kamuda denetim kültürünü almış, gerekli bilgi birikimi ve tecrübesi ile donanmış kişiler eliyle yürütülmesi başarılı örnekler sunmaktadır.

Bu kapsamda Gümrük Müfettişliği mesleğinin en önemli kaynak ve rol model olduğu unutulmamalıdır. Bu alanda kariyer planlarını tasarlamak isteyen kıymetli meslektaşlarımızın sektöre ve dolayısı ile ekonomiye ve kamuya özel sektör eli ile önemli katkılar sunabilecekleri açıktır. Bu noktada, böylesi bir ihtiyaca cevap vermek adına en değerli iş gücünün yetişmesini sağlayan Gümrük Müfettişliği kurumu ve Müfettişlerin yetişmesini sağlayan üstatlarımızın eşsiz katkılarının altına çizilmesi gerekmektedir. Bu ocağın mensubu olmak, en az kamuda olduğu kadar özel sektörde de bir kıvanç kaynağıdır.

Gümrük Laboratuvarları Perspektifinden

Mineral Yağlar ve Bu Yağların Kullanım Alanları

Dr. Ayşe Özgür ÖZSAR

Dr. Muharrem YILMAZ

Y. Kimya Müh. Yaşar ÇİFTÇİ

Özet

Hafif yağlar, orta yağlar ve ağır yağlar olmak üzere üç kategoriye ayrılan mineral yağlar, Türk Gümrük Tarife Cetveli (TGTC)'nde 27. Fasılda sınıflandırılırlar. Bu çalışmamızda, mineral yağların ve mineral yağlarla ilişkili birtakım ürünlerin TGTC'deki sınıflandırılması hakkında bilgilere ve analiz yöntemlerine yer verilmiştir. Ayrıca, standart dışı akaryakıt benzeri eşyalarla ilgili yapılan yasal düzenlemeler ve alınan mali ve idari tedbirlerle birlikte mineral yağ esaslı sorunların çözülmesi adına, cihaz ve teknik personel bakımından son derece donanımlı olan Gümrük Laboratuvarlarımızda yapılan analizler ve analiz sonuçları hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mineral yağlar, hafif, orta ve ağır yağlar, motorin ve akaryakıt analizleri. JEL Sınıflandırması: Q39

Giriş

Yer altında kaya tabakaları arasında bulunan; Karbon (C) ve Hidrojen (H) elementlerinden oluşmuş alifatik hidrokarbonlar mineral yağlar olarak tanımlanır. Mineral yağlar, molekül ağırlıkları C4 ile C40 arasında değişen, su ile karışmayan ama diğer yağlarla ve organik çözücülerle karışabilen maddelerdir. Molekül ağırlıklarının bu kadar değişik olmasından dolayı hafif yağlar (Örn; White spirit, kurşunsuz benzin 95 oktan), orta yağlar (Örn: kerosen, jet yakıtı) ve ağır yağlar (Örn: motorin, denizcilik yakıtı, fuel oil) olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmaktadırlar.

Bilindiği üzere ticareti yapılan her eşyanın bir gümrük tarife istatistik pozisyonu (G.T.İ.P.) vardır ve Gümrük Laboratuvarlarının en önemli görevlerinden birisi ise, ticarete konu olan gümrükleme aşamasındaki eşyaların mahiyetine yönelik analizleri yaparak, eşyaların GTİP'ini belirlemektir.

Bu bağlamda, mineral yağlar Türk Gümrük Tarife Cetvelinde (TGTC) 27. Fasılda yer almaktadır. Ham petrol, 27.09'da sınıflandırılırken, ham petrolün damıtılmasıyla elde edilen ürünler sırasıyla hafif, orta ve ağır molekül ağırlığına sahip petrol yağları ise 27.10 tarife pozisyonunda sınıflandırılmaktadır.

Ayrıca, etan, propan, bütan, pentan, heksan, heptan, etilen, büten gibi fiziksel olarak gaz halde bulunan veya düşük kaynama noktasına sahip sıvı haldeki çözücü türü organik kimyasallar (heksan, heptan vb. gibi) TGTC'nin 29.01 tarife pozisyonunda sınıflandırılmaktadır.

Gaz kromatografisi kimya alanında gazların ve uçucu maddelerin analizleri ve ayrılmasında uygun bir metot olarak yaygın bir şekilde kabul edilmiştir.

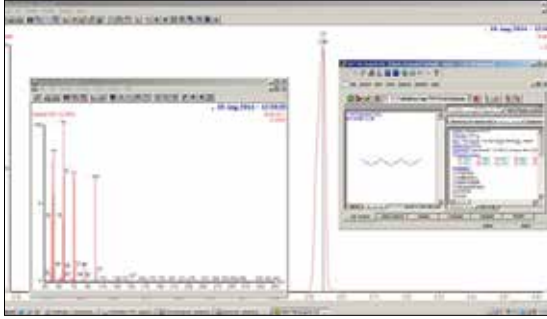
Laboratuvar Müdürlüğümüzde de bu tür uçucu eşyaların analizleri için yaygın olarak Gaz Kromatografi cihazı yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Söz konusu yöntemde uygun ön hazırlama işlemleri sonrası numune çok az miktarda hazır haldeki cihaza verilir ve eşya muhteviyatı temel olarak kaynama noktası farklılığından analize tabi tutulur.

Aşağıda 29.01 tarife pozisyonunda yer alan ve bir tür organik çözücü olan 'Heptan' bileşiğine ait kromatogram görülmektedir.

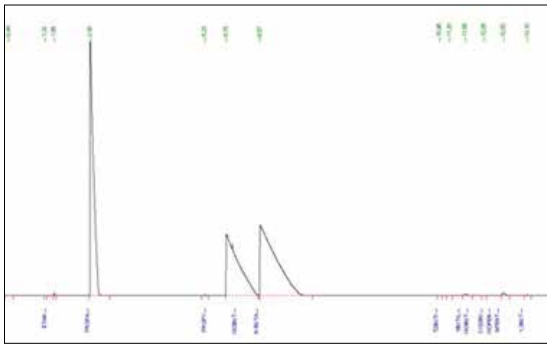

Böyle bir analiz sonucu; analizi yapılan numunenin muhteviyatında uçucu başka bileşen olmadığı, tek bir bileşene sahip olduğu şeklinde yorumlanır. Aynı zamanda Gaz Kromatografisi-Kütle Spektrometresi cihazından elde edilen kütle spektrumunun yorumundan ve cihazın yazılımında bulunan uluslararası kütle spektrumu kütüphanesi veri bankasında tarama yapıldığında söz konusu bileşiğin hangi madde olduğu tespit edilebilmektedir.

Aşağıdaki resimlerde; Gaz Kromatografisi kullanılarak elde edilen kromatogram, kütle spektrumu ve kütüphane tarama sonucu gösterilmektedir.

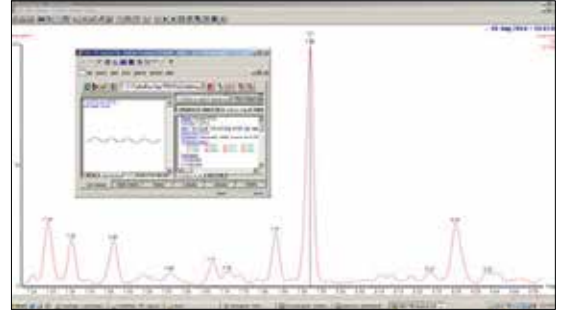
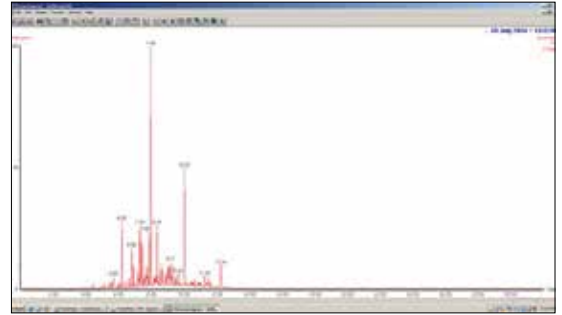
Ham petrolün damıtılmasından elde edilen ilk ürünlerden etan, propan, bütan, pentan ve pentan izomerlerinin oluşturduğu karışım ise Sıvılaştırılmış Petrol Gazı (LPG) olarak piyasaya sunulmaktadır. 2711.19 Gümrük Tarife Pozisyonunda sınıflandırılan LPG laboratuvarımızda gaz enjeksiyon sistemi bulunan Gaz Kromatografisi kullanılarak analiz edilmekte ve içerisinde yukarıda belirtilen gaz halindeki maddelerin bulunup bulunmadığı, tespit edilmesi halinde yüzdesel miktar tayinleri yapılmaktadır. Aşağıda bir LPG numunesinin analizinde elde edilen kromatogram yer almaktadır. (Birden fazla boşluk bırakılmış düzeltili)

1. Hafif Yağlar

Ham petrolün damıtılmasında gazlardan sonra elde edilen düşük kaynama noktali pentan, heksan, heptan, vb. gibi alifatik hidrokarbon karışımları hafif yağlardır. Bu maddelerin kaynama noktaları oldukça

düşüktür. Fiziksel özellikleri birbirine çok benzeyen ve birbirine yakın kaynama noktali bu tür bileşikler karışım halinde bulduklarında TGTC'nin 2710.12 deki hafif yağlar ve karışımları olarak sınıflandırılmaktadırlar. Bu tür bileşiklere laboratuvarımızda seri halde farklı analiz yöntemleri uygulanmakta olup, yoğunluk ve Gaz Kromatografisi bunların başlıcalarındandır. ("başlıca olanlarındandır" yazılsa daha iyi olabilir.) Hafif yağların yoğunlukları 0.70-0,79 g/ml aralığında olup, aşağıdaki resimde hafif mineral yağı oluşturan her bir bileşenin tespitini ve karakterizasyonu gösterir kromatogram ve Kütle Spektrumu kütüphane taraması görülmektedir.

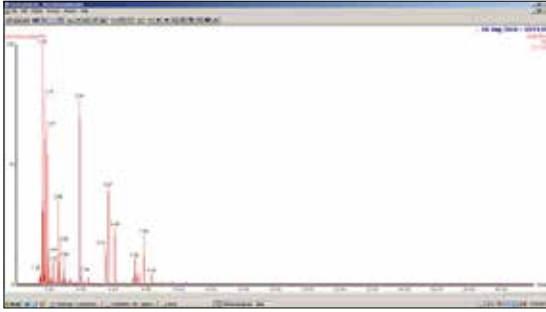

Öte yandan hafif yağların parlama noktalarına göre de sınıflandırılması mümkündür. Parlama noktası düşük olan hafif yağlara vuruntuyu azaltmak için, oktan sayısını artırıcı katkıları ilave edilmesi suretiyle usulsüz yollarla piyasaya benzin olarak sürülmekte ve bu tür karışımlar araçlarda yakıt olarak kullanılmaktadırlar. Söz konusu petrol yağları motor benzinini olarak adlandırılmakta ve TGTC'nin 2710.12.31, 2710.12.41 ile 2710.12.70 alt pozisyonlarında sınıflandırılmaktadır.

Diğer hafif yağlar TGTC'nin; özel benzinler açılımında parlama noktasının 21 °C den fazla olup olmasına göre "White Spirit" 2710.12.21, "Diğerleri" 2710.12.25, "Yakıt Nafta" 2710.12.15, "Diğerleri" 2710.12.90 şeklinde alt pozisyonlarda sınıflandırılmaktadırlar. Yukarıda sözü edilen tarife pozisyonunda yer alan ürünler araçlarda yakıt olarak kullanılmazlar, çoğunlukla boya vb. sanayilerde "White Spirit örneği" gibi çözücü olarak kullanılmaktadırlar.

Laboratuvarlarımıza gelen bu tür eşyaların benzin-den farklı özellikte olup olmadığı, yoğunluk, (damıtma), parlama noktası ve kromatografik analiz yöntemleri kullanılarak tespit edilebilmektedir.

Aşağıdaki resimde 95 Oktan Kurşunsuz Benzine ait kromatogram görülmektedir. Elde edilen bu eğri nezdinde ve diğer analiz yöntemleriyle araç yakıtlarında çözücü vb. kimyasalların bulunup bulunmadığı laboratuvarımızda tespit edilebilmektedir.

Petrol Laboratuvarımız Avrupa Birliği (AB) Müktesebatına uyum çerçevesinde, Gümrük Laboratuvarlarının Modernizasyonu Projesi kapsamında hem milli bütçe hem de AB destekli bütçeler ile kapsamlı amaca yönelik cihazlarla donatılmıştır. Parlama Noktası Tayin Cihazı, Vakum ve Atmosferik Damıtma Cihazları, Kükürt Tayin Cihazı, ICP-OES ve XRF Cihazları (metal seviyelerinin ve cinslerinin tespiti için), Penetrasyon Tayin Cihazı, Kinematik Viscosimetre Cihazı, Gaz Kromatografisi Cihazları, AB ülkeleri gelişmiş laboratuvarı arasında yerini alan laboratuvarımızdaki cihazların başlıklarındandır.

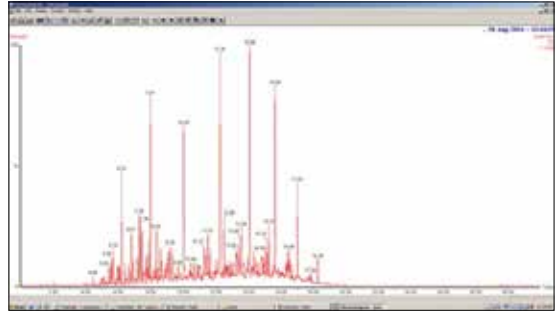
2. Orta Yağlar

Karbon sayısı genellikle C8-C13 arasında değişen alifatik hidrokarbonlar orta yağlar olarak sınıflandırılmaktadırlar.

TGTC'nin 2710.19 alt pozisyonunda sınıflandırılan orta yağlar; "Kerosen" açılımında "Jet yakıtı" 2710.19.21, "Gaz Yağı" 2710.19.25 şeklinde alt pozisyonlarda sınıflandırılmaktadırlar.

İthalatının sadece jet motorlarının çalıştırılmasına yönelik olmasından ve sağlanan vergisel durumundan dolayı bu tür orta yağa daha önce bahsettiğimiz üzere usulsüz yollarla hafif yağlara katlabilecek çözücülerin katılması da mümkün olmaktadır.

Aşağıdaki resimde orta yağa ait kromatogram görülmektedir.

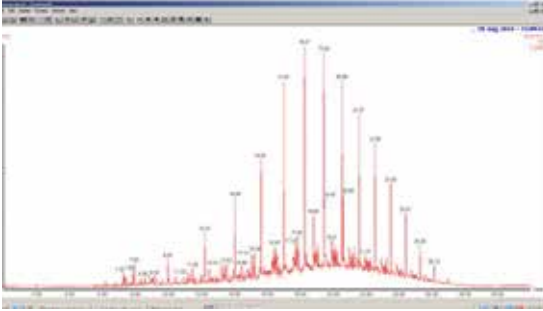
3. Ağır Yağlar

Ağır yağlar, karbon dağılımı C8-C20 arasında değişen, yoğunlukları genellikle 0,82-0,89 g/ml aralığında olan hafif yağlara oranla oldukça viskoz olan alifatik hidrokarbonlardır. Dizel araçlarda da kullanılmakta olan ağır yağlardan motorin türü, TGTC'nin 2710.19.31-2710.19.48 ila 2710.20.11-2710.20.19 alt pozisyonlarında sınıflandırılmaktadır.

Sıkıştırılmalı motorlarda kullanılan bir yakıt türü olan motorinin yoğunluğu 0,820-0,845 g/ml arasındadır ve parlama noktası 60-65 °C arasında olduğu için sıkıştırmanın anında patlaması için motorinlerin içerisine katkı olarak nitratlı bileşikler ilave edilmektedir.

Aşağıdaki resimde motorine ait kromatogram görülmektedir.

Bunun yanı sıra sanayide makinaları yağlama amaçlı ve dişli yağları olarak sürtünmeye karşı kullanılmakta olan madeni yağlar türünden yağlar, TGTC'nin 27.10 Pozisyonunun son alt pozisyonlarında sınıflandırılmaktadır.

"Spindle oil, light neutral, heavy neutral ve bright stock vb." gibi ağır yağlar; oldukça yüksek sayıda karbon dağılımı içermektedir ve diğer bütün yağlardan daha viskozdur.

Bu tür ağır yağlara, yağlama yağları için hazırlanmış olan ve TGTC'nin 38.11 Pozisyonunda sınıflandırılan birtakım katkıları, kerosen grubu orta yağlar ile çözücü türü hafif yağlar veya 29.01 tarife pozisyonunda yer alan heptan vb. gibi ve hatta 29.02 tarife pozisyonunda yer alan siklik hidrokarbonların ilavesi ile tehlikeli olabilecek türden bir karışım oluşturularak motorin yerine ikame edilmek üzere akaryakıt olarak kullanıldığı görülmektedir.

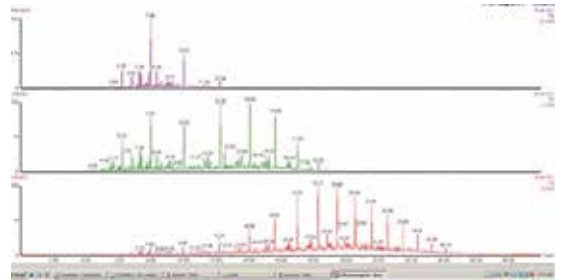
Bu tür yakıtların kullanılması, normalde parlama noktası yüksek olan yakıtın parlama noktasını düşürerek motorda sıcaklık yükselmesine neden olmakta, motor sistemi bu sıcaklık artışını yok edecek bir yakıt sistemi için tasarlanmadığından ötürü motor aksamında yanabilen kablo vb. elemanların yanması sonucu yangınlara neden olabilmektedir.

Ayrıca, motorin özelliğine sahip olmayan yağlar, dizel araçların çalışması sırasında tam yanmadığı için egzozdan çıkan yanmamış ürünler, duman ve ağır metaller çevre kirliliğini önemli derecede artıran etkenler olmaktadır.

Bu tür karışımların kullanımı, hem tehlikeli durumları ortaya çıkararak can ve mal kayıplarına neden olmakta hem de haksız kazanca sebebiyet verilmektedir.

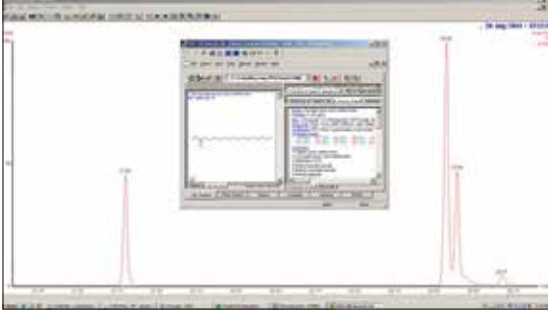
Söz konusu kullanıma uygun olmayan yakıt türü ürünlerin cihaz ve teknik personel bakımından son derece donanımlı olan laboratuvarlarımızda analizleri yapılabilmekte ve orta yağlara ilave edilen farklı tür katkıları tespit edilebilmektedir.

Aşağıdaki resimde whitesprite (White spirit olacak), orta yağ ve motorin örneklerine ait kromatogramlar karşılaştırmalı olarak yer almakta ve aralarındaki fark açıkça görülebilmektedir.

Bununla birlikte, dizel yakıtların çevreye olan olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak üzere 15. Fasılda yer alan kanola yağı, mısır yağı, soya yağı gibi bitkisel yağlar ve bu yağların kullanılmış atıklarının, metil esterlerine dönüştürülmesi ile elde edilen TGTC'nin 38.26 tarife pozisyonunda yer alan biyodizel ve bunların karışımları katkı olarak yakıtlara ilave edilebilmektedir.

Bunlar hileli yakıt üretimi değil aksine çevre dostu bir dizel yakıt olması nedeni ile bütün gelişmiş dünya ülkeleri tarafından desteklenmektedir. Laboratuvarımıza gelen bir YAME numunesinin Gaz Kromatografisi analizi yapılarak sonuçlar değerlendirilmiş olup aşağıdaki resimde Kütle Spektrumu yer almaktadır.

Sonuç

27. Fasılda yer alan ham petrolden çıkılarak elde edilen oldukça geniş bir ürün yelpazesine sahip olan petrol ürünleri ve petrol ürünlerinden elde edilen ve sanayide oldukça geniş bir kullanım alanına sahip müstahzarlar farklı GTİP'lerde yer alabilmektedir.

Bu itibarla, bugüne kadar konu ile ilgili yapılan tüm laboratuvar çalışmaları göstermiştir ki farklı tarife pozisyonlarında yer alabilen bu tür eşyaların sağlıklı kontrolleri; ancak seri ve güvenli analizlerinin usulüne uygun olarak alınan numunelerin analizlerinin yapılmasıyla mümkün olabilmektedir.

Kayıt dışılığın devlete yarattığı milyarlarca dolar vergi kaybının yanı sıra, düzgün ticaret yapan şirketlerin ticari faaliyetlerine zarar veren, standart olmayan kalitesiz ürünler nedeniyle çevre ve insan sağlığına olumsuz etkileyen ve neden olduğu kaza ve araç yangınlarıyla kamunun mal ve can güvenliğini tehdit eden sorunların çözülmesi adına; cihaz ve teknik personel bakımından son derece donanımlı olan Gümrük ve Ticaret Bakanlığının bilimsel kolu olan Gümrük Laboratuvarlarımız yapılan yasal düzenlemeler, alınan mali ve idari tedbirler ışığında üzerine düşen görevleri yapmaya devam edecektir.

AZERBAYCAN'DA

Bir Gümrük Hastanesi

Hakan UÇAK

Haftanın son gününde, uyanmak ve işe gitmek istemiyordum. Yorgun bedenimi güç bela yerinden doğrultmaya çalışırken, sırtımdaki ağrıyı fark ettim bir anda. Zor da olsa elimi yüzümü yıkayıp, sabah kahvaltısını yapmışım acıyla. Kahvaltı sonrasında derdime çare olur umuduyla etkili bir ağrı kesici almaya karar verdim.

Bilinçli bir şekilde ilaç tüketilmesi gerektiğini düşündüğüm için, ağrı kesicinin prospektüsünü okumaya çalıştım. Bilmediğim tıbbi terimler arasında kaybolurken, ilacın herhangi bir yan etkisi olup olmadığını anlamaya çalıştım. Gerçeği söylemek gerekirse, ilaçların içerisindeki prospektüslerin tüketiciler tarafından anlaşılması için yazıldığını düşünüyorum. Zira okuduğum hiçbir prospektüsü anlamadım bu yaşıma kadar.

Uzmanların ilaçlarla ilgili olarak “kullanmadan önce mutlaka prospektüsü okuyun” gibi tavsiyeleri bir türlü hayat bulmuyordu bende. Biraz saçma bir şey prospektüsü okuyup anlamaya çalışmak bence. Madem okuyunca anlayacaktım, gümrükçü değil de doktor olurum.

Neyse, iş yerime gelmek için arabama bindiğimde sırtımdaki acı şiddetini artırmış ve dayanılmaz bir hal almaya başlamıştı. Kırılgan bir insan olmamama rağmen, acıya dayanamıyordum. Hemen arabanın yönünü değiştirip, iş yerimin yakınındaki özel hastaneye gittim.

Hastaneleri oldum olası sevmemişimdir. Özeli, geneli fark etmiyordu. Sırtımdaki ağrıyı anlatma için danışmaya (!) doğru yaldım. Karşımdaki görevli “randevu” sordu. Ben de “yok” dedim. Görevli neyim olduğunu sorduğunda bir yandan sırtımdaki ağrıyı anlatmaya çalışıyor bir yandan da acıya dayanmak için çaba sarf ediyordum.

Kayıt işlemlerinin bitmesine müteakip, ilgilenecek doktorun odasına doğru yol aldım. Doktorun sekreteri, önce güler yüzlü bir şekilde “hoş geldiniz” dedi ve sonrasında doktorun 10 dakika sonra muayene edeceğini belirtti.

Beklerken etraftaki resimlere bakıyor, bir yandan da sırt ağrımı unutmaya çalışıyordum. Bir türlü geçmek bilmeyen 10 dakikanın ardından, doktorun odasına girebilmişim nihayetinde.

Doktorun sorduğu ilk soru “neyin var”? Ben de sırtımı gösterip, “ağrıyor” dedim acıyla. Nedenini bilmediğim bir şekilde, “incittim herhalde” dedim. Demez olaydım. Doktor muayeneyi bırakıp fırça atmaya başladı. “Doktor olan benim”, “Ben teşhisi bilirim” “sen hastasın” gibi anlamsız sözlerle yüklenmeye başladı bana.

Sadece belimi incitmiş olabileceğimi söylediğim için doktor bana kızmıştı anlamsızca. Doktor bana “sen hastasın” diye yükleniyordu ama bence doktor hastaydı!

Ağrı için ilaç alıp almadığını sorduğunda ne yalan söyleyeyim korkmuştum. Bir de ilaç aldığım için fırça yemeyelim deyip, tam “hayır” diyecektim ki, ağzımdan “evet” cevabı çıkıverdi bir anda.

Bu sefer de bilinçsiz ağrıkesici ilaç aldığım için yükleniyordu doktor. “Prospektüsü okudun mu” diye sorduğunda “evet” dedim. “Bişey anladın mı” diye sorduğunda “hayır” dedim ve başladı yine kızmaya. İlacın ismini sorduğunda ise hatırlamıyorum dedim. İsmi söylesem başıma gelecekleri biliyordum.

Kısa bir fırça terapısından sonra doktor mesleğimi sordu. Gümrükçü olduğumu öğrenince, “yurt dışından nasıl ikinci el araba getirebilirim” cinsinden salak saçma sorular sordu. Gümrükten bihaber olan doktor, gümrükle ilgili soruları ardı ardına soruyordu. Sırtımdaki ağrıya bir de doktor geyiği eklenince, nasıl bir kabus yaşıyorum diye kendi kendime sorular soruyordum.

Sekreterin yeni hasta geldi uyarısı ile doktor reçeteyi yazıp uzatmıştı bana. Çivi yazısı ile yazılan reçeteden hiçbir şey anlaşılıyordu. Neyim olduğunu sorduğumda doktor “incinmiş” dedi. Vakit geçirmeden hastaneden çıkıp, eczaneye gittim. Eczacı ilaçları hazırlarken, sabah almış olduğum ağrı kesicinin de reçetede olduğunu anladığımda çok sinirlenmiştim.

Evde aldığım ağrıkesiciyi yazan doktordan gereksiz yere fırça yemiştin ve alakasız bir gümrük geyiğine maruz kalmıştım.

İş yerime dönerken, gümrükçülere ilişkin bir hastanenin olup olmadığı sorusu aklıma takılmıştı. Düşünsenize sizin dilinizden konuşan doktorlar. Güzel olmaz mıydı?

İş yerime geldiğimde ağrı kesici yavaş yavaş etkisini göstermeye başlamıştı. Fırsattan istifade edip, aklıma takılan soruya ilişkin internette bir araştırma yaptım. İnternet arama motoruna “gümrük” “hastane” yazıp, aratma tuşuna bastığımda, arama sonuçları beni Azerbaycan’daki bir hastaneye yönlendirdi. Gerçekten bir gümrük hastanesi vardı.

Kardeş ülke Azerbaycan’ın Bakü şehrinde kurulan modern hastanenin ismi “Merkezi Gümrük Hospitalı” olarak belirlenmişti. Hastanenin internet sayfasında yer alan hastane hakkındaki bilgilendirmeyi sizler ile paylaşmak istedim.

“...Mərkəzi Gömrük Hospitalı 2009-cu ildə fəaliyyətə başladıqdan, Azərbaycanın ən modern səhiyyə ocaqlarından biri sayılır. Hospital öz arxitekturası, daxili təchizat sistemləri, tibbi avadanlıqları, xidmət və idarəetmə üslubuna görə çox müasirdir. Burada çalışan əsas ixtisasçıların əksəriyyəti qərb ölkələrində tibbi təhsil və ixtisas almışlar. Qısa müddət ərzində cərrahiyyənin, terapiyanın və diaqnostikanın əksər sahələrini əhatə edən fəaliyyət spektri ilə tibbi xidmət göstərmək xəstəxanamıza müəssər olmuşdur...”

Bakü’deki kurulan gümrük hastanesi ülkenin en iyi hastaneleri arasında yer almaktaydı. Öyle ki ünlü Teknik Direktörümüz Mustafa Denizli rahatsızlandığında, bu hastanede tedavi olmuştu.

Sırtımdaki ağrı yavaş yavaş dinerken, yolum eğer Azerbaycan’a düşerse ve aynı sırt ağrısını çekersem gideceğim hastane “Merkezi Gümrük Hospitalı” olacaktı.

Bunları Biliyor Muydunuz

Murat PALAOĞLU

Hakan UÇAK

Torba Yasa ve Gümrük Cezaları

12.09.2014 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6552 sayılı yasa uyarınca, gümrük idarelerince düzenlenen cezalara ve faizlerine ilişkin düzenleme yapıldığını biliyor muydunuz?

Söz konusu düzenleme uyarınca, bir kısım cezalara af gelirken bir kısım cezaların ise faiz oranları yeniden yapılandırılmıştır.

Fatura Beyanı ve Damga Vergisi

Gümrük idaresine ibraz edilen fatura beyanları üzerinden damga vergisi ödendiğini biliyor muydunuz?

Bilindiği üzere menşe şahadetnameleri üzerinden maktu damga vergisi ödenmektedir. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın son zamanlarda vermiş olduğu özelgelerde, fatura beyanı, menşe şahadetnamesi olarak kabul edilmekte ve bu beyanlar üzerinden damga vergisi ödenmektedir.

Üretim Neticesinde Yurtdışına Ödenen Royalti

Üretim sonrası yurtdışına ödenen royalti ve lisans ücretlerinin de gümrük idaresine beyan edilebileceğini biliyor muydunuz?

Bilindiği üzere ithalat konusu eşya için ödenen royalti ve lisans ücretleri 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 27 inci maddesi uyarınca gümrük idaresine beyan edilmekte ve bu ödemelere ilişkin vergiler ithal anında tahsil edilmektedir. 2 Seri No.lu Gümrük Genel Tebliğinde yapılan düzenlemeler uyarınca, royalti ödemelerinin üretim süreci ile ilgili olması veya üretim sürecinden sonra hesaplanması durumunda bile ithal edilen eşya ile ilişkisi bulunması ve tebliğde belirtilen koşulları taşınması halinde gümrük idaresine beyan edilebileceği belirtilmiştir.

Bunları Biliyor Muydunuz

Pırlanta ve Özel Tüketim Vergisi

12.09.2014 günü Resmi Gazetede yayımlanan 6552 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda pırlanta ve inci gibi kıymetli taşlara ÖTV muafiyeti getirildiğini biliyor muydunuz?

6552 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik neticesinde, kıymetli taşların teslimi "lüks" tüketim kapsamında değerlendirilmemekte ve ÖTV tahsil edilmemektedir.

Yurtdışı Krediler Kullanılarak Yapılan İthalatlarda KKDF

Yurt dışındaki bir bankadan kredi kullanarak yapılan ithalatlarda KKDF ödemeden ithalat yapılabileceğini biliyor muydunuz?

Gümrükler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan düzenleme sonucunda, yurt dışındaki bir banka veya finans kuruluşundan sağlanan kredilerin ithalatın finansmanında kullanılması durumunda KKDF ödenmeyebilir. KKDF ödenmeden ithalat yapabilmek için ithalat beyannamesi tescil tarihinden önce bedel transferinin yapıldığının yurt içindeki aracı banka tarafından verilen yazı ile gümrük idaresine ibraz edilmesi gerekecektir. Bu düzenleme ile yurt dışındaki banka ve finans şirketlerinden elde edilen krediler, ülkemize getirilmeksizin ithalatın finansmanında kullanılabilir.

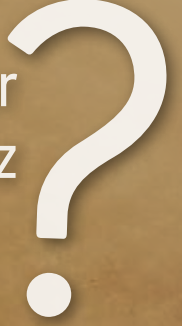
Faktöring ve Finansman Sözleşmeleri Kapsamında Yapılan İthalatlarda KKDF

Faktöring ve finansman şirketleri aracılığıyla yapılan ithalatlarda, finans şirketleri tarafından ithalatçı adına yurtdışına bedel transferi yapılabileceği ve bu yolla KKDF ödenmeksizin ithalat yapılabileceğini biliyor muydunuz?

Maliye Bakanlığı tarafından son zamanlarda verilen özelgelerde finans veya faktöring şirketi tarafından, (yapılan anlaşma uyarınca) ithalatçı adına, serbest dolaşıma giriş beyannamenin tescil tarihinden önce yapılan ödemelerin kabul göreceği ve bu ödemelerin peşin ödeme olarak değerlendirilerek KKDF tahsil edilmeyeceği belirtilmiştir.

Bu bağlamda, faktöring ve finansman şirketleri kullanılarak yapılan ithalatlarda KKDF tahsil edilmeyecektir.

Bunları Biliyor Muydunuz

Ayakkabı İthalatlarında İlave Gümrük Vergisi

02.08.2014 günü Resmi Gazetede yayımlanan İthalat Rejim Kararına Ek Karar ile ayakkabı ithalatlarında ilave gümrük vergisi uygulamasına geçildiğini biliyor muydunuz?

02.08.2014 günü Resmi Gazetede yayımlanan ilave gümrük vergisine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı ile ayakkabı ithalatlarında % 30 ve % 50 oranında ilave gümrük vergisine ilişkin düzenleme yapıldı.

Söz konusu düzenleme uyarınca, tekstil ürünleri dışında ikinci bir ürün grubunda ilave gümrük vergisi uygulaması hayata geçti. Bu vergiler neticesinde, ithal edilen ayakkabıların yurt içindeki satış fiyatları artacağı değerlendirilmektedir.

TRT Bandrolü ve İthalat Vergileri

Ticari amaçla ithal edilen radyo, tv ve bileşik cihazlarına ait TRT bandrollerinin ithalat aşamasından önce tahsil edileceğini biliyor muydunuz? 12.09.2014 günü Resmi Gazetede yayımlanan 6552 sayılı Kanun ile 3093 sayılı TRT Kanunu'nda yapılan değişiklik sonucunda ticari amaçla ithal edilen radyo, tv ve uydu alıcısı gibi eşyalar için ithalat aşamasından önce bandrol ücretleri gümrük idarelerince tahsil edilecektir.Yapılan değişiklik sonucunda ithal aşamasında ödenen TRT bandrolleri, ithalde tahsil edilen ÖTV ve KDV'nin matrahına dâhil edilecektir.

İnternet Üzerinden Yapılan Alışverişlerde Limit

Ülkemizde yerleşik kişilerce yurt dışındaki internet sitelerinden yapılan alışverişlerde, muafiyet sınırın 75 EURO olduğunu biliyor muydunuz?

2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu kararı uyarınca, gerçek kişilerce yapılacak bu tarz ithalatlarda muafiyet sınırı 75 EURO olarak belirlenmiştir.

Karar'da belirtilen limitlerin aşılması durumunda, 1.500 EURO'ya kadar olan eşya için maktu verginin tahsil edilecek ve 1.500 EURO'dan fazla olan eşyalar için normal ithalat vergileri ödenecektir.

Diğer yandan, kozmetik, tütün ve cep telefonu gibi ürünlerin hızlı kargo yoluyla ithal edilmesi mümkün değildir.

E: 2004/1826 - K: 2006/1665

İÇTİHAH METNİ

*Ali Said DOLU**

Özet

Olay da; bankalar nezdinde yapılan araştırmalar sonucunda, ithal edilen eşya nedeniyle ticari ilişki kurulan ihracatçı firmaya, beyan edilen mal bedeli dışında, serbest döviz transferi adı altında sebebi belli olmayan ödeme yapıldığı saptanmış bulunmaktadır. Yapılan bu ödemenin, mevcut ticari ilişkiye ilişkin avans ödemesine veya aynı ihracatçıdan yapılan başka bir ithalata ilişkin olduğu ise, davacı şirket tarafından, her tacirin, ticari faaliyetlerinde, basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerektiği yolundaki ilkeye uygun olarak ticari belgelerle kanıtlanabilmiş değildir. Bu durum; gümrüğe ibraz edilen faturada yazılı kıymetin gerçek satış bedeli olmadığını, gerçek satış bedelinin, gümrüğe ibraz edilen faturada yazılı kıymet ile ihracatçı firmaya transfer edilen toplam döviz tutarının beyannameye isabet eden kısmının toplamından ibaret olduğunu göstermektedir. Ayrıca; Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Kiev Ticaret Müşavirliği nezdinde yapılan kıymet araştırması sonucunda tespit edilen birim kıymeti de, bu tespitleri doğrulamaktadır. Bu bakımdan; ihracatçı firmaya ödendiği saptanan tutarlardan hareketle bulunan gerçek kıymet üzerinden ek tahakkuk yapılmasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

İstem Özet i : Derince Gümrük Müdürlüğü'nde tescilli 28.11.2001 gün ve 6073 sayılı serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşya nedeniyle yapılan gümrük ve katma değer vergileri ek tahakkukuna vaki itirazın reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davayı; dosyanın incelenmesinden, ithal edilen eşyanın kıymetinin noksan beyan edildiğinden ve teslim şekli CIF olarak beyan edilmesine karşın muhasebe kayıtları ile ithalat dosyaları üzerinde yapılan incelemede navlun bedelinin Türkiye'de ödendiğinin saptandığından bahisle işlem tesis edildiğinin anlaşıldığı; eşyanın gümrük vergisine esas kıymetinin, eşyanın satış bedeli olduğu; bu bedelin tespitinin-

de, menşe ülkede oluşan ve tüm alıcılara uygulanan FOB ihraç fiyatının esas alınması gerektiği; olayda; kıymeti, 500.- Amerikan doları/ton veya 750.- Alman markı/ton olarak beyan edilen eşyanın gerçek kıymetinin, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Kiev Ticaret Müşavirliği nezdinde yapılan kıymet araştırması sonucu, 2002/Kasım dönemi sonu itibarıyla FOB 861.- Amerikan doları/ton olduğunun ve ayrıca bankalar nezdinde yapılan araştırmalar sonucu, beyan edilen birim kıymet ile tespit edilen birim kıymet arasındakiine yakın oranda ihracatçı firmaya döviz transfer edildiğinin tespit edilmesinin, eşyanın kıymetinin noksan beyan edildiğini gösterdiği; öte yandan, davacı Şirket tarafından, 4.9.2003 gün ve 25219 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine ilişkin 2003/19 sayılı Tebliğ'de, eşyanın kıymetinin 2001 yılında 550.- Amerikan doları/ton, 2002 yılında da 520.- Amerikan doları/ton olduğunun belirtilmesinin ve ayrıca 693 Amerikan doları/ton dumpinge karşı vergi öngörülmesinin beyan ettikleri kıymetin gerçek kıymet olduğunu gösterdiği ve para transferinin mal bedeline ilişkin olduğunun davalı Gümrük Müdürlüğüne kanıtlanamadığı iddia edilmiş ise de; ek tahakkukun dumping soruşturması üzerine değil, kıymet noksanlığı nedeniyle yapılması ve para transferinin de, kanıt yükü üzerine düşen davacı Şirket tarafından hangi amaçla yapıldığının kanıtlanamaması karşısında, FOB 861.- Amerikan doları/ton kıymet esas alınarak tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle reddeden Kocaeli Vergi Mahkemesinin 18.3.2004 gün ve E:2003/865; K:2004/220 sayılı kararının; ihracatçı nezdinde herhangi bir araştırma yapılmadan, FOB ihraç kıymetinin esas alınmasının mevzuata uygun olmadığı; emsal alınan kıymetin, dumping soruşturması sonucunda tespit edilen kıymet olduğu; oysa, ithalatların büyük

çoğunluğunun bu kıymetin olduğu belirtilen tarihten önce gerçekleştirildiği; para transferi siparişler nedeniyle yapılan avans ödemelerine ilişkin olduğundan, dumping soruşturması nedeniyle ithal edilemeyen eşyaya ilişkin tutarların iadesi yapıldıkça ilgili belgelerin yargı mercilerine ibraz edileceği; transfer edildiği ileri sürülen ve beyannamelerle ilişkilendirilmeyen tutardan hareketle, ithal edilen eşya yanında getirilen diğer bir eşya için de tahakkuk yapılmasının hukuka aykırı bulunduğu; navlun bedelinin ödenmiş olmasının beyan edilen kıymetin reddini gerektirmeyeceği ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti: Savunma verilmemiştir.

Danıştay Tetkik Hakimi A.İLDEŞ'in Düşüncesi: Temyiz dilekçesinde ileri sürülen iddialar, 2577 sayılı Kanunun 49'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında sayılan bozma nedenlerine uymadığından, temyiz istemi reddedilerek kararın onanması gerektiği düşünülmektedir.

Danıştay Savcısı M.A.'ın Düşüncesi : İdare ve vergi mahkemelerince verilen kararların temyizen incelenerek bozulabilmesi için, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında belirtilen nedenlerin bulunması gerekmektedir.

Temyiz dilekçesinde öne sürülen hususlar, söz konusu maddede yazılı nedenlerden hiçbirisine uymadığından, istemin reddi ile temyiz edilen mahkeme kararının onanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Türk Milleti Adına

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince işin gereği görüldü:

Karar:

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49'uncu maddesinin 2'nci fıkrasında; "Temyiz incelemesi sonunda, karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise, kararın düzeltilecek onanmasına karar verilir." hükmü yer almıştır.

İdari Rejimin uygulandığı hukuk sistemlerinde, İdarenin Kamu Hukuku alanında yapmış olduğu idari işlemlerin hukuki varlık kazanabilmeleri, yargı organınca uygun görülmesine ve onanmalarına bağlı değildir. İdari karar alma prosedürü içinde, "onama" yetkisi, işlemi yapan, kararı alan idari makamın hiyerarşik üstüne ya da vesayet makamına aittir. Bu bakımdan; temyize konu kararın hüküm fıkrasında "...davanın reddine..." ibaresinden sonra yer alan ve hiyerarşik veya vesayet makamının yetkisinin yargı yerince kullanılması anlamına geldiği için Kuvvetler Ayrılığı İlkesi ile Anayasanın 125'inci maddesine aykırı olan "...dava konusu ek tahakkukun onanmasına..." ibaresinin yukarıda açıklanan yasa hükmü uyarınca "...davanın reddine..." şeklinde düzeltilmesi suretiyle işin esasına geçildi:

Dosyanın ve Dairemizin 2005/215 esasında kayıtlı dosyanın birlikte incelenmesinden; 2001 ila 2003 yıllarında Ukrayna'dan pentaeritrol isimli eşyayı ithal eden davacı Şirketin, 500.- Amerikan doları/ton veya 750.- Alman markı/ton kıymet beyanında bulunduğu; Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Kiev Ticaret Müşavirliği nezdinde yapılan Yurt dışı araştırması sonucu, davacı Şirketin söz konusu eşyanın ithalinde tek yetkili firma olduğu ve bu eşyanın Türkiye'ye ihraç fiyatının 2002/Kasım ayı sonu itibarıyla FOB 861.- Amerikan doları/ton olduğunun ve ayrıca teslim şekli CF olarak beyan edilmesine karşın firmaya ait muhasebe kayıtları ile ithalat dosyaları üze-

rinde yapılan incelemede navlun bedelinin de davacı tarafından Türkiye'de ödendiğinin tespit edilmesinin gümrüğe ibraz edilen faturaların sahte olduğunu gösterdiği sonucuna ulaşıldığı; ödenen kaynak kullanımı destekleme fonunun da katma değer vergisi matrahına dahil edilmediğinin saptandığı; bu hususların yanında, sözü edilen yıllarda, ihracatçı State Chemical Zarja firmasından yapılan ithalatlara ilişkin olarak toplam 745.887.- Amerikan doları kıymet beyan edilmesine karşın, bankalar nezdinde yapılan araştırmalar sonucunda, ilgili yıllarda ihracatçı firmaya serbest döviz transferi adı altında toplam 1.205.413.- Amerikan doları ödeme yapıldığının da tespiti üzerine, anılan tutarlar arasındaki oranın, beyan edilen birim kıymet ile Yurt dışı araştırması sonucu tespit edilen birim kıymet arasındaki orana yakın olmasının, birim kıymetin noksan beyan edildiği tespitini doğruladığı kabul edilerek, FOB 861.- Amerikan doları/ton kıymet esas alınarak yapılan ek tahakkuka vaki itirazın reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davanın, Mahkemece, istemin özeti bölümünde yazılı gerekçeyle reddedildiği anlaşılmıştır.

4458 sayılı Gümrük Kanununun 23'üncü maddesinde, eşyanın gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla bu bölümde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymet olduğu belirtilmiş; 24'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında, ithal eşyasının gümrük kıymetinin eşyanın satış bedeli, satış bedelinin ise, Türkiye'ye ihraç amacıyla yapılan satışta 27 ve 28'inci maddelere göre gerekli düzeltmelerin de yapıldığı fiilen ödenen veya ödenecek fiyat olduğu öngörülerek, eşyanın satış bedelinin gümrük kıymetine esas alınabilmesi için gerekli koşullara yer verilmiş; 24'üncü maddenin 3'üncü fıkrasının (

a) bendinde ise, fiilen ödenen veya ödenecek fiyatın, ithal eşyası için alıcının, satıcı veya satıcı yararına yaptığı veya yapması gereken ödemelerin toplamı olarak tanımlanmış, ödemelerin para transferi şeklinde olabileceği gibi, akreditif veya ciro edilebilir bir kıymetli evrak kullanılarak ya da doğrudan veya dolaylı da yapılabileceği kurala bağlanmıştır.

Öte yandan; sözü edilen Kanunun 26'ncı maddesinde de, 24 ve 25'inci madde hükümlerine göre belirlenemeyen ithal eşyasının gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII. Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşmanın, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının (GATT) VII. Maddesinin ve bu bölüm hükümlerinin prensip ve genel hükümlerine uygun yöntemlerle ve Türkiye'de mevcut veriler esas alınarak belirleneceği öngörülmüş; GATT 'nın VII. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın 17'nci maddesinde ise, bu Anlaşmada yer alan hiçbir hükmün, gümrük idaresinin, gümrük kıymetinin belirlenmesi ile ilgili olarak ibraz edilen tutanak, belge veya beyannamenin gerçeklik veya doğruluğunu araştırma hakkını sınırlamayacağı ve bu hakkı tartışma konusu haline getirecek şekilde yorumlanamayacağı hükmüne yer verilmiştir.

Bu düzenlemelerden; gümrük idaresinin, beyanın doğruluğunu tespit amacıyla, her zaman, her türlü bilgi ve belgeyi inceleyerek değerlendirme hak ve yetkisine sahip bulunduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Olayda; bankalar nezdinde yapılan araştırmalar sonucunda, ithal edilen eşya nedeniyle ticari ilişki kurulan ihracatçı firmaya, beyan edilen mal bedeli dışında, serbest döviz transferi adı altında sebebi belli olmayan ödeme yapıldığı saptanmış bulunmaktadır. Yapılan bu ödemenin, mevcut

ticari ilişkiye ilişkin avans ödemesine veya aynı ihracatçıdan yapılan başka bir ithalata ilişkin olduğu ise, davacı Şirket tarafından, her tacirin, ticari faaliyetlerinde, basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerektiği yolundaki ilkeye uygun olarak ticari belgelerle kanıtlanabilmiş değildir. Bu durum; gümrüğe ibraz edilen faturada yazılı kıymetin gerçek satış bedeli olmadığını, gerçek satış bedelinin, gümrüğe ibraz edilen faturada yazılı kıymet ile ihracatçı firmaya transfer edilen toplam döviz tutarının beyannameye isabet eden kısmının toplamından ibaret olduğunu göstermektedir. Ayrıca; Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Kiev Ticaret Müşavirliği nezdinde yapılan kıymet araştırması sonucunda tespit edilen birim kıymeti de, bu tespitleri doğrulamaktadır. Bu bakımdan; ihracatçı firmaya ödendiği saptanan tutarlardan hareketle bulunan gerçek kıymet üzerinden ek tahakkuk yapılmasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Her ne kadar, davada, ithal edilen eşyaya ilişkin olarak dampinge karşı vergi öngören, 4.9.2003 gün ve 25219 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine ilişkin 2003/19 sayılı Tebliğde, eşyanın kıymetinin 2001 yılında 550.-; 2002 yılında da, 520.- Amerikan doları/ton olduğunun belirtilmiş olmasının beyan edilen kıymetin gerçek kıymet olduğunu gösterdiği iddia edilmiş ise de; anılan Tebliğin 17'nci maddesinde gösterilen kıymetler, aynı Tebliğin 11'inci maddesi ile ithale konu eşya için başlatılan soruşturmaya ilişkin 22.5.2003 gün ve 25115 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine ilişkin 2003/10 sayılı Tebliğin 4'üncü maddesinde belirtildiği üzere, çeşitli ithalatlarda ilgililerce beyan edilen kıymetler olduğundan; davacı Şirket tarafından beyan edilen kıymetin gerçekliğine

kanıt olarak alınabilmesi olanaklı değildir. Esasen; nitelik ve amaçları bakımından, ithalatta haksız rekabetin önlenmesine dair mevzuat hükümlerine göre yapılandırılan farklı olan kıymet araştırması sonucunda fark tespit edilmesi halinde, bu fark üzerinden ek tahakkuk yapılmasına hukuki bir engel de mevcut değildir.

Yine; Şirket yetkilisi hakkında, 1918 sayılı Kanuna ayrılıktan açılan davada, Asliye Ceza Mahkemesince yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen raporda yer verilen tespitlerden de anlaşılacağı üzere, yaptıkları ödemelerin avans ödemesi olduğu ve bir kısmının iade edildiği ileri sürülmüş ve 50.000.- Amerikan dolarlık kısmının iade edildiğine dair belge sunulmuş ise de; Asliye Ceza Mahkemesince bilirkişi incelemesi yaptırılmak için seçilen Makina Yüksek Mühendisinin, muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince yasal defterlerin kayıtlarıyla ilgili hususlarda özel ve teknik bilgi sahibi; diğer bir anlatımla, konunun uzmanı olmaması ve iadeye ilişkin havalenin de, Ukrayna'dan değil İsviçre'den yapılmış ve sebebinin de gösterilmemiş olması karşısında; ileri sürülen bu hususlar da işlemi kurlandıracak nitelikte bulunmamıştır.

Sonuç:

Açıklanan nedenlerle, temyiz dilekçesinde ileri sürülen hususlar sonucu itibarıyla yerinde görülen vergi mahkemesi kararının bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmediğinden, temyiz isteminin reddine; hüküm altına alınan tutar üzerinden binde 7.2 oranında ve 25,10- (Yirmi-beşeniTürklirasyonyenikuruş) Yeni Türk lirasından az olmamak üzere hesaplanacak nispi karar harcından, Mahkemece karara bağlanan harcın mahsubundan sonra, kalan harç tutarının temyiz eden davacıdan alınmasına, 23.05.2006 gününde oybirliği ile karar verildi.

E: 2006/567 K: 2007/811

Karar:

Temyiz başvurusu; ithal edilen eşyayla ilgili olarak, beyan edilen kıymet dışında ihracatçıya ayrıca para transferi yapıldığının tespit edildiğinden bahisle yapılan katma değer ve gümrük vergisi ek tahakkukuna va ki itirazın düzeltilerek reddine dair işlemi iptal eden mahkeme kararının bozulması istemine ilişkindir.

4458 sayılı Gümrük Kanununun 242'nci maddesinin 1, 3, 5 ve 7'inci fıkralarında; yükümlülerin kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri için tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde ilgili gümrük idaresine verecekleri bir dilekçe ile düzeltme talebinde; düzeltme taleplerine ilişkin kararlara, idari kararlara, gümrük vergilerine ve cezalara karşı yedi gün içinde kararı alan gümrük idaresinin bağlı bulunduğu gümrük başmüdürlüğü; ilk kararın alındığı idarenin gümrük başmüdürlüğü olduğu hallerde ise, onbeş gün içinde Gümrük Müsteşarlığı nezdinde itirazda bulunabilecekleri; gümrük başmüdürlükleri ile Gümrük Müsteşarlığının kararlarına karşı ise, işlemi yapan gümrük müdürlüğünün veya gümrük başmüdürlüğünün bulunduğu yerdeki idari yargı mercilerine başvurulabileceği hükmü yer almıştır.

Anılan düzenlemelerin değerlendirilmesinden; başmüdürlüğün veya Gümrük Müsteşarlığının, kişilerin, düzeltme taleplerine ilişkin kararlara, idari kararlara, gümrük vergilerine ve cezalara karşı yaptığı itiraz üzerine, itiraza konu işlemin hukuka uygun olup olmadığını kontrol ederek, itiraz sebeplerini yerinde görmesi halinde, işlemin geri alınmasına veya düzeltilmesine karar verebileceği, ancak, itirazın konusunu aşarak, vergi veya cezanın miktarını arttıramayacağı,

gümrük mevzuatında anılan mercilere buna ilişkin verilmiş bir yetkinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2'nci maddesinin 1'inci fıkrasının 4577 sayılı Kanunun 5'inci maddesiyle değişik (a) bendinde, iptal davası; idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı, iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan dava olarak tanımlanmış olup, bir idari dava sonunda, bu davaya konu idari işlemin iptaline karar verilebilmesi, bu işlemin yukarıda sözü edilen unsurlardan biri veya birkaçı ile hukuka aykırı bulunmasına bağlıdır. İdari işlemin yukarıda sözü edilen maddede sayılan unsurlarından ilki olan "yetki", idari makamların kamu gücü kullanarak tek taraflı irade ile idari işlem tesis edebilme iktidarını ifade eder ve kamu düzeni ile ilgili olan bu unsurda mevcut hukuka aykırılık halleri, ağırlıklarına göre, idari işlemi yok hükmünde kılar veya iptalini gerektirir.

Bu itibarla, ithal edilen eşya nedeniyle tahakkuk ettirilen 31.414.000.000 lira vergiye, davacı Şirketçe yapılan itirazın, vergi tutarının 73.762.634.000 lira olarak değiştirilerek reddine dair başmüdürlük işleminin, itiraza konu vergi miktarını aşan kısmının yetkisizlik sebebiyle iptali gerekmekte ise de, bu durum ve ileri sürülen diğer iddialar, mahkeme kararının, dava konusu işlemin yetki unsuru yönünden hukuka aykırılığı açık olan kısmının istemin özeti bölümünde yazılı gerekçeyle iptali yolundaki hüküm fıkrasının bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir.

Mahkeme kararının, dava konusu işlemin, tahakkuk vaki itiraza konu edilen miktara ilişkin kısmını iptal eden hüküm fıkrasına yönelik temyiz istemine gelince:

4458 sayılı Gümrük Kanununun 23'üncü maddesinde, eşyanın gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla bu bölümde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymet olduğu belirtilmiş; 24'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında, ithal eşyasının gümrük kıymetinin eşyanın satış bedeli, satış bedelinin ise, Türkiye'ye ihraç amacıyla yapılan satışta 27 ve 28'inci maddelere göre gerekli düzeltmelerin de yapıldığı fiilen ödenen veya ödenecek fiyat olduğu öngörülerek, eşyanın satış bedelinin gümrük kıymetine esas alınabilmesi için gerekli koşullara yer verilmiş; 24'üncü maddenin 3'üncü fıkrasının (a) bendinde ise, fiilen ödenen veya ödenecek fiyat, ithal eşyası için alıcının, satıcı veya satıcı yararına yaptığı veya yapması gereken ödemelerin toplamı olarak tanımlanmış, ödemelerin para transferi şeklinde olabileceği gibi, akreditif veya ciro edilebilir bir kıymetli evrak kullanılarak ya da doğrudan veya dolaylı da yapılabileceği kurala bağlanmıştır.

Diğer taraftan, sözü edilen Kanunun 26'ncı maddesinde ise, 24 ve 25'inci madde hükümlerine göre belirlenemeyen ithal eşyasının gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII'nci Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşmanın, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının (GAD) VII'nci Maddesinin ve bu bölüm hükümlerinin prensip ve genel hükümlerine uygun yöntemlerle ve Türkiye'de mevcut veriler esas alınarak belirleneceği öngörülmüş; GAD'ın VII'nci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın 17'nci maddesinde de, bu Anlaşmada yer alan hiçbir hükmün, gümrük idaresinin, gümrük kıymetinin belirlenmesi ile ilgili olarak ibraz edilen tutanak, belge veya beyannamenin gerçeklik veya doğruluğunu

araştırma hakkını sınırlamayacağı ve bu hakkı tartışma konusu haline getirecek şekilde yorumlanamayacağı hükmüne yer verilmiştir.

Bu düzenlemelerden, gümrük idaresinin, beyanın doğruluğunu tespit amacıyla, her zaman, her türlü bilgi ve belgeyi inceleyerek değerlendirme hak ve yetkisine sahip bulunduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden; davacı Şirket tarafından, 2000 ila 2004 yıllarında muhtelif beyannamelerle Mısır'dan ithal edilen eşyanın beyan edilen kıymetlerinden ayrı olarak, ihracatçı Şirket adına, toplam, 1.089.765.- Amerikan doları tutarında para transferi yapıldığı; ayrıca, davacının anılan yıllara ait ayrıntılı mizanları ile ithal edilerek Yurt içinde satışı yapılan eşya ya ait satış faturalarının ilgili buldukları giriş beyannameleriyle bağlantıları kurularak karşılaştırılması ve Yurt içinde alış yapılan eşya miktarlarının gümrük kontrolörünce incelenmesi sonucu, Yurt içinde satışı yapılan eşya miktarının, ithal edilen ve Yurt içinde satın alınan eşya miktarından daha fazla olduğunun 13.12.2004 gün ve 633181/67 sayılı cevaplı raporla tespit edildiğinden bahisle, söz konusu tutarlar üzerinden ek tahakkuk yapıldığı anlaşılmıştır.

Yargılama Hukukunun temel ilkelerinden birisi, normal ve mutad olanın dışında herhangi bir iddiada bulunulması durumunda, iddia edilen hususun ispatlanması külfetinin iddia sahibine ait olmasıdır.

Olayda, ithali gerçekleştirilen eşyanın beyan edilen kıymetinin dışında, ihracatçı Şirkete para transferi yapıldığı hususunda taraflar arasında ihtilaf bulunmaması yanında; davacı Şirketin sahiplerinden, "... "ın, aynı zamanda, Mısır'da yerleşik olan ihracatçı" ... Trading Company" Firma-

sının da sahibi olması; ilgili yıllarda, Yurt içinde satışı yapılan emtia miktarının, ithali gerçekleştirilen ve Yurt içinde alımı yapılan emtia miktarlarının toplamından fazla olmasına rağmen, fazla emtianın Yurt içinde satın alındığının 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca düzenlenmiş belgelerle kanıtlanamaması karşısında, tesis edilen işlem de mevzuata aykırılık bulunmamaktadır.

Mahkemece, ithalata ilişkin evrakın Mısır Ticaret Odasının tasdikli ve teslim şeklinin de CIF olduğu hususlarının Kahire Büyükelçiliğince teyit edildiği, teftiş raporunda yer alan iddiaların, kanaat ve varsayıma dayandığı ve fazla döviz transferleri yapıldığı konusunda somut bir tespit bulunmadığı gerekçesiyle işlem iptal edilmiş ise de; davacı adına yapılan ek tahakkuk, ithalata ilişkin belgelerin gerçeği yansıtmaması sebebine dayanmadığı gibi, düzenlenen cevaplı raporda, ihracatçı Firmaya yapılan döviz transferlerinin miktarlarıyla tarihlerinin belirlenmiş olması ve davacı Şirket tarafından da, döviz transferi yapıldığının kabul edilmesi; bu paranın, gerçekleştirilen ithalat dışında ne amaçla transfer edildiği konusunda, davacı tarafından herhangi bir kanıt sunulmaması; transfer edildiği tespitli olan tutarların, ithalat tarihlerine yakın tarihlerde gönderilmesi; mal bedelinin çok üzerinde miktarlar içermesi ve transferi yapan Şirket yetkilisinin, transferlere ilişkin açıklamalarının makul ve kabul edilebilir olmamasına rağmen, kanıtlama külfetinin tersine çevrilmesi suretiyle verilen kararda isabet görülmemiştir.

Öte yandan, davacı tarafından, transfer edilen paranın ithal edilmek istenilen eşyanın bedeli olarak gönderildiği, ancak, pirinç ithalatlarına getirilen sınırlamalar sebebiyle, Ağustos/2003 tarihinden itibaren gerekli ithalatın yapılamadığı, Kasım/2004 tarihinden itibaren gerekli itha-

lat izninin alınabildiği iddia edilmiş ise de; döviz transferlerinin 2000 yılından itibaren peyderpey gerçekleştirilmesine rağmen, sonraki ithalatlarda mal bedelinden, önceden transfer edilen bu para mahsup edilmeyerek, her ithalat için mal bedelinin yanında, ayrıca döviz transferleri yapılmaya devam edilmesi karşısında, soyut kalan iddiaya itibar etmek de olanaklı değildir.

Sonuç:

Açıklanan nedenlerle; mahkeme kararının, dava konusu işlemin itiraza konu vergi miktarını aşan kısmını iptal eden hüküm fıkrasına yönelik temyiz isteminin reddine, oyçokluğu ile; itiraza konu edilen miktara ilişkin kısmını iptal eden hüküm fıkrasına yönelik temyiz isteminin ise kabulüne; mahkeme kararının buna ilişkin hüküm fıkrasının bozulmasına, bozma kararı üzerine verilecek kararla birlikte yargılama giderleri de hüküm altına alınacağından, bu hususta ayrıca hüküm tesisine gerek bulunmadığına, 28.02.2007 gününde oybirliği ile karar verildi.

Azlık Oyu:

4458 sayılı Gümrük Kanununun 242'nci maddesini 1'inci fıkrasında, yükümlülerin, kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri için tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde ilgili gümrük idaresine verecekleri bir dilekçeyle düzeltme talebinde bulunabilecekleri, 3'üncü fıkrasında, kişilerin, düzeltme taleplerine ilişkin kararlara, idari kararlara, gümrük vergilerine ve cezalara karşı yedi gün içinde kararı alan gümrük idaresinin bağlı bulunduğu gümrük başmüdürlüğü nezdinde itirazda bulunabilecekleri, 5'inci fıkrasında ise, ilk kararın alındığı idarenin gümrük başmüdürlüğü olduğu hallerde, bu karara karşı onbeş gün içinde Gümrük Müsteşarlığına itiraz edebilecekleri hükme bağlanmıştır.

İdare hukukunda, kişilerin, haklarında tesis edilen işlemlere karşı, yargı yoluna başvurmadan önce, idari işlemin kaldırılması, geri alınması veya değiştirilmesi istemiyle amacıyla yapacakları başvurular; zorunlu ve ihtiyari olmak üzere iki türdür. Zorunlu olan başvuru, ihtiyari başvurunun aksine idari dava açılmadan önce tüketilmesi elzem olan ve aynı zamanda dava şartı olan bir başvurudur.

4458 sayılı Kanunun yukarıda yer verilen 242'nci maddesinde düzenlenen idari başvuru da, idari işlemin dava konusu edilebilmesi için tüketilmesi zorunlu bir başvuru olup, söz konusu düzenlemedeki amaç, diğer idari başvurularda olduğu gibi, idareye, yargı yolunun kullanılmasından önce, işleminin hukuka uygun olup olmadığının, hiyerarşik yollardan kontrolünü yapmak, şayet hukuka aykırı bir durum var ise, bu aykırılığı, işlemi geri almak, düzeltmek, kaldırmak veya yeni bir işlem tesis etmek suretiyle gidermek imkânını tanımaktır. İdari başvurunun bahsedilen amaç çerçevesinde, gümrük müdürlüklerinin işlemlerine karşı yapılan düzeltme başvurusu üzerine tüketilmesi zorunlu olan itiraz yolunun kullanılması suretiyle yapılan başvuruların ilgili başmüdürlüklerce incelenmesi sonucu, üst hiyerarşik makamın, alt idari makamlarca tesis edilen işlemi değiştirememesinin veya düzeltmemesinin kabulünün hiyerarşik denetim mekanizmasının mantığına ve amacına ters düşeceği açıktır.

Olayda; davacı Şirketçe ithal edilen eşya nedeniyle tahakkuk ettirilen 31.414.000.000 lira vergi tutarının, İstanbul Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğüne, 73.762.634.000 lira olarak değiştirilerek; gümrük müdürlüğünün düzeltme istemini reddeden kararının düzeltilerek onandığı ve itirazın reddedildiği belirtilmekle bera-

ber, düzeltmenin nedenlerinin açıklanmadığı; bu ret işlemi üzerine davacı Şirket tarafından, başmüdürlükçe karara bağlanan vergi miktarı yazılmak suretiyle, anılan kararın ve tahakkukun iptali istemiyle, ancak, itiraz edilen vergi ile karara bağlanan vergi arasındaki farklılıkla ilgili herhangi bir iddia ileri sürülmeksizin dava açıldığı; Mahkemece, bu hususlara değinilmeksizin karar verildiği anlaşılmıştır.

Bu durumda; üst idari itiraz mercilerinin, gerekli görülen hallerde, tahakkuk ettirilen vergi miktarında gerekli düzeltmeleri yapabileceğinin kabulü zorunlu olduğundan, itiraza konu vergiler ile dava konusu edilen vergilerin miktarları arasındaki farklılıklar ile nedenlerinin açıklığa kavuşturulmasından sonra karar verilmesi gerekirken, bu yapılmadan verilen kararda isabet görülmediğinden, mahkeme kararının, anılan hüküm fıkrasının da bozulması gerektiği oyu ile Dairemiz kararının, temyiz isteminin kısmen reddine dair hüküm fıkrasına katılmıyorum.

2006/567- 2007/811

Özeti: İthal edilen mal bedeli dışında, yurt dışına transfer edildiği sabit olan paranın, başka amaçla gönderildiği

Makul ve kabul edilebilir delillerle kanıtlanamadığı sürece, bu paranın, eşyanın kıymetine dâhil olduğunun kabulünün gerektiği; itiraz makamlarının, tahakkuk ettirilen vergi miktarını artırma yetkilerinin bulunmadığı hakkında.

Temyiz İsteminde Bulunan: Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı adına Ambarlı Gümrük Müdürlüğü

Karşı Taraf : ... Dış Ticaret İthalat ve İhracat Limited Şirketi

Vekili: Av....

İstemın Özeti: Davacı Şirket adına tescilli 23.7.2002 gün ve 32691 sayılı beyanname muh-teviyatı eşyaya ilişkin olarak yapılan gümrük ve katma değer vergileri ek tahakkukuna vaki itirazın reddine dair işlemi; olayda, ithal evrakının Mısır Ticaret Odasının tasdikli olması, teslim şeklinin CIF olduğu hususunun da Kahire Büyükelçiliğince teyit edilmesi, teftiş raporunda belirtilen hususların kanaat ve varsayıma dayanması ve fazla döviz transferleri yapıldığı hususunda somut bir tespit bulunmaması karşısında, tesis edilen işlemde isabet görülmediği gerekçesiyle iptal eden İstanbul Altıncı Vergi Mahkemesinin 22.11.2005 gün ve E:2005/1418; K.2005/1970 sayılı kararının; yapılan incelemeler sonucunda düzenlenen cevaplı raporla, davacı Şirketçe, aralarında irtibat olan ihracatçıya, beyan edilenden fazla döviz transferi yapıldığının tespit edildiği, bu sebeple, tesis edilen işlemin yerinde olduğu ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmaların Özeti: Savunma verilmemiştir.

Tetkik Hakimi Çağlar IŞIK'ın Düşüncesi: Olayda, davacı Şirket tarafından beyan edilen kıymet dışında, ihracatçı firmaya ayrıca para transferi yapıldığı sabittir. Bu durum davacı tarafından da kabul edilmesine rağmen, söz konusu paranın transfer edildiği hususunun somut olarak ortaya konulmadığı gerekçesiyle işlemin iptali yolundaki mahkeme kararında isabet görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, temyiz isteminin kabulü ile mahkeme kararının bozulması gerektiği düşünölmektedir.

Danıştay Savcısı H.Hüseyin TOK'un Düşüncesi: İdare ve vergi mahkemelerince verilen kararların temyizen incelenerek bozulabilmesi için, 2577 sayılı İdari 218 Yargılama Usulü Kanununun

49'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında belirtilen nedenlerin bulunması gerekmektedir. Tarafların temyiz dilekçelerinde öne sürülen hususlar, söz konusu maddede yazılı nedenlerden hiçbirisine uymadığından, temyiz istemlerinin reddi ile temyiz edilen mahkeme kararının onanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Türk Milleti Adına

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince işin gereği görüşüldü:

Temyiz başvurusu; ithal edilen eşya ile ilgili olarak, beyan edilen kıymet dışında ihracatçıya ayrıca para transferi yapıldığının tespit edildiğinden bahisle yapılan katma değer ve gümrük vergisi ek tahakkukuna vaki itirazın düzeltilerek reddine dair işlemi iptal eden mahkeme kararının bozulması istemine ilişkindir.

4458 sayılı Gümrük Kanununun 242'nci maddesinin 1, 3, 5 ve 7'inci fıkralarında; yükümlülerin kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri için tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde ilgili gümrük idaresine verecekleri bir dilekçe ile düzeltme talebinde; düzeltme taleplerine ilişkin kararlara, idari kararlara, gümrük vergilerine ve cezalara karşı yedi gün içinde kararı alan gümrük idaresinin bağlı bulunduğu gümrük başmüdürlüğü; ilk kararın alındığı idarenin gümrük başmüdürlüğü olduğu hallerde ise, onbeş gün içinde Gümrük Müsteşarlığı nezdinde itirazda bulunabilecekleri; gümrük başmüdürlükleri ile Gümrük Müsteşarlığının kararlarına karşı ise, işlemi yapan gümrük müdürlüğünün veya gümrük başmüdürlüğünün bulunduğu yerdeki idari yargı mercilerine başvurulabileceği hükmü yer almıştır.

Anılan düzenlemelerin değerlendirilmesinden; başmüdürlüğün veya Gümrük Müsteşarlığının, kişilerin, düzeltme taleplerine ilişkin kararlara, idari kararlara, gümrük vergilerine ve cezalara karşı yaptığı itiraz üzerine, itiraza konu işlemin hukuka uygun olup olmadığını kontrol ederek, itiraz sebeplerini yerinde görmesi halinde, işlemin geri alınmasına veya düzeltilmesine karar verebileceği, ancak, itirazın konusunu aşarak, vergi veya cezanın miktarını arttırmayacağı, gümrük mevzuatında anılan mercilere buna ilişkin verilmiş bir yetkinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2'nci maddesinin 1'inci fıkrasının 4577 sayılı Kanunun 5'inci maddesiyle değişik (a) bendinde, iptal davası; idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı, iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan dava olarak tanımlanmış olup, bir idari dava sonunda, bu davaya konu idari işlemin iptaline karar verilebilmesi, bu işlemin yukarıda sözü edilen unsurlardan biri veya birkaçı ile hukuka aykırı bulunmasına bağlıdır. İdari işlemin yukarıda sözü edilen maddede sayılan unsurlarından ilki olan "yetki", idari makamların kamu gücü kullanarak tek taraflı irade ile idari işlem tesis edebilme iktidarını ifade eder ve kamu düzeni ile ilgili olan bu unsurdaki mevcut hukuka aykırılık halleri, ağırlıklarına göre, idari işlemi yok hükmünde kılar veya iptalini gerektirir. Bu itibarla, ithal edilen eşya nedeniyle tahakkuk ettirilen 31.414.000.000 lira vergiye, davacı Şirketçe yapılan itirazın, vergi tutarının tutarının 73.762.634.000 lira olarak değiştirilerek reddine dair başmüdürlük işlemi, itiraza konu vergi miktarını aşan kısmının

yetkisizlik sebebiyle iptali gerekmekte ise de, bu durum ve ileri sürülen diğer iddialar, mahkeme kararının, dava konusu işlemin yetki unsuru yönünden hukuka aykırılığı açık olan kısmının istemin özeti bölümünde yazılı gerekçeyle iptali yolundaki hüküm fıkrasının bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir.

Mahkeme kararının, dava konusu işlemin, tahakkuka vaki itiraza konu edilen miktara ilişkin kısmını iptal eden hüküm fıkrasına yönelik temyiz istemine gelince: 4458 sayılı Gümrük Kanununun 23'üncü maddesinde, eşyanın gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla bu bölümde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymet olduğu belirtilmiş; 24'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında, ithal eşyasının gümrük kıymetinin eşyanın satış bedeli, satış bedelinin ise, Türkiye'ye ihraç amacıyla yapılan satışta 27 ve 28'inci maddelere göre gerekli düzeltmelerin de yapıldığı fiilen ödenen veya ödenecek fiyat olduğu öngörülerek, eşyanın satış bedelinin gümrük kıymetine esas alınabilmesi için gerekli koşullara yer verilmiş; 24'üncü maddenin 3'üncü fıkrasının (a) bendinde ise, fiilen ödenen veya ödenecek fiyat, ithal eşyası için alıcının, satıcı veya satıcı yararına yaptığı veya yapması gereken ödemelerin toplamı olarak tanımlanmış, ödemelerin para transferi şeklinde olabileceği gibi, akreditif veya ciro edilebilir bir kıymetli evrak kullanılarak ya da doğrudan veya dolaylı da yapılabileceği kurala bağlanmıştır.

Diğer taraftan, sözü edilen Kanununun 26'ncı maddesinde ise, 24 ve 25'inci madde hükümlerine göre belirlenemeyen ithal eşyasının gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel An-

laşmasının VII'nci Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşmanın, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının (GATT) VII'nci Maddesinin ve bu bölüm hükümlerinin prensip ve genel hükümlerine uygun yöntemlerle ve Türkiye'de mevcut veriler esas alınarak belirleneceği öngörülmüş; GATT'ın VII'nci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın 17'nci maddesinde de, bu Anlaşmada yer alan hiçbir hükmün, gümrük idaresinin, gümrük kıymetinin belirlenmesi ile ilgili olarak ibraz edilen tutanak, belge veya beyannamenin gerçeklik veya doğruluğunu araştırma hakkını sınırlamayacağı ve bu hakkı tartışma konusu haline getirecek şekilde yorumlanamayacağı hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemelerden, gümrük idaresinin, beyanın doğruluğunu tespit amacıyla, her zaman, her türlü bilgi ve belgeyi inceleyerek değerlendirme hak ve yetkisine sahip bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden; davacı Şirket tarafından, 2000 ila 2004 yıllarında muhtelif beyannamelerle Mısır'dan ithal edilen eşyanın beyan edilen kıymetlerinden ayrı olarak, ihracatçı Şirket adına, toplam, 1.089.765.- Amerikan doları tutarında para transferi yapıldığı; ayrıca, davacının anılan yıllara ait ayrıntılı mizanları ile ithal edilerek Yurt içinde satışı yapılan eşyaya ait satış faturalarının ilgili buldukları giriş beyannameleriyle bağlantıları kurularak karşılaştırılması ve Yurt içinde alış yapılan eşya miktarlarının gümrük kontrolörünce incelenmesi sonucu, Yurt içinde satışı yapılan eşya miktarının, ithal edilen ve Yurt içinde satın alınan eşya miktarından daha fazla olduğunun 13.12.2004 gün ve 63-181/67 sayılı cevaplı raporla tespit edildiğinden bahisle, söz konusu tutarlar üzerinden ek tahakkuk yapıldığı anlaşılmıştır. Yargılama Hukukunun

temel ilkelerinden birisi, normal ve mutad olanın dışında

herhangi bir iddiada bulunulması durumunda, iddia edilen hususun ispatlanması külfetinin iddia sahibine ait olmasıdır.

Olayda, ithali gerçekleştirilen eşyanın beyan edilen kıymetinin dışında, ihracatçı Şirkete para transferi yapıldığı hususunda taraflar arasında ihtilaf bulunmaması yanında; davacı Şirketin sahiplerinden, "...”ın, aynı zamanda, Mısır’da yerleşik olan ihracatçı “ ... Trading Company” Firmasının da sahibi olması; ilgili yıllarda, Yurt içinde satışı yapılan emtia miktarının, ithali gerçekleştirilen ve Yurt içinde alımı yapılan emtia miktarlarının toplamından fazla olmasına rağmen, fazla emtianın Yurt içinde satın alındığının 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca düzenlenmiş belgelerle kanıtlanamaması karşısında, tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık bulunmamaktadır.

Mahkemece, ithalata ilişkin evrakın Mısır Ticaret Odasının tasdikli ve teslim şeklinin de CIF olduğu hususlarının Kahire Büyükelçiliğince teyit edildiği, teftiş raporunda yer alan iddiaların, kanaat ve varsayıma dayandığı ve fazla döviz transferleri yapıldığı konusunda somut bir tespit bulunmadığı gerekçesiyle işlem iptal edilmiş ise de; davacı adına yapılan ek tahakkuk, ithalata ilişkin belgelerin gerçeği yansıtmaması sebebine dayanmadığı gibi, düzenlenen cevaplı raporda, ihracatçı Firmaya yapılan döviz transferlerinin miktarlarıyla tarihlerinin belirlenmiş olması ve davacı Şirket tarafından da, döviz transferi yapıldığının kabul edilmesi; bu paranın, gerçekleştirilen ithalat dışında ne amaçla transfer edildiği konusunda, davacı tarafından herhangi bir kanıt sunulmaması; transfer edildiği tespitli olan tu-

tarların, ithalat tarihlerine yakın tarihlerde gönderilmesi; mal bedelinin çok üzerinde miktarlar içermesi ve transferi yapan Şirket yetkilisinin, transferlere ilişkin açıklamalarının makul ve kabul edilebilir olmamasına rağmen, kanıtlama külfetinin tersine çevrilmesi suretiyle verilen kararda isabet görülmemiştir.

Öte yandan, davacı tarafından, transfer edilen paranın ithal edilmek istenilen eşyanın bedeli olarak gönderildiği, ancak, pirinç ithalatlarına getirilen sınırlamalar sebebiyle, Ağustos/2003 tarihinden itibaren gerekli ithalatın yapılamadığı, Kasım/2004 tarihinden itibaren gerekli ithalat izninin alınabildiği iddia edilmiş ise de; döviz transferlerinin 2000 yılından itibaren peyderpey gerçekleştirilmesine rağmen, sonraki ithalatlarda mal bedelinden, önceden transfer edilen bu para mahsup edilmeyerek, her ithalat için mal bedelinin yanında, ayrıca döviz transferleri yapılmaya devam edilmesi karşısında, soyut kalan iddiaya itibar etmek de olanaklı değildir.

Açıklanan nedenlerle; mahkeme kararının, dava konusu işlemin itiraza konu vergi miktarını aşan kısmını iptal eden hüküm fıkrasına yönelik temyiz isteminin reddine, oyçokluğu ile; itiraza konu edilen miktara ilişkin kısmını iptal eden hüküm fıkrasına yönelik temyiz isteminin ise kabulüne; mahkeme kararının buna ilişkin hüküm fıkrasının bozulmasına, bozma kararı üzerine verilecek kararlarla birlikte yargılama giderleri de hüküm altına alınacağından, bu hususta ayrıca hüküm tesisine gerek bulunmadığına, 28.2.2007 gününde oybirliği ile karar verildi.

Azlık Oyu

4458 sayılı Gümrük Kanununun 242’nci maddesini 1’inci fıkrasında, yükümlülerin, kendilerine

tebliğ edilen gümrük vergileri için tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde ilgili gümrük idaresine verecekleri bir dilekçeyle düzeltme talebinde bulunabilecekleri, 3'üncü fıkrasında, kişilerin, düzeltme taleplerine ilişkin kararlara, idari kararlara, gümrük vergilerine ve cezalara karşı yedi gün içinde kararı alan gümrük idaresinin bağlı bulunduğu gümrük başmüdürlüğü nezdinde itirazda bulunabilecekleri, 5'inci fıkrasında ise, ilk kararın alındığı idarenin gümrük başmüdürlüğü olduğu hallerde, bu karara karşı onbeş gün içinde Gümrük Müsteşarlığına itiraz edebilecekleri hükme bağlanmıştır. İdare hukukunda, kişilerin, haklarında tesis edilen işlemlere karşı, yargı yoluna başvurmadan önce, idari işlemin kaldırılması, geri alınması veya değiştirilmesi istemiyle amacıyla yapacakları başvurular; zorunlu ve ihtiyari olmak üzere iki türdür. Zorunlu olan başvuru, ihtiyari başvurunun aksine idari dava açılmadan önce tüketilmesi elzem olan ve aynı zamanda dava şartı olan bir başvurudur. 4458 sayılı Kanunun yukarıda yer verilen 242'nci maddesinde düzenlenen idari başvuru da, idari işlemin dava konusu edilebilmesi için tüketilmesi zorunlu bir başvuru olup, söz konusu düzenlemedeki amaç, diğer idari başvurularda olduğu gibi, idareye, yargı yolunun kullanılmasından önce, işleminin hukuka uygun olup olmadığının, hiyerarşik yollardan kontrolünü yapmak, şayet hukuka aykırı bir durum var ise, bu aykırılığı, işlemi geri almak, düzeltmek, kaldırmak veya yeni bir işlem tesis etmek suretiyle gidermek imkanını tanımaktır. İdari başvurunun bahsedilen amacı çerçevesinde, gümrük müdürlüklerinin işlemlerine karşı yapılan düzeltme başvurusu üzerine tüketilmesi zorunlu olan itiraz yolunun kullanılması suretiyle yapılan

başvuruların ilgili başmüdürlüklerce incelenmesi sonucu, üst hiyerarşik makamın, alt idari makamlarca tesis edilen işlemi değiştirememesinin veya düzeltmemesinin kabulünün hiyerarşik denetim mekanizmasının mantığına ve amacına ters düşeceği açıktır.

Olayda; davacı Şirketçe ithal edilen eşya nedeniyle tahakkuk ettirilen 31.414.000.000 lira vergi tutarının, İstanbul Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğüne, 73.762.634.000 lira olarak değiştirilerek; gümrük müdürlüğünün düzeltme istemini reddeden kararının düzeltilerek onandığı ve itirazın reddedildiği belirtilmekle beraber, düzeltmenin nedenlerinin açıklanmadığı; bu ret işlemi üzerine davacı Şirket tarafından, başmüdürlükçe karara bağlanan vergi miktarı yazılmak suretiyle, anılan kararın ve tahakkukun iptali istemiyle, ancak, itiraz edilen vergi ile karara bağlanan vergi arasındaki farklılıkla ilgili herhangi bir iddia ileri sürülmeksizin dava açıldığı; Mahkemece, bu hususlara değinilmeksizin karar verildiği anlaşılmıştır.

Bu durumda; üst idari itiraz mercilerinin, gerekli görülen hallerde, tahakkuk ettirilen vergi miktarında gerekli düzeltmeleri yapabileceğinin kabulü zorunlu olduğundan, itiraza konu vergiler ile dava konusu edilen vergilerin miktarları arasındaki farklılıklar ile nedenlerinin açıklığa kavuşturulmasından sonra karar verilmesi gerekirken, bu yapılmadan verilen kararda isabet görülmediğinden, mahkeme kararının, anılan hüküm fıkrasının da bozulması gerektiği oyu ile Dairemiz kararının, temyiz isteminin kısmen reddine dair hüküm fıkrasına katılmıyorum.

T.C.YARGITAY

16. HUKUK DAİRESİ

ESAS NO. 2013/426

KARAR NO. 2013/1112

KARAR TARİHİ. 19/02/2013

ÖZET

Dava, Sermaye şirketlerinde idare ve temsil ile görevlendirilmiş kimse-lerin şirketin iflasını istememeleri suçuna ilişkindir. Sanığa isnat edilen suçun oluşup oluşmadığının anlaşılabilmesi için öncelikle, İİK'nun 179 ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 376. (6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 324)maddesinde öngörülen koşullarda şirketin aktif ve pa-sif durumunun belirlenmesini müteakip, şirketin iflasının istenmesi ko-şullarının bulunup bulunmadığı saptanmalıdır. Aynı mahkemenin başka dosyasında bulunan bilirkişiye ait rapordan şirkete ait ticari defterler ile bilanço kayıtlarına göre inceleme yapıldığı anlaşılmakta ise de, muavin defteri de dahil ticari defterler, bilançolar ve banka hesapları ile borçlu şirket hakkındaki tüm kesinleşmiş icra takip dosyalarındaki borç miktar-ları da dikkate alınarak birlikte bilirkişi incelemesine tabi tutulduktan sonra sonucuna göre sanığın hukuki durumunun takdiri gerekirken ye-tersiz ve denetime elverişsiz bilirkişi raporuna dayanılarak yazılı şekilde mahkumiyet kararı verilmesi isabetsizdir.

DAVA : Sermaye şirketlerinde idare ve temsil ile görevlendirilmiş kim-selerin şirketin iflasını istememeleri suçundan sanık Y. A.'nın İİK'nun 345/a, TCK'nun 50, 52. maddeleri gereğince 500,00 TL adli para cezası ile cezalandırılmasına karar verilmiş, hüküm yasal süresi içerisinde sanık

müdafii ve müşteki vekili tarafından ayrı ayrı temyiz edildiğinden, Yargıtay C.Başsavcılığının bozma istemli tebliğ namesiyle dosya Daireye gönderilmiş olmakla, inceleme raporu ve dosyadaki belgeler okunarak GEREĞİ GÖRÜŞÜLDÜ:

KARAR : Sanığa isnat edilen suçun oluşup oluşmadığının anlaşılabilmesi için öncelikle, İİK'nun 179 ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 376. (6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 324)maddesinde öngörülen koşullarda şirketin aktif ve pasif durumunun belirlenmesini müteakip, şirketin iflasının istenmesi koşullarının bulunup bulunmadığı saptanmalıdır. Aynı mahkemenin 2011/1964 Esas sayılı dosyasında bulunan bilirkişiye ait 31/12/2011 tarihli rapordan şirkete ait ticari defterler ile 31/12/2007 tarihli bilanço kayıtlarına göre inceleme yapıldığı anlaşılmakta ise de, muavin defteri de dahil ticari defterler, bilançolar ve banka hesapları ile borçlu şirket hakkındaki tüm kesinleşmiş icra takip dosyalarındaki borç miktarları da dikkate alınarak (özellikle bilirkişi raporunda zikredilen 1. İcra Müdürlüğü'nün 2008/41 Esas sayılı takip dosyası ile diğer kesinleşmiş takip dosyalarının şikayet tarihi itibari ile devam edip etmediği ve alacaklı- borçlu tarafları da belirtirler ve yine sanık müdafii bilirkişi raporuna itirazına konu şirketin maddi durağan varlıkları ile stokları hakkında yapılan tespitlerin denetimlerine olanak verir tarzda) birlikte bilirkişi incelemesine tabi tutulduktan sonra sonucuna göre sanığın hukuki durumunun takdiri gerekirken yetersiz ve denetime elverişsiz bilirkişi raporuna dayanılarak yazılı şekilde mahkumiyet kararı verilmesi,

Kabule göre de; sermaye şirketlerinde idare ve temsil ile görevlendirilmiş kimselerin şirketin iflasını istememeleri suç; aynı iş yeri ile ilgili olarak aynı yetkilisi/yetkilileri tarafından ancak bir kez işlenebilen bir suç olup, temyiz sebebi ile öğrenilen ve aynı borçlu şirketin idare ve temsil yetkilileri farklı sanık-

lar hakkında aynı müşteki tarafından aynı icra takip dosyalarına dayalı olarak yapılan şikayet nedeniyle açılan ve mahkemenin 2011/1964 Esas, 2012/627 Karar sayılı; 2011/1965 Esas, 2012/626 Karar sayılı ve yine sanık müdafii'nin temyiz dilekçesinde bahsetmiş olduğu aynı mahkemenin 2011/2268 Esas sayılı dava dosyalarının bulunduğu anlaşılması karşısında, bu dosyanın sanığı ile anılan dosyaların sanıkları hakkında temsil yetkisinin bölüşümündeki ağırlık ve sınırlar da göz önüne bulundurularak suçun oluşumundaki temsilcinin belirlenmesi, bunun mümkün olmaması halinde ise haklarında TCK'nun 43. maddesinin birinci fıkrasının uygulanmasının ya da davanın reddinin gerekip gerekmediği hususlarının tartışılması için dava dosyalarının birleştirilmesi gerektiğinin gözetilmemesi isabetsiz olup;

SONUÇ : Temyiz itirazları bu nedenle yerinde görüldüğünden hükmün istem gibi BOZULMASINA, 19/02/2013 gününde oybirliği ile karar verildi.

T.C. YARGITAY

23. HUKUK DAİRESİ

2011/2569 E., 2012/1627 K.

DAVANIN KONUSUZ KALMASI, KOOPERATİF YÖNETİCİLERİNİN AZLI, YENİ TASFİYE MEMURU ATANMASI

1163 S. KOOPERATİFLER KANUNU [Madde 56]

1163 S. KOOPERATİFLER KANUNU [Madde 98]

1163 S. KOOPERATİFLER KANUNU [Madde 42]

6762 S. TÜRK TİCARET KANUNU [Madde 442]

"İçtihat Metni"

Taraflar arasındaki görevdeki yöneticilerin azline ve yeni tasfiye memuru atanmasına ilişkin davasının

yapılan yargılaması sonunda ilamda yazılı nedenlerden dolayı davanın kısmen kabulüne yönelik olarak verilen hükmün süresi içinde davalı kooperatif, A.Murat ve Berç vekilince temyiz edilmesi üzerine dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü.

Davacı vekili, müvekkilinin davalı kooperatifin ortağı olduğunu, kooperatif yönetimi hakkında yapılan şikayet üzerine davalı kooperatif yönetimi hakkında görevi ihmal, zimmet, görevi kötüye kullanma, Kooperatifler Kanunu'na aykırı davranma ve denetim görevini ihmal suçlarından Muğla Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2009/422 esas sayılı dosyasında kamu davası açıldığını, görevlerinin üyelerinin hak ve menfaatlerini korumak olan kooperatif yönetiminin, üyelerinin hak aramasından rahatsız olarak, kanuna, kooperatif anasözleşmesine ve iyiniyet esasına aykırı davrandığını ve üyelerinin hak ve menfaatlerini de tehlikeye attıklarını ileri sürerek, görevdeki yöneticilerin azline ve yeni tasfiye memuru atanmasına karar verilmesini talep ve dava etmiştir.

Davalı vekili, Muğla Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açılması üzerine, müvekkili kooperatifin, 19.11.2010 tarihli ilk genel kurul gündemine madde koyduğunu, bu tarihte yapılacak genel kurul toplantısının 7. gündem maddesinde hakkında kamu davası açılmış olan yönetim (tasfiye) kurulu üyelerinin azilleri veya göreve devamları görüşülüp karara bağlanacağını, genel kurulca seçilmiş ve haklarında kesinleşmiş bir ceza bulunmayan yönetim kurulu üyelerinin başka bir yolla görevden alınmasının yasal olmadığını savunarak, davanın reddini istemiştir.

Mahkemece, iddia, savunma ve dosya kapsamına göre, tasfiye kurulu üyeleri olan davalılar A.Murat ile Berç hakkında, bu görevlerinden dolayı Muğla Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2009/422 esas sayılı dosyasında görevi ihmal, zimmet, görevi kötüye kullanma, Kooperatifler Yasası'na aykırı davranma

suçlarından kamu davası açıldığı, haklı sebebin, hukuki ilişkinin sürdürülmesini, objektif iyiniyet kuralı gereğince çekilmez hale getiren hukuki bir olgu olması karşısında, henüz sonuçlanmamış olsa bile bu tasfiye kurulu üyelerine isnat olunan suçların mahiyetine göre davacıdan bu duruma katlanmasının beklenemeyeceği, azli istenen davalılardan Muharrem, Utkusal ve Yasemin'in tasfiye memuru sıfatlarının bulunmadığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulü ile davalı kooperatif tasfiye yönetim kurulu üyeleri A.Murat ve Berç'in tasfiye memurluğundan azillerine, Mali Müşavirler ve Muhasebeciler Odası tarafından isimleri bildirilenlerden Alper ve Ünal'ın tasfiye memuru olarak tasfiye kuruluna atanmalarına, azil ve atama kararının atanan tasfiye memurlarınca ticaret siciline tescil ve ilan ettirilmesine, davalılar Yasemin, Utkusal, Muharrem hakkındaki davanın reddine karar verilmiştir.

Kararı, davalılardan kooperatif, A.Murat ve Berç'in vekili temyiz etmiştir. Dava, tasfiye kurulu üyelerinin azline ve yerlerine mahkemece belirlenecek tasfiye kurulu üyelerinin atanması istemlerine ilişkindir. Kural olarak bütün ortakları temsil eden en yetkili organ olan kooperatif genel kurulunca karar altına alınması gereken konularda mahkeme genel kurul yerine geçerek karar alamaz. Bu kuralın istisnalarından biri tasfiye kurulu üyelerinin azlinde düzenlenmiştir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu 42. ve 98. maddeleri ile Türk Ticaret Kanunu'nun 442. maddesine göre, kural olarak kooperatif genel kurulunca atanan tasfiye kurulu üyelerini azil ve yerlerine yenilerini tayin yetkisi genel kurula aittir. Ancak ortaklardan birinin talebiyle mahkeme dahi haklı sebepler dolayısıyla tasfiye kurulu üyelerini azil ve yerlerine yenilerini tayin yetkisine sahiptir. Mahkemeye tanıyan bu istisnai yetki, genel kurulca seçilen tasfiye kurulu üyeleri hakkında daha önce genel kurulun bilgisi haricinde olan hususlara ilişkin olmasının ge-

rekmesi yanında yeni ortaya çıkan ve azle dayanak yapılan hususların önemi nedeniyle ortaklardan bir sonraki genel kurula kadar beklenmesi objektif olarak beklenemeyecek ve haklı sebep olarak nitelendirilebilecek kapsamda olmalıdır.

Somut olayda, 18/11/2010 tarihli genel kurulda 7. maddeyle 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 56. maddesi gereğince haklarında dava açılan yönetim kurulu (aynı zamanda tasfiye kurulu) üyelerinin durumu görüşülmüş ve görevlerine devamı konusunda karar alınmıştır. Yukarıda verilen bilgiler ışığında, mahkemenin istisnai yetkisinin kalktığı, davanın konusuz kaldığı ve anılan genel kurul kararı sonrasında tasfiye kurulu üyelerinin seçilmesine ilişkin iradenin yenilenmesi sebebiyle davanın ancak genel kurul kararı iptali olarak yeniden açılması halinde görülebileceği gözetilmeksizin yazılı şekilde hüküm tesisi doğru değildir.

Kabule göre, mahkemece, davalılar A.Murat ile Berç hakkında, bu görevlerinden dolayı görevi ihmal, zimmet, görevi kötüye kullanma, Kooperatifler Yasası'na aykırı davranma suçlarından kamu davası açıldığı, haklı sebebin, hukuki ilişkinin sürdürülmesini, objektif iyiniyet kuralları gereğince çekilmez hale getiren hukuki bir olgu olması karşısında, henüz sonuçlanmamış olsa bile bu tasfiye kurulu üyelerine isnat olunan suçların mahiyetine göre davacıdan bu duruma katlanmasının beklenemeyeceği gerekçesiyle azillerine karar verilmiştir. Bu konuda öncelikle insan hakları kapsamında masumiyet ilkesine değinmek gerekmektedir. Masumiyet karnesi Anayasa'nın 38/4. maddesinde "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz." ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "adil yargılanma hakkı" başlıklı 6/2. maddesinde "Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır." şeklinde düzenlenmiştir. Bu ilkeden

herkes yararlanacağı gibi, masumiyet karnesinin, yalnızca bağımsız yargı organlarını değil idari makamları da kapsayacağı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce "Allenet de Ribemont/Fransa" davasına ilişkin kararda açıkça vurgulanmıştır.

Mahkemenin, azil kararındaki gerekçesine yaptığı dayanak, davalıların ceza mahkemesinde yargılanmaları ve yargılandıkları suçlamaların ağırlığı olmuştur. Hukuk hakimi, tasfiye kurulu üyelerinin azli konusunda vereceği kararda, haklı neden tespiti için ceza mahkemesince maddi olayı tespit eden mahkumiyet kararı haricindeki verilecek karara dayanmak zorunda olmadığı gibi ceza davasının sonucunu beklemek zorunda değildir. Ancak, davalılar hakkında sırf ceza davası açılmış olmasının ve davada isnad edilen suçların ağırlığının, azil kararında haklı neden olduğu kabulü hukukun temel prensiplerinden masumiyet ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. Mahkemece, davacının ileri sürdüğü hususların ve kanun ve anasözleşmede düzenlenen tasfiye kurulu üyelerinin seçilmesi, tasfiye işleri ve tasfiye kurulu üyelerinin sorumluluğu ile ilgili hükümlerle bağlantı kurularak azle haklı sebeplerin neler olduğu somut, ayrıntılı ve denetime elverişli bir şekilde tartışılarak bir karar vermek gerekirken, yanılığın gerekçeyle yazılı şekilde hüküm tesisi doğru olmamıştır.

Sonuç:

Yukarıda açıklanan nedenlerle, davalılardan kooperatif, A.Murat ve Berç vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün, adı geçen davalılar yararına (BOZULMASINA), peşin harcın istek halinde iadesine, kararın tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere 05/03/2012 gününde oybirliğiyle karar verildi.

TÜRK TİCARİ HAYATINDA BAZI KÜÇÜK AYRINTILAR

Özlem ARABACI*

1) Ticari Defterlerin Bir İspat Aracı Olarak Kullanılması ve Delil Olması Hususlarındaki Düzenlemeler

6102 sayılı TTK'da ticari defterlerin ispat aracı olarak kullanılması hususunda büyük bir değişiklik yapıldığı görülmektedir. Yapılan düzenleme uyarınca; ticari defterlerin kesin delil olarak sahibinin lehine, aleyhine veya diğer tarafın aleyhine kullanılması durumu ortadan kaldırılmıştır. Bunun yerine "Ticari uyuşmazlıklarda mahkeme, yabancı gerçek veya tüzel kişi bile olsalar, tarafların ticari defterlerinin ibrazına, resen veya taraflardan birinin istemi üzerine karar verebilir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun, yargılamayı gerektiren davalarda hazırlık işlemlerine ilişkin hükümleriyle senetlerin ibrazı zorunluluğuna dair olan hükümleri ticari işlerde de uygulanır. Bir hukuki uyuşmazlıkta ticari defterler ibraz edilmişse, defterlerin uyuşmazlıkla ilgili kısımları tarafların katılımı ile incelenir. Gerekli görülürse, defterlerin ilgili yapraklarından suret alınır. Defterlerin geri kalan içerikleri, on-

ların Türkiye Muhasebe Standartlarına uygunluklarının denetimi için gerekliyse mahkemeye açıklanır. Malvarlığı hukukuna ilişkin olan, özellikle de mirasa, mal ortaklığına ve şirket tasfiyesine ilişkin uyuşmazlıklarda, mahkeme, ticari defterlerin teslimine ve bütün içeriklerinin incelenmesine de karar verebilir” hükümleri getirilmiştir (TTK md. 83-85). Böylece geçmiş uygulamanın aksine, ticari uyuşmazlıkların varlığı halinde hakim tarafından re’sen ya da taraflardan birinin istemi üzerine incelenen defterler takdiri delil olarak nitelendirilecektir. Söz konusu defterlerin tutulmasında ise; UFRS’nin dikkate alınması gerekliliği belirtilmiş ve bu defterlerin elektronik ortamda tutulması imkanı getirilmiştir (TTK md. 82, 84).

2) İflasın Ertelemesi Müessesesiyle İlgili Getirilen Düzenlemeler

6762 Sayılı Eski Türk Ticaret Kanunu’nun 324’ncü maddesinde “şirket durumunun ıslahı mümkün görülüyorsa idare meclisi veya bir alacaklının talebi üzerine mahkeme iflas talebini tehir edebilir.” hükmüyle yer alan iflasın ertelenmesi müessesesine 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 377 inci maddesinde yer verilmiş ve “yönetim kurulunun veya herhangi bir alacaklının, yeni nakit sermaye konulması dâhil nesnel ve gerçek kaynakları ve önlemleri gösteren bir iyileştirme projesini mahkemeye sunarak iflasın ertelenmesini isteyebilecekleri belirtilmiş olup, erteleme talebinde bulunulduğunda İcra ve İflas Kanununun 179 ilâ 179/b maddelerinin uygulanacağı” hükme bağlanmıştır (TTK md. 377).

3) Yönetim Kurulu Kararlarının Batıl Olması İle İlgili Düzenlemeler

6102 sayılı TTK’daki yeniliklerden biri de, yönetim kurulunun batıl (geçersiz) geçersiz kararlarının açık olarak tek tek sayılmış olmasıdır. Yargıtay’ın içtihadı birleştirme kararlarına göre; bir Yönetim Kurulu kararının iptali söz konusu olamamaktadır. Ancak

bu Yönetim Kurulu kararlarının geçersiz olduğunun tespit edilmesi mahkemeden istenebilmektedir. Böylece 6102 sayılı TTK, eski Kanunda bulunmayan ancak uygulama ile yerleşen, Yönetim Kurulu kararlarının geçersizliği sorununa somut bir düzenleme ile yer vermiştir. Buna göre; eşit işlem ilkesine aykırı olan, anonim şirketin temel yapısına uymayan veya sermayenin korunması ilkesini gözetmeyen, pay sahiplerinin vazgeçilmez nitelikteki haklarını ihlal eden, bunların kullanılmasını kısıtlayan veya güçleştiren, diğer organların devredilmez yetkilerine giren ve bu yetkilerin devrine ilişkin olan kararların batıl olacağı ayrı ayrı sayılmak suretiyle düzenlenmiştir (TTK md. 391).

4) Spk’ya Tabi Olmayan Anonim Şirketler İle Limited ve Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirketlerin Kar Payı (Temettü) Avansı Dağıtmasına İlişkin Düzenlemeler

Halka açık anonim şirketlere, SPK’nın 15. Maddesi uyarınca belli şartlara uyulmak kaydıyla, kar payı avansı dağıtma hususunda izin verilmiştir. Ayrıca Maliye Bakanlığı 1 No’lu Kurumlar Vergisi Kanunu Genel Tebliği ile tüm sermaye şirketlerinin kar payı avansı dağıtabilmelerini hükme bağlamış fakat bu düzenleme Maliye Bakanlığı’nın böyle bir yetkisi olmaması sebebiyle Danıştay 4. Dairesi tarafından iptal edilmiştir. 6102 sayılı TTK’da yer verilen yeni düzenlemede ise “Kâr payı avansı Sermaye Piyasası Kanununa tâbi olmayan şirketlerde Gümrük ve Ticaret Bakanlığının bir tebliği ile düzenlenir.” hükmü getirilmiştir. Söz konusu hüküm uyarınca Kar Payı Avansı Dağıtım Hakkında Tebliğ 09/08/2012 tarih, 28379 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (TTK md. 509). Bu Tebliğin amacı, şirketlerin kâr payı avansı dağıtımında uyacakları usul ve esasları düzenlemek olup, Tebliğ ile getirilen düzenlemeler SPK’ya tabi olmayan anonim şirketler ile limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketleri kapsamaktadır.

5) Genelkurulun Devredilmez Hak ve Yetkileri Konusundaki Düzenlemeler

6102 sayılı TTK'da, Yönetim Kurulu ve Genel Kurul arasındaki yetki çatışmasını engellemek için, her birinin görev ve yetkileri açıkça belirtilmiştir. Bu sebeple eski kanunda dağınık bir şekilde bulunan devredilemez yetkiler yinelenmiş, genel kurulun devredilemez yetkileri 408/2 inci maddede açıkça sayılmıştır, ancak sayılanlarla sınırlı olmadığı da belirtilmiştir. Bunun yanında söz konusu Kanun uyarınca, genel kurul hazırlıklarının ve kararların icrasının yönetim kuruluna ait olduğu görülmektedir (TTK md. 409-418). Söz konusu düzenlemeye göre, Genel Kurulun devredilemez ve feragat edilemez yetkilerini şu şekilde sayabiliriz;

- Esas sözleşmenin değiştirilmesi,
- Yönetim Kurulu üyelerinin seçimi, süre ve ücretlerinin belirlenmesi, ibraları hakkında karar verilmesi ve görevden alınmaları,
- Kanunda öngörülen istisnalar dışında, denetçinin ve işlem denetçilerinin seçimi ve görevden alınmaları,
- Finansal tablolara, yıllık rapor ve yıllık kar üzerinde tasarrufa, kar payları ile kazanç paylarının belirlenmesine, yedek akçenin sermayeye veya dağıtılacak kara katılması dahil kullanılmasına dair kararların alınması,
- Kanunda öngörülen istisnalar dışında şirketin feshi yönünde karar vermek,
- Önemli miktarda şirket varlığının toptan satışı.
- Ancak Kanununun 408/2 hükmünden genel kurulun devredilemez yetkilerinin sayılanlarla sınırlı olmadığı anlaşılacakla birlikte, TTK'nın değişik maddelerinde de bu nitelikte yetkilerinin bulunduğu görülmektedir. Buna göre, genel kurulun devredilemez nitelikteki diğer yetkileri şunlardır;

- Birleşme, bölünme ve tür değiştirme hakkında karar vermek (TTK md. 151, 173, 189),
- Şirketin kendi paylarını iktisap edebilmesi veya rehin olarak kabul edebilmesi için yönetim kuruluna yetki vermek (TTK md. 379/2),
- Kanunda ve esas sözleşmede saklı tutulan konular hakkında karar almak (örneğin payların bölünme ve birleştirilmesi, sermayenin azaltılması, esas sermaye sisteminde sermayenin artırılması, rüçhan haklarının kaldırılması, hazırlık devresi faizi verilmesi, yedek akçelerin oluşturulması vb.).

6) Genel kurul kararlarının iptal edilmesi ve butlanına ilişkin düzenlemeler;

6102 sayılı TTK'nın Genel Kurul kararların iptal edilmesine ilişkin olarak farklı bir düzenleme getirmediği mevcut düzenlemeyi tekrar ettiği söylenebilir. Söz konusu düzenlemeye göre; kanun ve esas sözleşme hükümlerine, dürüstlük kurallarına aykırı olan Genel Kurul kararlarının iptali için şirket merkezinin bulunduğu yerde üç ay içerisinde dava açmak gerekmektedir (TTK md. 445). İptal davası açmaya yetkili kişiler anılan Kanunda eski düzenlemeye paralel olarak;

- Toplantıda hazır bulunup da karara olumsuz oy veren ve bu muhalefetini tutanağa geçirten, Toplantıda hazır bulunsun veya bulunmasın, olumsuz oy kullanmış olsun ya da olmasın; çağrının usulüne göre yapılmadığını, gündemin gereği gibi ilan edilmediğini, genel kurula katılma yetkisi bulunmayan kişilerin veya temsilcilerinin toplantıya katılıp oy kullandıklarını, genel kurula katılmasına ve oy kullanmasına haksız olarak izin verilmediğini ve yukarıda sayılan aykırılıkların genel kurul kararının alınmasında etkili olduğunu ileri süren pay sahipleri,
- Yönetim kurulu,

- Kararların yerine getirilmesi, kişisel sorumluluğuna sebep olacaksa yönetim kurulu üyelerinden her biri,

şeklinde sayılmıştır (TTK md. 446).

Ancak Genel Kurul kararlarının iptalinden farklı bir şekilde, 6102 sayılı TTK'da Genel Kurul kararlarının butlanı ile ilgili yeni bir düzenleme öngörülmüştür (TTK md. 447). Borçlar Kanununa göre butlan, bir hukuki işlemin, hukuk düzeni tarafından öngörülen geçerlilik şartlarını içermemesi nedeniyle başlangıçtan itibaren hüküm ve sonuç doğurmamasıdır. Bu durumlarda, iptal davası değil, genel kurul kararının batıl (yok) olduğunun tespiti anlamında bir "tespit davası" açılır ve bu dava herhangi bir zamanaşımı veya hak düşürücü süreye tabi olmadığı gibi, herkes tarafından ileri sürülebilir ve yargıç tarafından da resen dikkate alınır. Buna göre;

- Pay sahibinin genel kurula katılma, asgari oy, dava ve kanunen vazgeçilemez nitelikte haklarını sınırlandıran veya ortadan kaldıran,
- Pay sahibinin bilgi alma, inceleme ve denetim haklarını, kanunen izin verilen ölçü dışında sınırlandıran,
- Anonim şirketin temel yapısını bozan veya sermayenin korunması hükümlerine aykırı olan kararlar batıl kılınmıştır (TTK md. 447).

Böylece, eski Kanunda olmayan ancak Yargıtay kararları ile desteklenen Genel Kurul kararlarının butlanı konusu somut bir düzenlemeye bağlanmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere butlanla sakat olan Genel Kurul kararları baştan itibaren hüküm doğurmayacak ve mahkemece re'sen dikkate alınacaktır. Genel Kurul kararlarının batıl olması konusunda 6102 sayılı TTK'nın genel gerekçesi incelendiğinde; özel sebepler dolayısıyla iptal etmenin yeterli ve tatmin edici bir yaptırım oluşturmadığı hallerde bu yaptırımın uygulanmasının yerinde olduğu öngörülmektedir. Çünkü yokluk ve butlanın hukuki sonuç-

ları, hukuk güvenliğini sarsacak nitelikte olduğundan, duraksama hallerinde genel kurul kararlarının geçersiz değil, iptal edilebilirlik müeyyidesine tabi olması gerekmektedir.

28/05/2014 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun uyarınca tüketicilerin sahip olduğu bazı haklara aşağıda yer verilmiştir (Tüketici Broşürü, s.5-10, www.tuketici.gov.tr).

7)Tüketici Sözleşmelerindeki Temel İlkeler;

- Yazılı olarak düzenlenmesi öngörülen sözleşmeler ile bilgilendirmeler en az on iki punto büyüklüğünde, anlaşılabilir bir dilde, açık, sade ve okunabilir bir şekilde düzenlenir ve bunların bir nüshası kağıt üzerinde veya kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilir.
- Sözleşmede öngörülen koşullar, sözleşme süresi içinde tüketici aleyhine değiştirilemez.
- Tüketiciden; kendisine sunulan mal veya hizmet kapsamında haklı olarak yapılmasını beklediği ve sözleşmeyi düzenleyen yasal yükümlülükleri arasında yer alan edimler ile sözleşmeyi düzenleyen kendi menfaati doğrultusunda yapmış olduğu masraflar için ek bir bedel talep edilemez. Tüketiciden talep edilecek her türlü ücret ve masrafa ilişkin bilgilerin, sözleşmenin eki olarak kağıt üzerinde yazılı şekilde tüketiciye verilmesi zorunludur.
- Tüketicinin yapmış olduğu işlemler nedeniyle kıymetli evrak niteliğinde sadece nama yazılı ve her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde senet düzenlenebilir.
- Tüketici işlemlerinde, tüketicinin edimlerine karşılık olarak alınan şahsi teminatlar, her ne isim altında olursa olsun adi kefalet sayılır. Temerrüt hali de dahil olmak üzere, tüketici işlemlerinde bileşik faiz uygulanmaz.

8) Sözleşmedeki Haksız Şartlar Ve Tüketicilerin Hakları

- Tüketicisiyle müzakere edilmeden sözleşmeye dahil edilen ve tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme şartları haksız şarttır.
- Tüketicisiyle akdedilen sözleşmelerde yer alan haksız şartlar kesin olarak hükümsüzdür.
- Sözleşmede yer alan bir hükmün açık ve anlaşılır olmaması veya birden çok anlama gelmesi halinde, tüketici lehine olan yorum tercih edilir.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, genel olarak kullanılmak üzere hazırlanmış sözleşmelerde yer alan haksız şartların, sözleşme metinlerinden çıkarılması veya kullanılmasının önlenmesi için gerekli tedbirleri almaya yetkilidir.
- Sözleşmelerdeki haksız şartlar ile olarak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğüne başvuru yapabilirsiniz.
- İmzalamış olduğunuz abonelik sözleşmelerindeki haksız şartların iptali için Tüketici Hakem Heyetlerine veya Tüketici Mahkemesine başvurabilirsiniz.

9) Taksitle Satış ve Tüketicilerin Hakları

- Satıcı veya sağlayıcının malın teslimi veya hizmetin ifasını üstlendiği, tüketicinin de bedeli kısmı kısmı ödediği sözleşmeler taksitle satış sözleşmeleridir.
- Taksitle satış sözleşmesi yazılı olarak kurulmadıkça geçerli olmaz.
- Tüketici, yedi gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve ceza şartı ödemeksizin taksitle satış sözleşmesinden cayma hakkına sahiptir.

- Tüketici, borçlandığı toplam miktarı önceden ödeyebileceği gibi vadesi gelmemiş bir ya da birden çok taksit ödemesinde de bulunabilir. Her iki durumda da satıcı veya sağlayıcı, faiz veya komisyon aldığı durumlarda ödenen miktara göre gerekli tüm faiz ve komisyon indirimini yapmak zorundadır.
- İmzalamış olduğunuz taksitli satış sözleşmeleriyle ilgili mağdur olduğunuzu düşünüyorsanız; 2.000 TL'nin altında bulunan uyuşmazlıklarda İlçe Tüketici Hakem Heyetlerine, 3.000 TL'nin altında bulunan uyuşmazlıklarda İl Tüketici Hakem Heyetlerine, büyükşehir statüsünde bulunan illerde ise 2.000 TL ile 3.000 TL arasındaki uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine başvuru yapabilirsiniz. 3.000 TL'nin üzerindeki uyuşmazlıklarda ise doğrudan Tüketici Mahkemesine başvuru yapabilirsiniz.

10) Devre Tatil ile Uzun Süreli Tatil Hizmeti Sözleşmeleri ve Tüketicilerin Hakları;

- Bir yıldan uzun süre için kurulan ve tüketiciye bu süre zarfında birden fazla dönem için bir veya daha fazla sayıda gecelik konaklama imkanı veren sözleşmeler devre tatil sözleşmeleridir.
- Devre tatile konu taşınmazın inşa edileceği arsa için yapı ruhsatı alınmadan tüketicilerle ön ödeme devre tatil sözleşmesi yapılamaz.
- Bir yıldan uzun süre için kurulan ve tüketiciye, belirlenen süre zarfında konaklamaya veya konaklama ile birlikte seyahat ya da diğer hizmetlerin beraber sunulduğu durumlara ilişkin indirim yahut diğer menfaatlardan faydalanma hakkı verilen sözleşmeler uzun süreli tatil hizmeti sözleşmesidir.
- Tüketicilere aşağıdaki sözleşmelerin kurulmasından en az bir gün önce, Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen hususları içeren ön bilgilendirme formu verilmesi zorunludur:

- a) Devre tatil sözleşmeleri
- b) Uzun süreli tatil hizmeti sözleşmeleri
- c) Değişim sözleşmeleri

ç) Satıcı veya sağlayıcının, devre tatil veya uzun süreli tatil hizmetinin alınıp satılması hususunda tüketiciye yardımcı olduğu yeniden satış sözleşmeleri.

- Mesafeli satış yöntemiyle kurulan sözleşmeler hariç olmak üzere satıcı veya sağlayıcı, tüketicinin kendi el yazısıyla sözleşme tarihini yazmasını ve sözleşmeyi imzalamasını sağlamak zorundadır.
- Yazılı veya mesafeli olarak kurulan bu sözleşmelerin bir nüshasının kağıt üzerinde veya kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilmesi zorunludur.
- Tüketici, on dört gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin sözleşmeden cayma hakkına sahiptir.
- Devre mülk hakkı veren sözleşmeler hariç olmak üzere, cayma süresi dolmadan satıcı veya sağlayıcı, tüketiciden herhangi bir isim altında ödeme yapmasını veya tüketiciyi borç altına sokan herhangi bir belge vermesini isteyemez.
- Tüketicinin ödeyeceği bedel, kısmen veya tamamen satıcı veya sağlayıcı ile kredi veren arasındaki anlaşmaya dayanılarak bir kredi veren tarafından karşılanıyorsa, tüketicinin sözleşmeden cayması ve buna ilişkin bildirim cayma süresi içinde ayrıca kredi verene de yöneltilmesi halinde, bağlı kredi sözleşmesi de herhangi bir tazminat veya cezai şart ödeme yükümlülüğü olmaksızın sona erer.
- Devre tatile konu taşınmazın ön ödemeli satılması durumunda, devir veya teslim tarihine kadar tüketicinin herhangi bir gerekçe göstermeden sözleşmeden dönme hakkı vardır.
- Sözleşmeden dönülmesi durumunda satıcı, sözleşme bedelinin yüzde ikisine kadar tazminat talep edebilir. Satıcı, yükümlülüklerini hiç ya da gereği gibi yerine getirmezse tüketiciden herhangi bir bedel talep edemez.
- Sözleşmeden dönülmesi durumunda, tüketiciye iade edilmesi gereken tutar ve tüketiciyi borç altına sokan her türlü belge, dönme bildirimimin satıcıya ulaştığı tarihten itibaren en geç doksan gün içinde tüketiciye geri verilir.
- Satıcının aldığı bedeli ve tüketiciyi borç altına sokan her türlü belgeyi iade ettiği tarihten itibaren, tüketici on gün içinde edinimlerini iade eder.
- Devre tatil amaçlı taşınmazın ön ödemeli satışında devir ve teslim süresi sözleşme tarihinden itibaren otuz altı ayı geçemez.
- Devre tatil veya uzun süreli tatil hizmeti sözleşmeleriyle ilgili sorunuz varsa; 2.000 TL'nin altında bulunan uyuşmazlıklarda İlçe Tüketici Hakem Heyetlerine, 3.000 TL'nin altında bulunan uyuşmazlıklarda İl Tüketici Hakem Heyetlerine, büyükşehir statüsünde bulunan illerde ise 2.000 TL ile 3.000 TL arasındaki uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine başvuru yapabilirsiniz. 3.000 TL'nin üzerindeki uyuşmazlıklarda ise doğrudan Tüketici Mahkemesine başvuru yapabilirsiniz.
- Firmanın uygulamalarıyla ilgili şikayetlerinizi de bulunduğunuz yerdeki İl Ticaret Müdürlüklerine veya Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğüne yapabilirsiniz.

Yolcu Beraberi

Eşya Muafiyeti

*Yakup GÜNEŞ**

“Gümrüğe takılmadan neleri yanımda Türkiye’ye götürebilirim?” sorusu, Türkiye’ye gelen veya gelmek üzere hazırlık yapan yolcuların cevap vermesi gereken temel sorulardan biridir. Zira hediyelik veya kişisel amaçlarla getirilen bir eşyaya, Türkiye’ye girişte Gümrük İdaresince el konulması veya vergi / idari para cezası ile karşı karşıya kalınması da pekala mümkündür.

Bu gibi sorunlarla karşılaşmamak adına; “Türkiye’ye giriş yapan bir yolcu olarak neleri Türkiye’ye götürebilirim?” sorusunun cevabını sizler için derledik:

Öncelikle şunu ifade etmek isteriz ki; bir yolcu belirli eşyayı bizzat beraberinde getirebileceği gibi, yolculuğundan belirli bir süre önce veya sonra da getirtmesi mümkündür.

Aşağıda “Tüketim Maddeleri” adı altında sayılan eşya, sadece yolcu beraberinde ülkeye sokulabilmekte olup; bu gibi eşyanın yolculuktan önce veya yolculuktan sonra “Yolcu beraberi eşya” muafiyetinden yararlanılarak ülkeye sokulması mümkün değildir. Yine aşağıda “Diğer Maddeler” başlığı altında sayılan eşya ise, yolcu beraberinde ya da yolcunun gelişinden bir ay önce veya üç ay sonra gümrük vergilerinden muaf olarak ithal edilebilmektedir (Cep telefonlarına ilişkin istisnaya aşağıda yer verilmiştir).

Ayrıca, her bir yolcu için toplam gerçek kıymeti 430 Avro'yu geçmeyen hediyeelik eşyaya gümrük muafiyeti uygulanır. Ancak, 15 yaşından küçük yolcular için bu miktar 150 Avro'dur.

Hem 430 Euro'luk yolcu beraberli hediyeelik eşya muafiyet hakkı, hem de kişisel eşya muafiyet hakkı her bir yolcu başına aşağıdaki listelerde yer alan eşya için, karşılıklarında yazılı miktarlarla sınırlıdır. Diğer bir ifadeyle, listede yer alan eşya için, eşyanın kıymetine bakılmaksızın listede belirtilen miktar kadar getirilebilecektir. Liste kapsamı dışında kalan eşya için ise, getirilen eşyaya muafiyet uygulanabilmesi, eşyanın toplam kıymetinin 430 Euro'yu aşmamasına bağlıdır:

A) TÜKETİM MADDELERİ

a) Tütün Ve Tütün Ürünleri

1- Sigaralar	400 adet
2- Sigarillolar (her biri 3 gr.dan ağır olmayan purolar)	100 adet
3- Puro	50 adet
4- Kıyılmış tütün (200 yaprak sigara kağıdı ile)	250 gr.
5- Pipo tütününü	250 gr.

Bu bölümdeki sigara miktarına ek olarak yolcuların 200 adet sigara daha alabilmeleri mümkündür.

b) Alkollü Ürünler

1- Alkol derecesi % 22'yi geçen alkol ve alkollü içkiler	1 lt.
2- Alkol derecesi % 22'yi geçmeyen alkol ve alkollü içkiler	2 lt.

Ayrıca, tütün ve tütün ürünleri ile alkollü ürünlere ilişkin muafiyet hakkından, 18 yaşın altındaki yolcular faydalanamayacaktır.

c) Kozmetik Ürünler

600 ml'yi aşmamak kaydıyla kolonya, parfüm, lavanta, esans veya losyon ile 5 adet cilt bakım ürünü ve makyaj malzemesi

ç) Gıda Ürünleri

1- Çay	1 kg.
2- Çözülebilir hazır kahve	1 kg.
3- Kahve	1 kg.
4- Çikolata	1 kg.
5- Şekerden mamul yiyecek	1 kg.

"Gıda ürünleri" başlığı altında yer alan çikolata ve/veya şekerden, mamul yiyecekten toplam 2 kg alınması mümkündür. Ayrıca, mer'i mevzuata göre yolcu beraberinde 2 kg. bal getirilebilmektedir.

B) DİĞER EŞYA

a) Giyim Ve Yolculuk Eşyası

- 1- Yolcunun giyinip kuşanmasına mahsus eşya
- 2- Yolcunun yaşantısına mahsus eşya ile seyahat eşyası

b) Elektronik /Dijital Eşya

- 1- LCD veya plazma ayırımı yapılmaksızın bir adet renkli televizyon (55 ekrana [55 ekran dahil] kadar)
- 2- Birer adet video kamera (10 adet boş kaseti ile birlikte) ve fotoğraf makinesi (hafıza kartı veya 5 adet filmi ile birlikte)
- 3- Bir adet GPS yön bulma cihazı
- 4- Bir adet dizüstü bilgisayar ya da PC, aksam ve parçaları (flash bellek, harici hard disk dahil)
- 5- Bir adet radyo veya radyo-teyp
- 6- Her türlü ses ve görüntü kaydedici ve oynatıcı cihazlardan bir adet ile bu cihazlara ait toplam 10 adedi geçmemek üzere üzerine kayıt yapılabilen plak, teyp kaseti, CD, VCD, DVD

7- Bir adet kasetli veya oyun kartlı elektronik oyun aleti

8- Cep telefonu (yabancı misyon mensupları hariç iki takvim yılında 1 adet)

Cep telefonunun muaf serbest dolaşıma sokulabilmesi için, sadece yolcu beraberli kişisel eşya statüsünde olması gerekmektedir. Her bir yolcunun iki takvim yılında bir adet ile sınırlı olmak üzere ve telefonun kıymetine bakılmaksızın cep telefonunu gümrük vergilerinden muaf olarak yurda getirmeleri mümkün bulunmaktadır. Ancak, yolcunun giriş yaptığı tarihten itibaren en geç 2 ay içinde cep telefonunun e-devlet portalı üzerinden kayıt altına alınması zorunluluğu bulunmaktadır.

01.01.2014 tarihinden itibaren yurtdışından yolcu beraberinde getirilen elektronik kimlik bilgisini (IMEI) haiz cihazların kayıt altına alınması işleminin önce, Vergi Dairelerine 119,5 TL harç bedeli yatırılması gerekmektedir.

Ayrıca, yolcu beraberli hediye eşya statüsünde veya vergileri ödenerek cep telefonu getirilmesi mümkün bulunmamaktadır.

c) Müzik Aletleri

Elde taşınabilir müzik aletlerinden birer adet olmak üzere en çok 3 adet

ç) Spor Ve Oyun Aletleri

1- Bir adet kamp çadırı

2- Bir adet dalgıç takımı

3- Bir adet motorsuz şişirme bot

4- Bir adet yelken tertibatlı sörf

5- Bir çift yüzme paleti

6- Golf malzemesi (golf aracı hariç)

7- Yolcunun tek başına kullanabileceği özelliğe sahip birer adet olmak üzere spor yapmasına mahsus diğer spor alet ve giysileri (paraşüt ve kayak takımı da-

hil, deniz motosikleti ve motorlu deniz kızıağı hariç)

d) Sağlık Cihazları

1- Hasta yolcuya ait yatak

2- Maluller için hareket ettirici tertibatı bulunan motorlu, motorsuz koltuk

3- Şahsi tedavide kullanılan ilaçlar

4- Kişinin kullanımına mahsus tıbbi cihazlar

5- Gaz maskesi, koruyucu elbise

e) Mutfak Eşyası

Yolculuk esnasında kullanılacak mutfak aletleri ile birer adet olmak üzere küçük ev aletleri

f) Diğerleri

1- Hac ve umreden gelen yolcuların beraberlerinde getirecekleri veya posta veya kargo yoluyla gönderecekleri, Müsteşarlık ile Diyanet İşleri Başkanlığına belirlenecek miktarda hurma ve zezem suyu

2- Çocuk yolcuya mahsus bir adet çocuk arabası

3- Çocuk yolcuya mahsus oyuncaklar

4- Bir adet ütü

5- Bir adet bisiklet

6- Bir adet el dürbünü (gece görüş dürbünü ve gözlükleri ile gece görüş keskin nişancı dürbünleri hariç)

7- Araçla birlikte yolculuk halinde, aracın kendisine ve sürücüsünün kullanımına mahsus diğer alet ve cihazlar (Akü şarj cihazı, akü ile çalışan otomobil süpürgesi, akü ile çalışan buzluk vb.)

8- Kişisel kullanıma mahsus kitap veya benzeri basılı yayın

9- Yolcunun beraberinde olmak kayıt ve şartıyla evcil hayvanlardan toplam 2 adet veya 10 adet akvaryum balığı (veteriner sağlık raporu, orijin ve aşı belgesi ile varsa kimlik ve eşgal belgesi ibrazı şartı ve veteriner kontrolü kaydıyla) (Evcil hayvanlar ibaresi kedi, köpek ve kuş ile sınırlıdır.)

Mahmut GENCER' LE

SÖYLEŞİ

E.Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi Sayın Mahmut GENCER'le bir önceki sayıda yayımlanan söyleşinin devamı...

3. Uzun süre İzmir Grubunda görev yaptınız bize İzmir Grubunun nasıl kurulduğunu anlatır mısınız?

Şimdi olduğu gibi eski tarihlerde de Maliye ahil bazı bakanlıkların Teftiş Kurullarının Ankara, İstanbul ve İzmir gibi üç büyük şehrimizde grup merkezleri bulunmakta idi. Ancak, diğer Bakanlıklar gibi Gümrük Tekel Bakanlığı da Ankara'da olmasına rağmen, Teftiş Kurulu Başkanı ile Başkan Yardımcısı dışında tüm Teftiş Kurulu İstanbul'da faaliyet gösteriyordu. İzmir'de her zaman sürekli Müfettiş bulundurmaya ihtiyaç vardı.

Bakanlık Merkezi Ankara'da olduğu Başkanlık da burada bulunduğu halde sürekli Müfettiş olmaması bana pek normal gelmiyordu. Oysa, göreve yeni başlayan her yeni Bakan kendi adına iş yapan Bakanlık Müfettişlerinin en azından bir kısmının kendi yakınında olmasını ister. Gümrük Teftiş Kurulu'nun kuruluş tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Teftiş Kurulu, Başkan dışında Başkentimiz Bakanlıklar ile birlikte İstanbul'dan Ankara'ya taşındıktan sonra da İstanbul'da kalmaya devam etmiştir.

Tekel Genel Müdürlüğü de hep İstanbul'da kalmıştır. Son yıllara kadar Ankara'ya taşındı taşınacak denilmekte iken taşınmadan ortadan kalkmıştır. Dış ticaretin kalbi İstanbul'da

atıyordu ve belki de Teftiş Kurulu için en fazla olduğu yerdeydi. Ankara ve İzmir’de de sürekli Müfettiş bulundurmaya ihtiyaç vardı. Ancak, Müfettiş sayısındaki yetersizlik buralarda da grup merkezleri ihdasına pek imkân vermiyordu. 1972 yılında bizler Kurula yeni girdiğimiz tarihte Teftiş Kurulunun toplam sayısı kırk küsur Müfettişten ibaretti. Başlarında kendilerine yol gösterecek kıdemli Müfettiş ya da Müfettişler olmaksızın hiçbir mesleki deneyimi olmayan bir Müfettişi haydi sen Ankara’ya sen de İzmir’e git orada sürekli kal denilemezdi. Aslına bakılırsa kıdemli Müfettişlerden İstanbul dışında sürekli görev yapmak isteyeniyi hatırlamıyorum. Belki geçmişte istemişse bile şimdi niye istesin. Yaşlanmış çoluk çocuğa karışmış insan için yeniden düzen kurmak kolay değildir. İzmir’de fiilen sürekli Müfettiş bulundurulmaya 1979 yılından itibaren başlanılmıştır.

1972 yılından bu yana yeterli deneyim kazandığımı düşünmüş olmalı ki zamanın Teftiş Kurulu Başkanı 1979 yılında beni İzmir’e sürekli olarak göndermekte sakınca görmedi. Akabinde, benzer uygulama Ankara’da Ertuğrul KONUKMAN, Erdener DEMİRAĞ ve Nadir ELİBOL ile devam etti. Ankara’da üç kişilik bir grup oluşturabilmişti. Üstelik Teftiş Kurulu Başkanı ile Başkan Yardımcıları da Ankara’daydı. İzmir ithalat gümrüklerinde Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin 6. Bölümünde kayıtlı tüm kimyevi maddelerin tarama suretiyle cari denetimi için tek başıma görevlendirilmiştim.

Cari denetim söz konusu olduğundan mecburen hafta sonları da çalışıyordum. Fotokopi makinası, pelür ve karbon kağıdı hiç yok veya yetersiz durumda. Üstelik daktiloyu da iki parmakla yazabiliyorum. 1980 yılında yıl ortasına kadar İzmir C. Savcılığı’na 39 adet soruşturma raporu göndermişim. Senin başka işin yok mu demek için kaçakçılık işlerine bakan C. Savcısı çıkıp yanıma gelmişti. Yıl sonunda basit ve cevaplı raporlarla birlikte toplam rapor sayısı 120 civarında idi. 12 Eylül darbesi yeni olmuştu.

Darbe yıllarında Teftiş Kurullarının iş yükü ayrıca artar. O yıllarda çoğu müfettişin iş cetvelinde kırk civarında iş vardı. 1982 yılında Teftiş Kurulu Başkanlığı’na Faruk PAYKAL getirilmişti. A. Cevat AKIN ile İbrahim TEZER’in İzmir Grubuna gelişleri Faruk Bey’in Başkanlığı döneminde olmuştur. Ben de 1982 yılı başında önce Başkan Yardımcılığı için Ankara’ya, bir yıl sonra da yurt dışı göreve gitmiştim. 1983 yılında Gümrük ve Tekel Bakanlığı Başmüfettişi olarak gittiğim yurt dışından bir yıl sonra Maliye ve Gümrük Bakanlığı Başmüfettişi olarak döndüğümde yeni Bakanlığın Teftiş Kurulu Başkanı Maliye Müfettişi kökenli Mehmet BAYRAM idi. İzmir’de Gümrük kesiminde Grup Başkanlığı’na ben bakıyordum. İzmir’de Müfettişlere lojman tahsisi söz konusuydu.

Başkan Bey bana telefon ederek İzmir’de Müfettişlere kaç lojman gerekli diye sorduğunda sayımız üç kişi olduğu halde beş olarak bildirdim. Çünkü, bir süre sonra Bülent ERTEM ile O. Nurzat ULUBEYLİGİL ile sayımız beşe yükseleceğini biliyordum. Sayımız bilahare İrfan KALPALI, Semih SÜTÇÜ ve Maksut CANTAŞ ile sekize yükselmiş oldu.

Hatırladığım kadarıyla İrfan ve Semih Bey İzmir grubuna geldiklerinde henüz yeterlilik sınavına girmemişlerdi. Müfettiş Yardımcılarına lojman tahsis edilmiyordu. Başkan Mehmet BAYRAM makul bir insandı. Önce tamime aykırı diyerek olmaz dediyse de emsal gösterip Maliye Müfettişlerinden boşalan bir lojmana stajyer arkadaşlarımızdan birini yerleştirmeyi başarmıştık. İsmail SARAÇ’ın Gümrük ve Tekel Bakanlığı Müfettişleri Bülent ERTEM ile O. Nurzat ULUBEYLİGİL ile aynı yıl fakat onlardan önceki bir tarihte Gümrük Kontrolörü sıfatıyla İzmir’e yerleştiğini anımsıyorum.

İsmail GÜRSELLİ, Özdem İŞSEVER, Muzaffer ÇILDIR, Hasan GELMEZ, Mustafa YAŞAR ve Zafer YILDRIMLI’nın İzmir grubuna katılımlarının daha sonra olduğunu anımsıyorum. İzmir gurubunun bugün devlet bürokrasisi içinde saygın bir yeri olduğunu memnuniyetle gözlemleyebiliyorum.

4. Dört ayrı Bakanlık döneminde Teftiş Heyetinde çalıştınız. Bu dönemlerde Teftiş Heyetinin geçirdiği süreçler hakkında bilgi verebilir misiniz?

Yukarıda anlattıklarım genelde 1972 ile 1983 yılları arası Gümrük ve Tekel Bakanlığı zamanındaki Teftiş Kurulu ile ilgilidir. Sayısal yetersizlik nedeniyle belki biraz yoruluyorduk ama Teftiş Kurulu olarak fazla bir sıkıntımızın olduğu söylenemezdi. Henüz yetkilerimiz kısıtlanmamıştı ve yaptığımız işlerin bir kısmı re'sen tutulanlardı. Tartışılmaz ve kesin yetkilerimiz vardı.

1983 ile 1993 yılları arasındaki Maliye ve Gümrük Bakanlığı dönemi ile birlikte yetkilerimizin bir bölümü tırpanlandı. Daha ilk yılında Gümrük Saymanlık Teftişleri rafa kaldırıldı. Oysa Gümrük ve Tekel Bakanlığı Müfettişleri o tarihe kadar her yıl Gümrük Saymanlıklarını da teftiş ederdi. Teftişe gidilen yerde Saymanlık veznesi mutlaka sayılır, olumsuz bir durum çıkmasa da cevaplı rapor düzenlenirdi. Ne Maliye Müfettişleri ne de Gümrük ve Tekel Bakanlığı Müfettişleri eski pozisyonlarından taviz vermeye yanaşmıyordu. İki kurul birleşmemiş, eski Teftiş Kurulu Başkanlarından Kemal CİVELEK'in tabiriyle yan yana konulmuştu.

Müfettişler tek bir başkana bağlı oldukları halde aynı Başkan, Maliye ve Gümrük kesimleri için ayrı ayrı sınavlar açıyordu. Gümrükler Genel Müdürlüğü, Tekel Genel Müdürlüğü gibi görevlere Maliye kökenli bürokratlar atanmaya başladı. Genel Müdür Yardımcıları ile Daire Başkanlıkları da bundan nasibini aldı. Gerçi geçmişte Maliye kökenli bürokratlardan Müsteşar ve Genel Müdür olanlar yok değildi ama bu defa eskisinden farklı bir durum vardı.

Artık, Gümrük kesiminden birisi Teftiş Kurulu Başkanını olmayı aklından bile geçiremezdi. Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nda ihtisasa saygı duyulurdu. Gümrük

ve Tekel kesimlerinde herkes kendi işini düşünür, Gümrük kesimindeki Tekeldekini, Tekel kesimindeki Gümrük'tekinin görevinde gözü olmazdı. Örneğin, birleşme öncesinde Tekel Genel Müdürü Tekel Müfettişi kökenli Niyazi SÜRENKÖK idi. Gümrük ve Tekel Bakanlığı Teftiş Kurulu içerisinde bu görevi hakkıyla yapabilecek birçok Müfettiş vardı. Fakat, kariyere duyulan saygı nedeniyle, ne Niyazi Bey'in, ne önceki Genel Müdür Recai DIBLAN'ın görevine talip olan çıkmamıştır. Araştırdım. Bu geçmişte de böyle olmuş. Çaykur Genel Müdürlüğü, Müfettiş Dr. Turhan ATAN'ın yüz sayfalık raporu üzerine 1971'de kurulup Rize'de faaliyete geçtiğinde Genel Müdürlüğe ziraat mühendisi kökenli Şeref ÖZGÜL getirilmişti. Atilla KORUYAN dışında Gümrük kökenli Çaykur Genel Müdürü olduğunu da hatırlamıyorum. Maliye ile birleşmenin gümrük kesimi yönünden yararlı yönleri de oldu.

Gümrük ve Tekel Bakanlığının aşılamayan en büyük sorunlarının başında kadro yetersizliği geliyordu. Teşkilatta altıncı dereceli Gümrük Müdürleri vardı. Kadro sıkıntısı Maliye ve Gümrük Bakanlığı döneminde büyük ölçüde aşıldı. Teşkilat lojmana kavuştu. Lojman alımı bu dönemde olmakla birlikte bunların ödenekleri Bütçeye Gümrük ve Tekel Bakanını Prof. Dr. Sn. Ali BOZER zamanında koydurulmuştur. Gümrük ve Tekel Bakanlığı döneminde Gümrük Teftiş Kurulu mensupları İstanbul, İzmir, İskenderun ve Mersin Gümrükleri Başmüdürlükleri ile İstanbul Giriş Müdürlüğü dışında taşrada hiçbir idari göreve gitmez iken, Maliye ve Gümrük Bakanlığı döneminde bu gelenek de bozuldu. Eskiden, Maliye'nin aksine bizde Kuruldan ayrılıp idari göreve geçildiğinde bir daha Teftiş Kuruluna geri dönülemezdi. İdareden Teftiş Kuruluna geri dönüşler de keza bu dönemde başlamıştır.

1993 yılında, Gümrük kesimi Tasiş Genel Müdürlüğünü Maliye Bakanlığında bırakmış olarak Başkanlığa bağlı Gümrük Müsteşarlığı'na dönüştürüldü. Oysa, tasfiye bir gümrük rejimi olarak Maliye ile değil Gümrük ile ilgiliydi. Kurum, Döner Sermayeli

bir kuruluş olduğundan bu böyle olmuştu. Zamanla Gümrük teşkilatına geri döndü ama geri dönüş yıllar sonra gerçekleşti. Bakanlık Müfettişliğinden Müsteşarlık Müfettişliğine dönüştürülmeyi Başkanlık dahil kimse içine sindiremedi. Teftiş Kurulu Başkanlığı tekrar eskisi gibi Bakanlık olma umudunu yitirmek istemiyor, belki bu nedenle sınav açmak bile içinden gelmiyordu. Bu dönemde Teftiş Kurulu Başkanlığı dahil Müsteşarlığın üst kademelerine Gümrük kökenlilerin gelmesinin önü açılmıştı. Kısa sürelerle Gümrük Teftiş Kurulundan bir Müfettiş Gümrükler Genel Müdürü bir Müfettiş de Müsteşar oldular ama bu pozisyonlarını uzun süre koruyamadılar. Önceki dönemlerde Gümrük kesimine transfer olmuş Maliye kökenli epeyce bürokrat vardı. Merkez’de bir huzursuzluk olduğunu sezinleyebiliyorduk. Üst kademede huzursuzluktan Teftiş Kurulu da nasibini aldı. İstanbul ve İzmir grup merkezlerinin kaldırılıp tüm Müfettişlerin Ankara’ya çekilmek istenmesi çok büyük sıkıntılar yaşanmasına neden oldu. Maliye ve Gümrük Bakanlığı dönemi aranır hale gelmişti.

Zamanla her şey yoluna girdi ve eski kırgınlıklar unutuldu. Memuriyetimin sonlarına geldiğim bir tarihte Gümrükler bu defa Ticaret Bakanlığı ile birleşerek Gümrük ve Ticaret Bakanlığı kuruldu. İyi de oldu. Ortaya güçlü bir Kurul çıktı. İki kurumun birleştiği tarihte ne yazık ki ben memuriyetimin sonlarına gelmiştim. Bir süre sonra gönlümü Teftiş Kurulunda bırakarak 12.05.2012 tarihinde hayatımın geri kalanını Allah’ın izin verdiği tarihe kadar emekli olarak geçirmek üzere onlara veda ettim. Daha doğrusu veda etmek zorunda kaldım.

5. Unutamadığınız bir anınızı bizimle paylaşır mısınız?

Geçenlerde vefat eden Eski Müsteşarımız İrfan KIZIKLI benim de çok sevip takdir ettiğim bir meslek büyüğümüzdü. Bir süre önce hakkın rahmetine kavuştu. Sağolsun Nadir Bey’in iletmesi üzerine eşini ve kızı Ayşe Hanımı arayarak taziyede bulundum. İzniniz olursa kendisi ve ailesiyle ilgili bir anımı da

nakletmek istiyorum. Maliye ve Gümrük Bakanlığı döneminde rahmetli annemi de alarak Maliyenin Marmaris İçmelerdeki Eğitim ve Dinleme Tesislerine gitmiştim. Üstat İrfan Bey de yanında eşi ve kızı Ayşe olduğu halde kampa gelmişlerdi. Kampta masalarımız da yakın olduğundan bol bol görüşüyorduk. Üstad bir gün bana Mahmut Bey biz benim arabayla Sedir Adasına gideceğiz, siz de gelir misiniz dedi. Zevkle kabul ettim. Üstat direksiyonda ben yanında eşi ve kızı da olduğu halde Çetibeli’ ne kadar gelmiştik. Arabayı müsait yere park edip adaya yakıyla ulaşmayı planlamıştık. Park yeri ararken Üstad yolun hemen kenarında karavanları bozulmuş iki turist gördü. Mahmut, gel bir bakalım belki yardımımız dokunur diyerek yanlarına gitti. Güzel İngilizcesiyle sorunu anladı ama turistlerle birlikte Marmaris Sanayi Sitesine gidilmesi gerekiyordu. Geziyi unutup turistler yanımızda olmak üzere Marmaris’e giderek tamirciyi bulduk. Üstad sanki bozulan kendi arabasıymış gibi tamircilerle pazarlık da yapmıştı. Turistler kazıklansın istemiyordu. İş garantide almadan da oradan ayrılmadık. Bu sırada eşi ve kızı Ayşe Hanım da bizi arabada bekliyorlardı. Sorun giderilmişti ama vakit de ilerlemişti. O saatten sonra Sedir adasına gidilemezdi. İçmeler kampına geri döndük. Üstadın Gümrük Muhafaza eski Genel Müdürlerinden Alper ÖZASLAN’ın bacanağı olduğunu o zaman öğrenmiştim. Şimdi böyleleri kalmış mıdır diye sormadan yapamıyorum.

6. Emeklilik sonrası yaşamınız nasıl sürüyor?

Beni tanıyanlar bilir. Çoğunluğu devlette çalışan ya da emekli olmuş geniş bir arkadaş ve dost çevrem var. Ayrıca, aynı mahallede büyüdüğümüz çocukluk arkadaşlarımdan çoğu benim gibi emekliler. Onlarla belirli günlerde toplanıp Balıklıova sahilindeki bir restoranda yemeğe gidiyoruz. Her ayın son salısı mezunlar derneğimizin, bazı kereler de İzmir’deki Mülkiyeliler Birliğinin davetine icabet ederek sabah kahvaltılı toplantılarına katılıyorum.

Teftiş Kurulundaki arkadaşlarımı özlediğimde veya onlar beni çağdırdıklarında gitmemelik etmiyorum. Kuşadası'nda küçük bir yazlığım var. Yazları orada bol bol kitap okuyup bazen de bahçemdeki çiçeklerle ilgileniyorum. Kışları iki yıldır Yunanca kurslarına gidiyorum. Bazıları neden İngilizce değil de Yunanca diye soruyorlar. Ne bileyim antik dillere karşı bir merak işte. Diğer kurlar çok kalabalık. Buna o kadar talep yok. Burası tam bana göre. Fırsat buldukça tiyatroya ve operaya gidiyorum.

Kitap okumayı seviyorum. Son bir iki yıldır anı kitabı toplamaya başladım. Yabancıların ülkemiz hakkında ne düşündüklerini öğrenmeye çalışıyorum. Bu nedenle geçen yıl Nazi Almanya'sından kaçarak ülkemize iltica eden Alman bilim adamlarından Prof. Ernst E. Hirsch' in Türkiye'deki üniversite anıları, Prof. Fritz Neumark'ın "Boğaziçi'ne Sığınanlar" isimli anı kitabı ve John Perkins' in "Bir Ekonomik Tetikçinin Anıları" ile Gandhi' yi okumuştum. Şimdi sırada başkaları var. Fakülteden tanıdığım Maliye kökenli araştırmacı Yazar Osman Selim KOCAHANOĞLU'nun Kazım Karabekir ile ilgili kitabını bitirmek üzereyim. Kazım Karabekir'in kendi anılarını zaten okumuştum.

İbrahim Bey'in Mülkiyeden sınıf arkadaşı eski iş bankası müfettişi Melih OĞUZ'un bir okuma grubu var. Bir kitap ismi belirleyip hepsi on beş gün öncesinden aynı kitabı okuyup sonrasında bir yerde buluşup fikir mütalaasında bulunuyorlar. Melih Bey benim de arkadaşımıdır. Geçen yıl beni de aradı ve Abi yatılı Milas'a gidiyoruz, bu seferki okuma konumuz Suut Kemal YETKİN'in "Estetik" adlı eseri, ancak seni de aramızda görmek istiyoruz dedi. Gittikleri yere genellikle hafta sonunda çoluk ve çocuklarıyla gidiyorlardı. Kaçırır mıyım? Hemen kabul ettim. Milas'ta bir gece konakladıktan ve ne kadar ören yeri varsa gezdikten sonra İzmir'e dönmüştük. Arada buna benzer davetler alıyorum ve hepsine olmasa bile çoğuna katılmaya çalışıyorum.

Pek icabet edemesem de Ankara ve İstanbul'daki arkadaşlardan sıkça davet alıyorum. Gidemesem de seslerini duyunca çok mutlu oluyorum. Ankara'da Kıtır diye bir yer var. Ümit KAYA, Suat KAPAR, Ekrem SANCAK, Arif KÜMBÜL ve Nadir ELİBOL zaman zaman buraya takılıyorlar. Bir iki beni de götürmüşlerdi. Hepsiyile çok güzel anılarımız var.

7. Son olarak neler söylemek istersiniz?

Gümrük ve Tekel Bakanlığı Teftiş Kurulunun bana ve Müfettişlere kazandırdığı özellikleri dilimin döndüğünce anlatmaya çalıştım. Bunların çoğu yaşanarak öğrenilecek özelliklerdir. Teftiş Kurulları bir okul gibidir. İnsana paradan çok daha önemli özellikler kazandırır. Toplum içinde itibar sahibi saygın bir kişi olmaktan değerli de bir şey olamaz.

Meslek seçiminde tercihini Müfettişlikten yana kullanmış bir kişinin amacının adalet dağıtmak olduğunu, onun zaten doğruluktan yana olduğunu, önemli olan hususun onun bu ulvi duygularını köreltmeden, ona iyi örnekler göstererek yetişmesine, mesleğinde ustalık kazanmasına yardımcı olmak gerektiğine inananlardanım. Bu iş özveri gerektirir. Bu şekilde düşünmeyen var ise, yol yakinken bu işi şimdiden bırakmasında yarar vardır. Bu tür kişilerin varlığı çalışma ahengini bozar.

Müfettişin meslek içinde olduğu kadar meslek dışı yaşantısına dikkat etmesi, müsrif ve nekes olmaması, bunun yanında tasarruf ehli olması gerekir. Sanat ve kültür ikliminden de uzak durmayarak kendilerini sadece mevzuat yönünden değil bu yönde de geliştirmeleri icap eder. Empati yapabilmeli, iyi Müfettiş olmanın yolunun iyi insan olamadan geçtiğini unutmamalıdır.

ALFA GRUP

Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Ltd. Şti.

- ✓ Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Hizmetleri
- ✓ Gümrük ve Dış Ticaret Danışmanlığı
- ✓ Yetkilendirilmiş Yükümlü Uygulaması Danışmanlığı
- ✓ Eğitim ve Destek Hizmetleri

"İşimizin aslı

işinizin detayları"

Merkez: Reşit Galip Cad. No:72/3 Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 4477034 Faks: (0312)4477035
E-Posta: info@alfagrupygm.com.tr

İstanbul Şube: Adnan Kahveci Blv. Ünverdi İş Mrk. No:73/31 Bahçelievler/İSTANBUL
Tel:(0212) 4420130 Faks: (0212) 4420137

Kocaeli Şube: Hacıhalil Mah. Hükümet Cad. Kaymakçı İş Mrk. No:69/203 Gebze/KOCAELİ
Tel: (0262) 6429594 Faks: (0262) 6429594

Adana Şube: Emek Mah. 41004 Sokak No: 11 Kat: 4 (Şoförler Derneği Yanı) Seyhan/ADANA
Tel: 0 530 555 4137

www.alfagrupygm.com.tr

En sık karşılaşılan
gümrük kıymeti ihtilaflarına;
Vergi Mahkemeleri ve
Danıştay Kararları çerçevesinde bakış...

GÜMRÜK KIYMET UYUŞMAZLIKLARI

AÇIKLAMALI - İÇTİHATLI

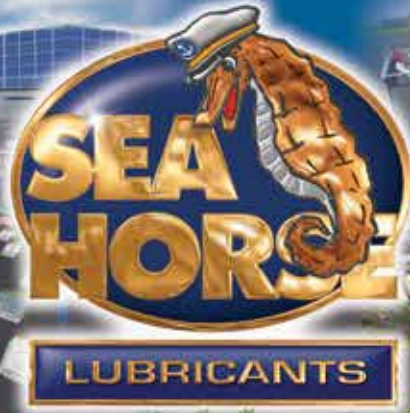

Rüfet DAĞ Sami CEYHAN Mehmet BALLI

"www.gtmd.org.tr adresinden kargo dahil 25 TL ye temin edebilirsiniz"

Avrupa'nın ilk, Dünyanın en büyük ve en kapsamlı
Smart Mega Plant'i Denizati Petrokimya Gebkim Projesi

Smart Mega Plant PLANT

Power of LUB !!!

anytime anywhere

SEAHORSE PETROKİMYA ÜRÜN. YAPI İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş. GEPOSB 3. cadde 34. sokak No: 5 41400 Gebze / Kocaeli Tel: +90 262 751 0607 Fax: +90 262 751 0616

www.seahorse.com.tr

Ekin Gümrük Müşavirliği
Hizmetleri Limited Şirketi

Güvenilir, tecrübeli, kaliteli, etkin: Ekin!

Ekin, 1991 yılından beri Türkiye'nin önde gelen sanayi, ticaret ve yatırım şirketlerine yönelik gümrük müşavirliği hizmeti vermiş, deneyimli çalışanları, hizmet kalitesi, açıklığı ve uzun vadeli perspektifleri ile müşterilerinin güvenini kazanmış, iş ortakları ile birlikte sağlam ve istikrarlı bir şekilde büyümüştür.

Ekin Gümrük Müşavirliği

'İş Ortağınız'

Fetih Mahallesi Libadiye Caddesi Tahralı Sokak Kavakyeli Plaza
D Blok No: 7 K: 3 D: 7 ATAŞEHİR İSTANBUL
info@ekingumruk.com Tel: (216) 330 51 01 (pbx)